

Māris Andžāns

DROŠĪBISKOŠANAS LOMA
REĢIONĀLĀS DROŠĪBAS
KOMPLEKSU NOTEIKŠANĀ:
BALTIJAS VALSTU GADĪJUMS
(2004.–2013. GADS)

Promocijas darbs
politikas zinātnes doktora zinātniskā grāda iegūšanai

Specialitāte – starptautiskā politika

Darba zinātniskā vadītāja:
Dr. hist. asociētā profesore **Daina Bleiere**

Rīga, 2014

ANOTĀCIJA

Promocijas darba mērķis ir noskaidrot drošībiskošanas procesu lomu reģionālās drošības kompleksu definēšanā un Baltijas valstu piederības noteikšanā tiem. Izpildot darba mērķi, tiek pārbaudītas šādas hipotēzes: 1) tradicionālo drošības uztveri raksturojošie faktori bez drošībiskošanas un atdrošībiskošanas procesiem nespēj noteikt reģionālās drošības kompleksus; 2) Baltijas valstis veido reģionālās drošības kompleksa apakšreģionu; 3) dalība ES un NATO nav mainījusi Baltijas valstu piederību reģionālās drošības kompleksam un tās joprojām atrodas uz Krieviju centrētā reģionālās drošības kompleksā; 4) drošībiskošanas procesu intensitāte ir noteicošais faktors, lai identificētu Baltijas valstu piederību reģionālās drošības kompleksam.

Tiek analizēta un kritiski aplūkota reģionālās drošības kompleksu teorija un to veidojošie elementi, it īpaši drošībiskošanas teorija un tās vieta reģionālās drošības kompleksu teorijā. Tiek aplūkoti pētījumi par Baltijas valstīm reģionālās drošības kompleksu teorijā un ar to saistītā teorijas empīriskās pielietošanas problemātika. Empīrisko fenomenu izpēti procesā Baltijas valstis tiek analizētas kā reģionālās drošības kompleksa apakšreģions, apskatot to definējošos faktoros, to mijiedarbību ar kaimiņvalstīm, kā arī lielvaru lomu. Tāpat analizēti būtiskākie starpvalstu drošībiskošanas procesi Baltijas valstīs – Krievijas drošībiskošana, kā arī Baltijas valstu drošībiskošana Krievijā.

Reģionālās drošības kompleksu teorijas un drošībiskošanas teorijas attīstībai un veiksmīgākai empīriskajai pielietošanai tiek piedāvāts pilnveidot tās, it īpaši precizējot reģionālās drošības kompleksus veidojošos elementus un to savstarpējās attiecības, drošībiskošanas procesu uzbūvi un lomu reģionālās drošības kompleksu noteikšanā. Veicot empīrisko fenomenu izpēti, tiek apstiprināta pirmā, otrā un ceturtā izvirzītā hipotēze, bet trešā hipotēze tiek apstiprināta daļēji. Baltijas valstis ir apakšreģions “ES/NATO Eiropas – Krievijas” reģionālās drošības kompleksā. Tālākas šī reģionālās drošības kompleksa robežu izmaiņas saistībā ar Baltijas valstīm varētu notikt tikai līdz ar būtisku drošībiskoto jautājumu atdrošībiskošanu. Pašlaik par faktiski neiespējamu uzskatāma nedrošībiskošana starp Baltijas valstīm Krieviju. Tomēr perspektīvā ir iespējama vismaz daļēja atdrošībiskošana, kas pamatā ir atkarīga no Krievijas.

Atslēgvārdi: reģionālās drošības kompleksi, drošībiskošana, atdrošībiskošana, Baltijas valstis, Krievija.

ANNOTATION

The objective of the thesis “Securitization in Defining Regional Security Complexes: The Case of the Baltic States (2004 – 2013)” is to examine the role of securitization processes in defining regional security complexes and their role in determining the place of the Baltic States among regional security complexes. The following hypotheses are verified: 1) factors intrinsic to traditional security apart from securitization and de-securitization processes cannot determine regional security complexes; 2) the Baltic States form a sub-region of regional security complex; 3) membership in the EU and NATO has not altered the place of the Baltic States within regional security complexes and they still belong to a regional security complex centered on Russia; 4) the intensity of securitization processes is the determining factor when identifying the place of the Baltic States amongst regional security complexes.

The regional security complex theory and its elements are critically examined – especially with regard to securitization theory and its place in the regional security complex theory. The Baltic States are analyzed as a sub-region of regional security complex, by examining its defining factors, interaction with neighbors, and the role of great powers. Also the main inter-state securitization processes in the Baltic States are analyzed, namely – securitization of Russia. Finally, securitization processes of the Baltic States in Russia are analyzed.

It is proposed to adjust the afore-mentioned theories in order to ensure their better empirical application – especially with regard to definitions of elements determining regional security complexes and interaction among them, and structure of securitization processes and their role in determining regional security complexes. It is concluded that the first, the second, and the fourth hypotheses are proven, the third is only partly proven. The Baltic States make up a sub-region of the “EU/NATO Europe – Russia” regional security complex. Further alterations of borders of this complex related to the Baltic States can only be expected with significant de-securitization. Currently, mutual non-securitization is almost impossible. But a decrease of intensity of securitization and at least a partial de-securitization is possible. However, prospects of de-securitization depend primary on Russia.

Keywords: regional security complexes, securitization, de-securitization, the Baltic States, Russia.

SATURS

IEVADS	8
1. REĢIONĀLĀS DROŠĪBAS DINAMIKA UN REĢIONĀLĀS DROŠĪBAS KOMPLEKSU TEORĒTISKIE ASPEKTI.....	17
1.1. “Klasiskā” drošības kompleksu teorija.....	19
1.1.1. Vara un tās loma drošības kompleksu veidošanā.....	22
1.1.2. Draudzīgums un naidīgums drošības kompleksu veidošanā.....	27
1.2. “Jaunā” reģionālās drošības kompleksu teorija.....	31
1.2.1. Reģionālās drošības kompleksu aktori.....	33
1.2.2. Drošības koncepts un reģionālās drošības kompleksu teorija.....	36
1.2.3. Drošībiskošana un atdrošībiskošana kā reģionālās drošības kompleksus veidojošie faktori.....	43
1.3. Reģionālās drošības kompleksu teorijas problemātiskie aspekti un risinājumi.....	50
1.3.1. Reģionālās drošības kompleksu identificēšana – Baltijas valstu piemērs līdzšinējās analīzēs.....	51
1.3.2. Problemātiskie aspekti un teorētiskais ietvars tālākajai analīzei.....	55
2. BALTIJAS VALSTIS KĀ REĢIONĀLĀS DROŠĪBAS KOMPLEKSA APAKŠREĢIONS	62
2.1. Baltijas valstu reģionālās drošības kompleksa apakšreģionu definējošie faktori.....	63
2.1.1. Baltijas valstis vienojošie drošību ietekmējošie faktori.....	63
2.1.2. Baltijas valstu drošības problēmas.....	70
2.1.3. Eiroatlantiskie aktori un to ietekme uz Baltijas valstu drošības vidi.....	75
2.2. Baltijas valstu mijiedarbība ar kaimiņvalstīm.....	80
2.2.1. Baltijas valstis un kaimiņvalstis – NATO un ES dalībvalstis.....	81
2.2.2. Baltijas valstis un kaimiņvalstis – NVS un KDLO dalībvalstis.....	86
2.3. Baltijas valstis kā lielvaru kontakta zona.....	90

3. DROŠĪBISKOŠANA BALTIJAS VALSTU UN KRIEVIJAS ATTIECĪBĀS.....	101
3.1. Krievijas drošībiskošana Baltijas valstīs.....	103
3.1.1. Militārās drošības sektors.....	104
3.1.1.1. Tradicionālo draudu dimensija.....	104
3.1.1.2. “Jauno” draudu dimensija.....	111
3.1.2. Politiskās drošības sektors.....	115
3.1.2.1. Politisko draudu dimensija.....	116
3.1.2.2. Sabiedrisko draudu dimensija.....	120
3.1.2.3. Ekonomisko draudu dimensija.....	125
3.2. Baltijas valstu drošībiskošana Krievijā.....	131
3.2.1. Militārās drošības sektors.....	132
3.2.2. Politiskās drošības sektors.....	138
SECINĀJUMI.....	146
IZMANTOTĀ LITERATŪRA.....	159

DARBĀ LIETOTIE SAĪSINĀJUMI¹

- AIM – Latvijas Republikas Aizsardzības ministrija
ANO – Apvienoto Nāciju Organizācija
ASV – Amerikas Savienotās Valstis
ĀM – Latvijas Republikas Ārlietu ministrija
CSP – Latvijas Republikas Centrālā statistikas pārvalde
CVK – Latvijas Republikas Centrālā vēlēšanu komisija
DP – Latvijas Republikas Drošības policija
EDSO – Eiropas Drošības un sadarbības organizācija
EK – Eiropas Komisija
EP – Igaunijas Banka (*Eesti Pank*)
ES – Eiropas Savienība
ESP – Eiropas Savienības Padome
EUROSTAT – Eiropas Savienības Statistikas birojs
FSB – Krievijas Federācijas Federālais drošības dienests (*Федеральная служба безопасности Российской Федерации*)
GDRF – Krievijas Federācijas Valsts dome (*Государственная Дума Федерального Собрания Российской Федерации*)
KAPO – Igaunijas Republikas Drošības policija (*Eesti Vabariigi Kaitsepolitseiamet*)
KDLO – Kolektīvās drošības līguma organizācija (*Организация Договора о коллективной безопасности*)
KAM – Lietuvas Republikas Nacionālās aizsardzības ministrija (*Lietuvos Respublikos Krašto apsaugos ministerija*)
KM – Igaunijas Republikas Aizsardzības ministrija (*Eesti Vabariigi Kaitseministeerium*)
KTR – Krievijas Tautas Republika
LB – Latvijas Banka
LEVADA – Jurija Levadas Analītiskais centrs (*Аналитический Центр Юрия Левады*)

---

¹ Saīsinājumi tekstā lielākoties izmantoti atsauču noformēšanai. Latviešu valodā retāk lietojamajiem saīsinājamajiem vārdu savienojumiem to saīsinājumu veidošanā lielākoties izmantoti attiecīgajos vārdu savienojumos iekļauto vārdu pirmie burti avota oriģinālvalodā (to atveide latīņu alfabētā no kirilicas).

MIDRB – Baltkrievijas Republikas Ārlietu ministrija (*Министерство иностранных дел Республики Беларусь*)

MIDRF – Krievijas Federācijas Ārlietu ministrija (*Министерство иностранных дел Российской Федерации*)

MK – Latvijas Republikas Ministru kabinets

NATO – Ziemeļatlantijas līguma organizācija

NATO CCD COE – NATO Izcilības centrs informācijas tehnoloģiju aizsardzības jautājumos (*NATO Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence*)

NATO ENSEC COE – NATO Izcilības centrs enerģētikas drošības jautājumos (*NATO Energy Security Center of Excellence*)

NBS – Latvijas Republikas Nacionālie bruņotie spēki

NVS – Neatkarīgo Valstu Sadraudzība (*Содружество Независимых Государств*)

PRB – Baltkrievijas Republikas prezidents (*Президент Республики Беларусь*)

PRF – Krievijas Federācijas prezidents (*Президент Российской Федерации*)

RV – Lietuvas Republikas Ministru kabinets (*Lietuvos Respublikos Vyriausybė*)

SAB – Latvijas Republikas Satversmes aizsardzības birojs

SA – Igaunijas Republikas Statistikas birojs (*Eesti Vabariigi Statistikaamet*)

SD – Lietuvas Republikas Statistikas departaments (*Lietuvos Respublikos Statistikos departamentas*)

SVR – Krievijas Federācijas Ārējas izlūkošanas dienests (*Служба внешней разведки Российской Федерации*)

TM – Latvijas Republikas Tieslietu ministrija

VSD – Lietuvas Republikas Valsts drošības departaments (*Lietuvos Respublikos Valstybės saugumo departamentas*)

VV – Igaunijas Republikas Ministru kabinets (*Eesti Vabariigi Valitsus*)

IEVADS

Miera sasniegšana tradicionāli ir bijusi ikvienas valsts pamatproblēma – valstu un sabiedrību normāla attīstība iespējama tikai miera apstākļos. Pasaules vēsture liecina, ka ilgstoši miera periodi ir bijuši drīzāk izņēmuma periodi, nevis pastāvīgas situācijas. To iespējams attiecināt arī uz Baltijas valstīm – Latviju, Lietuvu un Igauniju, kas 20. gadsimtā bijušas pakļautas abiem pasaules kariem, dažādām okupāciju varām un dažāda veida konfliktiem. Lai arī kopš šo valstu neatkarības atgūšanas 1991. gadā tās nav bijušas iesaistītas ne militāros, ne cita veida būtiskos starpvalstu konfliktos, jautājums par miera saglabāšanu nav zaudējis aktualitāti. Baltijas valstis ir mazas valstis un mazas varas, kuru drošības situāciju līdz šim lielākoties noteicis citu valstu ģeogrāfiskais tuvums un tā noteiktais ģeostratēģiskais stāvoklis – atrašanās dažādu lielvaru, īpaši Krievijas, interešu krustojšanās punktā. Paredzams, ka ģeostratēģiskais faktors arī turpmāk noteiks valstu mijiedarbību un no tās izrietošo drošības situāciju reģionā.

Kopš Aukstā kara beigām un Baltijas valstu neatkarības atgūšanas pasaulē ir pieaugusi nevalstisku aktoru loma un paplašinājušies nemilitāra rakstura draudi, bet vienlaikus ir saglabājušies un daudzos reģionos pat paplašinājušies par tradicionāliem uzskatītie draudi. Šīs pārmaiņas ir atstājušas būtisku ietekmi ne tikai uz starptautisko sistēmu kopumā, bet arī uz drošības situāciju dažādos pasaules reģionos, tajā skaitā Baltijas valstīs. Līdz ar šīm izmaiņām attīstījusies arī drošības problemātikas pētniecība, palielinoties uzsvaram uz postpozitīvisma metodoloģiju un drošības jautājumu aplūkošanu aizvien plašākā kontekstā.

Ņemot vērā minēto, Baltijas valstu drošības problemātikas un drošības problemātikas teorētisko aspektu pētniecība uzskatāma par aktuālu, būtisku un nepieciešamu. To īpaši var attiecināt uz tādiem jautājumiem kā, kāda ir pašreizējā faktiskā drošības situācija Baltijas valstīs jaunajos apstākļos? Kādi aktori ietekmē šo valstu drošības situāciju un apdraudējumu uztveri? Ar kurām valstīm Baltijas valstīm pastāv spēcīgākās drošības saiknes un kādā faktiskajā reģionālās drošības konstrukcijā tās atrodas? Kā atrašanās politisku un militāru valstu apvienībās ietekmē piederību reģionālās drošības kompleksiem? Kā Baltijas valstu drošība skaidrojama mainīgajā drošības problemātikas pētniecības ietvarā un kādu ieguldījumu šo valstu drošības problēmu analīze var dot drošības pētniecības teorētisko aspektu attīstībā?

Lai gan starptautiskās sistēmas un reģiona analīzes līmeņi ir savstarpēji saistīti un viens otru ietekmē, tomēr Baltijas valstu drošības problemātika pilnvērtīgi apskatāma reģiona analīzes līmenī, bet nevis starptautiskās sistēmas līmenī. Tās ir mazas valstis un mazas varas, kuru liktenis lielākoties ir bijis atkarīgs no lielvarām, tomēr to drošības vide līdz ar atšķirīgu reģionāla rakstura un iekšpolitisko drošības dinamiku un dažādu lielvaru mijiedarbību un interesēm ir specifiska un nav atkarīga tikai no starptautiskās sistēmas līmeņa noteiktiem procesiem. Reģionālajā līmenī drošības dinamikas analīzei par piemērotāko var uzskatīt Buzana (*Buzan*) izstrādāto reģionālās drošības kompleksu teoriju (un ar to saistīto drošībiskošanas² teoriju), kas dod iespēju sadalīt pasauli un tās daļas drošības dinamikas noteiktos reģionos. Vēvera (*Wæver*) izveidotās drošībiskošanas teorijas (gan drošībiskošanas, gan atdrošībiskošanas aspekts – attiecīgi jautājumu veidošana vai uzturēšana par drošības jautājumiem un pretējs process) izmantošana dod iespēju analizēt drošības jautājumu veidošanos, tajā skaitā arī novērtēt, vai draudi ir patiesi (objektīvi) vai arī tie par tādiem tikai tiek veidoti un pieņemti, un kāda ir šo procesu loma valstu drošībā un reģionālās drošības kompleksu veidošanā.

Darbā apskatītajiem empīriskajiem fenomeniem ir sarežģīti noteikt konkrētus laika ietvarus, jo valstu drošības situāciju nosaka dažādi faktori, tajā skaitā vēsturiskie. Tomēr uzsvars darbā tiek likts uz notikumiem kopš 2004. gada, kad Baltijas valstis pievienojās Ziemeļatlantijas līguma organizācijai (NATO) un Eiropas Savienībai (ES). Tas iezīmēja ne vien simboliskas izmaiņas, bet arī praktiskas izmaiņas Baltijas valstu drošības vidē. Turklāt saskaņā ar dažādiem reģionālās drošības kompleksu teoriju pielietojošajiem darbiem (īpaši darba teorētisko aspektu pamatu veidojošajiem Buzana un viņa kolēģu teorētiskajiem darbiem, piemēram, *Buzan* un *Wæver* 2003, 352., 353. lpp.) tieši ES ir bijusi “ES–Eiropas” reģionālās drošības kompleksa būtiskākais organizējošais faktors. Tāpēc Baltijas valstu dalībai ES un NATO būtu jābūt arī būtiskai ietekmei attiecībā uz reģionālās drošības kompleksu robežām un Baltijas valstu vietu starp kompleksiem, īpaši tāpēc, ka minētajā 2003. gada darbā Baltijas valstis tika apskatītas kā daļa no “postpadomju” reģionālās drošības kompleksa (*Buzan* un *Wæver* 2003, 430. lpp.), kas tobrīd bija uzskatāms par pamatotu viedokli. Tomēr piederība

---

² Termins “securitization” no angļu valodas latviski tulkots kā “drošībiskošana”. Šāds termina latviskojums lietots arī Buzana grāmatas “Cilvēki, valstis un bailes” tulkojumā latviešu valodā (Buzans 2000) un citos ar drošības jautājumiem saistītos darbos latviešu valodā (pirmo reizi – Ozoliņa 2000, 68. lpp.).

starptautiskām organizācijām nav vienādojama ar reģionālās drošības kompleksiem un to robežām, tāpēc iespējamā Baltijas valstu “pārvietošanās” starp kompleksiem nav uzskatāma par pašsaprotamu.

Darba mērķis ir noskaidrot drošībiskošanas procesu lomu reģionālās drošības kompleksu definēšanā un Baltijas valstu piederības noteikšanā tiem. Izvirzītā mērķa sasniegšanai tiek izpildīti šādi **uzdevumi**:

- analizēt reģionālās drošības kompleksu teoriju un to veidojošos elementus;
- aplūkot drošībiskošanas teoriju (drošībiskošanas un atdrošībiskošanas aspekti) un tās vietu reģionālās drošības kompleksu teorijā;
- apskatīt līdzšinējos pētījumus par Baltijas valstīm reģionālās drošības kompleksu teorijā, lai izvērtētu teorijas empīriskās pielietošanas problemātiku;
- reģionālās drošības kompleksu teorijas ietvaros analizēt tradicionālo drošības uztveri raksturojošo faktoru lomu Baltijas valstu drošības vides veidošanā (gan Baltijas valstu kā reģionālās drošības kompleksa apakšreģiona noteikšanā, gan mijiedarbībā ar citām valstīm);
- analizēt Baltijas valstis kā kontakta zonu starp ES, NATO, ASV un Krieviju, kā arī šo lielvaru attiecību ietekmi uz Baltijas valstu vietu reģionālās drošības kompleksu vidū;
- analizēt būtiskāko – ar Krieviju saistīto – starpvalstu drošībiskošanu Baltijas valstīs un ar to saistīto Baltijas valstu drošībiskošanu Krievijā;
- izstrādāt priekšlikumus reģionālās drošības kompleksu teorijas un drošībiskošanas teorijas attīstībai.

Darbā tiek pārbaudītas šādas **hipotēzes**:

- 1) tradicionālo drošības uztveri raksturojošie faktori bez drošībiskošanas un atdrošībiskošanas procesiem nespēj noteikt reģionālās drošības kompleksus;
- 2) Baltijas valstis veido reģionālās drošības kompleksa apakšreģionu;
- 3) dalība ES un NATO nav mainījusi Baltijas valstu piederību reģionālās drošības kompleksam un tās joprojām atrodas uz Krieviju centrētā reģionālās drošības kompleksā;
- 4) drošībiskošanas procesu intensitāte ir noteicošais faktors, lai identificētu Baltijas valstu piederību reģionālās drošības kompleksam.

Izpildot darba mērķi, uzdevumus un pārbaudot izvirzītās hipotēzes, tiek noskaidrots, kāda ir drošībiskošanas procesu loma reģionālās drošības kompleksu definēšanā un īpaši, kāda ir drošībiskošanas procesu loma Baltijas valstu piederības noteikšanā reģionālās drošības kompleksiem, un attiecīgi, kādā reģionālās drošības kompleksā Baltijas valstis atrodas. Tātad kāda ir tradicionālo drošības uztveri raksturojošo faktoru ietekme uz reģionālās drošības kompleksu veidošanos iepretim drošībiskošanas un ar tiem saistītajiem pretējiem – atdrošībiskošanas – procesiem. Līdz ar uzsvāru uz drošībiskošanas procesu analīzi tiek iezīmēts draudu un to uztveres veidošanās subjektīvais aspekts – tas, cik būtiska loma gan drošības jautājumu veidošanā, gan ar tiem saistīto reģionālās drošības kompleksu veidošanā ir apdraudējumu uztverei – kāda varētu būt situācija, ja tiktu mēģināts izvairīties no drošībiskošanas, kad tas ir iespējams? Vai arī gluži pretēji – vai nav tādi jautājumi, kas ir pārāk maz drošībiskoti un kuru drošībiskošana būtu uzskatāma par vajadzīgu?

Promocijas darbs ir izstrādāts, balstoties uz kvalitatīvajām pētījumu metodēm, to skaitā literatūras, avotu, uzziņas informācijas analīzi un intervijām un šo datu interpretāciju (intervijās iegūtā informācija izmantota kā fona informācija precīzākai situācijas izpratnei, jaunu faktu ieguvei, interpretācijai un kopsakarību un cēloņsakarību meklēšanai).

Atbilstoši izmantotajām pētījumu metodēm mērķa sasniegšanas, uzdevumu izpildes un izvirzīto hipotēžu pārbaudes procesa secības galvenie posmi ir datu ieguve, datu analīze un datu interpretācija. Mērķis uzskatāms par sasniegtu, ja ir izpildīti uzdevumi un pārbaudītas hipotēzes. Savukārt izvirzītās hipotēzes uzskatāmas par pārbaudītām, ja mērķa sasniegšanas un uzdevumu izpildes gaitā ir iegūta nepieciešamā informācija, lai to interpretējot, būtu pamats hipotēzes pilnīgai vai daļējai apstiprināšanai vai arī pilnīgai vai daļējai noraidīšanai.

Izmantotā literatūra sastāv no politikas zinātnes teorētiskajiem darbiem par starptautisko sistēmu un tās apakšsistēmām, drošību starptautiskajā sistēmā, reģionālo drošību, reģionālās drošības kompleksiem, drošībiskošanu un atdrošībiskošanu, varu, starptautiskās sistēmas aktoriem, draudzīguma un naidīguma raksturīgajām pazīmēm. Darba teorētisko aspektu pamatu veido Buzana un viņa domubiedru darbi par reģionālās drošības kompleksu un drošībiskošanas teorijām (īpaši *Buzan* 1983, 1991, *Buzan* u.c. 1998, *Buzan* un *Wæver* 2003). Tāpat izmantotā literatūra ietver ar Baltijas valstu drošību saistītus empīriskos pētījumus reģionālās drošības kompleksu teorētiskajā

ietvarā, valstu un starptautisko organizāciju drošības un aizsardzības politikas plānošanas dokumentus un tiesību aktus, valsts institūciju un amatpersonu ziņojumus, amatpersonu izteikumus, statistiskas datus, ekspertu pētījumus un citu informāciju, tajā skaitā uzziņas informāciju un video materiālus.

Darbā ir ietverta informācija, kas bijusi publiski pieejama par laika periodu līdz 2013. gada nogalei.

Promocijas darbs ir strukturēts trīs nodaļās. Pirmajā no tām – “Reģionālās drošības dinamika un reģionālās drošības kompleksu teorētiskie aspekti” – tiek analizēta “klasiskā” jeb drošības kompleksu teorija un to veidojošie elementi, “jaunā” jeb reģionālās drošības kompleksu teorija un tās elementi, kā arī tiek apskatīta reģionālās drošības kompleksu identificēšana un ar to saistītās problēmas. Nodaļas noslēgumā, balstoties uz teorētisko aspektu izvērtēšanu, tiek piedāvāti precizējumi reģionālās drošības kompleksu un drošībiskošanas teorijās. Atbilstoši precizētajam teorētiskajam ietvaram tiek organizēts tālākais darba saturs.

Atbilstoši pirmajā nodaļā izveidotajam precizētajam teorētiskajam ietvaram nākamajā nodaļā – “Baltijas valstis kā reģionālās drošības kompleksa apakšreģions” – tiek pārbaudīts, vai Baltijas valstis ir uzskatāmas par reģionālās drošības kompleksa apakšreģionu, apskatot Baltijas valstu savstarpējo mijiedarbību, to drošības problēmas, kā arī eiroatlantisko aktoru lomu Baltijas valstīs. Tam seko Baltijas valstu un to kaimiņvalstu attiecību un mijiedarbības aplūkošana un Baltijas valstu kā lielvaru kontakta zonas apskats. Tādējādi šajā nodaļā analīze pamatā notiek tradicionālā skatījuma uz valstu drošību ietvaros.

Savukārt trešajā nodaļā – “Drošībiskošana Baltijas valstu un Krievijas attiecībās” – tiek analizēti būtiskākie starpvalstu drošībiskošanas procesi, kādi ir konstatējami Baltijas valstīs – Krievijas drošībiskošana. Tāpat tiek analizēta ar to saistītā Baltijas valstu drošībiskošana Krievijā, abu procesu analīzē pievēršoties būtiskākajiem starpvalstu drošībiskošanas procesiem militārās drošības un politiskās drošības sektoros. Tiesa gan, šajā darbā drošības sektori tiek apskatīti plašāk nekā ierasts tradicionālajā šo sektoru un draudu skatījumā – militārās drošības sektorā Baltijas valstīs tiek apskatīta arī “netradicionālo” draudu dimensija (draudi virtuālajā vidē), bet politiskās drošības sektorā Baltijas valstīs tiek apskatīta ne tikai politisko, bet arī ekonomisko un sabiedrisko draudu problemātika.

Visas trīs nodaļas ir strukturētas apakšnodaļās un to apakšnodaļās. Darba secinājumos tiek piedāvāts konceptuāls atskats uz analīzes gaitu, kā arī secinājumi, kuros, cita starpā, ietverta diskusija par izvirzīto hipotēžu pārbaudi.

Šo darbu raksturo ciešā saikne starp darba empīrisko daļu un teorijām – reģionālās drošības kompleksu teoriju un drošībiskošanas teoriju un tās aptverošajām starptautisko attiecību tradīcijām, pamatā neoreālismu un konstruktīvismu (to abu sintēzi). Darba teorētiskais aspekts nodrošina darba iekļaušanos starptautisko attiecību teoriju ietvaros, kā arī veido sistemātisku analīzes ietvaru attiecībā uz tajā apskatītajiem empīriskajiem fenomeniem. Sākotnējie teorētiskie uzstādījumi tiek kritiski izvērtēti, kā arī tiek piedāvāti priekšlikumi to pilnveidošanai un precizēšanai. Tādejādi tiek ne tikai iezīmēts teoriju un empīrisko analīžu mijiedarbības būtiskums, bet teorētiskais ietvars padara darbu arī par plašāk pielietojamu un vispārināmu. Turpretī tīri empīrisku pētījumu vispārināšana starptautiskajās attiecībās ir problemātiskāka – lielākoties atšķiras empīrisko fenomenu un aktoru, it īpaši valstu, varas apmērs, uzbūve, izmērs, sastāvs, atrašanās vieta, darbības veids, vēsturiskā pieredze un citi faktori.

Uzmanības veltīšana likumsakarību meklēšanai ir saistīta ar pozitīvismam un tā metodoloģijai (ko var apskatīt kā naturālisma un regularitāšu uzskatu kombināciju, kas balstās empīricisma epistemoloģijā (*Smith* 1996, 17. lpp.)) raksturīgo regularitāšu nozīmību – fenomeni nav vienreizēji, bet tie atkārtojas noteiktās situācijās un apstākļos, piemēram, līdzīgos starptautiskās sistēmas uzbūves apstākļos vai līdzīgos starpvalstu attiecību apstākļos vai modeļos. Regularitāšu konstatēšana un cēloņsakarību meklēšana ļauj prognozēt to atkārtošanos nākotnē līdzīgās situācijās un rada pamatu, lai, balstoties uz pieredzi, skaidrotu tagadnes un nākotnes problēmas. Lai gan universāli definētas metodoloģiskās, ontoloģiskās un epistemoloģiskās nostādnes ir ideāltipi un, kā norāda Smits (*Smith*), tad starp metodoloģiju, ontoloģiju un epistemoloģiju pastāv fundamentāla saistība un attiecīgi arī nevar runāt par vienotu pozitīvisma vai postpozitīvisma izpratni (*Smith* 1996, 17., 18., 14., 35. lpp.), tomēr jāatzīmē, ka darba pētnieciskā pieeja nebalstās vienīgi pozitīvismā. Regularitāšu un cēloņsakarību pastāvēšana nav pilnībā vispārināma. Pilnīgākai skaidrībai katrs gadījums ir jāapskata individuāli – katram gadījumam var būt tādas iezīmes, kas var būtiski ierobežot tā vispārināšanas iespējas. Atšķirībā no dabas zinātnēm, sociālajās zinātnēs, atkarībā no gadījuma, fenomeniem nav iespējams vai arī tikai daļēji iespējams objektīvi noteikt to pazīmes un robežas. Fenomeni savā starpā mijiedarbojas un tā rezultātā veidojas

izpratne un pieņēmumi par to, kas ir realitāte (turklāt arī tā var atšķirties starp dažādām sabiedrībām un indivīdiem). Tādējādi šis darbs pieturas pie pozitīvisma un postpozitīvisma ontoloģijas sintēzes un pozitīvisma epistemoloģijas – līdzīgi kā konstruktīvisma ontoloģijas un pozitīvisma epistemoloģijas sintēzi atbalstījis Vents (*Wendt*) (2003, 372. lpp.), kura skatījums darbā tiek aplūkots saistībā ar attiecību raksturu reģionālās drošības kompleksu ietvaros. Postpozitīvisma ontoloģija pamatā izpaužas ar drošībiskošanas teorijas pielietošanu reģionālās drošības kompleksu analīzē. Caur šo teoriju plašāka uzmanība tiek pievērsta pētāmajiem fenomeniem, ar tiem saistītos novērojumus interpretējot un apskatot plašākā kontekstā, kā arī apskatot to savstarpējo mijiedarbību un to veidošanās netiešās saiknes.

Šis darbs dod ieguldījumu jauno drošības teoriju izpētē – plašākā zinātniskā kontekstā un kritiski tiek analizēta reģionālās drošības kompleksu teorija un drošībiskošanas teorija un ar tām saistītie aspekti. Reģionālās drošības kompleksu teorija un īpaši drošībiskošanas teorija pēdējo gadu laikā ir tikusi plaši analizēta (attiecīgi, piemēram, *Lake* 1997, *Lake* un *Morgan* 1997b, *Buzan* u.c. 1998, *Kaski* 2001, *Buzan* un *Wæver* 2003; un *Buzan* u.c. 1998, *Buzan* un *Wæver* 2003, *Balzacq* 2005, *Stritzel* 2007, *Wilkinson* 2007, *Vuori* 2008, *Åtland* 2008, *McDonald* 2008, *Buzan* un *Wæver* 2009, *Rostoks* 2010, *Wæver* 2011, *Hansen* 2011). Tomēr mazāk uzmanības ir ticis pievērsts aspektiem, kas saistīti ar drošībiskošanas teorijas iekļaušanos reģionālās drošības kompleksu teorijā. Tāpēc šajā darbā lielāka uzmanība tiek veltīta drošībiskošanas teorijas un tās vietas reģionālās drošības kompleksu analīzei. Līdz šim parasti drošībiskošanas teorija reģionālās drošības kompleksu teorijas ietvaros ir tikusi pielietota vispārīgi, lielākoties ar to saprotot vienkāršu drošības jautājuma esamību un faktiski neveicot drošībiskošanas un atdrošībiskošanas procesu analīzi. Šajā darbā abas teorijas ne tikai tiek analizētas teorētiskā perspektīvā, bet arī tiek padziļinātāk pielietotas empīrisku fenomenu izpētē, kā arī tiek piedāvāti priekšlikumi teoriju tālākai attīstībai. Šajā darbā izdarītie secinājumi un piedāvātie priekšlikumi var tikt praktiski pielietoti reģionālās drošības kompleksu teorijas un drošībiskošanas teorijas attīstībā un precīzākā to praktiskajā pielietojumā kā attiecībā uz Baltijas valstīm, kā arī uz citām valstīm.

Līdz šim ir tikuši plaši pētīti dažādi ar Baltijas valstu drošības problēmām saistīti jautājumi – Baltijas valstu militārā sadarbība un to militārās drošības jautājumi (piemēram, *Molis* 2006, 2009, *Jermalavičius* 2009, 2010, *Rublovskis* 2011, 2013, *Šešelgyte* 2010, 2013, *Ljung* u.c. [t.sk. Neretnieks] 2012, *Paulauskas* 2013, *Mölder*

2013), Baltijas valstu un Krievijas attiecību problemātika (piemēram, Rostoks 2008, Muižnieks 2008, 2011a, 2011b, Doroņenkova 2011, Ločmele u.c. 2011, *Kaas* 2012, *Tüür* un *Vare* 2012, *Zdanavičius* un *Volovoj* 2012). Līdz ar drošības jautājumu spektra paplašināšanos pēdējo gadu laikā strauji pieaudzis pētījumu skaits Baltijas valstu enerģētikas drošības jautājumos, kas lielākoties bijis cieši saistīts ar Krieviju (piemēram, *Janeliūnas* un *Molis* 2006, *Janeliūnas* 2009, Sprūds 2009a, 2009b, 2010, *Molis* 2011, *Maigre* 2010, *Grigas* 2013), pētījumu skaits audzis arī virtuālās vides drošības jautājumu pētniecībā (piemēram, *Tiirmaa-Klaar* 2008, *Ottis* 2009, *Tikk* u.c. 2010, Sprice 2010, Andžāns 2013a, *Pernik* un *Tuohy* 2013). Tomēr līdz šim salīdzinoši nedaudzi individuālie pētnieciskie darbi ir veltīti visu Baltijas valstu drošības problemātikas analīzei plašākā kontekstā, kā arī ir maz pētniecisko darbu, kuros atsevišķu Baltijas valstu drošības problēmjaudājumu izpētei vismaz daļēji izmantota reģionālās drošības kompleksu teorija un/vai drošībiskošanas teorija. Baltijas valstu drošības problemātikas apskats vai ieskats tajā reģionālās drošības kompleksu teorijas dažādu konceptuālo virzienu ietvaros veikts dažādos darbos (piemēram, *Roeder* 1997, *Buzan* u.c. 1998, *Kaski* 2001, *Buzan* un *Wæver* 2003, *Kværnø* un *Rasmussen* 2005, *Mölder* 2006, *Lacassagne* 2009, *Palonkorpi*, *Ljung* u.c. 2012, Andžāns 2013a, 2014), tomēr tiem lielākoties ir ierobežojumi – tie Baltijas valstīm pieskaras tikai cita starpā vai arī apskata tās pārāk vispārināti, nereti tie neizmanto drošībiskošanas teoriju vai arī apskata reģionālās drošības kompleksus tikai kādā no drošības sektoriem. Kā jau minēts, konceptuālajā ziņā darbs lielākoties balstās uz Buzana un viņa kolēģu darbiem. Darba fokusa un dziļuma ziņā par tuvāko šim darbam var uzskatīt Kaski (*Kaski*) darbu (*Kaski* 2001).

Tā kā attiecībā uz Baltijas valstīm vienlaikus tiek pielietota gan drošībiskošanas, gan reģionālās drošības kompleksu teorija, šis ir pirmais zinātniskais darbs ar būtiskāko reģionālās drošības kompleksu teorijas un drošībiskošanas teorijas aspektu pielietošanu attiecībā uz Baltijas valstīm paplašināta drošības skatījuma ietvaros.

Vienotais teorētiskais ietvars ļauj visaptveroši apskatīt Baltijas valstu drošības problemātiku un noteikt dažādu faktoru lomu un ietekmi uz Baltijas valstu drošību. Darba rezultāti attiecībā uz materiālo faktoru un subjektīvās uztveres lomu drošības situācijas veidošanā norāda uz to, kā veidojas apdraudējuma uztvere starp valstīm un var radīt pamatu diskusijām par to, cik lielā mērā valstu drošība ir atkarīga no reāliem vai pārspīlētiem un iedomātiem draudiem. Tādēļ darba rezultāti var veicināt rūpīgāku valsts institūciju, amatpersonu un politiķu pieeju, izvērtējot to, vai un cik lielā mērā ir

vēlama konkrētu jautājumu veidošana vai uzturēšana par drošības jautājumiem un vai daļu no starpvalstu drošības jautājumiem nebūtu iespējams padarīt par ikdienas politikas jautājumiem. Vai arī gluži pretēji – palielināt viņu izpratni, ka ir nedrošbiskoti jautājumi, kuru drošbiskošana ir nepieciešama un pat vēlama. Tātad, ja pastāv objektīva drošības problēma (reāls apdraudējums), bet tā netiek drošbiskota, tad šī problēma visticamāk netiek pienācīgi uztverta kā reāls drauds (lai gan tā rada reālus draudus) un netiek veikti pasākumi problēmas novēršanai (pieņemot, ka drošbiskošana ir šāds novēršanas veids), un noteiktā brīdī apdraudējums var īstenoties, neskatoties uz to, vai drošbiskošana ir tikusi veikta vai arī nav tikusi veikta.

1. REĢIONĀLĀS DROŠĪBAS DINAMIKA UN REĢIONĀLĀS DROŠĪBAS KOMPLEKSU TEORĒTISKIE ASPEKTI

Tā kā starptautiskā sistēma sastāv no liela skaita un dažāda veida vienībām (pamatā valstīm), tās veido arī dažādas savstarpējās attiecību dinamikas, kas var būt pilnīgā pretrunā ar starptautiskajā sistēmā kopumā dominējošo attiecību dinamiku un/vai arī attiecību dinamiku citās starptautiskās sistēmas daļās (piemēram, grūti būtu salīdzināms starpvalstu attiecību raksturs Āfrikas vidusdaļā un Rietumeiropā). Tas attiecas arī uz drošības jautājumiem – “...daudzi draudi vieglāk pārvar mazus, nevis lielus attālumus” un attālumam šajā ziņā lielāka ietekme ir militārās, politiskās, sabiedriskās un vides drošības sektoru ietvaros (*Buzan un Waever 2003, 45. lpp.*). Šajā ziņā īpaši jāatzīmē militārie draudi, kuriem lielāka attāluma pārvarēšana prasa labāk attīstītas tehnoloģijas un lielākas izmaksas, piemēram, starpkontinentālās raķetes, attīstītus gaisa un jūras spēkus, tajā skaitā aviācijas bāzes kuģus – to savukārt nespēj atļauties daudzas valstis. Arī Volts (*Walt*) norādījis, ka “tā kā spēja projicēt varu samazinās ar attālumu, valstis, kas atrodas tuvumā, rada lielāku apdraudējumu nekā tās, kuras atrodas tālu prom” (šo tēzi apskatot valstu alianšu veidošanas kontekstā – kā iemeslu drīzākai alianšu veidošanai saistībā tieši ar tuvējām varām (valstīm)) (*Walt 1994, 23. lpp.*). Saistībā ar minēto Lobells (*Lobell*) norādījis uz ar to saistīto dažāda veida ārvalstu iejaukšanos tuvējās valstīs, tajā skaitā arī lai atbalstītu radniecīgas etniskās grupas (*Lobell 2009, 49. lpp.*). Lai gan šāda tēze nav uzskatāma par universālu, tomēr tā ir diezgan precīzi attiecināma uz Baltijas valstīm un to ģeostratēģisko stāvokli līdzās Krievijai kā vismaz reģionālai lielvarai.

Reģionālais analīzes līmenis parasti tiek saprasts kā līmenis starp vienības līmeni (lielākoties tiek saprasts un apzīmēts kā valsts līmenis) un starptautiskās sistēmas līmeni (lai gan reģionālais līmenis var tikt saprasts arī kā līmenis, kas apvieno dažādu vienību (valstu) daļas (reģionus) – piemēram, Baltijas jūras valstu reģions, apskatot šajā kontekstā tādu ģeogrāfiski plašāku valstu kā Vācijas vai Krievijas piejūras reģionus). Reģionu teorētiskie aspekti ir plaši pētīti un definēti un attiecīgi reģiona jēdzienam ir dažādas un bieži vien pilnīgi atšķirīgas nozīmes atkarībā no konteksta, kādā tas tiek lietots. Parasti ar reģioniem saprot ģeogrāfiski telpiskus veidojumus, kas sastāv no ģeogrāfiski tuvu esošām vienībām (lielākoties tieši valstīm), piemēram, “...telpiski

saistīta teritorija, kas sastāv no divām vai vairāk valstīm” (*Buzan* u.c. 1998, 18., 19. lpp.).

Starptautiskajās attiecībās valda uzskats, ka reģioni ir starptautiskās (valstu) sistēmas daļas – apakšsistēmas, kuras vieno ne tikai ģeogrāfisks tuvums, bet arī vēl kādas citas kopīgas pazīmes: politiskās un stratēģiskās attiecības (piemēram, piederība starptautiskajām organizācijām, aliansēm), ekonomiskās attiecības (piemēram, starpvalstu tirdzniecības attiecības, piederība ekonomiskiem blokiem), iedzīvotāju un kultūras saiknes (piemēram, vienota rase, valoda, reliģija, vēsture), apkārtējā vide (piemēram, vienojošas ūdenstilpnes, līdzīgs klimats) u.c. Nedefinējot konkrētu reģionālās analīzes veidu un reģionu noteikšanas metodes, jebkura reģiona apzīmēšana par reģionu starptautiskajās attiecībās ir uzskatāma par subjektīvu, un, kā norādījis Harels (*Hurrell*), tad “nav “dabisku” reģionu...” – to noteikšana ir atkarīga no attiecīgā konteksta un jautājuma. Turklāt izšķiroša ir tieši politisko aktoru loma katra attiecīgā reģiona uztverē un skaidrošanā, tāpēc “...visi reģioni ir sociāli konstruēti un tādējādi politiski apstrīdami” (*Hurrell* 2007, 241. lpp.). Piemēram, atkarībā no dažādiem izvirzītajiem reģiona kritērijiem Latvija var tikt uzskatīta par daļu no Baltijas valstīm, Baltijas jūras reģiona, Austrumeiropas, Ziemeļeiropas, Eiropas, ES, NATO, EDSO, bijušās PSRS teritorijas un līdzīgi (piemēram, tālāk tekstā tiks īsumā aplūkoti arī apzināti mēģinājumi Igaunijā konstruēt tās piederību Ziemeļvalstīm un attiecīgi noliegt Baltijas identitāti).

Drošības un arī citu jautājumu kontekstā reģiona līmeņa analīze aktualizējās līdz ar Aukstā kara beigām, kad pārstāja funkcionēt globālā divu valstu bloku sacensība. Daudzās pasaules daļās pakāpeniski samazinājās PSRS (un tās pēcteces un tiesiskās mantinieces – Krievijas) klātbūtne un ietekme, kas iepriekš bija izpaudusies dažādos veidos, tajā skaitā kā militārā klātbūtne, militārs atbalsts, militāra iejaukšanās, politisks atbalsts, finansiāla palīdzība, kulturāla un ideoloģiska ietekme. Samazinoties PSRS varas projekcijai, arī ASV varēja samazināt savu tiešo klātbūtni un ietekmi, lai gan atsevišķos reģionos, tajā skaitā Baltijas valstīs, to klātbūtne un ietekme viennozīmīgi ir tikai augusi. Tomēr kopumā ir grūti noliegt, ka daudzviet pasaulē lielāku varu un ietekmi ieguva vietējie aktori un procesi, kuri iepriekš bija pakļauti globālajiem aktoriem un globālajai attiecību dinamikai. Tāpat veidojās un atjaunojās jauni aktori un līdz ar to arī jauna attiecību dinamika reģionu līmenī. Līdz ar Aukstā kara izbeigšanos būtiski transformējās arī Baltijas jūras reģions, it īpaši:

- izveidojās (atjaunojās) neatkarīgas valstis – Latvija, Lietuva, Igaunija, kurās vienlaikus pakāpeniski mainījās lielvaru klātbūtnes raksturs, būtiski pieaugot ASV lomai un vismaz sākotnēji samazinoties Krievijas lomai (piemēram, Krievijas karaspēka izvešana);
- izveidojās Krievijas Federācija kā PSRS saistību pārņēmēja, tomēr vismaz sākotnēji ar ievērojami zemāku tās reģionālo un starptautisko statusu (un to pamatojošajām spējām) salīdzinājumā ar PSRS;
- saistībā ar PSRS sabrukumu būtiski mainījās Polijas institucionālie un praktiskie ierobežojumi drošības politikas attīstībai;
- zināmā mērā mainījās arī Somijas un Zviedrijas ierobežojumi drošības politikas attīstībai;
- notika Vācijas Federatīvās Republikas un Vācijas Demokrātiskās Republikas apvienošanās.

Izmaiņas reģionā turpinājās, ko īpaši iezīmējusi ES un NATO paplašināšanās – 1995. gadā par ES dalībvalstīm kļuva Somija un Zviedrija, 1999. gadā par NATO dalībvalstīm kļuva Polija, Čehijas Republika un Ungārija, bet 2004. gadā par abu organizāciju dalībvalstīm kļuva arī Baltijas valstis. No otras puses, Krievija pakāpeniski uzsāka stiprināt savu vietu reģionā (īpaši caur mēģinājumiem savā ietekmes sfērā noturēt lielāko daļu bijušās PSRS republikas) un starptautiskajā sistēmā kopumā (piemēram, līdz ar Neatkarīgo Valstu Sadraudzības (NVS) un ar to saistīto organizāciju veidošanu un nostiprināšanu, to bruņoto spēku klātbūtnes uzturēšanu Moldovā (pašpasludinātajā Piedņestras Moldāvu Republikā), Gruzijā (pašpasludinātajās Dienvidosētijas Republikā un pašpasludinātajā Abhāzijas Republikā), Armēnijā, Ukrainā, Baltkrievijā, Kirgizstānā, Tadžikistānā, Kazahstānā (dažādos statusos un dažādā apmērā, tajā skaitā kā miera uzturēšanas misiju, militāro mācību ietvaros, dažāda lieluma un veida militārajās bāzēs un militāra rakstura objektos)).

1.1. “Klasiskā” drošības kompleksu teorija

Drošības kompleksu teorijas izveidotājs Buzans kā šīs teorijas priekštečus (“ēnas”) norādījis darbus par vietējo varas līdzsvaru un starptautiskās sistēmas apakšsistēmām (*Buzan* 1983, 125. lpp, *Buzan* 1991, 227. lpp.), savukārt drošības

atkarību (to, ka aktoru drošība nevar tikt apskatīta izolēti, bet jāskata kontekstā) viņš saistījis ar senākiem pētījumiem par tādiem konceptiem kā drošības dilemma, varas līdzsvars, bruņošanās sacensība, drošības režīmi (*Buzan* u.c. 1998, 10., 11. lpp.). Reģionālās drošības kompleksu teorija laika gaitā ir attīstījusies un, lai arī faktiski visi tās attīstības virzieni ierindojas zem iepriekš sniegtā raksturojuma, kopumā to var iedalīt divās būtiskākajās kategorijās – “klasiskajā” (kā to vēlāk apzīmējis pats Buzans (*Buzan* u.c. 1998, 10. lpp.)) drošības kompleksu teorijā un “jaunajā” jeb reģionālās drošības kompleksu teorijā (jāatzīmē, ka sākotnēji šīs teorijas nosaukumā (apzīmējumā) netika izmantots vārds “reģions”). Līdzās vairākām izteiktām līdzībām starp abām pastāv arī vēra ņemamas atšķirības, kas pēc abu kategoriju apraksta tiek iztīrītas sīkāk. Papildus varētu klasificēt arī vēl citas kategorijas, tomēr daļa no šādām teorijas attīstībām ir ievērojami attālinājušās no Buzana sākotnēji definētā (*Buzan* 1983, 105., 106. lpp.) un vēlāk viņa paša (un sadarbībā ar domubiedriem) attīstītā teorētiskā ietvara. Daļai šo teorijas attīstības virzienu uzmanība tiek pievērsta, apskatot reģionālās drošības kompleksu identificēšanas aspektus (“1.3. Reģionālās drošības kompleksu teorijas problemātiskie aspekti”). Tāpat daļa teorijas attīstības ir saistīta ar atsevišķu tās elementu padziļinātu izpēti, piemēram, drošības kompleksu struktūru, iekšējo kārtību, drošības kompleksu veidiem. Šajā darbā pamatā tiek aplūkota drošības kompleksu būtība un uzbūves galvenie elementi, tādējādi arī nepretendējot uz pilnīgu visu elementu (kas var nebūt būtiski šī darba kontekstā) izpēti.

“Klasiskā” drošības kompleksu teorija tika izveidota vēl Aukstā kara laikā, kopumā atspoguļojot tobrīd dominējošās neoreālisma tradīcijas elementus – jau pamatos drošības kompleksi tika apskatīti kā “tipiski anarhiskās starptautiskās struktūras produkti” (*Buzan* 1983, 111. lpp.), kas tādējādi reģiona līmenī atspoguļo globālo varas sadalījumu un tās dinamiku apakšsistēmu līmenī. Drošības kompleksu Buzans 1983. gada darbā definēja kā “valstu grupu, kuras primārās drošības bažas saistītas kopā pietiekami cieši, lai to nacionālās drošības reāli nevarētu apskatīt atsevišķi” (*Buzan* 1983, 106. lpp.), bet piecpadsmit gadus vēlāk retrospektīvi apskatot tā saukto “klasisko” pieeju, drošības komplekss tika definēts ļoti līdzīgi, tomēr ar atsevišķām izmaiņām formulējumā: “valstu kopums, kura galvenās drošības uztveres un bažas ir saistītas tik cieši, ka to nacionālās drošības problēmas nevar tikt pienācīgi analizētas vai atrisinātas atsevišķi” (*Buzan* u.c. 1998, 12. lpp.).

Saskaņā ar sākotnējo skatījumu, tika norādīts, ka drošības kompleksu skaits ir liels un tie var savstarpēji pārklāties un šķērsot viens otru (iespējami dažāda līmeņa –

gan augstākā līmeņa (lielvaru), gan vidējā līmeņa, gan arī vietējā līmeņa drošības kompleksi), bet citi kompleksi var atrasties kompleksu iekšienē un tādējādi atsevišķas valstis var atrasties vairāk nekā vienā kompleksā (augstākā līmeņa kompleksi var “iespieties” vietējos kompleksos) (Buzan 1983, 106., 108. lpp.). Tajā pat laikā ir valstis, kas atrodas starp (ārpus) kompleksiem – saukti par “izolatoriem”, kā arī atsevišķās vietās kompleksus un/vai to robežas būs sarežģīti konstatēt – vāju valstu gadījumos (nepietiekama drošības iedarbība starp valstīm), “pārklāšanas” gadījumos (kāda ārēja vara nomāc vietējo drošības dinamiku), kā arī gadījumos, kad vienviet pastāvēs vismaz divas atšķirīgas drošības atkarības (tādējādi, iespējams, liecinot par vienu kompleksu) (Buzan 1991, 196.–199. lpp.).

No sākotnējā Buzana definētā teorētiskā ietvara (Buzan 1983, Buzan 1991) secināms, ka drošības kompleksus veidojošās saiknes iedalāmas vairākās kategorijās un tās var klasificēt šādi:

- no drošības kompleksu definīcijas tieši izrietošās drošības saiknes – tās drošības kompleksu identificēšanā apzīmētas kā “drošības savstarpējo atkarību relatīvais spēks”, un tas var būt spēcīgs vai vājš, pozitīvs vai arī negatīvs (tiesa gan, atšķirīgās pakāpēs). Drošības atkarība spēcīgāka ir starp valstīm drošības kompleksu iekšienē, bet zemāka drošības atkarība drīzāk nosaka robežas starp kompleksiem (Buzan 1991, 192., 193. lpp.). Tātad drošības saiknes starp noteiktām valstīm atdala valstis ar citām (atšķirīgām) drošības saiknēm;
- drošības kompleksus nosaka vēsturiski veidojušās “kompleksas sabiedroto un naidīguma raksturīgās pazīmes” (Buzan 1983, 105. lpp.), kas vēlāk apskatītas un arī sīkāk definētas kā “draudzīguma un naidīguma raksturīgās pazīmes” (Buzan 1991, 189. lpp.), kas visā kopumā iezīmē būtiskas atkāpes no materiālo faktoru centralitātes drošības kompleksu noteikšanā;
- drošības kompleksu veidošanos nosaka varas attiecības – “patī drošības kompleksu ideja ir acīmredzami saistīta ar tradicionālo ideju par varas līdzsvaru...” (Buzan 1983, 112. lpp.). Turklāt kā draudzīguma un naidīguma raksturīgās pazīmes, tā arī varas sadalījums nosaka attiecības starp valstīm ne tikai kompleksu veidošanās procesā, bet arī to savstarpējās attiecības kompleksu iekšienē un attiecīgi arī kompleksu struktūru; tāpat būtiskas izmaiņas šajos elementos liecinās arī par pašu kompleksu izmaiņām (Buzan 1991, 211. lpp.);

- drošības kompleksus kopā satur un to veidošanos ietekmē arī citas saiknes – ģeogrāfiskās, politiskās, stratēģiskās, vēsturiskās, ekonomiskās, kultūru saiknes (*Buzan* 1983, 106. lpp.) (kultūras un rasu pazīmes, ekonomiskie faktori (*Buzan* 1991, 197., 202. lpp.)). Var noprast, ka šīs saiknes vairāk uztveramas kā citus drošības kompleksus veidojošo faktoru pastiprinoši elementi, tomēr kā tas īpaši redzams darba tālākajā gaitā (empīrisku fenomenu analīzē), tās nereti caurstrāvo visus citus drošības kompleksu noteicošos jautājumus.

Ja tādas minētās saiknes kā drošības, ģeogrāfiskās, politiskās, stratēģiskās, vēsturiskās, ekonomiskās vai kultūru saiknes var tikt uzskatītas par lielā mērā pašsaprotamām, kuru saprašanai un identificēšanai nav nepieciešams papildus skaidrojums, tad pilnvērtīgai empīriskajai analīzei varas koncepts un draudzīguma un naidīguma raksturīgās pazīmes apskatāmas atsevišķi un padziļināti (turpmākajās apakšnodaļās – “1.1.1. Vara un tās loma drošības kompleksu veidošanā” un “1.1.2. Draudzīgums un naidīgums drošības kompleksu veidošanā”). Tas nepieciešams arī tāpēc, ka to skaidrojums drošības kompleksu teorijas pamatdarbos nav bijis pietiekami augstā detalizācijas pakāpē.

1.1.1. Vara un tās loma drošības kompleksu veidošanā

Vara kā valstu mērķu īstenošanas līdzeklis un vara kā mērķis (varas palielināšana jeb maksimizēšana) ir bijis viens no centrālajiem elementiem starptautisko attiecību reālisma tradīcijas pārstāvju darbos. “Klasiskā” reālisma tradīcijas autoru darbos varas koncepts un cīņa starp valstīm par varu tikusi saistīta ar cilvēku dabu, attiecīgi to skaidrojot kā pastāvīgu fenomenu cauri laikiem. Piemēram, Kārs (*Carr*) norādījis, ka “cilvēks vienmēr ir dzīvojis grupās” un grupu pārvaldīšanā vienmēr būs vērojama kā vēlme sadarboties, tā arī egoismam raksturīgas izpausmes, un tādējādi arī spēka lietošana kārtības nodrošināšanai grupā (*Carr* 1946, 95., 96. lpp.). Saskaņā ar Morgentavu (*Morgenthau*) “...cīņa par varu ir universāla laikā un telpā...” (tāpat arī “tieksmes izdzīvot, vairoties un dominēt ir kopīgas visiem cilvēkiem”) un to kopumā atspoguļo vēsture (piederze) neatkarīgi no dažādos vēsturiskos laikos pastāvējušajiem apstākļiem, valstīm pastāvīgi cīnoties (sacensoties) par varu – tāpat “kā vietējā, tā arī starptautiskā politika ir cīņa par varu...” (*Morgenthau* 1985, 38.–39. lpp.). Varas

koncepta attīstībā reālisma tradīcijas ietvaros un īpaši līdz ar strukturālā reālisma jeb neoreālisma attīstību “cilvēka faktora” vietā uzsvars ticis likts uz anarhiskās starptautiskās sistēmas ietekmi uz valstu dabu un sistēmas radīto tieksmi pēc varas, lai izdzīvotu. Saskaņā ar Volcu (*Waltz*) “dabiskais stāvoklis starp valstīm ir kara stāvoklis” (tas gan tomēr nenozīmē, ka spēks tiek pielietots pastāvīgi), un starptautiskajā (anarhiskajā) sistēmā valda “pašpalīdzības princips”, kas attiecīgi ierobežo sadarbību starp valstīm – katra valsts savos izdzīvošanas centienos pamatā var paļauties vienīgi uz sevi, un valstu bažas par izdzīvošanas iespējām nosaka arī to uzvedību (*Waltz* 1979, 102., 104., 105. lpp.). Tādējādi saskaņā ar šādu skatījumu, neatkarīgi no to iemesliem, valstis pastāvīgi tiecas pēc varas, lai nodrošinātu savu izdzīvošanu pastāvīgā cīņā ar citām valstīm.

Ar varu lielākoties tikušas saprastas spējas un precīzāk – spējas ietekmēt citus aktorus. Šis koncepts starptautiskajās attiecībās lielākoties ticis apskatīts tieši attiecībā uz valstīm – kopumā kā vienas valsts vai valstu grupas spēja ietekmēt citu valsti vai to grupu sev vēlamā veidā. Morgentavs varu starptautiskajās attiecībās aplūkojis kā līdzekli dažādu mērķu īstenošanai (tātad cīņa par varu notiek arī tad, ja deklarētais vai plānotais iznākums pats par sevi nav varas iegūšana) un pašu (politisko) varu – kā spēju kontrolēt citu(s) (kas savukārt var izpausties ļoti dažādos veidos) (*Morgenthau* 1985, 31.–33. lpp.). Savukārt Volcs varu aprakstījis ar teicienu “...aģents ir tik spēcīgs, cik tas ietekmē citus vairāk nekā citi ietekmē viņu pašu”, un vara palīdz saglabāt aktora autonomiju, paplašina rīcības brīvību, palīdz noteikt “spēles noteikumus” attiecībās ar citiem, kā arī dod lielāku rīcības brīvību (*Waltz* 1979, 192., 194., 195. lpp.). Līdzīgi arī Koheins (*Keohane*) un Najs (*Nye*) aicinājuši uz varu raudzīties kā uz “...aktora spēju panākt to, lai citi darītu to, ko tie citādāk nedarītu...” (*Keohane* un *Nye* 2001, 10. lpp.).

Varas sastāvu un praktiskās izpausmes var apskatīt dažādos veidos – gan kā vispārēju un summāru valstu spēju kopumu, gan kā varu konkrētās jomās vai arī varu konkrētu un specifisku mērķu sasniegšanai. Vēsturiski vara visvairāk tikusi asociēta ar militārajām spējām – tātad kā militāro spēju (spēka) apmērs (apjoms). Lai gan nenoliedzot citu varas veidu izpausmes, var uzskatīt, ka Volcs kopumā par būtiskāko uzskatījis tieši militāro varu, piemēram, starp svarīgākajiem kontroles līdzekļiem drošības jomā atzīmējot spēka lietošanas apturēšanu ar draudiem par spēka lietošanu, spēka lietošanai pretojoties ar spēka lietošanu, kā arī ietekmējot citu valstu politikas ar spēka lietošanu vai draudiem par spēka lietošanu (*Waltz* 1979, 209. lpp.). Tiešāks šajā ziņā ir Mīršeimers (*Mearsheimer*), kurš, lai arī valstu varu iedala latentajā (militārās

varas veidošanai nepieciešamie sociāli ekonomiskie elementi, balstās iedzīvotājos un valsts bagātībā) un militārajā (balstās bruņoto spēku faktiskajās spējās), kopumā vēl skaidrāk prioritizē tieši militāro varu: “...efektīva valsts vara ir tās militāro spēku funkcija un tas, kā tie var tikt salīdzināti ar sāncensu valstu militārajiem spēkiem” (*Mearsheimer* 2001, 55., 56., 60., 61. lpp.).

Lielāku uzsvāru uz ekonomiskajiem aspektiem varas koncepta ietvaros likuši merkantilā reālisma pārstāvji. Piemēram, Heginbotams (*Heginbotham*) un Semjuels (*Samuels*) (aplūkotojā avotā pamatā apskatot Japānas piemēru) atzīmējuši, ka ekonomiskā vara var būt “...ne tikai militārās varas pamats, bet var tikt izmantota nacionālas suverenitātes garantēšanai vai ierobežošanai” (bagātība un tehnoloģijas kā varas instrumenti), turklāt noteiktās situācijās ekonomiskās varas elementi var tikt prioritizēti pār citiem valstu varu veidojošajiem elementiem (*Heginbotham* un *Samuels* 1995, 26.–29. lpp.). Tādējādi militārā vara, kā minimums, arī var tikt pakārtota ekonomiskajai varai (un tikpat labi, iespējams, arī kādam citam varas veidam). Savukārt politisko varu kopumā var raksturot kā tādu, kas balstās uz citiem elementiem – militārajām spējām un to veidoto militāro varu un/vai ekonomiskajām spējām un to veidoto ekonomisko varu. Izmantojot politisko varu, citas valstis var tikt pārliecinātas par konkrētu pārliecinātājam vēlamu rīcību pirms vai vispār tiek pielietoti militāri vai ekonomiski vai vēl kādi citi līdzekļi. Var atzīmēt, ka bez militārajām un/vai ekonomiskajām spējām valstīm (tātad nelielām varām) būtiska politiskā vara var būt tikai izņēmuma situācijās, piemēram, īpašs ģeogrāfiskais stāvoklis, īpaša reputācija kādā jomā, īpaša kompetence vai ietekme kādā jomā, spēja nodrošināt starpniecību, kādas lielvaras atbalsts – kombinācijā ar labvēlīgiem apstākļiem.

Apskatot valstu varu veidojošos elementus un vienlaikus acīmredzami pamatā uzsverot tā attiecināmību uz lielvarām, Morgentavs valstu varas elementus apskatījis šādi: ģeogrāfija, dabas resursi, industriālās spējas, militārā gatavība, iedzīvotāji (to izvietojums un tendences), nacionālās iezīmes, “nacionālā morāle”, diplomātijas kvalitāte, valdības kvalitāte (*Morgenthau* 1985, 127.–169. lpp.). Kopumā līdzīgi arī Volcs norādījis, ka valstu vara ir atkarīga no to spējām dažādās jomās un tā atkarīga no rādītājiem katrā no šiem faktoriem: “iedzīvotāju daudzums un teritorijas lielums, pieejamie resursi, ekonomiskās spējas, militārais spēks, politiskā stabilitāte un zināšanas” (*Waltz* 1979, 130., 131. lpp.), tādējādi lielā mērā uzsverot tieši materiālo faktoru lomu. Gilpins (*Gilpin*) valstu varu apskatījis attiecībā uz to militārajām, ekonomiskajām un tehnoloģiskajām spējām, no šāda skatījuma izslēdzot netaustamus

elementus, arī Kāra “varu pār viedokļiem” (viena no politiskās varas kategorijām līdzās militārajai varai un ekonomiskajai varai (*Carr* 1946, 108., 132. lpp.)), ko Gilpins savukārt apskata kā daļu no valstu prestiža koncepta (“prestižs ir varas, īpaši militārās varas, reputācija” un to lielākoties var iegūt veiksmīgas varas pielietošanas rezultātā) (*Gilpin* 1995, 13., 14., 31., 32. lpp.). Savukārt Taliaferro (*Taliaferro*) vērsis uzmanību uz valstu spējām iegūt maksimālu labumu no valstīm pieejamajiem sabiedriskajiem resursiem (mobilizēt resursus) un tādējādi kā valsts varu nosakošos elementus viņš ir aplūkojis valsts politiski militārās institūcijas, kā arī ideoloģiju un valsts atbalstītu nacionālismu – tātad atkarībā no šiem elementiem valstīm var būt salīdzinoši mazākas vai lielākas spējas no tām pieejamajiem resursiem iegūt maksimālu labumu (*Taliaferro* 2009, 197., 215.–222. lpp.). Atbilstoši ekonomiskās varas prioritizēšanai, saskaņā ar Heginbotamu un Semjuelsu, valstu varu lielā mērā nosaka to bagātība un tehnoloģijas (*Heginbotham un Samuels* 1995, 28., 33. lpp.).

Svarīgi atzīmēt, ka vara nav uzskatāma par augstāk apskatīto vai jebkādu citu elementu mehānisku summu un, kā tas tālāk tiek skaidrots, tā drīzāk būs relatīva un dažādos veidos ierobežota, īpaši salīdzinājumā ar citu valstu varu. Piemēram, Koheins norādījis, ka “varas resursi, kas ir labi piemēroti noteikta mērķa sasniegšanai, ir mazāk piemēroti citu mērķu sasniegšanai” un tādējādi to efektivitāte ir atkarīga no to pielietošanas sfēras (*Keohane* 1986, 194. lpp.). Morgentavs, cita starpā, aicinājis izšķirt arī pielietojamu varu no nepielietojamas varas, kā arī apskatījis dažādus valstu varu ierobežojošos faktorus, tajā skaitā morāli, tikumus un likumus (īpaši attiecībā uz Rietumiem) (*Morgenthau* 1985, 33., 244. lpp.), kas noteiktās situācijās neļauj pielietot vispār vai arī lielākā vai mazākā mērā ierobežo varas (spēka) pielietošanu. Tāpat jānorāda uz starptautisko attiecību konstruktīvisma tradīcijas pienesumu varas koncepta analīzē – piemēram, Vents uzsver būtisko ideju nozīmi – to lomu interešu un varas veidošanā un attiecīgi arī to ietekmi uz varas sadalījumu starp valstīm (*Wendt* 2003, 135. lpp.). Vēl jāatzīmē jau minētais Taliaferro iezīmētais neoklasiskā reālisma skatījums, kas pievērš uzmanību valstu spējām efektīvi iegūt (mobilizēt) tām pieejamos sabiedriskos resursus un attiecīgi arī varu (*Taliaferro* 2009, 197. lpp.). Tātad vara var būt pieejama, bet vienlaikus tā var nebūt efektīvi mobilizējama un pielietojama.

Ar varas konceptu starptautiskajās attiecībās un arī drošības kompleksu noteikšanā ir cieši saistīts varas līdzsvara koncepts. To lielākoties ierasts iedalīt vismaz divās kategorijās – pirmkārt, kā stāvoklis, kurā vara ir līdzsvarota – vara starp iesaistītajiem aktoriem atrodas līdzsvarā, tomēr ne obligāti vienādā apmērā (saskaņā ar

Morgentavu – aktuālais varas līdzsvara stāvoklis, aptuveni vienāds varas sadalījums vai jebkāds varas sadalījuma stāvoklis (*Morgenthau* 1985, 187. lpp.)), otrkārt, tā ir aktuāla rīcība cenšoties panākt varas līdzsvaru (politika noteikta varas stāvokļa (līdzsvara) sasniegšanai (*Morgenthau* 1985, 187. lpp.)). Saskaņā ar Morgentavu varas līdzsvarošanas process izpaudīsies kā spēcīgākā elementa vājināšanās vai arī kā vājākā elementa spēcīnāšanās, starp dažādām metodēm atzīmējot “skaldi un valdi” metodi attiecībā pret pretiniekiem, teritoriālas kompensācijas, bruņojuma palielināšanu vai samazināšanu, alianšu veidošanu, kā arī pastāvot nevienai aliansei nepiederošam, bet nepieciešamības gadījumā līdzsvarojošam elementam (*Morgenthau* 1985, 198.–217. lpp.). Volcs norādījis arī uz karu kā varas līdzsvarošanas metodi, tajā skaitā, lai novērstu līdzsvara izjaukšanu (*Waltz* 1979, 204. lpp.). Jāatzīmē, ka viņš arī norādījis, ka varas līdzsvars veidojas neatkarīgi no tā, vai visas vai daļa iesaistīto valstu apzināti veic līdzsvarošanu vai arī visas vai daļa tiecas pēc vispārējas dominēšanas (*Waltz* 1979, 119. lpp.). Varas līdzsvara koncepts visbiežāk ticis attiecināts uz militāro un politisko varu, tomēr Heginbotams un Semjuels norāda arī uz ekonomiskās varas līdzsvarošanas iespējamību – “valstis veic līdzsvarošanu arī pret valstīm, kas rada apdraudējumu to industriālajai vai tehnoloģiskajai bāzei, veidojot ekonomiskos blokus” (*Heginbotham un Samuels* 1995, 33. lpp.). Taliaferro attiecībā uz iekšējās līdzsvarošanas veidiem (pasākumi, ko var veikt valsts iekšienē savu spēju attīstībai un uzlabošanai) ārēja apdraudējuma situācijā apskatījis ne tikai iespēju turpināt līdzšinējās prakses, bet arī pielāgoties citas valsts praksei vai arī attīstīt pilnīgi jaunas prakses (*Taliaferro* 2009, 200. lpp.). Kopsummā uz varas līdzsvarošanu var raudzīties gan kā uz valstu apzinātām darbībām, gan kā uz šādu darbību blakusefektu – piemēram, kad valstis cenšas veikt pasākumus, lai izdzīvotu, bet tajā pat laikā arī maina varas līdzsvaru attiecībā pret citām valstīm. Turklāt tas var notikt dažādās jomās.

Varas līdzsvara koncepts ir ticis daļēji vai pilnībā apstrīdēts. Volcs (*Walt*) ir norādījis, ka valstis līdzsvaro arī draudus – “...valstis līdzsvaro tās valstis, kuras rada lielāko apdraudējumu, un tām [draudus radošajām] nav jābūt visspēcīgākajām valstīm sistēmā”; tādējādi valstis pret nelīdzsvarotu apdraudējumu veiks dažādus pasākumus, arī veidos aliances (“draudu līdzsvara teorija”) (*Walt* 1994, 5., 263. lpp.). Šādā veidā iespējams skaidrot to, kāpēc valstis veic līdzsvarošanas pasākumus situācijās, kad otra puse nav pietiekami spēcīga, lai tiešā veidā ietekmētu otras puses varu (piemēram, ASV veidotās valstu koalīcijas cīņai pret terorismu). Savukārt Koheins norādījis uz pretrunu starptautisko attiecību reālisma tradīcijā starp valstu vēlmi pastāvīgi maksimizēt savu

varu un no varas līdzsvara teorijas faktiski izrietošo valstu gatavību to neturpināt noteiktā situācijā (kad ir sasniegta droša pozīcija) (*Keohane* 1986, 174. lpp.). Tātad valstīm arī neapdraudētā stāvoklī būtu jābūt ieinteresētām pastāvīgi tiekties pēc vēl lielākas varas. Starptautiskajās attiecībās valda uzskats, ka līdz ar Aukstā kara beigām un PSRS sabrukumu šādā dominējošā un faktiski nelīdzsvarotā stāvoklī (lielākoties militārajā jomā) starptautiskajā sistēmā nonāca ASV. Volcs, kopumā piekrītot šāda stāvokļa pastāvēšanai, skaidro, ka “tāpat kā daba nemīl vakuumu, tāpat starptautiskā politika nemīl nelīdzsvarotu varu” un citas valstis cenšas panākt līdzsvaru – tādējādi var uzskatīt, ka ir tikai laika jautājums, līdz varas līdzsvars tiks atjaunots (*Waltz* 2000, 27., 28., 30. lpp.).

1.1.2. Draudzīgums un naidīgums drošības kompleksu veidošanā

Kā norādīts apakšnodaļas “1.1. “Klasiskā” drošības kompleksu teorija” ievadā, tad sākotnēji drošības kompleksu definēšanā tika izmantotas vēsturiski veidojušās “kompleksas sabiedroto un naidīguma raksturīgās pazīmes” (*Buzan* 1983, 105. lpp.), kas vēlāk apskatītas kā “draudzīguma un naidīguma raksturīgās pazīmes” (*Buzan* 1991, 189. lpp.), tomēr pēc to būtības abas apskatāmas kā pietiekami līdzīgas, lai aplūkotu vienotā analīzē.

Cilvēciskajās attiecībās draudzīgums un naidīgums lielākoties šķiet pašsaprotams jēdziens, bet tas nav uzskatāms par tik pašsaprotamu un skaidru starptautiskajās attiecībās, īpaši to attiecinot uz tādiem aktoriem kā valstis. Norādot uz “emocionālo iesaisti”, ar šādu terminu izmantošanu starpvalstu attiecību aprakstīšanā uzmanīties aicinājis *Wolfers* (*Wolfers*), norādot arī to, ka valstu valdībām savā darbībā nebūtu jāvadās no sentimentiem (*Wolfers* 1962, 25., 26. lpp.). Praksē bieži vien saziņā starp valstīm tiek izmantoti tādi termini kā “ienaidnieks”, “pretinieks”, “naidīga rīcība”, “naidīga darbība”, “naidīgi izteikumi” vai arī “sabiedrotais”, “draudzīga valsts”, “tuvākā valsts”, “līdzīgi domājoša valsts”, “brālīgā valsts” u.tml. Lai gan starptautiskajās attiecībās ir tikuši plaši pētīti sadarbības panākšanas un konfliktu novēršanas jautājumi (konfliktu veidošanās iemesli, kā izvairīties no karadarbības, kā sasniegt mieru u.tml.), tomēr draudzīgums un naidīgums starptautiskajās attiecībās nav uzskatāms par plaši pētītu fenomenu (kā un kāpēc valstis un to sabiedrības citas valstis

un to sabiedrības uztver par draudzīgām vai naidīgām, kā veidojas un mainās šādas attieksmes un kāda ir to ietekme uz starptautiskajām attiecībām). Bieži šādi formulējumi tikuši pieņemti kā pašsaprotami, piemēram, uzskatot, ka attiecības starp Armēniju un Azerbaidžānu vai arī starp Ziemeļkoreju un Dienvidkoreju ir naidīgas vai arī attiecības starp ASV un Kanādu vai arī starp trim Baltijas valstīm ir draudzīgas (to lielākoties balstot uz ilgstošām vai nu naidīgām vai draudzīgām darbībām raksturīgām pazīmēm un notikumiem šo valstu starpā).

Buzans draudzīgumu definējis kā “...attiecības, kas svārstās no patiesas draudzības līdz aizsardzības vai atbalsta sagaidīšanai”, bet naidīgumu – kā “...attiecības, ko rada aizdomas un bailes” un tas ir noturīgāks gadījumos, kad tam ir vēsturiski iemesli un tas iesakņojies attiecībās starp tautām (*Buzan 1991, 189., 190. lpp.*). Līdzīgi arī Volferss secinājis, ka starpvalstu attiecības var būt ierindošanas spektrā no “absolūta naidīguma starp divām karojošām pusēm cīņā līdz galam” līdz pat “divām valstīm, kuras savu aizsardzību viena pret otru pilnībā izbeigušas”; tiesa gan, šajā spektrā skaidri neietilpst nepievienojušās (neitrālās) valstis un to veidotās attiecības, kuras gan var raksturot kā “minimāla draudzīguma attiecības” (*Wolfers 1962, 26., 27. lpp.*).

Tāpat Volferss norādījis, ka ir ļoti daudz iemeslu, lai starp valstīm rastos naidīgums un, turklāt “tik ilgi, kamēr būs konfliktējoši mērķi, būs naidīguma gadījumi”. Tāpat viņš norādījis, ka naidīgums arī miera laikā var pastāvēt kaut mūžīgi un tā izpausmes var būt ļoti dažādas (*Wolfers 1962, 30., 31. lpp.*). Naidīgums un draudzīgums var veidoties no dažādiem faktoriem, piemēram, no robežstrīdiem, etniskiem, ideoloģiskiem un vēsturiskiem aspektiem (*Buzan 1991, 190. lpp.*). Draudzīguma un naidīguma veidošanos ietekmē atšķirīgi faktori, ko var klasificēt vismaz šādi:

- “...dažādi fona faktori kā vēsture, kultūra, reliģija un ģeogrāfija...” (*Buzan un Wæver 2003, 50. lpp.*). Piemēram, valstis un/vai tautas vienojoši vai atdaloši vēsturiski notikumi, vienota vai atšķirīga kultūra, vienota vai atšķirīga (kā nereti pasaulē, tad pat naidīga uztverta) reliģija, ģeogrāfisks tuvums kā pamats ciešākai iedarbībai, kas var veicināt gan draudzīguma, gan naidīguma veidošanos;
- indivīdi gan tautu, gan valsts amatpersonu līmenī. Volferss norādījis uz to, ka arī “draudzīgas personīgās jūtas un simpātijas starp valstsvīriem vai divu nāciju cilvēkiem” ir vērā ņemams faktors, kas veicina draudzīgumu starp valstīm, tas īpaši attiecināms uz politikas veidotājiem, kas noteiktās situācijās šajā ziņā var kļūt “akli” (*Wolfers 1962, 32.–34. lpp.*). Tāpēc valstu līderu

savstarpējām attiecībām pievēršama būtiska uzmanība (piemēram, Baltijas valstu drošības vides kontekstā nereti ir tikušas piesauktas bijušā Vācijas kanclera Šrēdera un Krievijas prezidenta Putina draudzīgās attiecības – kā tādas, kas, it īpaši enerģētikas drošības jautājumos, negatīvi ietekmējušas Baltijas valstu situāciju);

- “revolucionārie un ideoloģiskie konflikti” – tātad naidīgums var rasties arī no atšķirīgiem uzskatiem par vēlamo pasaules uzbūvi un kārtību (*Wolfers* 1962, 34., 35. lpp.). Ideoloģijas loma īpaši svarīga bija Aukstā kara laikā, kad par globālu bija uzskatāms konflikts starp komunistiskajām un kapitālistiskajām valstīm. Tomēr šeit jāatzīmē, ka šāda tēze nav vispārināma (var minēt, piemēram, neviennozīmīgās PSRS un Ķīnas Tautas Republikas (ĶTR) attiecības, par kuru negatīvās puses kulmināciju var uzskatīt robežstrīdu (faktisku ierobežota apmēra militāro konfliktu) 1969. gadā).

Līdz ar jau minētajiem draudzīgumu un naidīgumu ietekmējošajiem elementiem, jānorāda arī uz neviennozīmīgo un nepastāvīgo dalījumu starp draudzīgumu un naidīgumu un iespējamās pārmaiņas šajās raksturīgajās pazīmēs (kā arī to, kā tas mērāms – caur valdību nostādņu izmaiņām, sabiedriskās domas pētījumos vai sabiedrības viedokļa izpausmju rīcības rezultātā). Lai gan ierasts uzskatīt, ka naidam starp valstīm jābūt ilgstoši sakņotam un arī Buzans norādījis uz naidīguma noturīgumu vēsturisku cēloņu gadījumos (*Buzan* 1991, 190. lpp.), saskaņā ar *Wolfersu* draudzīgums starp valstīm oficiālā (diplomātiskā) līmenī var arī strauji pārtapt naidīgumā – līdzīgi kā cilvēciskajās attiecībās “labs draugs vakardien, kurš nodevis vai aizvainojis, var būt sīvākais ienaidnieks rītdien...”; tiesa gan, naids sabiedrībā mazinās lēnāk nekā tas var notikt diplomātiskā līmenī (*Wolfers* 1962, 32. lpp.). Lai arī strauja draudzīguma un naidīguma rakstura maiņa būs drīzāk izņēmums, tomēr atrašanās starp šiem diviem poliem ir jāapskata kā mainīga un viennozīmīgi nav pilnībā vispārināma uz visiem valsts iedzīvotājiem (piemēram, Baltijas valstīs, kur starp to pamattautām un krievvalodīgajiem ir būtiskas atšķirības par redzējumu par iespējamām starpvalstu draudiem).

Naidīgums un draudzīgums nosaka ne tikai drošības kompleksu veidošanos, bet ietekmē arī vispārējo attiecību veidu pašu kompleksu iekšienē (*Buzan* 1991, 213. lpp.). Atkarībā no šī rakstura, apskatāmi arī drošības kompleksu tipi – tie var svārstīties no “konfliktu formācijas” līdz “drošības režīmiem” un “drošības kopienām” (*Buzan* un *Wæver* 2003, 53., 54. lpp., *Buzan* 1991, 218. lpp.). Draudzīguma un naidīguma

raksturīgo pazīmju lomu apakšsistēmu līmenī pētījis arī Vents, kurš saskaņā ar tālāk plašāk apskatīto un pretstatā Volcam norādījis, ka starptautiskajā sistēmā nepastāv viena vienota anarhijas loģika un anarhija starptautiskajā sistēmā var būt dažāda veida. Viņa piedāvātais skatījums šī darba kontekstā ir būtisks, jo tas piedāvā apskatīt dažādus ar draudzīgumu un naidīgumu saistītus vienību, tajā skaitā valstu, attiecību veidus, kas var valdīt kā starptautiskās sistēmas līmenī, tā arī to apakšsistēmu, tajā skaitā tieši drošības kompleksu, līmenī (*Wendt* 2003, 247., 257. lpp.).

Saskaņā ar Ventu “...anarhijai makro līmenī var būt vismaz trīs veidu struktūras, balstoties uz to, kāda veida lomas – ienaidnieka, sāncenša vai drauga – dominē sistēmā”, ko viņš attiecīgi dēvē par “Hobsa”, “Loka” un “Kanta” struktūrām (kultūrām) (šie nosaukumi jāuztver kā metaforas, bet to saturs kā ideāltipi), un anarhisko sistēmu struktūra būs atkarīga no sistēmā dominējošās lomas (attiecīgi – naidīgums, sacensība un draudzīgums). “Hobsa” anarhijas kultūras loģika ir “visu karš pret visiem” (tikai tā starp visām formām ir uzskatāma par pašpalīdzības sistēmu), “Loka” – “dzīvo un ļauj dzīvot” (citiem), bet “Kanta” anarhijas kultūra balstās uz “draudzības lomu struktūru” (*Wendt* 2003, 247., 257., 259., 265., 279., 298. lpp.). Līdz ar minēto arī skaidrāk iezīmējas drošības kompleksus veidojošo valstu vidū pastāvošo attiecību saikne ar drošības situāciju kompleksu iekšienē – kuros gadījumos kompleksus saistīs draudzīgums (attiecīgi būtisku konfliktu neesamība vai arī tikai ierobežota apmēra konflikti), bet kuros gadījumos naidīgums (attiecīgi konflikti vai arī vismaz vērā ņemami riski konfliktu iespējamībai).

Vēl kā būtisks draudzīguma raksturlielums un vienlaikus kā drošības kompleksa iekšējās kārtības raksturlielums jāatzīmē jau pieminētais drošības kopienas koncepts. Deičs (*Deutsch*) u.c. drošības kopienu definējuši kā valstu kopumu, “...kurā ir patiesa pārlicība, ka šīs kopienas dalībnieki necīnīsies viens ar otru fiziski, bet risinās savus strīdus citādā veidā” un izdalot “saliedētas” drošības kopienas un “plurālistiskas” drošības kopienas (attiecīgi, piemēram, pašu ASV un ASV un Kanādas attiecības) (*Deutsch* u.c. 2003, 124. lpp.). Līdzīgi kā Buzans un Vēvers saistīja daļu drošības kompleksu ar drošības kopienām (*Buzan* 1983, 115. lpp, *Buzan* 1991, 218. lpp, *Buzan* un *Wæver* 2003, 53., 54. lpp.), arī Vents “Kanta” anarhijas kultūras loģiku saistījis ar plurālistiskām drošības kopienām (*Wendt* 2003, 299., 300. lpp.). No praktiskā viedokļa mūsdienās drošības kopienas var skaidrot ar kolektīvās aizsardzības, savstarpējās palīdzības un aizsardzības līgumiem, valstu savienībām, blokiem, aliansēm. Piemēram, NATO, kuras ietvaros valstis apņēmušās aizsargāt viena otru (kas uzskatāms par vienu

no spēcīgākajiem draudzības apliecinājumiem). Tajā pat laikā šādas apņemšanās nevar vispārināt un pārvērtēt (piemēram, NATO sastāvā ir dažādas valstis un, piemēram, Baltijas valstu un Grieķijas attiecības nevar raksturot kā ciešas un izteikti draudzīgas, un arī Grieķijas un Turcijas attiecības nevar raksturot kā draudzīgas, jo to starpā arī to dalības NATO laikā ir notikuši dažādi konflikti, tajā skaitā militāra rakstura incidenti).

Ievērojot iepriekš rakstīto, jānorāda, ka faktiski nav iespējams precīzi mērīt draudzīguma un naidīguma raksturīgās pazīmes un tās paliks kā viens no subjektīvākajiem reģionālās drošības kompleksu teorijas elementiem un no gadījuma uz gadījumu tās raksturo dažādas pazīmes. Šādu pazīmju kombinācijas var būt ļoti dažādas, bet citos gadījumos draudzīguma vai naidīguma raksturu var noteikt tikai viens elements, piemēram, atšķirīgas un pat savstarpēji izslēdzošas reliģijas vienas rases ietvaros vai atšķirīgas ideoloģiskās un politiski stratēģiskās nostādnes starp vietu tautu (pēdējais gadījums visskaidrāk attiecināms uz Ziemeļkorejas un Dienvidkorejas attiecībām). Tomēr kā jau tas izriet no drošības kompleksu apraksta, naidīguma un draudzīguma raksturīgās pazīmes nav atdalāmas no citiem drošības kompleksus veidojošajiem elementiem – draudzīguma un naidīguma raksturīgās pazīmes var būt citu apstākļu atspulgs, savukārt citi apstākļi var būt draudzīguma un naidīguma raksturīgo pazīmju atspulgs (piemēram, attiecinot to uz tālāk apskatāmajiem drošībiskošanas vai atdrošībiskošanas procesiem vai arī valstu varas projekcijas veidiem).

1.2. “Jaunā” reģionālās drošības kompleksu teorija

“Jaunā” jeb reģionālās drošības kompleksu teorija pamatā veidojusies līdz ar “klasiskās” drošības kompleksu teorijas attīstību, paplašinot drošības konceptu ārpus militārās un politiskās drošības sektoriem, paplašinot aktoru loku ārpus valstīm, kā arī iesaistot drošībiskošanas un atdrošībiskošanas teoriju kompleksu noteikšanā. Vienlaikus ar šīm attīstībām reģionālās drošības kompleksu teorija faktiski iekļāvās starptautisko attiecību “Kopenhāgenas skolas” ietvaros – īpaši caur drošībiskošanas teoriju iegūstot izteiktākas un plašākas postpozitīvisma iezīmes.

Saskaņā ar “jauno” definīciju, reģionālās drošības kompleksi ir “vienību kopumi, kuru galvenie drošībiskošanas, atdrošībiskošanas procesi vai arī abi ir tik ļoti saistīti, ka to drošības problēmas nevar tikt pienācīgi analizētas vai atrisinātas

atsevišķi”, lai gan var secināt, ka netiek izslēgtas ne varas attiecības, ne draudzīguma un naidīguma attiecības, ne arī citi drošības kompleksu veidošanos un uzbūvi ietekmējošie faktori, it īpaši vēsture un kultūra (*Buzan u.c. 1998, 201. lpp, Buzan un Wæver 2003, 41., 45., 49., 50. lpp.*). Atšķirībā no “klasiskās” teorijas, “jaunajā” tiek pieļauta kompleksu veidošanās (reģionalizācija) ne tikai no lejas uz augšu, bet arī no augšas uz leju (lielākoties ietvers abu veidu procesus), kā arī tiek pieļauti nereģionāli (ar tiešu ģeogrāfisku tuvumu nesaistīti) kompleksi gadījumos, kad dažādos ģeogrāfiskos reģionos vienības skar līdzīgas problēmas (*Buzan u.c. 1998, 198.–200., 202. lpp.*). Tas gan nenozīmē, ka tiek pieļauta kompleksu pārklāšanās – tieši pretēji, pasaule tiek sadalīta kompleksos, izolatoros kā arī globālajos aktoros (pēdējie iesaistās vairākos reģionos), bet ārēja iejaukšanās kompleksos apskatāma kā “iespiešanās” vai arī “pārklāšanās” (“pārklāšanās” kā “iespiešanās” augstākajā pakāpē, faktiski pilnībā nomācot vietējās drošības attiecības); turklāt “pārklāšanās” ir viena no situācijām, kas skaidro kompleksu neesamību, bet otra šāda iespējamība ir “nestrukturēta drošība”, kad valstu nepietiekamas varas vai arī ģeogrāfisku ierobežojumu rezultātā neveidojas pietiekama drošības atkarība (*Buzan un Wæver 2003, 48., 483., 80., 61., 62. lpp.*).

Reģionālās drošības kompleksu pamatstruktūrā tiek definēti šādi elementi: robežas, anarhiskā struktūra, polaritāte (varas sadalījums starp vienībām), kā arī “sociālā uzbūve” (draudzīgums un naidīgums); bet kompleksu uzbūve var atšķirties un attiecīgi arī kompleksu veidi: standarta, centrēti (iedalāmi superlielvaru, lielvaru, reģionālo varu un institucionālajos), lielvaru vai arī “superkompleksi” (*Buzan un Wæver 2003, 53., 62. lpp.*). Bez jau minētā līdz ar teorijas attīstību tikuši ieviesti vai arī tikuši padziļinātāk analizēti atsevišķi drošības reģionu vai reģionu daļu tipi. Piemēram, “apakškompleksi”, kas aplūkojami tāpat kā kompleksi tikai ar atšķirību, ka tie pilnībā atrodas kompleksu iekšienē (satur kompleksa kopējās raksturīgajās pazīmēs iederīgu, bet tajā pat laikā atšķirīgu drošības atkarību); “minikompleksi”, kas ir izolatoru paveids – tie “...parasti ir relatīvi neliela izmēra un ar relatīvi nelielu varu salīdzinājumā ar drošības kompleksiem ap tiem...” (*Buzan un Wæver 2003, 51., 484. lpp.*). Savukārt reģionālās drošības kompleksu evolūcija iespējama kā *status quo* saglabāšana, iekšēja transformācija (kompleksa robežas nemainās, bet mainās kompleksa anarhiskā struktūra, polaritāte vai dominējošie draudzīguma un naidīguma raksturi) vai arī ārēja transformācija (mainās kompleksa ārējās robežas) (*Buzan un Wæver 2003, 53. lpp.*).

Būtiskākie pārmaiņas veidojošie elementi teorijā – aktoru loka un drošības koncepta paplašināšana, kā arī drošībiskošana un atdrošībiskošana – prasa lielāku

uzmanību, tāpēc tie detalizētāk tiek apskatīti tālākajās apakšnodaļās (attiecīgi “1.2.1. Reģionālās drošības kompleksu aktori” un “1.2.2. Drošības koncepts un reģionālās drošības kompleksu teorija”, “1.2.3. Drošībiskošana un atdrošībiskošana kā reģionālās drošības kompleksus veidojošie faktori”).

1.2.1. Reģionālās drošības kompleksu aktori

Ja saskaņā ar “klasisko” drošības kompleksu teoriju kā kompleksa sastāvdaļas (veidojošie elementi) tika apskatītas valstis, tad saskaņā ar “jauno” reģionālās drošības kompleksu teoriju vienību loks tika paplašināts ārpus valstīm. Saskaņā ar to reģionālās drošības kompleksus veido “vienības” – tātad dažādi aktori. Ar to arī cieši saistītas arī tālāk apskatītās pārmaiņas drošības konceptā.

Starptautiskajā sistēmā un attiecīgi arī apakšsistēmu līmenī darbojas un mijiedarbojas dažādu veidu aktori – ne tikai valstis, bet arī valstīm līdzīgi aktori: pašpasludinātas un starptautiski neatzītās valstis, valstu autonomās teritorijas, pusneatkarīgas valstis (formāli neatkarīgas, bet praktiski atrodas lielāku valstu aizbildniecībā vai arī valstis, kuras atzinušas tikai daļa starptautiskās sabiedrības); aktori, kas formāli uzskatāmi par piederīgiem valstīm vai arī darbojas starp valstīm, piemēram, ietekmīgi indivīdi, reliģiskas, sociālas, kādu vispārēju vai specifisku interešu un cita veida kopienas, klani un ciltis (kas vēl aizvien saglabā nozīmi dažādos pasaules reģionos), noziedzīgie grupējumi (tajā skaitā arī teroristiskās organizācijas); valstu veidotas starptautiskas organizācijas un nevalstisku aktoru veidotas starptautiskas organizācijas; starptautiski uzņēmumi (lielākoties ar to saprotami uzņēmumi ar plašu ģeogrāfiskās darbības areālu un lielām finansiālajām iespējām, kas nereti ir lielākas par daudzu valstu iespējām), u.tml. Bez jau minētajiem var tikt aplūkoti arī cita veida aktori un tie var tikt klasificēti atšķirīgās kategorijās no šeit apskatītā.

Lai arī kopumā pastāv vienprātība par dažādu aktoru līdzāspastāvēšanu un mijiedarbību starptautiskajā sistēmā, ievērojamas atšķirības vērojamas viedokļos par to, kuri no aktoriem ir uzskatāmi par būtiskākajiem un ietekmīgākajiem starptautiskajās attiecībās un starptautiskajā politikā, kā arī attiecīgi reģionālās drošības kompleksu veidošanā. Šajā ziņā kā redzamākās būtu apskatāmas divas viedokļu grupas, pirmā no kurām tiek parasti dēvēta kā “valsts centrisms” (pamatā valstis uzskata par pašiem būtiskākajiem starptautiskās sistēmas aktoriem, lielākā vai mazākā mērā pazeminot citu

aktoru ietekmes vērtējumu), bet otrā pieeja par būtiskām un/vai ne mazāk būtiskām apskata īpaši starptautiskās organizācijas (pamatā valstu veidotās). Starp citiem reģionālās drošības kompleksus veidojošajiem aktoriem var tikt apskatīti starptautiskie uzņēmumi, tomēr tiem lielākoties nav tādu pamatdarbības interešu, kas tiektos mainīt drošības attiecības un saiknes starp valstīm. Savukārt noziedzīgie grupējumi, īpaši teroristiskas organizācijas, lai arī apskatāmas saistībā ar drošības attiecību izmaiņām starp valstīm (īpaši “Alkaida” darbība, kas noveda pie ASV intervences Afganistānā 2001. gadā un ar to saistītajām reģionālās drošības pārmaiņām – kā minimums Vidusāzijā un Dienvidāzijā), apskatāmas ciešā saistībā ar citu valstu režīmiem un attiecīgi kā daļa no citu valstu interesēm (Afganistānas gadījumā kopskatā ar “Taliban” kā valstī valdošo režīmu līdz 2001. gadam).

“Valsts centriskā” pieeja, lai arī iekļauj dažādus viedokļus, kopumā raksturojama kā tāda, kas nosaka, ka būtiskākie un starptautiskās sistēmas uzbūvi un darbību nosakošie aktori ir valstis (attiecīgi apskatāmas kā starptautiskās sistēmas pamata iedalījuma vienības). Ar “valsts centrisma” pieeju vistiešāk asociējusies jau varas koncepta ietvaros aplūkotā starptautisko attiecību reālisma tradīcija, kurā valstis un, precīzāk lielvaras, atzītas par būtiskākajiem starptautiskās sistēmas aktoriem, kas nosaka arī citu aktoru lomu sistēmā. Bieži reālisma pārstāvju darbos valstu kā būtiskāko aktoru loma tikusi pieņemta kā pašsaprotama un kā sākuma pieņēmums tālākai analīzei. Volcs norāda, ka tieši “valstis ir vienības, kuru mijiedarbības veido starptautisko politisko sistēmu struktūru” un šāda situācija turpināsies vēl ilgi. Viņš arī atzīmējis, ka valstis salīdzinājumā ar cita veidu aktoriem ir ievērojami dzīvotspējīgākas (piemēram, norādot, ka “nāves gadījumu skaits starp valstīm ir apbrīnojami zems”, īpaši salīdzinājumā ar uzņēmumiem un to “dzīves ilgumu”). Tomēr viņš nav noliedzis arī citu starptautisko aktoru pastāvēšanu un to ietekmi, tomēr uzsvēris, ka valstis ir tās, kas nosaka citu aktoru darbības lauku un iespējas, uzsvāru liekot uz spēcīgākajiem aktoriem (*Waltz 1979, 93.–95. lpp.*). Arī Gilpins ir skaidrojis, ka starptautisko attiecību reālisma tradīcijā kā “politiskās dzīves pamatvienība” ir tikusi pieņemta “grupa” (iepriekš jau tika atzīmēta Kāra norāde par to, kas cilvēki vienmēr dzīvojuši grupās (*Carr 1946, 95. lpp.*)), un starptautiskajās attiecībās šāda grupa visbiežāk ir bijusi tieši valsts (mūsdienās – nācijvalsts) – tādējādi valstīm nav obligāti jāpaliek būtiskākajiem aktoriem mūžīgi un attiecīgi arī to forma nākotnē var mainīties (*Gilpin 1986, 313., 316., 317. lpp.*).

“Valsts centrisko” pieeju tās kritiķi parasti izaicinājuši ar valstu pretnostatīšanu starptautiskajām organizācijām (institūcijām), kuras pirmās pieejas pārstāvji lielākoties uzskatījuši par valstu interešu realizēšanas rīkiem un par atkarīgām no to uzstādījumiem un vēlmēm. Koheins norādījis uz vispārējo starptautiskās sadarbības būtiskumu un starptautisko institūciju potenciālu starptautiskās sadarbības veicināšanā, turklāt viņaprāt, “bez institūcijām būs maz sadarbības” (Keohane 1989, 174. lpp.). To tālāk paskaidrojot, Koheins un Najs norādījuši uz starptautisko organizāciju lomu starptautiskās darbākārtības veidošanā, koalīciju (līdzīgi domājošu valstu kopumu) veidošanā, kā arī spēju palīdzēt mazām un vājām valstīm koordinēties savā starpā (tādējādi palīdzot tām gūt lielāku ietekmi tām svarīgajos jautājumos) (Keohane un Nye 2001, 30., 31. lpp.). Savukārt Bārnets (Barnett) un Finemora (Finnemore), aplūkojot starptautiskās organizācijas kā birokrātijas un vienlaikus nenoliedzot arī valstu būtisko lomu to darbībā, norādījuši, ka starptautiskās organizācijas var rīkoties arī visumā autonomi no valstīm, turklāt arī tādus veidos, kādus valstis nav iecerējušas (viņu vārdiem – “starptautiskās organizācijas nav tikai pasīvi valstu kalpi”, “tie ir politiski aktori paši par sevi...”) (Barnett un Finnemore 2004, 5., 9., 12. lpp.). Tātad saskaņā ar šādu pieeju starptautiskās organizācijas arī var tikt uzskatītas ja ne par neatkarīgiem, tad par daļēji autonomiem starptautiskās sistēmas aktoriem, kas var rīkoties arī daļēji neatkarīgi vai arī atsevišķās situācijās pat neatkarīgi no valstīm un to gribas. Praksē, iespējams, labākais piemērs šajā ziņā būtu atzīmējama ES, kuras atsevišķas institūcijas, īpaši Eiropas Komisija (EK), var tikt uzskatīta par tādu, kuru rīcība bieži vien nonāk pretrunā ar ES atsevišķu dalībvalstu gribu un redzējumu – pastāvīgi nākot klajā ar pašizstrādātām jaunām politikas un likumdošanas iniciatīvām (piemēram, Eiropas Komisija “... sekmē vispārējās [Eiropas] Savienības intereses un šajā nolūkā uzņemas atbilstīgu iniciatīvu” (Lisabonas Līgums... 2007, 26. lpp.) un tādējādi faktiski darbojas kā ES “patieso” interešu pārstāvis (nereti tiek dēvēta par “ES līgumu sargu”). Tomēr kopumā starptautiskās organizācijas un to institūcijas ar tik būtisku ietekmi drīzāk apskatāmas kā izņēmumi.

Lai gan, no vienas puses, “valsts centriskumu” varētu piedēvēt Aukstā kara periodam un tajā par būtiskāko uzskatāmajai starptautisko attiecību reālisma tradīcijai, tomēr arī pēc Aukstā kara Volcs norādījis, ka “starptautiskās institūcijas izveido spēcīgākās valstis un institūcijas izdzīvo to sākotnējā formā tikai tik ilgi, kamēr tās kalpo to izveidotāju galvenajām interesēm vai arī tiek domāts, ka tās to dara” (kā piemēru viņš atzīmējis arī NATO pastāvēšanu pēc PSRS sabrukuma kā ASV izvēli, lai

saglabātu savu ietekmi Eiropā) (*Waltz* 2000, 26., 20. lpp.). Saskaņā ar šādu uzskatu starptautiskās institūcijas ir atkarīgas no lielvalstīm – šādai tēzei, visticamāk, precīzākais piemērs ir Apvienoto Nāciju Organizācijas (ANO) Drošības padomes darbība, kuras ietvaros nepanākot atbalstu savai rīcībai vai arī nemēģinot jautājumus risināt tās ietvaros, valstis nereti ir rīkojušās pēc savas iniciatīvas (piemēram, Dienvidslāvijas (Kosovas) konflikts 1999. gadā, intervence Irākā 2003. gadā).

Līdzīgi kā to norādījis *Gilpins* (*Gilpin* 1986, 316., 317. lpp.), arī šī darba ietvarā valstu centrālā loma starptautiskajās attiecībās netiek uzlūkota kā mūžīga un pastāvīga. Tāpēc būtiskākos aktorus nosaka nevis to nosaukums vai forma, bet gan faktiski aktoriem piemītošā vara un to loma starptautiskajā sistēmā un tās apakšsistēmās. Lai gan patiešām pastāv tādi nevalstiskie aktori, īpaši atsevišķas starptautiskās organizācijas un to institūcijas (jau minētās ES institūcijas), kas spēj darboties autonomi no valstīm, maz ticams, ka tie spēj būtiski ietekmēt reģionālās drošības kompleksu veidošanos bez valstu, īpaši lielvaru, piekrišanas. Tāpēc šajā darbā reģionālās drošības kompleksu noteikšanā par būtiskākajiem aktoriem tiek apskatītas valstis (valstu centrālo lomu uzsver arī *Buzans* un *Vēvers* (piemēram, *Buzan* un *Wæver* 2003, 476. lpp.)), vienlaikus gan nenoliedzot citu aktoru, īpaši starptautisko organizāciju, lomu (īpaši tādu, kurām piemīt sava autonoma vara un kuras spēj tiešā veidā ietekmēt savas dalībvalstis un citas valstis, īpaši ES, vai arī starptautiskās organizācijas, caur kurām savu varu, sevišķi militāro, izmanto lielvaras – kā to caur NATO dara ASV). Savukārt jebkuri citi aktori, pirmkārt, uzskatāmi par pakļautiem valstu radītajiem ierobežojumiem un to radītajiem “spēles noteikumiem” vai arī uzskatāmi par instrumentiem citu valstu, pamatā lielvaru, rīcībā.

1.2.2. Drošības koncepts un reģionālās drošības kompleksu teorija

Lai arī šķietami vienkāršs, drošības koncepts jeb tas, kas tiek saprasts ar vārdu “drošība”, ir ievērojami plašāks, nekā par to var būt ierasts domāt. Koncepta plašumu nosaka ne tikai tā attiecināšana uz dažādiem aktoriem, sākot no indivīdiem līdz valstīm un starptautiskajām organizācijām (attiecīgi arī atšķiras aktoru drošības problēmas, to mērogs un nozīmīgums plašākā kontekstā, kā arī ietekme uz citiem aktoriem), bet, kas būtiskāk, aplūkošana attiecībā uz dažādiem drošības veidiem jeb drošības sektoriem,

kuros var izpausties apdraudējumi aktoriem. Drošības jautājumi un to pētīšana ir arī pastāvīgi evolucionējuši un laika gaitā paplašinājusies līdz ar valstu un sabiedrību attīstību, īpaši līdz ar tehnoloģisko attīstību un globalizāciju. Drošības koncepta apskats šī darba ietvaros ir būtisks reģionālās drošības kompleksu teorijas evolūcijas kontekstā, jo sākotnēji “klasiskā” drošības kompleksu teorija tika veidota, koncentrējoties uz politiskās un militārās drošības jautājumiem (to atzīmējis arī pats Buzans, piemēram, *Buzan* u.c. 1998, 163., 197. lpp, *Buzan* un *Wæver* 2003, xvi. lpp.). Savukārt tās evolūcijā teorija tikusi paplašināta kā uz dažāda veida aktoriem, tā arī uz dažāda veida drošības sektoriem.

Militārā drošība parasti ir pirmā, kas asociējas ar vārdiem “drošība” un “aizsardzība”. Attiecīgi valstu drošība lielākoties ir tikusi saprasta kā drošība no un aizsardzība pret militāra rakstura draudiem, ko var radīt kā ārēji (lielākoties), tā arī iekšēji aktori (pamatā separātiskas grupas, savā ziņā arī teroristi). Faktiski arī militārā drošība pati par sevi neprasa sevišķu skaidrojumu. Pieņemts uzskatīt, ka militārā drošība ir ikvienas valsts drošības un tās pastāvēšanas pamatā, tāpēc par militārās drošības vietu drošības konceptā šaubu nav ne teorētiskajā literatūrā, ne arī vairākuma valstu drošības politikās un to īstenošanā praksē. Militārās drošības jautājumi lielā mērā dominēja Aukstā kara laikā un tai faktiski bija pakārtoti citi drošības jautājumi, kas tika uzverti nevis kā patstāvīgi faktori, bet kā tādi, kas var ietekmēt militāro drošību (par to liecina arī Aukstā kara laikā valdošais uzskats un faktiskā situācija, ka PSRS ir tikai militāra superlielvara un ar to saistīti ieguva arī politisko ietekmi). Militārās drošības nozīmīgumu īpaši atzīmējuši starptautisko attiecību reālisma tradīcijas pārstāvji, kas vairumā gadījumu nav sīkāk analizējuši drošības konceptu un drošības veidus, lielākoties koncentrējoties tieši uz militārajiem draudiem un militāro drošību (kopumā apskatāms kontekstā ar valstu varas apskatu apakšnodaļā “1.1.1. Vara un tās loma drošības kompleksu veidošanā”). Iespējams, vislabāk to var ilustrēt ar Volca vārdiem, saskaņā ar kuru valstu galvenais mērķis ir izdzīvošana, kas, cita starpā, jānodrošina “pastāvīgā vardarbības ēnā”, un “tā kā atsevišķas valstis spēku var lietot jebkurā mirklī, visām valstīm jābūt gatavām to darīt vai arī jādzīvo, balstoties uz militāri spēcīgāko kaimiņu žēlsirdību” (*Waltz* 1979, 91., 102. lpp.). Savukārt Volts, norādot, ka drošības pētījumi lielākoties ir fokusēti uz “kara fenomenu”, iezīmējis drošības pētījumu koncentrēšanos uz spēka lietošanas jautājumu izpēti (vienlaikus gan neizslēdzot arī nemilitāra rakstura draudus) (*Walt* 1991, 212., 213. lpp.).

Lai arī lielākoties militārā drošība asociējusies ar pret valstīm vēršiem ārējiem draudiem (lielākoties karu), tomēr arī šie draudi apskatāmi plašāk: ne tikai kā starptautisku organizāciju (valstu alianšu) militāra spēka lietojums pret citām valstīm vai organizācijām, bet arī kā militāra spēka lietošana valsts iekšienē (piemēram, separātisku vai cita veida subjektu cīņa ar militāriem līdzekļiem pret valsts varu (un valsts varas atbildes pretdarbība), kas nereti izvēršas pilsoņu karos ar skaidrām militāra konflikta iezīmēm (piemēram, Čečenijas kari vai pilsoņu karš Sīrijā). Tāpat vismaz pēdējās desmitgades laikā strauji aktualitāti ir guvuši terorisma draudi un attiecīgi saistībā ar militārajiem draudiem apskatāms terorisma radītais apdraudējums – ne tikai paši terora akti, bet arī to iespējamās izraisītās sekas. Piemēram, “globālā kara pret terorismu” uzsākšana pēc 2001. gada 11. septembra teroristu uzbrukumiem ASV un tā ietvaros veiktā militārā intervence Afganistānā 2001. gadā.

Ciešā kontekstā ar reģionālās drošības kompleksu teoriju drošības konceptu apskatījis arī Buzans. Buzana, Vēvera un Devildes (*de Wilde*) 1998. gada darbā “Drošība: jauns ietvars analīzei” ietvertais “paplašinātā” drošības koncepta skaidrojums ietver padziļinātu (nebūt ne pirmo, bet vienu no plašākajiem apskatiem) ne tikai par jau apskatīto militāro, bet arī par vides drošību, ekonomisko drošību, sabiedrisko drošību (“identitātes drošību” – draudi kopienas (sabiedrības) pastāvēšanai) un ar to cieši saistīto politisko drošību (“nemilitārie draudi suverenitātei”) (*Buzan* u.c. 1998, (kopumā, bet īpaši) 119., 120., 141. lpp.). Visā Buzana u.c. darbā šie drošības veidi jeb sektori aplūkoti plaši gan attiecībā uz iespējamajiem draudu veidiem (tie var būt tādi draudu veidi kā militāri uzbrukumi, iejaukšanās valstu iekšējās lietās, apvērsumi, atšķirīgu ideoloģiju ietekme, dabas stihijas, globālā sasilšana, vides piesārņojums, ekonomiskās recesijas un krīzes, nabadzības pieaugums, iedzīvotāju skaita sarūkšana, citu kultūru ietekme, slimības, migrācija, globalizācija, u.tml.), gan attiecībā uz aktoriem šajos sektoros (sākot no indivīdiem līdz starptautiskajām organizācijām), gan arī attiecībā uz dažādiem analīzes līmeņiem (sākot no indivīda līdz starptautiskās sistēmas līmenim). Tomēr drošības sektorālais dalījums nenozīmē, ka drošības sektori ir pilnībā atdalāmi viens no otra – tie savā starpā ir saistīti un pārklājas, tādēļ tie jāvērtē kopumā. Tāpēc arī Buzans u.c. drošības sektorus aplūko kā “...tīri analītisku līdzekli, kā dažādas lēcas, caur kurām apskatīt dažādus skatījumus par tiem pašiem jautājumiem” (*Buzan* u.c. 1998, 167., 168. lpp.).

Tomēr būtiski atzīmēt, ka minētie drošības sektori un tajos ietvertie drošības jautājumi nebūtu jāapskata kā vienīgie iespējamie. Kā norāda Alberts (*Albert*) un

Buzans, tad sektoru skaits un to veidi ir atkarīgi no aktuālā drošības diskursa (situācijas), tātad arī sektoru skaits nav stingri noteikts, un debatēs par drošības sektorālo dalījumu apskatītas vēl sīkāka sektorālā dalījuma iespējas, piemēram, tiesiskā sektora izdalīšana no politiskā, dzimumu un reliģijas sektoru izdalīšana no sabiedriskā sektora vai finansiālā sektora izdalīšana no ekonomiskā (*Albert un Buzan 2011, 415., 413., 414., 420. lpp.*). Drošības dalījuma sektoros sarežģītību parādījuši arī pēdējā laikā aktualitāti guvuši drošības jautājumi – ne tikai jau minētais terorisms, kas kopumā šķiet drīzāk saistīts ar militāro sektoru, bet arī enerģētikas drošība un virtuālās vides drošība.

Enerģētikas drošība, lai arī īpaši pēdējo gadu laikā pamatā tiek apskatīta kā daļa no ekonomiskās drošības (piemēram, darba tālākajā gaitā analizētajās Baltijas valstu drošības un aizsardzības politikās), tomēr pilnīgi skaidri neiekļaujas nevienā no pieminētajiem drošības sektoriem. Saskaņā ar starptautisko attiecību reālisma tradīciju, vismaz tās pirmsākumos, ekonomisko spēju trūkums un ekonomiskā ievainojamība (energoresursi kā daļa no tās drošības) vairāk bija apskatāms kā faktors, kas var būtiski apdraudēt valsts militārās spējas (piemēram, nespēja iegādāties vai attīstīt jaunus ieročus un militārās tehnoloģijas, degvielas trūkums tehnikai). Piemēram, Morgentavs norādījis uz “kara vešanas mehanizācijas” radīto ietekmi uz izejmateriālu pieejamības lomas pieaugumu (*Morgenthau 1985, 132. lpp.*).

Tomēr mūsdienās enerģētikas drošība tiek apskatīta plašāk – nenoliedzot enerģijas pieejamības būtiskumu militāro spēju nodrošināšanai, lielāka uzmanība tikusi veltīta šo resursu pieejamībai, lai nodrošinātu valsts, ekonomikas un sabiedrības funkcionēšanu ikdienas režīmā. Energoresursu pieejamība var būtiski ietekmēt valstu politisko drošību un caur to arī sabiedrisko drošību. Piemēram, degvielas, dabasgāzes vai elektrības pieejamības ierobežojumi var tieši ietekmēt kopējo ekonomikas stāvokli, kā arī sabiedrības dzīves līmeni un attiecīgi arī apmierinātību ar pastāvošo varu un kārtību valstī. Ilustrējot enerģētikas drošības problemātikas plašumu, piemēram, Jergins (*Yergin*) to dalījis vairākās dimensijās: resursu, infrastruktūras, piegādes ceļu fiziskā drošība; pieeja energoresursiem (fiziskā, līgumiskā, komerciālā); nepārtrauktu piegāžu nodrošināšanas sistēma (gan valsts, gan starptautiskā līmenī); investīcijas (pieejamības nodrošināšana ilgtermiņā). Tāpat pieejas atšķiras starp energoresursus saņemtajām un eksportējamajām valstīm, kas attiecīgi raugās uz “piegāžu drošību” un “pieprasījuma drošību” (*Yergin 2011, 266., 267. lpp.*). Savukārt attiecībās starp enerģētikas jomā atkarīgām valstīm ticis lietots arī termins “ierocis”, ko varētu definēt kā energoresursus iegūstošo un eksportējošo valstu ietekmes spējas pār citām – energoresursus

saņemošajām valstīm (piemēram, Jergins norādījis, ka arābu pasaulē jau kopš 1950.-tajiem gadiem sāks runāt par “naftas ieroča” izmantošanu attiecībā uz Izraēlu (*Yergin* 1991, 593. lpp.)), bet pēdējā laikā šādā dimensijā visbiežāk tikusi apskatīta Krievija saistībā ar tās nodrošinātajām dabasgāzes piegādēm Eiropas valstīm). Enerģētikas drošības jautājumus var apskatīt arī kā energoresursu pieejamību bez citu valstu iejaukšanās – piemēram, dabasgāzes vai naftas atradņu izsīkšana. Ņemot vērā minēto, enerģētikas drošības sektoru ir iespējams apskatīt arī kā pašpietiekamu un atsevišķu no citiem sektoriem.

Līdz ar aizvien plašāko interneta un informācijas tehnoloģiju lietošanu, pieaug arī atkarība no interneta un jaunajām tehnoloģijām un to nodrošinātajiem pakalpojumiem (līdzīgi kā savulaik pakāpeniski pieauga atkarība no elektrības vai mehanizētajiem transportlīdzekļiem, par aizvien grūtāku padarot normālu funkcionēšanu bez tiem). Vienlaikus gan pieaug attiecīgo pakalpojumu ievainojamību loks un personu loks, ko tās skar (it īpaši attīstītajās valstīs ar plašu interneta un dažādu tehnoloģiju pieejamību). Arī draudi interneta un informācijas tehnoloģiju veidotajā virtuālajā vidē var būt ļoti dažādi – vērsti kā pret valstīm, tā arī pret dažādiem citiem aktoriem un indivīdiem; tāpat draudus var radīt kā valstis tā arī dažādi citi aktori, turklāt ļoti dažādās izpausmes formās. No vienas puses, virtuālās vides draudus var apskatīt kā jaunas draudu izpausmes formas (instrumentus), kas iepriekš tikuši izpildīti caur fizisko vidi (“...internets piedāvā jaunu izpildes mehānismu, kas var palielināt uzbrukuma ātrumu, apmēru un jaudu” (*Geers* 2011, 155. lpp.)) – piemēram, arī efektīva valstu blokāde iespējama virtuālajā telpā, būtiski ierobežojot datu plūsmas un tādējādi traucējot saziņu (informācijas apmaiņu) ar sabiedrību un starptautisko sabiedrību, traucējot finanšu transakcijas un citus būtiskus procesus. Tīrmā-Klāra (*Tiirmaa-Klaar*) norādījusi, ka uzbrukumi virtuālajā vidē jau tikuši izmantoti kā daļa no militārām operācijām, kā arī paredzējusi, ka “...nākotnē operācijas virtuālajā vidē kļūs par dabiskiem atbalstošiem elementiem citiem uzbrukumiem konvencionālajā karadarbībā” (*Tiirmaa-Klaar* 2008, 164.–165. lpp.). Savukārt Otiss (*Ottis*) norādījis, ka, neskatoties uz nelielo valstu skaitu, kas to ir atzinušas publiski, visticamāk vēl citas slepeni attīsta virtuālās vides uzbrūkošās spējas (*Ottis* 2009, 177. lpp.). No otras puses, virtuālās vides drošības sektoru iespējams apskatīt arī kā atsevišķu drošības sektoru ar atšķirīgu drošības dinamiku (Andžāns 2013a, 21. lpp.). No cita skatījuma to kā atsevišķu sektoru apskatījušas arī Hansena (*Hansen*) un Nīsenbauma (*Nissenbaum*) – analizējot šo jautājumu drošībiskošanas teorijas kontekstā, šis sektors apskatāms kā tāds, kurā ir

atšķirīga draudu un referento objektu struktūra un kurā novērojamas no citiem sektoriem atšķirīgas (šajā sektorā īpaši izteiktas) drošbiskošanas formas (“drošības gramatikas”) – “hiperdrošbiskošanas, ikdienas drošības prakses un tehnifikācijas” (*Hansen un Nissenbaum 2009, 1155., 1171. lpp.*). Tādējādi arī virtuālās drošības sektoru, līdzīgi kā enerģētikas drošības sektoru, ir iespējams apskatīt kā daudzējādā ziņā pašpietiekamu un atsevišķu no citiem sektoriem.

“Paplašinātais” drošības koncepts paver jaunu skatījumu uz drošības problēmām un vienlaikus arī var pārmērīgi paplašināt skatījumu uz drošības jautājumiem. Arī neskatoties uz Buzana un Vēvera mēģinājumu izvairīties no tēzes “viss ir drošība”, apskatot šo problemātiku (to, kas ir drošība) kontekstā ar drošbiskošanas teoriju (draudi referentā objekta izdzīvošanai, drošbiskots jautājums jāatšķir no politizēta) (*Buzan un Wæver 2003, 71. lpp, Buzan u.c. 1998, 21., 23., 24. lpp.*), arī šādā skatījumā ir pārāk plašas iespējas definēt to, kas ir drošība – saglabājas ļoti plašs aktoru loks, ko var aplūkot dažādos analīzes līmeņos. No otras puses, šāds skatījums ir arī ierobežojošs – ne vienmēr apdraudējuma radītāja (avota) mērķis var būt tieši iznīcība (kāda referentā objekta gals, tātad izdzīvošanas jautājums), bet arī tā darbības traucēšana, ierobežošana, traumēšana (kas bieži vien nemaz nav izdzīvošanas jautājums) u.tml.

Drošības analīze plašā kontekstā ir tikusi kā atbalstīta, tā arī kritizēta (kopumā lielākoties šādu viedokļu pārstāvji apzīmēti kā attiecīgi “paplašinātāji” un “tradicionālisti”). Kaski drošības kompleksu analīzes kontekstā rezumējis drošības koncepta paplašināšanas kritiku šādi: “...paplašināšana apdraud drošības intelektuālo skaidrību, padarot to tik visaptverošu, ka pamata nozīme izzūd” (*Kaski 2001, 26. lpp.*). Šādu terminoloģiju iepriekš izmantojis Volts, lai gan neuzsverot absolūtu militārās drošības pārkumu, norādījis uz “...risku pārmērīgi paplašināt “drošības pētījumus”” un iespējamību šādā veidā “...iznīcināt to intelektuālo skaidrību...” (*Walt 1991, 213. lpp.*). Arī Morgans (*Morgan*) reģionālās drošības kompleksu teorijas analīzes kontekstā kritizējis paplašināto drošības konceptu, norādot, ka “nav nekāda labuma zem šī nosaukuma [drošība] salikt visu” un tāpēc tas jādefinē pēc iespējas precīzi – viņš drošību apskatījis kā “...brīvību no apzinātas cilvēka radītas vardarbības” (*Morgan 1997, 22. lpp.*), šādi faktiski ierobežojot savu skatījumu ar militāro un politisko drošību. Tomēr arī šāds drošības skatījums var tikt uzskatīts par pārāk šauru, jo būtiski draudi valstīm var rasties arī bez tiešas cilvēku iesaistīšanās, piemēram, jau minētās dabas katastrofas un arī uzbrukumi virtuālajā vidē, kas var rasties ne tikai apzinātu rīcību rezultātā, bet arī, piemēram, dabas un tehnisku kļūdu rezultātā.

Saikne starp drošības konceptu un reģionālās drošības kompleksiem izpaužas arī tajā, kāda veida drošības jautājumi analizējami, lai noteiktu reģionālās drošības kompleksus. Var tikt izdalīti gan “homogēni” (viensektora (viena drošības sektora)), gan “heterogēni” (daudzsektoru) kompleksi – “homogēni” kompleksi būs balstīti konkrētos drošības sektoros un līdzīgu vienību iedarbībā, veidojot, piemēram, militārās vai sabiedriskās drošības kompleksus; “heterogēni” kompleksi sastāvēs no dažādiem aktoriem divos vai vairāk sektoros (*Buzan* u.c. 1998, 16., 17. lpp.). Un kā norādījis Buzans un Vēvers, tad dažādos reģionos valda dažādi drošības jautājumi (*Buzan* un *Wæver* 2003, 88. lpp.) un attiecīgi kompleksus veidojošie drošības sektori, piemēram, militāri politiskie drošības jautājumi vai arī politiskie un sabiedriskie (piemēram, vienā gadījumā reģionālās drošības kompleksus veidos drošības dinamikas mijiedarbība trīs drošības sektoros, bet citos piecos vai sešos drošības sektoros). Tāpēc reģionālās drošības kompleksus var analizēt kā dažādos drošības sektoros, tā arī izolēti (ierobežoti) katrā no drošības sektoriem, piemēram, kā militāros, vides, ekonomiskos, sabiedriskos vai politiskos reģionālās drošības sektoros, kuros drošības dinamika var atšķirties un kas savā starpā var nepārklāties. Viensektora reģionālās drošības kompleksu analīzes var ilustrēt ar to pielietojumiem empīrisku fenomenu analīzē jau pieminētajās “jaunajās” drošības jomās. Piemēram, Palonkorpi (*Palonkorpi*) definējis enerģētikas drošības kompleksus, ko “...veido ar enerģētiku saistīta mijiedarbība starp divām vai vairākām valstīm ierobežotā ģeogrāfiskā telpā, kas ietver enerģētikas atkarības attiecības starp iesaistītajām valstīm un šīs atkarības uztveri kā draudu (*drošībiskošana*)” (*Palonkorpi* 3. lpp.). Šules (*Schulz*) definējis hidropolitiskos drošības kompleksus, kas “...ietver valstis, kas ir ģeogrāfiski daļēji upju “īpašnieki” un tehniski to “lietotāji” un tā rezultātā uzskata upes par būtisku nacionālās drošības jautājumu” (*Schulz* 1995, 97. lpp.)³. Līdzīgi definējami arī reģionālie virtuālās vides drošības kompleksi, kas var veidoties, kad virtuālajā vidē ir skaidri redzamas atšķirīgas reģionālās drošības attiecības un kas izceļas starp citiem reģioniem; tie var sakrist un var arī nesakrist ar reģionālās drošības kompleksiem fiziskajā telpā (*Andžāns* 2013a, 21. lpp.). Atskatoties uz analīzi pēdējā no minētajiem darbiem, var secināt, ka analīze viena drošības sektora ietvaros (šajā gadījumā virtuālās drošības vides jautājumi) var palīdzēt labāk izprast attiecīgo drošības

³ Lai gan šāda konceptualizācija sākotnēji varētu šķist sveša Baltijas reģionam, tomēr jāatzīmē, ka to varētu attiecināt arī uz Latviju, kur Daugavas upe tecējumu sāk Krievijā un turpina Baltkrievijā – pie noteiktiem apstākļiem, piemēram, piesārņojuma upes augštecē varētu rasties attiecību saasinājumi starp valsti – piesārņojuma avotu un valstīm, kuras nav radījušas šo piesārņojumu (šādi incidenti jau ir bijuši).

veidu un drošības dinamiku tieši šajā sektorā, kam var būt atšķirīgas iezīmes no analīzēm vairāku sektoru ietvaros, tomēr nav noliedzamas acīmredzamās saiknes ar draudiem citos drošības sektoros (šajā gadījumā lielākoties politiskie draudi).

Drošības koncepta apskats un tā saikne ar reģionālās drošības kompleksiem iezīmē būtisku konceptuālu problemātiku – cik plaši būtu apskatāms drošības koncepts un kādos sektoros tas būtu analizējams reģionālās drošības kompleksu noteikšanā. Mūsdienās vairs nav noliedzams, ka starptautiskajā sistēmā darbojas dažādi aktori un pastāv dažādi draudi, kas pārsniedz militāro un politisko sektoru (to tālāk darbā iezīmē arī Baltijas valstu drošības politikas un to drošības problemātika). Tomēr reģionālās drošības kompleksu analīzē jaunu draudu veidi nebūtu jāpaplašina pārlietu plaši un būtu jāierobežo līdz tādiem, kas spēj būtiski ietekmēt valsts vai būtisku tās elementu pastāvēšanu vai funkcionēšanu un ko attiecīgā valsts uzskata par būtiskiem tās pastāvēšanai un funkcionēšanai (līdzīgi kā reģionālās drošības kompleksu definīcijā atzīmēti tieši galvenie drošībiskošanas procesi (*Buzan* u.c. 1998, 201. lpp.)) (ar to gan netiek noliegta iespēja veikt viensektora reģionālās drošības kompleksu analīzes, lai apskatītu kādus konkrētus draudu veidus – tomēr tie bieži nebūs vispārināmi uz kopējo drošības situāciju). Kā to arī norādījis Buzans un Vēvers, tad dažādos reģionos dominēs dažādu draudu veidi (*Buzan* un *Wæver* 2003, 75. lpp.), tāpēc nav iespējams izveidot tādu drošības definīciju, kas būtu ideāli piemērota visām valstīm – katra valsts būs dažādā apmērā uztraukta par tai attiecīgajā laika posmā pastāvošajiem apdraudējumiem, piemēram, militāra konflikta iespējamība, ekonomiskā nestabilitāte un tās ietekme uz valsts iekšējo stabilitāti vai pastāvīgi dabas katastrofu draudi. Attiecīgi katra valsts parasti novirzīs savu uzmanību un resursus uz tieši tām aktuālajiem apdraudējumiem.

1.2.3. Drošībiskošana un atdrošībiskošana kā reģionālās drošības kompleksus veidojošie faktori

Saskaņā ar jauno reģionālās drošības kompleksu definīciju galvenais un faktiski vienīgais (saskaņā ar pašu definīciju) reģionālās drošības kompleksus noteicošais faktors ir drošībiskošanas un atdrošībiskošanas procesi. Starptautisko attiecību konstruktīvisma iezīmes reģionālās drošības teorijas attīstībā vistiešāk izpaužas tieši caur Vēvera sākotnēji izveidoto drošībiskošanas teoriju. Līdz ar šīs teorijas ienākšanu, pretstatā starptautisko attiecību reālisma tradīcijai un vairāk raksturīgi konstruktīvisma

tradīcijai drošība tiek apskatīta kā ar dažādiem apstākļiem saistīts interaktīvs process, bet ne vairs kā statisks un objektīvs⁴ situācijas raksturojums. Līdz ar to, reģionālās drošības kompleksu teorijas attīstībā būtiska loma ir arī postpozitīvisma metodoloģijai, tomēr neatsakoties no starptautisko attiecību reālisma pamata uzstādījumiem. Ja iepriekš drošība un attiecīgi tās draudi vairāk tika uztverti materiālā izteiksmē un pētniecība vairāk balstījās uz novērojamiem “materiāliem” faktiem, tad drošībiskošana nozīmē padziļinātāku izpēti attiecīgā fenomena kontekstā un faktus par novērotajiem fenomeniem kombinējot ar plašāku to aspektu interpretāciju.

Drošībiskošanas teorija paver iespējas drošības jautājumus analizēt iepriekš nepieredzētā veidā, tomēr vienlaikus rada arī jautājumus par tās pielietošanas ierobežojumiem un attiecīgi par šī teorijas uzbūves trūkumiem. Drošībiskošanas kritika, tāpat kā mēģinājumi to attīstīt ir bijuši ļoti plaši. Arī Vēvers 2011. gada darbā norādījis, ka vēl ir tāls ceļš ejams līdz drošībiskošanai kā pabeigtai teorijai (*Wæver* 2011, 477. lpp.). Promocijas darbs nepretendē uz visu teorijas trūkumu izvērtēšanu un izskaidrošanu, bet gan koncentrējas uz tiem aspektiem, kas ir būtiskākie, lai analizētu starpvalstu drošībiskošanas lomu reģionālās drošības kompleksu noteikšanā.

Saskaņā ar drošībiskošanas sākotnējiem uzstādījumiem “...drošība būtu jāapskata kā negatīva, kā nespēja darboties ar jautājumiem kā normālu politiku” (*Buzan* u.c. 1998, 29. lpp.). Saistībā ar to jāatzīmē tādi attīstības un kritikas elementi kā teorijas apskats vērtību skalā – tas, vai drošībiskošana kā empīrisks fenomens ir vēlama vai nevēlama, vai drošībiskošana nebūtu jāvērtē kā ētiskāka un pareizāka par atdrošībiskošanu u.tml. – piemēram, *Floidas (Floyd)* attīstītā “taisnīgā drošībiskošanas teorija” par to, kādos apstākļos drošībiskošana ir “morāli taisnīga” (*Floyd* 2011, 436., 437. lpp.). Tomēr tik plaša drošībiskošanas interpretācija iziet ārpus promocijas darba ietvariem.

Saskaņā ar teorijas sākotnējiem uzstādījumiem “...jautājums kļūst par drošības jautājumu ne obligāti tādēļ, ka pastāv īsts eksistenciāls drauds, bet gan tāpēc, ka jautājums tiek prezentēts kā šāds drauds”, un tieši prezentējot jautājumu par eksistenciāli apdraudētu un attiecīgi to pārvietojot ārpus “normālās politikas” (ikdienas politikas) rāmjiem, notiek drošībiskošana (*Buzan* u.c. 1998, 24., 25. lpp.). Tātad faktiski

---

⁴ Saskaņā ar *Buzana* un *Hansenas* skaidrojumu, objektīvā drošības pieejā drošība parasti tiek definēta materiālā izteiksmē, savukārt subjektīvās pieejas uzsver citus faktorus – kā vēsturi, normas, bailes, pieņēmumus, kontekstuālos faktorus (*Buzan* un *Hansen* 2009, 33. lpp.). Savukārt *Buzans* u.c. vērsis uzmanību uz “tradicionālajiem drošības pētījumiem” piemītošo objektivitāti – “...norādīšanu, kas ir īstie draudi, kā tos labāk risināt...” (*Buzan* u.c. 1998, 203. lpp.).

arī kādu parastu un ar drošību sākotnēji nesaistītu jautājumu caur drošībiskošanas procesu var padarīt par drošības jautājumu. Saskaņā ar drošībiskošanas pamatuzstādījumiem publiski jautājumi var atrasties spektrā no nepolitizēta (nav saistīts ar publiskām debatēm un lēmumiem), politizēta (daļa no publiskās politikas un ir saistīts ar valdības lēmumiem un resursu piešķiršanu) līdz drošībiskotam (*Buzan* u.c. 1998, 23., 24. lpp.). Tādējādi drošībiskošanas jautājumi un to atrašanās vietas dažādās spektra (skalās) vietās nav statiskas un atrašanās vietas maiņu var skaidrot ne tikai ar drošībiskošanu, bet arī ar pretējo procesu – atdrošībiskošanu, kad “...tiek mazināts vai pārtraukts aplūkot kaut ko kā eksistenciālu draudu būtiskam referentam objektam, un tiek samazināta vai pārtraukta steidzamu un izņēmuma līdzekļu pieprasīšana rīcībai attiecībā uz šo apdraudējumu” (*Buzan* un *Wæver* 2003, 489. lpp.). Tiesa gan, atdrošībiskošanas teorētiskajiem aspektiem kopumā ir pievērsta salīdzinoši mazāka uzmanība un daļa debašu par atdrošībiskošanu koncentrējušās uz drošībiskošanas un atdrošībiskošanas kā empīrisku fenomenu pretnostatīšanu (jau minētais, ka drošība būtu jāuzskata par negatīvu (*Buzan* u.c. 1998, 29. lpp.) u.tml., tomēr šī diskusija faktiski ir daļa no drošībiskošanas morāles un pareizības vērtējuma, kas šajā darbā plašāk netiek apskatīts). No atdrošībiskošanas uzbūves viedokļa jānorāda, ka Otlands (*Åtland*) vērsis uzmanību uz to, ka būtiskākā atšķirība salīdzinājumā ar drošībiskošanu ir tā, ka pretējam procesam nav obligāti jānotiek caur runas aktu. Viņš ir apkopojis šādus atdrošībiskošanas veidus: “atdrošībiskošana, nerunājot par drošību”, “atdrošībiskošana caur pārvaldīšanu” un “atdrošībiskošana caur transformāciju” (izpaužas kā aktīva darbība) (*Åtland* 2008, 292. lpp.).

Ja sākotnēji drošībiskošanas teorija vairāk fokusējās uz drošībiskošanas procesu kā drošībiskojošā aktora mērķtiecīgu darbību, lai kādu jautājumu padarītu par drošības jautājumu (tātad, lai veiktu izmaiņas rīkoties nākotnē), tad Vuori (*Vuori*) papildus tam piedāvājis aplūkot vēl citus drošībiskošanas veidus: lai darba kārtībā iekļautu jautājumu, lai atturētu (kādas grupas atturēšana no rīcības ar draudiem par iespējamo atbildes rīcību), lai leģitimizētu jau bijušo notikumu vai atjaunotu jautājuma drošības statusu, kā arī lai kontrolētu (kontroles panākšana pār kādu grupu rīcību) (*Vuori* 2008, 76., 81., 88. lpp.), tādējādi papildinot jau minēto sākotnējo pamata formu – drošībiskošanu nākotnes darbību leģitimizēšanai. Vuori piedāvātais drošībiskošanas ietvars (drošībiskošanas veidi) gan nemaina šī procesa uzbūvi, tomēr paplašina un izskaidro plašāku tā potenciālo pielietojamību.

Saskaņā ar Buzanu u.c., drošībiskošanas process sākas ar drošībiskošanas darbību, bet pats diskurss, caur kuru tiek parādīts eksistenciāls drauds, vēl nav uzskatāms par drošībiskošanu – tāpēc “...jautājums kļūst drošībiskots tikai tad, ja un kad auditorija to pieņem kā tādu” un attiecīgi kāda jautājuma drošībiskošanas process var noslēgties arī līdz ar neveiksmīgu (neizdevušos) drošībiskošanas darbību.⁵ Tas, vai drošībiskošana ir veiksmīga, ir atkarīgs no attiecīgās auditorijas – tāpat, ja auditorija attiecīgo jautājumu nepieņem kā drošības jautājumu (drošībiskošanas procesa rezultātā to par tādu neuzskata), tad drošībiskošana nav noslēgusies veiksmīgi. Savukārt veiksmīgai drošībiskošanai ir trīs sastāvdaļas (attiecīgi arī kā secīgi soļi): “eksistenciāli draudi, ārkārtas rīcība un rezultāts starpvienību attiecībās, pārvarot noteikumus”. Turklāt drošībiskošana var būt ne tikai kā *ad hoc* process, bet arī institucionalizēts process (Buzan u.c. 1998, 25., 31., 26.–28. lpp.).

Būtiski uzsvērt, ka saskaņā ar drošībiskošanas sākotnējiem uzstādījumiem, drošībiskošana tiek īstenota caur jau pieminēto runas aktu (tātad verbāli) – “jautājums tiek dramatisēts un pasniegts kā augstākas prioritātes jautājums”, tādējādi tiek mēģināts panākt “nepieciešamību un tiesības to risināt ar ārkārtas līdzekļiem” (tiesa gan, runas aktam sevī nav obligāti jāietver vārds “drošība” un mērķis var tikt sasniegts arī ar citiem vārdiem, piemēram, pieminot vārdu “aizsardzība” vai arī citus vārdus – tāpat svarīgi ir apzīmēt tieši eksistenciālo draudu) (Buzan u.c. 1998, 26., 27. lpp.). Tieši runas akts kā viens no centrālajiem, ja ne pats centrālais drošībiskošanas elements, ir kļuvis arī par vienu no centrālajiem objektiem teorijas kritikā (piemēram, Štricels (*Stritzel*) norādījis, ka galvenās drošībiskošanas problēmas ir saistītas tieši ar runas aktu (*Stritzel* 2007, 366. lpp.)).

Saistībā ar runas akta kā drošībiskošanas elementa piemērošanas problēmām no sākuma jāatzīmē Vilkinsones (*Wilkinson*) kritika. Kā piemēru apskatot valdības maiņu Kirgizstānā 2005. gada martā (“tulpu revolūcija”), viņa secinājusi, ka šajā kontekstā drošībiskošanas teorijas pielietošanai bez tās eirocentriskā rakstura otra būtiskā problēma ir “...runas akta privileģēšana pār citiem izteiksmes veidiem”: ārpus Rietumvalstīm lielai iedzīvotāju daļai var būt noteikti dažādi izteiksmes ierobežojumi, tāpēc kā alternatīvas rīcības formas apskatāmas, piemēram, fiziskas pārvietošanās,

---

⁵ Lai gan tas tieši neattiecas uz drošībiskošanas procesa uzbūvi un būtību, jāatzīmē, ka, saskaņā ar Rostoku, neizdevušies drošībiskošanas mēģinājumi var samazināt drošībiskošanas iespējas nākotnē, kas, savukārt – pretēji iecerētajam rezultātam – var nevis paaugstināt drošību, bet gan to samazināt (Rostoks 2010, 86. lpp.).

protesti (*Wilkinson* 2007, 5., 7., 11., 12. lpp.). Arī Štricels norāda, ka runas akta “...pamata ideja ir pārāk šaura, lai ļautu pētniekam analizēt “īstās pasaules” drošībiskošanas”, jo individuāls drošības akts “...labākajā gadījumā tikai ļoti reti izskaidros visu tam sekojošo sociālo procesu”, tādējādi norādot uz faktisko plašāko un kompleksāko procesa uzbūvi (*Stritzel* 2007, 377. lpp.). Jāatzīmē, ka arī Makdonalds (*McDonald*) ir norādījis, ka “...paļaušanās uz valodu kā “drošībiskošanas darbības” ekskluzīvo formu ir problemātiska...”: tā ir tikai viens no izteiksmes (saziņas) veidiem līdzās citām formām, kā, piemēram, attēliem; tā var izslēgt (neļaut neapskatīt) cita veida vērā ņemamas formas, piemēram, birokrātiskas prakses vai fizisku rīcību (arī caur šādiem elementiem veidojas drošības procesi) (*McDonald* 2008, 568., 569. lpp.).

Praktiski parādot nepieciešamību paplašināt runas akta konceptu, Hansena analizējusi drošībiskošanu caur attēliem jeb “vizuālo drošībiskošanu”, par piemēru izmantojot 2005. gadā Dānijā aizsākušos tā saukto “Muhameda karikatūru krīzi”. Saskaņā ar Hansenu atšķirībā no drošībiskošanas ar runas aktu, attēlu radītajai drošībiskošanai piemīt būtiskas atšķirības: “...tie izraisa tūlītēju, emocionālu atbildi, kas pārsniedz teksta radīto”; tie ātri izplatās un ir viegli un plaši pieejami (turklāt “...attēlus var “nolasīt” visi”); kā arī – attēli ir divdomīgi (ne visas auditorijas tos sapratīs vienādi) (*Hansen* 2011, 51., 55.–58. lpp.). Vēlākos darbos par drošībiskošanu faktiski vairs netiek noliegts tas, ka runas akts jāapskata plašāk – ne tikai kā vienreizējs mutiskas izteiksmes akts, bet gan kā plašāks process. Arī pats Vēvers vēlāk nav noliedzis citus izteiksmes līdzekļus papildus valodai, arī jau minētos attēlus un tekstus (*Wæver* 2011, 477. lpp.). Tomēr Buzans un Hansena 2009. gada darbā norādījuši, ka “...lielākā daļa teorijas sliecas precīzāk formulētas verbāla runas akta metodoloģijas virzienā” (*Buzan* un *Hansen* 2009, 216. lpp.).

Saskaņā ar sākotnēji definēto drošībiskošanas teorētisko ietvaru drošībiskošanā iesaistītie aktori iedalāmi trīs daļās:

- “referentie objekti” – “lietas, kas uzskatāmas kā eksistenciāli apdraudētas un kam ir leģitīmas tiesības pretendēt uz izdzīvošanu” (referentie aktori parasti ir bijušas valstis (nācijas), kam “...izdzīvošana nozīmē suverenitāti, bet nācijai – identitāti”, Buzans u.c. norāda, ka referentais objekts var būt jebkāds objekts, lai arī jāņem vērā, ka daļa referento objektu ir veismīgāk drošībiskojami par citiem);
- “drošībiskojošie aktori” – “aktori, kas drošībisko jautājumus, pasniedzot kaut ko – referento objektu – kā eksistenciāli apdraudētu”;

- “funkcionālie aktori” – “aktori, kas ietekmē sektora dinamiku” un kam ir būtiska ietekme uz attiecīgajiem lēmumiem (*Buzan u.c. 1998, 36. lpp.*).

Plašāku uzmanību nepieciešams pievērst drošībiskošanas aktoriem, jo tieši no tiem ir atkarīgs tas, vai un kā notiek drošībiskošanas process. Saskaņā ar Buzana u.c. norādēm, “...drošībiskojošais aktors ir kāds vai grupa, kas īsteno drošības runas aktu” un visbiežāk šo lomu pilda politiskie līderi (politiķi), birokrātijas (institūcijas), valdības (izpildvaras), lobisti, “spiediena grupas” (tiesa gan, veiksmīgas drošībiskošanas iespējamība krasi atšķirsies atkarībā no pozīcijas, kādu ieņem drošībiskojošais aktors); ir gadījumi, kad drošībiskojošie aktori atšķiras no referentajiem objektiem, gan gadījumi, kad neatšķiras, jo, piemēram, valsts var drošībiskot sevi – “...referentais objekts savā ziņā runā par sevi caur tā pilnvarotajiem pārstāvjiem” (*Buzan u.c. 1998, 40., 42. lpp.*). Izaicinājumu apskatītajai drošībiskojošo aktoru konceptualizācijai rada jau apskatītā Hansenas analīze, saskaņā ar kuru attēlu kā runas aktu aizstājēju drošībiskošana paplašina arī aktoru loku, kas ir spējīgi runāt par drošību un veikt vai vismaz ierosināt liela apmēra drošībiskošanas (neatkarīgi no tā, vai plānoti vai neplānoti), tajā skaitā mākslinieki, žurnālisti (*Hansen 2011, 66. lpp.*). Pretēji iepriekšējā rindkopā apskatītajam vairāk uz valsti centrētajam skatījumam, šis piemērs parāda, ka vērā ņemami ir arī citi aktori, kas ar attēliem vai kādiem citiem izteiksmes līdzekļiem veic drošībiskošanu.

Kopumā par diezgan maz izskaidrotu uzskatāma saikne starp drošībiskojošo aktoru un auditoriju un arī pats auditorijas koncepts. Ar auditoriju kopumā var saprast mērķa grupu, uz kuru ir vērstas runas akts un kurai jautājums tiek pasniegts kā eksistenciāls drauds un, kā tas jau iepriekš norādīts, auditorija nosaka to, vai jautājums patiešām kļūst par drošībiskotu. Sākotnējo auditoriju konceptualizāciju kritizējis arī Štricels, norādot, ka šīs teorijas pielietošanā ne vienmēr ir iespējams identificēt īsto auditoriju, nav skaidra rīcība vairāku auditoriju gadījumā, kā arī nav skaidrs “...kurā brīdī auditorija tiek pārlicināta” (*Stritzel 2007, 363. lpp.*). Piemēram, Nīls (*Neal*), atzīmējis, ka “...ES kontekstā “auditorija” var sastāvēt no birokrātiem, ekspertiem un politikas profesionāļiem”, tiesa gan, pēc viņa domām, drošībiskošanas procesu analīze ES ietvaros ir problemātiska (pamatā saistībā ar grūti nosakāmo drošībiskošanas procesa virzību ES sarežģītās un daudzšķautņainās uzbūves ietvaros) (*Neal 2009, 337., 338., 351., 352. lpp.*). Arī Vuori, aplūkojot procesus ĶTR, norāda, ka auditorijai obligāti nav jābūt sabiedrībai. Noteiktā mērā pretēji iepriekš aplūkotajai Vilkinsones kritikai viņš uzsver, ka “...pat visdespotiskākās valstis vada indivīdi, kuri attiecīgajā sistēmā ir

atkarīgi no dažu citu būtisku figūru labvēlīgiem uzskatiem”, vienlaikus atzīmējot, ka šādās sistēmās vismaz daļēji ir iespējams analizēt drošībiskošanas procesus (piemēram, izmantojot publiski pieejamus avotus) un ka arī auditorijas šādās sistēmās var apskatīt plašāk – tās var būt, piemēram, varas elite vai fundamentālistu grupa (tādējādi auditorija būs atkarīga no gadījuma un konteksta) (*Vuori* 2008, 68., 71., 72. lpp.). Tāpat, piemēram, ticis atzīmēts, ka drošībiskošanas procesā arī valsts valdība var būt auditorija, bet starptautiska organizācija – drošībiskojošais aktors (*Cui un Li* 2011, 149. lpp.).

Sākotnējās drošībiskošanas konceptualizācijas ietvaros tiek apskatīti arī drošībiskošanu veicinošie apstākļi (apstākļi, tam, lai runas akts būtu veiksmīgs) un tie tiek iedalīti divās kategorijās: “iekšējie, lingvistiski gramatiskie” un “ārējie, kontekstuālie un sociālie” (*Buzan u.c.* 1998, 32. lpp.). Lai arī šādi zināmā mērā tiek apskatīti arī ārējie apstākļi jeb konteksts, kurā drošībiskošana notiek, tomēr atsevišķi pētnieki norādījuši tieši uz kontekstuālo faktoru lomas pārlieko pazemināšanu drošībiskošanas teorijā. Makdonalds norādījis, ka teorijas “...ietvars ir problemātiski šaurs tā fokusā uz runas aktu salīdzinājumā ar sociālo un politisko kontekstu, kurā runas akts notiek” – tātad nepietiekama uzmanība tiek pievērsta kontekstuālajiem (apkārtējajiem) faktoriem (šo problemātiku viņš kopumā saista ar teorijas tiekšanos pēc universālisma) (*McDonald* 2008, 570., 571. lpp.). Balzaks (*Balzacq*), raugoties no tā, kā veiksmīgāk izpildīt drošībiskošanas, cita starpā uzsvēris, ka drošībiskošana notiek kā daļa no plašāka apstākļu kopuma, tāpēc drošības izteikumiem parasti jābūt labi piemērotam kontekstam, tajā skaitā jāsakrīt ar piemērotāko laiku šādai rīcībai (*Balzacq* 2005, 182., 192. lpp.). Tātad būtiska nozīme ir kontekstam, kurā notiek drošībiskošana, jo dažādi to ietekmējoši faktori var noteikt arī drošībiskošanas izdošanās iespējas.

Attīstot drošībiskošanas konceptu, Vēvers un Buzans definējuši arī makrodrošībiskošanas konceptu. Ar to viņi saprot “augstāka līmeņa” drošībiskošanu (kā skaidrākais piemērs makrodrošībiskošanai tiek minēts Aukstais karš) – drošībiskošanas procesi, kas notiek virs “vidējā līmeņa” (kurš savukārt ir būtiskākais līmenis “parastajā” drošībiskošanā, kurā lielākoties vienības izpilda drošībiskošanas procesus viena pret otru). Atšķirībā no “parastās” drošībiskošanas, makrodrošībiskošana darbojas vairākos līmeņos un sastāv no “augstāka” un “zemāka” līmeņa drošībiskošanām (turklāt “augstākās” organizē “zemākās”), ietverot un ietekmējot arī vairākas auditorijas un vairākas vienības vienlaikus (*Buzan un Wæver* 2009, 253., 254., 257., 275. lpp.). No minētā svarīgi atzīmēt, ka līdz ar makrodrošībiskošanas konceptu Buzans un Vēvers

faktiski paplašina arī auditoriju konceptu, jo makrodrošībiskošanai ir jādabojas vairākās auditorijās un daudzās vienībās.

Drošībiskošanas teorija tikusi pielietota ļoti dažādu jautājumu izpētē – ne tikai saistībā ar klasiskajiem drošības jautājumiem (militārajā vai politikajā sektorā), bet arī saistībā ar drošības jautājumiem citos sektoros. Lielākoties drošībiskošana pielietota gadījumu analīzē, ņemot vērā, ka katra gadījuma detalizētai izpētei nepieciešams plašs informācijas apjoms, kas jāanalīzē detalizēti. Tomēr jāatzīmē, ka daļā empīrisku analīžu drošībiskošanas teorija tiek pielietota, lai vienkārši apzīmētu drošības kā procesa esamību vai arī drošības jautājumu (drošības koncentrācijas) samazināšanos, bet tā netiek pielietota pilnībā saskaņā ar visiem vai vismaz lielāko daļu tās pamatuzstādījumiem. Neskatoties uz to, drošībiskošana ir būtiska drošības analīzes attīstība, kas piedāvā strukturizētu drošības jautājumu analīzes ietvaru, “...lai iegūtu pēc iespējas precīzāku izpratni par to, kas drošībisko, par kādiem jautājumiem (draudiem), kam (referentie objekti), kāpēc, ar kādiem rezultātiem, un ne mazāk būtiski – kādos apstākļos...” (*Buzan u.c.* 1998, 32. lpp.). Izmantojot šo teoriju, ir iespējams precīzāk izprast drošības jautājumu veidošanos un tajos iesaistīto aktoru lomu un attiecības. Tāpat būtiski atzīmēt, ka šī teorija piedāvā apskatīt drošības jautājumus kā dinamisku procesu – sākot no to veidošanās līdz izbeigšanai (drošībiskošana – atdrošībiskošana).

1.3. Reģionālās drošības kompleksu teorijas problemātiskie aspekti un risinājumi

Šajā apakšnodaļā tiek apskatīta reģionālās drošības kompleksu identificēšana, kā arī ar to saistītās problēmas. Pirmajā tās apakšnodaļā “1.3.1. Reģionālās drošības kompleksu identificēšana – Baltijas valstu piemērs līdzšinējās analīzēs”, par piemēru izmantojot Baltijas valstis, tiek apskatīta to līdzšinējā analīze reģionālās drošības kompleksu teorijas ietvaros, pievēršot uzmanību arī dažādām šīs teorijas attīstībām (versijām), kuru ietvaros Baltijas valstis tikušas analizētas. Lai gan šis apskats ietver pastiprinātu empīrisku fenomenu klātbūtni, tomēr tas ir būtisks šajā darba stadijā – jo šim darbam atbilstoša teorētiskā ietvara definēšanai ir būtiski apskatīt līdzšinējo teorētisko konceptu empīrisku pielietošanu un caur to konstatēt empīriskās pielietošanas problemātiku un to radītās mācības teorētisko aspektu uzlabošanai un piemērotāka teorētiskā ietvara definēšanai. Tāpat būtiski atzīmēt, ka vienlaikus caur šo apskatu tiek

parādītas dažādas reģionālās drošības kompleksu teorijas attīstības – dažādu autoru versijas (arī alternatīvas) par reģionālās drošības kompleksu teorijas uzbūvi.

No dažādām reģionālās drošības kompleksu teorijas versijām izriet pamatnosacījums empīriskās analīzes veikšanai šī darba ietvaros – definēt skaidru teorētisko ietvaru, saskaņā ar kuru šī analīze tiek veikta. Pretējā gadījumā empīriskā analīze nebūs precīzi sakņota vienotā teorētiskā ietvarā un saglabāsies iespējas panākt dažādus rezultātus dažādos pētījuma elementos. Tomēr šo uzdevumu sarežģī ne tikai dažādās teorijas versijas, bet arī neskaidrības pamatteorijas ietvaros un sistemātiskuma un definīciju skaidrības trūkums. Tādējādi skaidra teorētiskā ietvara, saskaņā ar kuru šī analīze tiek veikta, definēšana ir galvenais apakšnodaļas “1.3.2. Problemātiskie aspekti un teorētiskais ietvars tālākajai analīzei” mērķis.

1.3.1. Reģionālās drošības kompleksu identificēšana – Baltijas valstu piemērs līdzšinējās analīzēs

Drošības kompleksu teorija ir tikusi attīstīta un empīriski pielietota dažādos veidos, kas bieži vien ir būtiski attālinājušies no pamatteorijas, ar ko var apzīmēt Buzana un viņa kopīgi ar domubiedriem veikto teorijas attīstību. Tāpēc svarīgi norādīt, ka teorijas empīriskie pielietojumi, pirmkārt, ir atkarīgi no pielietotās teorijas versijas, kas var būt gan “klasiskā” drošības kompleksu teorija, gan “jaunā” – reģionālās drošības kompleksu teorija (arī šo teoriju pielietošana tikai kādā konkrētā drošības sektorā (viensektora analīzes)), kā arī tā var būt faktiski no jauna attīstīta (alternatīva) teorijas versija. Tiesa gan, empīriskos pētījumos nereti netiek skaidri norādīts, saskaņā ar kādu teorijas versiju tiek veikta empīrisko fenomenu analīze un nereti teorētiskie uzstādījumi ņemti vērā tikai virspusēji vai nepilnīgi.

Starp faktiski no jauna attīstītajām (alternatīvajām) teorijas versijām pasvītrojamas vismaz divas, saistībā ar kurām tikusi veikta arī Baltijas valstu analīze (Baltijas valstu apskats šo teoriju ietvaros seko tālāk šajā apakšnodaļā). Saskaņā ar Buzanu un Vēveru starp citiem darbiem par tuvāko viņu pieejai uzskatāms Leika (*Lake*) un Morgana 1997. gada darbs (*Lake un Morgan 1997a*) (*Buzan and Wæver 2003*, 78. lpp.). Starp abu pieeju atšķirībām šī darba ietvaros īpaši jāuzsver, ka, atšķirībā no Buzana un Vēvera pieejas, tiek pieļauts, ka arī fiziski attālas valstis var būt ģeogrāfiski tieši nesaistītu kompleksu daļa (viena valsts var atrasties vairākos kompleksos):

“...reģionālās drošības komplekss ir valstu kopums, ko pastāvīgi ietekmē viena vai vairākas drošības ārējās saiknes, kas nāk no cita ģeogrāfiska rajona” (*Lake un Morgan 1997b*, 12. lpp.). Saskaņā ar šo pieeju, dalība kompleksos ir balstīta uz ārējām saiknēm (kas var būt gan pozitīvas, gan arī negatīvas): “ja vietējā ārējā saikne rada aktuālu vai potenciālu apdraudējumu indivīdu vai valdību fiziskajai drošībai citās valstīs, tā veido reģionālās drošības sistēmu vai kompleksu” (*Lake 1997*, 46., 48., 49. lpp.). Otrkārt, jāmin Kaski pieeja. Viņš savā darbā nepielieto drošībiskošanas teoriju, apzīmējot savu izvēli kā “radicionālākas pragmatiskas līnijas” ieturēšanu, aplūko drošības uztveri (drošības jautājumus) kā “empīriskus konstatējumus” un attiecīgi nepievēršas drošības jautājumu veidošanās procesa un uzbūves analīzei. Kaski savas pieejas ietvaros apskatījis dažādus “drošības kompleksu sistēmu veidus”: “varas” (ar fokusu uz militārās un politiskās drošības jautājumiem), “funkcionālo” (kas par lietderīgāku uzskatāms ekonomiskās un ekoloģiskās drošības jautājumos) un “vēsturisko un kultūras” (ar fokusu uz sabiedriskās drošības jautājumiem) (lai gan, visi trīs veidi var tikt identificēti arī pārējos drošības sektoros) (*Kaski 2001*, 28., 29., 12., 55. lpp.).

1998. gada darbā Buzans u.c. atzīmēja kompleksu, “ko veidos Krievijas problēmas un problēmas ar Krieviju” un tas saistīts “...lielāko daļu bijušās Padomju Savienības, visticamāk, izņemot Baltijas valstis” (*Buzan u.c. 1998*, 137. lpp.), kuras šajā darbā lielākoties pieminētas saistībā ar problēmjaudājumiem, kas ir saistīti ar Krieviju (krievu minoritātes dažādos kontekstos, militārās bailes) (*Buzan u.c. 1998*, 121., 124., 136., 156., 169. lpp.). 2003. gada izdevumā Buzans un Vēvers savukārt uzskatīja,⁶ ka Baltijas valstis veido “postpadomju” reģionālās drošības kompleksa apakšreģionu – lai gan “tās ir daļa no Rietumiem lielākajā daļā citu aspektu, bet drošības ziņā tās nav. To galvenā drošības problēma ir Krievija un krievi tās bieži drošībisko...” (arī šeit tika pasvītroti tādi jautājumi kā krievu minoritāte, militārās drošības jautājumi Baltijas valstīs, vēsturiskā problemātika)⁷ (*Buzan un Wæver 2003*, 397., 430., 431., 415. lpp.).

---

⁶ Buzans un Vēvers izdevumā, kurā veikta, visticamāk, plašākā un visaptverošākā reģionālās drošības kompleksu identificēšana, vērtēja šādus aspektus (ko var apskatīt arī kā vadlīnijas kompleksu identificēšanā): vēsturiskā pieredze un tās pašreizējā ietekme, galvenie drošības aktori, jautājumi, referentie objekti, svarīgāko procesu būtība, kompleksa struktūra, attiecības starp kompleksiem, dinamika starp kompleksiem un globālā līmeņa elementiem, dažādu līmeņu ietekme un drošībiskošanas/atdrošībiskošanas tendences, kompleksu attīstības perspektīvas (*Buzan un Wæver 2003*, 88. lpp.).

⁷ “Postpadomju” reģionālās drošības komplekss – ap Krieviju centrēts un Krievijas dominēts komplekss (saistīja ar Venta definēto “Loka” anarhijas kultūru), kas sastāv no četriem apakšreģioniem: Baltijas valstis, “rietumu grupas valstis” (Moldova, Baltkrievija, Ukraina un Krievija), Kaukāzs un Vidusāzija (*Buzan un Wæver 2003*, 397., 398., 416., 437., 472. lpp.). Savukārt “ES Eiropas” reģionālās drošības

Tāpat secināts, ka “līdz ar deeskalāciju un pat atdrošbiskošanu ir diezgan ticami, ka Baltijas valstis virzīsies uz rietumiem un eventuāli pievienosies ES Eiropas...” reģionālās drošības kompleksam (*Buzan un Wæver 2003, 415. lpp.*). Var atzīmēt arī Buzana 2004. gada darbā minēto, ka “...Krievija jau ir zaudējusi trīs Baltijas valstis...” kontekstā ar Krievijas lomu reģionā un tās potenciālo nespēju izveidot centrētu reģionālās drošības kompleksu (*Buzan 2004, 110. lpp.*). Arī vēlāk – 2009. gada izdevumā – Buzans un Hansena minēja Baltijas valstis kā daļu no “ES Eiropas” (*Buzan un Hansen 2009, 180. lpp.*).

Terminu “postpadomju drošības komplekss” jau 1997. gada darbā lietoja Rēders (*Roeder*), identificējot kompleksu, kurā ietverto valstu galvenās drošības problēmas ir saistītas ar Krieviju, tomēr Baltijas valstis viņš apskatīja kā daļu no tā (kā “Baltijas telpa” (apakšreģions)), pasvītrotot Krievijas lomu šī apakšreģiona starptautiskajos konfliktos (Krievijas bruņoto spēku izvešana, krievu minoritāšu stāvoklis, robežu noteikšana) un vienlaikus atzīmējot, ka Baltijas valstis tuvojas “Eiropas drošības kompleksam” (*Roeder 1997, 221., 222., 225., 242. lpp.*).

Kaski plašā Baltijas valstu pētījumā secinājis, ka “Igaunijas, Latvijas un Lietuvas primārās drošības bažas ir tik cieši saistītas, ka tās nevar tikt atbilstoši saprastas atsevišķi” un attiecīgi viņš ir identificējis “Baltijas drošības kompleksu”, kas sastāv no “varas kompleksa”, “funkcionālā kompleksa” un “vēsturiskā un kultūras kompleksa” (tajā pat laikā apskatot Baltijas valstis kā daļu no augstāka līmeņa drošības mijiedarbības, piemēram, “NATO–Krievijas varas kompleksa”) (*Kaski 2001, 158.–160., 106. lpp.*) (šo pētījumu lielākoties “caurauž” līdzības un savstarpējā atkarība starp Baltijas valstīm, kā arī dažādi jautājumi un problēmas saistībā ar Krieviju).

Gadu pēc tam, kad Baltijas valstis 2004. gadā pievienojās ES un NATO, Kvērne (*Kværnø*) un Rasmusena (*Rasmussen*) secināja, ka, lai gan tās ir distancējušās no uz Krievijas centrētā reģionālās drošības kompleksa, “...Baltijas valstu galvenā drošības problēma joprojām ir Krievija” un tās turpina Krieviju drošbiskot. Tādējādi tās “...joprojām atrodas starp drošības kompleksiem, pilnībā neesot daļai ne no viena...”,

---

komplekss (“ES dominēta” drošības kopiena; saistīja ar Venta definēto “Kanta” anarhijas kultūru) sastāv no toreizējām ES dalībvalstīm, Īslandes, Norvēģijas, Šveices, Lihtenšteinas, Višegradas grupas valstīm, Balkānu apakškompleksa, Kipras (*Buzan un Wæver 2003, 350., 437., 472. lpp.*). Abi kompleksi kopā veido “vāju Eiropas superkompleksu” (*Buzan un Wæver 2003, 344., 350., 374., 437. lpp.*). Atzīmēts arī, ka tieši Baltijas valstis ir gan “svarīgākā kontakta zona” starp “ES Eiropas” un “postpadomju” reģionālās drošības kompleksiem, gan rada “vislielāko problēmu” abu reģionālās drošības kompleksu atdalīšanā (izskaidrošanā kā atsevišķiem kompleksiem) (*Buzan un Wæver 2003, 343., 430. lpp.*).

savukārt par daļu no “ES–Eiropas drošības kopienas” tās var kļūt, atdrošbiskojot savas attiecības ar Krieviju (*Kværnø un Rasmussen 2005, 91. lpp.*). Savukārt 2010. gada darbā Frazjērs (*Frazier*) un Stjuarts-Ingersols (*Stewart-Ingersoll*), lai arī ārpus attiecīgā pētījuma tvēruma, līdzīgi kā Buzans un Hansena 2009. gada izdevumā, minēja, ka “...ir pārliecinoši argumenti tam, ka Baltijas valstis ir daļa no ES kompleksa...” (*Frazier un Stewart-Ingersoll 2010, 750. lpp.*). Pie pretēja secinājuma nonācis promocijas darba autors, jo nav pārliecinošu argumentu tam, ka Baltijas valstis būtu kļuvušas par daļu no Buzana un Vēvera iepriekš definētā “ES Eiropas” reģionālās drošības kompleksa (*Andžāns 2014, 461. lpp.*).

Vēl atsevišķi pētnieki ir aplūkojuši Baltijas valstis kā daļu no atšķirīgas uzbūves reģionālās drošības kompleksiem. Piemēram, Melders (*Mölder*), raugoties uz drošības kompleksiem vairāk kā starpvalstu drošības attiecību modeļiem, kā iespējamu drošības kompleksu piedāvājis aplūkot Baltijas jūras reģionu, kas ietver citus kompleksus, tajā skaitā Ziemeļvalstu drošības kompleksu (tajā ietverot arī Norvēģiju un Īslandi) un Baltijas drošības kompleksu (Baltijas valstis), kas savukārt veido “Ziemeļvalstu-Baltijas drošības kompleksu” (*Mölder 2006, 25. lpp.*). Juns (*Ljung*) u.c. saskaņā ar Buzana 1983. gada definīciju Baltijas jūras reģionu aplūkojuši kā atsevišķu drošības kompleksu (“vietējo drošības kompleksu”) (vienlaikus atzīmējot, ka Buzana un Vēvera 2003. gada konceptualizācija attiecībā uz Baltijas valstu vietu reģionālās drošības kompleksu vidū būtu pārskatāma saistībā ar to pievienošanos ES un NATO) (*Ljung u.c. 2012, 18. lpp.*). Bet Lakasāņa (*Lacassagne*) aplūkojusi reģionu (“zemes platību”) starp Baltijas jūru un Melno jūru kā atsevišķu reģionālās drošības kompleksu (Baltijas valstis, Polija, Baltkrievija, Ukraina), atzīmējot šī reģiona “fundamentālo savstarpējo atkarību” (*Lacassagne 2009, 126. lpp.*).

Savukārt homogēnu (viensektora) kompleksu jomā Palonkorpi ir aplūkojis Baltijas valstis kā daļu no Eirāzijas “...enerģētiskās drošības superkompleksa, kas ir centrēts ap Krievijas Federāciju [energoresursu] piedāvājuma pusē un ES/Eiropu pieprasījuma pusē” (*Palonkorpi, 11. lpp.*), savukārt šī darba autors ir apskatījis Baltijas valstis kā reģionālu virtuālās vides drošības konstrukciju, kas var tikt uzskatīts par apakšreģionu vai apakškompleksu plašākā reģionālā virtuālās vides drošības kompleksā, kurš, turklāt visticamāk ir centrēts ap Krieviju (*Andžāns 2013a, 21. lpp.*).

1.3.2. Problemātiskie aspekti un teorētiskais ietvars tālākajai analīzei

Apskatot Buzana sākotnēji definēto drošības kompleksu teorētisko ietvaru (apakšnodaļa “1.1. “Klasiskā” drošības kompleksu teorija”, pamatā no *Buzan* 1983, 1991), kas lielākoties koncentrējas uz militārās un politiskās drošības sektoriem, secināms, ka drošības kompleksus veidojošās saiknes starp valstīm ir iedalāmas šādās būtiskākajās kategorijās:

- drošības saiknes jeb drošības atkarība;
- draudzīguma un naidīguma raksturīgās pazīmes;
- varas attiecības;
- kompleksus saistošās ģeogrāfiskās, politiskās, stratēģiskās, vēsturiskās, ekonomiskās, kultūras saiknes.

Savukārt “jaunā” jeb reģionālās drošības kompleksu teorija paplašina “klasisko” teoriju:

- drošības koncepts aptver vairs ne tikai militārās un politiskās drošības sektoru;
- aktoru loks ietver vairs ne tikai valstis;
- kompleksu noteikšanā tiek pielietoti drošībiskošanas un atdrošībiskošanas aspekti.

“Klasiskās” teorijas drošības saiknes jeb drošības atkarība tika aizstātas ar drošībiskošanas un atdrošībiskošanas procesiem, par ko liecina arī izmaiņas kompleksu definīcijā. Tomēr citi drošības sektoru veidojošie elementi (saiknes) netika izslēgti arī “jaunajā” teorijā. Tādējādi var secināt, ka reģionālās drošības kompleksus saskaņā ar “jauno” teoriju nosaka:

- ne tikai drošībiskošanas un atdrošībiskošanas procesi;
- bet arī draudzīguma un naidīguma raksturīgās pazīmes;
- varas attiecības;
- un kompleksus saistošās ģeogrāfiskās, politiskās, stratēģiskās, vēsturiskās, ekonomiskās, kultūras saiknes.

Uzreiz jāatzīmē viena no būtiskākajām problēmām – plašie un dažādie reģionālās drošības kompleksus noteicošie elementi, kuru savstarpējās attiecības nav bijušas pietiekami plaši izskaidrotas. Ar to gan netiek pateikts, ka elementu skaits būtu

jāsamazina, tieši pretēji – to samazināšana vai sašaurināšana varētu mazināt teorijas skaidrojošo spēku, jo padarītu to atkarīgu no ierobežotāka elementu loka, jo diez vai ikviens no tiem atsevišķi varētu pilnībā izskaidrot kompleksu veidošanos un situāciju tajos. Problemātika izriet no jautājuma, kādai jābūt elementu proporcijai katrā no analīzes gadījumiem, jo dažādos reģionos var dominēt dažādi elementi un arī dažādu elementu kombinācijas vienmēr atstās vietu “manipulācijas” iespējām, piemēram, vairāk uzsverot vienus elementus pār citiem un tādējādi iegūstot atšķirīgus secinājumus par pastāvošajiem kompleksiem (piemēram, ne vienmēr sliktas ekonomiskās attiecības liecina par sliktām politiskajām attiecībām un otrādi, u.tml.). Vienīgais ceļš uz lielāku objektivitāti ir iespējami plašs un kritisks visu elementu apskats un izvērtējums, bet ja kāds no elementiem netiek apskatīts, tad tas būtu jāpamato (kāpēc konkrētajam elementam nav vai arī nav būtiskas ietekmes uz reģionālās drošības kompleksu veidošanos).

Nākošā problēma ir saistīta ar drošībiskošanas teoriju un tās vietu reģionālās drošības kompleksu teorijā. Šajā kontekstā jāatzīmē šādi kritikas virzieni, kas izriet no apakšnodaļā “1.2.3. Drošībiskošana un atdrošībiskošana kā reģionālās drošības kompleksus veidojošie faktori” veiktā apskata:

- saskaņā ar drošībiskošanas teorijas sākotnējiem uzstādījumiem drošībiskošanai jānotiek ar runas aktu, kas pilnībā nespēj izskaidrot visus drošībiskošanas procesus un attiecīgi drošības jautājumus;
- ne vienmēr ir skaidras saiknes starp drošībiskošanā iesaistītajiem elementiem, tajā skaitā drošībiskojošajiem aktoriem un auditorijām;
- nepietiekami tiek novērtēti kontekstuālie (apkārtējie) faktori;
- drošībiskošana apskatāma ne tikai uz apzinātām un iepriekš plānotām darbībām.

Drošībiskošanas problemātiku iezīmē tas, ka daļā empīrisku analīžu drošībiskošanas teorija tiek pielietota, lai vienkārši apzīmētu drošības kā procesa esamību vai arī drošības jautājumu (drošības koncentrācijas) samazināšanos atdrošībiskošanas gadījumos (Andžāns 2013c, 9. lpp.). Tas savukārt var liecināt gan par drošībiskošanas teorijas pielietošanas sarežģītību, gan arī par šīs teorijas pārprašanu – tā nosaukuma un būtības neprecīzu izpratni un attiecināšanu. Apskatot dažādus drošībiskošanas teorijas praktiskos pielietojumus, kā arī atsevišķā pētījumā (Andžāns 2011) aplūkojot konkrēta jautājuma drošībiskošanas aspektus, var secināt, ka

drošībiskošanas izpētes veiksmīgākas (arī ātrāk paveicamas) būs gadījumos, kas pēta šaurākus drošības fenomenus (jautājumus) un netiecas uz vienlaicīgu daudzu drošības jautājumu izpēti (piemēram, viena drošībiskojošā aktora veiktu drošībiskošanas procesu konkrētā laika posmā ar skaidrām periodiskajām un saturiskajām robežām).

Kritiku attiecībā uz drošībiskošanas teorijas pielietošanu var veltīt lielākajai daļai Baltijas valstu pētījumu reģionālās drošības kompleksu teorijas ietvaros, kas apskatīti iepriekšējā apakšnodaļā (kuros tā vispār tikusi pielietota), tajā skaitā arī Buzana un Vēvera 2003. gada darbam (*Buzan and Wæver 2003*). Baltijas valstu drošības jautājumi tajā drīzāk netiek apskatīti kā sociālas konstrukcijas un runas akta rezultāts un attiecīgi arī ne kā veids, kādā tie tiek konstruēti (kas, par ko, kam, kāpēc, ar kādiem rezultātiem, kādos apstākļos drošībisko (*Buzan u.c. 1998, 32. lpp.*)) – bet gan ir apskatīti starptautiski labāk zināmie problēmjautājumi šajā reģionā. To, ka Buzans un Vēvers minētā izdevuma empīriskajā analīzē pilnībā nepielieto drošībiskošanas teoriju, atzinuši arī viņi paši, jo pretējā gadījumā tas būtu bijis pārāk apjomīgs un laikietilpīgs darbs (*Buzan un Wæver 2003, 488. lpp.*). Drošībiskošanas teorijas iesaistīšana patiešām prasa apjomīgu un laikietilpīgu darbu (kompleksu identificēšanā), tāpēc to noteikšanā būtu jāizmanto pielāgota drošībiskošanas teorijas versija. Lai gan to varētu kritizēt kā tiekšanos pēc vēl lielāka universālisma (par ko drošībiskošanas sākotnējā konceptualizācija ir tikusi kritizēta, tajā skaitā no jau minētā Makdonalda puses (*McDonald 2008, 571. lpp.*)), tomēr būtu vērts atdalīt tādus drošībiskošanas virzienus, kas nepieciešami konkrētu fenomenu analīzei un tādu fenomenu analīzei, kas prasa plašāku procesu aplūkošanu. Tādējādi var tikt piedāvāta šāda konceptualizācija, kas balstās uz iepriekš apskatīto drošībiskošanas kritiku un attīstību:

- drošībiskošana iespējama ne tikai ar runas aktu, bet arī ar citiem līdzekļiem, kas ietver ne tikai tiešus verbālus izteikumus, bet arī, piemēram, attēlus vai fizisku rīcību;
- paplašināti apskatāms drošībiskojošo aktoru (arī ar valsts institūcijām nesaistīti aktori) un auditoriju loks (tajā skaitā vietējā sabiedrība, starptautiskā sabiedrība, konkrētas institūcijas un to darbinieki, specifiskas cilvēku grupas, indivīdi (lēmumu pieņēmēji), politiskās partijas, citas valstis u.tml.), turklāt pieņemot, ka iespējamās vairākas auditorijas vienlaikus un tās var nebūt skaidri nosakāmas;
- drošībiskošana skatāma ciešā kontekstā ar vidi, kurā tā notiek un pieņemot apkārtējo apstākļu ietekmi uz drošībiskošanas procesiem (to nepieciešams

apskatīt kontekstā ar citiem reģionālās drošības kompleksus veidojošajiem elementiem (kā vienam otru ietekmējošus));

- drošībiskošana iespējama kā apzināta darbība, tā arī kā daļēji vai pilnībā neapzināta un iepriekš neplānota darbība (piemēram, kādas darbības mērķis nemaz nav bijusi drošībiskošana, bet tā tiek uztverta kā tāda un tā pārnesas uz citām auditorijām).

Arī ar šādu pieeju, kas balstīta uz dažādām iepriekš apskatītajām drošībiskošanas teorijas kritikām un attīstībām un kas šī iemesla dēļ nepretendē uz būtisku inovāciju katrā no šiem elementiem, saglabāsies iespējas vienus vai otrs drošībiskošanas procesus novērtēt augstāk vai zemāk, un tādējādi saglabāsies arī subjektivitātes faktors, kuru visticamāk pārvarēt iespējams tikai ar pēc iespējas vairāk drošībiskošanas procesu apskatu. Tomēr drošībiskošanas procesu apskatam ir jābūt samērīgam un tas nedrīkst būt arī pārāk plašs un ir nepieciešams definēt pēc iespējas skaidras robežas būtiskākajiem drošībiskošanas procesiem. Pretējā gadījumā apskatīt drošībiskošanu iespējams dažādos līmeņos – sākot no indivīda līdz starptautiskajai sistēmai, tāpat arī gandrīz bezgalīgi plašs varētu būt iesaistīto aktoru un drošības jautājumu loks.

Lai gan kā mazāk problemātisks, tomēr atzīmējams arī drošības kompleksu vienību jautājums. Lai arī saskaņā ar “jauno” reģionālās drošības kompleksu definīciju par vērā ņemamām vienībām apskatāmas ne tikai valstis, bet arī citas vienības, tad, kā to norāda arī Basrurs (*Basrur*), analīze Buzana un Vēvera 2003. gada darbā pamatā ir centrēta uz aspektiem, kas saistīti ar valstīm (*Basrur* 2006, 420., 423. lpp.). Tāpēc, neskatoties uz reģionālās drošības kompleksu pamatvienību paplašināšanu, valstis aizvien uzskatāmas par būtiskākajiem aktoriem. Arī šajā darbā kompleksu noteikšanā par būtiskākajiem aktoriem tiek uzskatītas valstis, vienlaikus gan neizslēdzot citu aktoru, īpaši starptautisko organizāciju, lomu. Citi aktori, pirmkārt, uzskatāmi par pakļautiem valstu radītajiem ierobežojumiem un to radītajiem “spēles noteikumiem” vai arī uzskatāmi par instrumentiem citu valstu (lielvaru) rīcībā. Turklāt jāatzīmē, ka mazām un nelielām varām reti kad piemīt tāda vara, kas būtu salīdzināma ar lielvarām (ja nu vienīgi noteiktās jomās un izņēmuma situācijās), un tās un to vieta starptautiskajā sistēmā un reģionālā līmenī, tajā skaitā reģionālās drošības kompleksos, lielākoties ir atkarīga tieši no lielvarām (pamatā no to varas un interesēm).

Savukārt drošības koncepta paplašināšana reģionālās drošības kompleksu teorijas ietvaros uzskatāma par kopumā atbilstošu un pieņemamu. Lai gan jānorāda, ka visu drošības sektoru identificēšana, kuru skaits var nebūt precīzi nosakāms, nebūtu

uzskatāms par pamatuzdevumu – līdzīgi kā to norādījis Buzans un Vēvers par to, ka dažādos reģionos valda dažādi drošības jautājumi (*Buzan un Wæver 2003, 88. lpp.*), tad katrā reģionā un katrā gadījumā būtiskākie drošības jautājumi un attiecīgi tos ietverošie drošības sektori būs atšķirīgi un nebūtu par katru cenu jāmeklē drošības jautājumi katrā no sektoriem. Tā vietā – būtiski identificēt būtiskākos drošības jautājumus (kā Buzans un Vēvers reģionālās drošības kompleksu definīcijā uzsvēruši tieši “galvenos” drošībiskošanas un atdrošībiskošanas procesus (*Buzan u.c. 1998, 201. lpp.*) un neatkarīgi no to piederības drošības sektoriem, kuros notiek drošībiskošanas procesi, pēc to ietekmes uz starpvalstu attiecībām. Tāpat būtu jāpamato to, vai apskatītie ir vienīgie vērā ņemamie procesi, lai izvairītos no neargumentētas kādu konkrētu jautājumu neapskatīšanas.

Izejot no līdzšinējās teorētisko aspektu analīzes, šī darba ietvaros reģionālās drošības kompleksu analīzē tiek izmantota pielāgota teorētiskā pieeja, kas kopumā būtiskākajos punktos atbilst tās izveidotāju un galveno attīstītāju – Buzana un Vēvera – pamatuzstādījumiem, apvienojot gan materiālo faktoru, gan subjektīvās uztveres aspektus. Reģionālās drošības kompleksus pamatā noteiks aktuālā drošības dinamika – aktuālie drošībiskošanas procesi (saskaņā ar šajā darbā pielāgoto tās konceptualizāciju – drošībiskošana iespējama ar dažādiem izteiksmes līdzekļiem, paplašināti apskatāms drošībiskojošo aktoru un auditoriju loks (tās arī var būt vairākas), drošībiskošana skatāma ciešā kontekstā ar vidi, kurā tā notiek), savukārt pārējie kompleksus noteicošie faktori (varas attiecību sadalījums, draudzīguma un naidīguma raksturīgās pazīmes un kompleksus saistošās saiknes) uzskatāmi par pamatu drošībiskošanas procesiem (kā drošībiskošanas vai atdrošībiskošanas procesu iemesli vai tos veicinoši faktori). Gadījumos, kuros nav konstatējami būtiski drošībiskošanas vai atdrošībiskošanas procesi starp valstīm, reģionālās drošības kompleksus noteiks valstu drošību ietekmējošie faktori un to uztvere – varas attiecību sadalījums, draudzīguma un naidīguma raksturīgās pazīmes un kompleksus saistošās saiknes (to statistisku un objektivistisku apskatu ar fokusēšanos uz militārajiem un politiskajiem draudiem kopumā var raksturot kā tradicionālo drošības skatījumu).

Par robežu reģionālās drošības kompleksus noteicošo drošībiskošanas procesu identificēšanai tiek noteikti tādi drošībiskošanas procesi (to identificēšana), kas spēj veidot pietiekami būtisku drošības atkarību starp valstīm (nenoliedzot citus aktorus, tomēr valstis uzskatot par būtiskākajiem), lai veidotos reģionālās drošības kompleksi. Drošības koncepts netiek ierobežots noteiktos sektoros (citiem vārdiem – neviens

drošības sektors un drošības jautājuma veids netiek izslēgts), pieturoties pie pieņēmuma, ka katrā reģionā un katrā gadījumā būtiskākie drošības jautājumi un attiecīgi tos ietverošie drošības sektori un ar to saistītā drošībiskošana būs atšķirīga (piemēram, atsevišķos reģionos par būtiskāko var tikt uzskatīta drošībiskošana vides sektorā, bet citos – enerģētikas vai virtuālās vides drošības sektoros), un katrā gadījumā jānovērtē būtiskākie drošībiskošanas procesi un jāpamato to būtiskums un citu neesamība vai nebūtiskums.

Balstoties uz Buzana un viņa domubiedru teorētiskā ietvara un konstatētajiem tā ierobežojumiem, izriet pamata definīcijas, uz kurām balstās tālākā darba gaita:

- reģionālās drošības komplekss – ģeogrāfiski saistīta valstu grupa, ko sasaista starpvalstu drošībiskošanas procesi un/vai valstu drošību ietekmējošie faktori un to uztvere;
- reģionālās drošības kompleksa apakšreģions – ģeogrāfiski saistīta valstu grupa reģionālās drošības kompleksa ietvaros, kas starpvalstu drošībiskošanas procesu un/vai valstu drošību ietekmējošo faktoru un to uztveres ziņā apskatāma kā vienota grupa;
- drošībiskošana – process, caur kuru referentais objekts tiek parādīts kā apdraudēts vienai vai vairākām auditorijām un kura(s) šī procesa ietvaros apdraudējumu referentajam objektam pieņem (uztver) kā reāli pastāvošu;
- starpvalstu drošībiskošana – drošībiskošanas procesi, kur referentais objekts ir valsts vai būtisks valsti veidojošs elements (nācija, tauta, institūcijas, lielas grupas identitāte u.tml.);
- drošībiskojošais aktors (ja tāds ir) – persona, valstiska vai nevalstiska organizācija vai cita valsts vai valstu grupa, kas spēj veikt starpvalstu drošībiskošanu. Kā būtiskākie drošībiskojošie aktori apskatāmi valsts institūcijas (caur oficiālām to vai to pārstāvju nostādnēm, to izdotiem dokumentiem), tomēr atkarībā no gadījuma uzmanība pievēršama arī citiem ar valsti saistītiem vai nesaistītiem drošībiskošanas aktoriem (it īpaši plašsaziņas līdzekļiem, kas dažādās valstīs mēdz atrasties tiešā vai netiešā valsts kontrolē);
- drošībiskošanas auditorija – personu grupa (vietējā sabiedrība, starptautiskā sabiedrība, konkrētas institūcijas un to darbinieki, konkrētas cilvēku grupas,

indivīdi (lēmumu pieņēmēji), politiskas partijas, citas valstis u.tml.), uz kuru ir vērsts drošībiskošanas process;

- valstu drošību ietekmējošie faktori – varas attiecības starp valstīm, ģeogrāfiskās, politiskās, stratēģiskās, vēsturiskās, ekonomiskās, kultūras saiknes un citas ar tām saistītas saiknes starp valstīm, kas tieši vai netieši ietekmē valstu drošības situāciju;
- valstu drošību ietekmējošo faktoru uztvere – draudzīguma un naidīguma pazīmes valstu un to sabiedrību uztverē par citām valstīm.

Lai gan ar šādu pielāgotu konceptualizāciju tiek risināti vairāki problemātiskie aspekti reģionālās drošības kompleksu teorijā, tomēr ne visus ir iespējams atrisināt pilnībā. Arī šajā konceptualizācijā saglabāsies vairāki subjektivitātes faktori – īpaši tas, cik plaši apskatīt drošības konceptu un drošībiskošanas procesu dalībniekus (aktori, objekti, auditorijas), jo empīriskie fenomenī dažādās pasaules vietās var būt krasi atšķirīgi un tikpat atšķirīgi tie var būt vienā vietā dažādos laika posmos. Tāpēc pārlieta to ierobežošana var ierobežot analīzes efektivitāti. Tāpat līdz ar salīdzinoši plašo konceptuālo ietvaru tā pielietošanā nav iespējams izvairīties no empīrisko fenomenu vispārināšanas (līdzīgi kā to savā darbā dara un arī uz to norāda Buzans un Vēvers (*Buzan un Wæver 2003, 487., 488. lpp.*), identificējot reģionālās drošības kompleksus visā pasaulē). Drošībiskošanas procesu pilnīgā izpētē katra gadījuma izpētei nepieciešams plašs informācijas apjoms, kas savukārt var ierobežot arī citu elementu izpētes iespējas saprātīgā laika posmā.

Neskatoties uz to, šos problēmjaudājumus ir iespējams pakāpeniski risināt laika gaitā, turpinot empīrisko fenomenu pētījumus kopumā vai arī pa daļām atbilstoši vienam teorētiskam ietvaram, kas vēlāk dod iespēju atsaukties uz iepriekš jau analizētiem un pārbaudītiem secinājumiem vienotā teorētiskā ietvarā.

2. BALTIJAS VALSTIS KĀ REĢIONĀLĀS DROŠĪBAS KOMPLEKSA APAKŠREĢIONS

Tālākais analīzes process tiek pakārtots galvenajam darba empīriskajam objektam – Baltijas valstīm, līdzīgi kā, piemēram, to savā pētījumā par Baltijas drošības kompleksu darījis Kaski (viņš pamatā fokusējās uz reģionālās drošības dinamiku starp šīm valstīm (*Kaski* 2001, 81. lpp.) un savā darbā galvenokārt atspoguļoja tieši Baltijas valstu drošības uztveri un drošības problēmas).

Iepriekšējā nodaļā reģionālās drošības kompleksa apakšreģions tika definēts kā ģeogrāfiski saistīta valstu grupa reģionālās drošības kompleksa ietvaros, kas starpvalstu drošībiskošanas procesu un/vai valstu drošību ietekmējošo faktoru un to uztveres ziņā apskatāma kā vienota grupa. Šajā nodaļā, pirms būtiskāko starpvalstu drošībiskošanas procesu apskata nākošajā nodaļā (“Drošībiskošana Baltijas valstu un Krievijas attiecībās”), tiek pārbaudīts, vai Baltijas valstis ir uzskatāmas par reģionālās drošības kompleksa apakšreģionu tradicionālo drošības uztveri raksturojošo faktoru kontekstā. Tas ir būtiski, ne tikai, lai novērtētu savstarpējās saiknes starp Baltijas valstīm, bet arī lai noteiktu to būtiskākos ārējo drošības saikņu vektorus un tādējādi iezīmētu arī reģionālās drošības kompleksus un to robežas ap Baltijas valstīm.

Tālākais apskats tiek veikts, pamatā aplūkojot Baltijas valstis vienojošos elementus iepriekš definēto valstu drošību ietekmējošo faktoru ietvarā (varas attiecības starp valstīm, ģeogrāfiskās, politiskās, stratēģiskās, vēsturiskās, ekonomiskās, kultūras saiknes un citas ar tām saistītas saiknes starp valstīm, kas tieši vai netieši ietekmē valstu drošības situāciju). Tāpat līdz ar to tiek apskatīta valstu drošību ietekmējošo faktoru uztvere – draudzīguma un naidīguma pazīmes starpvalstu attiecībās. Tāpēc šajā nodaļā uzmanība pamatā tiek pievērsta tradicionālā skatījuma uz valstu drošību raksturīgajām pazīmēm. Ņemot vērā plašo jautājumu loku, ko ietver valstu drošību un reģionālās drošības kompleksus ietekmējošie faktori, katru no tiem šī darba ietvaros nav iespējams aplūkot padziļināti, tāpēc ir nepieciešama to vispārināšana un šī darba ietvaros būtiskāko elementu aplūkošana.

Nodaļas uzbūve saturiski veidota tā, lai analizētajās starpvalstu attiecībās, cik tas iespējams un nepieciešams, tiktu apskatīti visi iepriekš definētie valstu drošību ietekmējošie faktori un to uztvere. Šie faktori tiek apskatīti valstu dalījumā pa grupām, bet nevis katrs no tiem atsevišķi attiecībā uz visām apskatāmajām valstīm, jo reģionālās

drošības kompleksu veidošanos ietekmējošie faktori un to uztvere ir savā starpā cieši saistīti un tie pārklājas. Tāpēc to atsevišķs apskats sadalījumā pēc faktoriem nedotu pilnīgu ieskatu valstu un valstu grupu attiecībās un to dinamikā un to savstarpējās attiecībās.

2.1. Baltijas valstu reģionālās drošības kompleksa apakšreģionu definējošie faktori

Lai analizētu Baltijas valstis kā reģionālās drošības kompleksa apakšreģionu, tālāk tiek apskatītas reģionālās drošības kompleksus saistošās (ģeogrāfiskās, politiskās un stratēģiskās, vēsturiskās, kultūras, ekonomiskās) saiknes un to loma uz šo valstu vienotību (“2.1. Baltijas valstu reģionālās drošības kompleksa apakšreģionu definējošie faktori”). Tam seko Baltijas valstu definēto drošības problēmu analīze, tās ietvaros pamatā koncentrējoties uz priekšstatiem par iespējamo apdraudējumu, kas varētu nākt no citām valstīm (“2.1.2. Baltijas valstu drošības problēmas”). Apakšnodaļu noslēdz eiroatlantisko akтору – ES, NATO un ASV – lomas Baltijas valstu drošībā apskats (“2.1.3. Eiroatlantiskie aktori un to ietekme uz Baltijas valstu drošības vidi”).

2.1.1. Baltijas valstis vienojošie drošību ietekmējošie faktori

Bieži Baltijas valstis ārpus tām tiek apskatītas un apzīmētas kā viena līdzīgu valstu grupa, kas kā kopums atšķiras no citām valstīm un izceļas uz citu fona – dažāda veida un jomu zinātniskajā literatūrā (tajā skaitā, piemēram, darbā apskatītajās Baltijas valstu analīzēs reģionālās drošības kompleksu teorijas ietvaros (*Roeder* 1997, *Buzan* u.c. 1998, *Kaski* 2001, *Buzan* un *Wæver* 2003, *Kværnø* un *Rasmussen* 2005, *Mölder* 2006, *Lacassagne* 2009, *Palonkorpi*, *Ljung* u.c. 2012, *Andžāns* 2013a, 2014)), uzzīņu literatūrā, žurnālistikā, starptautisko organizāciju un valstu dokumentos un paustajās nostājās, u.tml.

Lai arī ģeogrāfijai var būt pat izšķiroša loma reģionālās drošības formējumu noteikšanā, vienīgi no ģeogrāfiskām pazīmēm izrietošu reģionu definēšanai ir plašas “manipulācijas” iespējas (atkarībā no dažādiem argumentiem, iespējama ļoti dažādu secinājumu izdarīšana), arī Baltijas valstu gadījumā. Ģeogrāfiskās saiknes

(ģeogrāfiskais tuvums) uzskatāms par veicinošu faktoru jebkādi citai valstu mijiedarbībai. Baltijas valstu atrašanās vieta tās ļauj apskatīt kā vienotu kopumu, jo ģeogrāfiskā tuvuma ziņā Baltijas valstis savā starpā ir cieši saistītas. Arī no militārās ģeogrāfijas viedokļa (ģeogrāfija militāri stratēģiskā vērtējumā) tās var tikt apskatītas kā vienota grupa – Baltijas valstu starpā nav būtisku kavējošu dabisko šķēršļu, piemēram, kalni vai lielas ūdenstilpnes, nav arī būtiski atšķirīgi klimatiskie apstākļi. Kā piemēru tam var minēt arī NATO veikto Baltijas valstu gaisa telpas patrulēšanu, kas faktiski tiek veikta kā vienotā telpiskā veidojumā, jo īpaši ņemot vērā salīdzinoši nelielo Baltijas valstu teritoriju. No otras puses, jāatzīst, ka ģeogrāfiskā ziņā ir sarežģīti Baltijas valstis atdalīt arī no Krievijas (kuras Kaļiņingradas apgabals, turklāt atrodas uz dienvidu rietumiem, bet pamatteritorija uz austrumiem no Baltijas valstīm) un Baltkrievijas, jo arī ar šīm valstīm nepastāv būtisku kavējošo dabisko šķēršļu.

Vēsturiskās saiknes viennozīmīgi uzskatāmas par veicinošu faktoru reģionālās drošības kompleksu noteikšanai, tomēr arī to vispārināšana atrauti no citām saiknēm vēl nevar noteikt valstu piederību kādam no reģionālās drošības kompleksiem. Šajā ziņā attiecībā uz Baltijas valstīm atzīmējams, ka vēsturiskās saiknes kopumā veido pamatu Baltijas valstu vienotībai. Lai gan termins “Baltijas valstis” apskatāms kā vēsturiski salīdzinoši nesen veidojies – Latvija, Lietuva un Igaunija vienoti faktiski tiek apzīmētas tikai sākot ar 1920.-tajiem gadiem (starpkaru periodā diezgan bieži kā Baltijas valstis tika aplūkotas arī Polija un Somija (piemēram, *Piip* 1933, 171. lpp.)). Kopš aptuveni šā laika Baltijas valstis uzlūkojamas faktiski identiskā vēsturiskajā attīstībā: visas trīs neatkarību no Krievijas impērijas pasludināja 1918. gadā, 1940. gadā visas trīs okupēja PSRS, 1941. gadā visas trīs okupēja nacistiskā Vācija, Otrā pasaules kara beigās tās atkal okupēja PSRS, kuras sastāvā visas trīs atradās līdz pat 1991. gadam, kad tika atjaunota to neatkarība (jāatzīmē arī Baltijas valstu vienotie centieni atgūt neatkarību, piemēram, simboliskā “Baltijas ceļa” akcija 1989. gada augustā). 2004. gadā visas trīs valstis vienlaikus iestājās NATO un ES, pirms tam līdzīgi virzoties uz integrāciju tajās. Tiesa gan, var atzīmēt Lietuvas mēģinājumus panākt vismaz vienas Baltijas valsts uzaicināšanu iestāties NATO jau pirmajā paplašināšanās kārtā pēc Aukstā kara 1999. gadā un Igaunijas līdzīga veida tiekšanās uz ES (tā tika uzaicināta sākt sarunas par iestāšanos ES agrāk nekā Latvija un Lietuva).

Tāpat visām trim valstīm bijusi cieša saistība ar Krieviju un vēsturiskie notikumi veidojuši pamatu naidīgumam un drošībiskošanai mūsdienās: īpaši 1939. gada Molotova-Ribentropa pakts un tam sekojošā okupācija 1940. gadā un turpmāk ar to

saistītie pāridarījumi, tajā skaitā Baltijas valstu iedzīvotāju masveida deportācijas, represijas, pārkrievošana, “sovjetizācija”, imigrācija no citām PSRS daļām uz Baltijas valstīm, īpaši uz Latviju un Igauniju (kā mūsdienās mazāk noteicošas jāatzīmē arī to senākās attiecības ar Krieviju, īpaši atrašanās Krievijas impērijā līdz to neatkarības iegūšanai 1918. gadā). Šajā ziņā līdzīga vēsturiskā pieredze pēc Otrā pasaules kara starp reģiona valstīm atzīmējama tikai attiecībā uz Poliju, kas kā “Varšavas pakta” (1955. gada Līgums par draudzību, sadarbību un abpusējo palīdzību) dalībniece atradās būtiskā PSRS ietekmē. Vēl var atzīmēt, ka PSRS okupācija ir arī tuvinājusi pašas Baltijas valstis – kā, piemēram, to norādījis Nekrašs (*Nekrašs*), tad “1990. gadā pēc 50 gadu sovjetizācijas tās nešaubīgi bija daudz līdzīgākas viena otrai, nekā tās bija 1918. gadā” (*Nekrašs* 1998, 7. lpp.).

Apskatot kultūras saiknes, jānorāda, ka ir sarežģīti noteikt konkrētus elementus, pēc kuriem tās vērtēt. Vispārīgi, šajā ziņā Baltijas valstu un to kaimiņvalstu vidū lielākoties par atšķirīgiem tikuši uzskatīti austrumslāvi salīdzinājumā ar Baltijas valstu pamattautām un mazākā apmērā arī pašu Baltijas valstu iedzīvotāji savā starpā (pēc paražām, uzvedības, vispārīgām raksturīpašībām). Tomēr izteiktas savstarpēji vienojošas pazīmes starp visām trim valstīm un to pamattautām šajā jomā nav nepārprotami identificējamās. Nav vērojama arī būtiska Baltijas valstu pamattautu un to valodu izplatība citās Baltijas valstīs: Latvijā lietuviešu ir tikai 1,3%, igauņu – 0,1% no iedzīvotājiem (CSP 2013b), savukārt Igaunijā un Lietuvā citu Baltijas valstu pamattautu iedzīvotāju procentuālais sastāvs ir aptuveni 0,1% vai mazāks (SA 2013a, SD 2012a, SD 2012b, 20. lpp.). Ar to saistīta ir arī ļoti minimāla Baltijas valstu pamattautu valodu zināšanas kaimiņvalstīs, kas skaidrojams ar PSRS okupācijas sekām – šajā laikā dominējošā valoda, arī saziņā starp dažādām tautām PSRS, bija krievu valoda. Saskaņā ar Strodu Latvijā “no otrās okupācijas pirmajām dienām krievu valoda tika noteikta privilīģētākā pozīcijā skolās salīdzinājumā ar latviešu valodu un tika deklarēta par faktisko oficiālo valodu” (Strods 2005, 220. lpp.). Skaidras PSRS okupācijas sekas ir izteikta krievu valodas klātbūtne Baltijas valstīs, kas var tikt uzskatīts par vienojošu pazīmi kā ar Krieviju, tā ar citām bijušajām PSRS republikām, tostarp arī starp pašām Baltijas valstīm. Turklāt jāņem vērā arī būtiska slāvu tautu īpatsvara palielināšanās Baltijā padomju okupācijas rezultātā. Starp Latvijas iedzīvotājiem krievi ir 26,2%, baltkrievi 3,5%, ukraiņi 2,3% (CSP 2013b), starp Lietuvas iedzīvotājiem krievi ir 5,8%, baltkrievi 1,2% (SD 2012b), bet Igaunijā starp iedzīvotājiem krievi ir 25,2%, baltkrievi gandrīz 1% (SA 2013a).

Tā kā reliģija vairāku gadsimtu garumā ir ietekmējusi cilvēku vērtību sistēmu un kultūru, būtiski atzīmēt, ka Baltijas valstu pamattautas tradicionāli ir vairāk piederīgas Rietumu kristietībai, kas tās atšķir no Krievijas un Baltkrievijas iedzīvotājiem kā pamatā pareizticībai piederīgiem. Lietuvā tradicionāli ir dominējis katoļticība un par katoļticīgajiem sevi uzskata 77,3% iedzīvotāju, bet 4,1% par pareizticīgajiem (SD 2012b, 26. lpp.).⁸ Latvijā un Igaunijā, kur līdz PSRS okupācijai dominējošā reliģiskā konfesija bija protestantisms (luterānisms), situācija ir sarežģītāka (Latvijā nav pieejami objektīvi dati par iedzīvotāju konfesionālo piederību, lai izdarītu precīzus secinājumus)⁹, un kopumā Latvijā un it īpaši Igaunijā ievērojama daļa iedzīvotāju neuzskata sevi par piederīgiem reliģiskajām konfesijām – Igaunijā 54,1% iedzīvotāju (vismaz 15 gadus vecumu sasniegušie) nejūt piederību kādai no reliģijām,¹⁰ par pareizticīgajiem sevi uzskata 16,2%, bet par luterāņiem tikai 9,9% (SA 2012c). Salīdzinoši lielais pareizticīgo skaits skaidrojams ar krievu, ukraiņu un baltkrievu (kā pamatā pareizticīgo) īpatsvaru starp iedzīvotājiem.

Parasti secinājumi par valstu piederību vienam vai citam reģionam (parasti politiskam reģionam) pamatā tiek izdarīti, balstoties uz attiecīgo valstu politiskajām un stratēģiskajām attiecībām, kas lielākoties izpaužas kā to sadarbība vai pretdarbība drošības politikā un vispārējās politiskajās attiecībās. Vispārējā politiskajā sadarbībā starp Baltijas valstīm ir vērojama visumā cieša sadarbība un arī atsevišķas tās institucionalizācijas pazīmes (piemēram, Baltijas Ministru padome, Baltijas Asambleja). Turklāt regulāri notiek arī dažādas ar minētajiem sadarbības formātiem nesaistītas tikšanās politiskā un birokrātijas pārstāvju līmenī, nostāju un pozīciju koordinēšana starptautisko organizāciju ietvaros,¹¹ regulāras valsts augstāko amatpersonu vizītes un

⁸ Par Lietuvu kā salīdzinoši reliģiozāku valsti liecina arī ieraksts tās Nacionālās drošības stratēģijā starp nacionālās drošības apdraudējumiem norādot arī vērtību krīzi, kas, cita starpā, izpaužas arī kā „kristīgo vērtību pazemināšana” (*Seimas* 2012a, 13.6. punkts).

⁹ No pieejamās informācijas par draudžu skaitu var spriest, ka lielākās konfesijas Latvijā ir luterāņi, katoļi un pareizticīgie (attiecīgi 294, 250 un 122 draudzes) (TM 2013, 8. lpp.), tomēr nav pieejami pilnīgi dati, lai izdarītu konkrētākus secinājumus par ticīgo skaitu un to sadalījumu pa konfesijām (šajā ziņā reliģisko organizāciju sniegtie dati (TM 2013, 4.–6. lpp.) ir ļoti atšķirīgi un ne visi uzskatāmi par objektīviem). Turklāt ar reliģiju saistītie jautājumi Latvijā netika pētīti arī 2011. gada tautas skaitīšanā.

¹⁰ Var atzīmēt, ka Igaunija tikusi nosaukta arī par „statistiski vismazāk reliģiozo valsti pasaulē” (*BBC News* 2011).

¹¹ Piemēram, Auers ar Baltijas valstu amatpersonu (kas strādā ar ES jautājumiem) aptaujāšanas starpniecību izpētījis, ka, lai gan citas Baltijas valstis viena otru neierindo starp pirmajiem sadarbības partneriem, tomēr tās ir vienas no galvenajiem sadarbības partneriem ES un savstarpēji vairāk tiek koordinēti jautājumi, kas saistīti ar finanšu, ārlietu un aizsardzības jautājumiem (Auers 2006, 88.–90. lpp.).

trīspusējas tikšanās savā starpā (piemēram, Baltijas valstu augstākās amatpersonas pēc stāšanās amatā parasti pirmo ārvalstu vizīti veic uz kādu no citām Baltijas valstīm), kā arī kopīgas tikšanās ar citu valstu vadītājiem (pamatā tas attiecināms uz tikšanos ar ASV prezidentiem).

Padziļināta sadarbība starp Baltijas valstīm notiek arī militārajā jomā, kas tradicionāli ticis uzskatīts par augstāko valstu savstarpējās uzticības apliecinājumu. To militārā sadarbība ir formalizēta ar līgumu par sadarbību aizsardzības un militāro attiecību jomā – tas nosaka sadarbību dažādās jomās, tajā skaitā par starptautisko sadarbību, politikas plānošanu, spēju pilnveidošanu, personālu, nodrošinājumu, krīzes vadību, civilmilitāro sadarbību. Arī sadarbības formas ir dažādas un tās ietver arī ikgadējas ministru tikšanās, kā arī bruņoto spēku vadības tikšanās (MK 2008, 2., 3.pants) (līgums atrodas aizstāšanas stadijā ar jaunu dokumentu (MK 2013a, 2. punkts)) Kā līdz šim būtiskākās Baltijas valstu praktiskās sadarbības izpausmes tikušas uzskatītas Baltijas aizsardzības koledža (BALTDEFCOL), Baltijas vienotās gaisa telpas novērošanas sistēma (BALTNET) un ar to saistītais kopīgais atbalsts NATO veiktajai Baltijas valstu gaisa telpas patrulēšanai, Baltijas valstu jūras eskadra (BALTRON), Baltijas bataljons (BALTBAT) (projekts tika slēgts 2003. gadā), kā arī kopīga piedalīšanās praktiskās un teorētiskās mācības. Tāpat sadarbība starp trim valstīm tiek turpināta un paplašināta – piemēram, tiek veidoti jauni sadarbības elementi, tajā skaitā Baltijas Bataljona līmeņa vienība (BALTFOR), Baltijas valstu kopējā apmācību sistēma (BALTRAIN) (MK 2013b, 1. lpp.).

Oficiālie dokumenti liek izdarīt secinājumu, ka lielāku uzmanību Baltijas valstu sadarbībai piešķir Latvija, kuras Nacionālās drošības stratēģijā noteikts, ka Baltijas valstu sadarbība “...ir viens no galvenajiem reģiona drošības un stabilitātes stiprināšanas elementiem...” (Saeima 2011, 3.1.nodaļa), arī Valsts aizsardzības koncepcijā pārējās Baltijas valstis tiek atzīmētas kā pirmās starp partneriem militārajā sadarbībā Baltijas jūras reģionā (kam seko Ziemeļvalstis un ASV), kā arī iezīmēta tālākā attiecību attīstība – kā “pāreja no sadarbības uz integrāciju” (Saeima 2012, 7., 22. punkts). Kopumā salīdzinoši mazāk uzmanības Baltijas valstu sadarbībai savos plānošanas dokumentos velta Igaunija un Lietuva. No vienas puses, Baltijas valstu trīspusējā militārā sadarbība ir vērtējama kā “unikāls fenomens Eiropā” (*Molis* 2009, 28. lpp.) un to īstenotie kopīgie projekti kā “liels panākums” (*Ito* 2013, 240. lpp.), tomēr uz šo sadarbību var skatīties arī no citas puses. Jermalavičs (*Jermalavičius*) vērsis uzmanību uz to, ka iepriekš minētie kopīgie Baltijas valstu projekti “...bija iespējami vienīgi tāpēc,

ka tos ierosināja, uzraudzīja un pilnībā atbalstīja Rietumvalstis...” (*Jermalavičius* 2010, 24. lpp.). Turklāt ne iepriekš aprakstītās, ne citas Baltijas valstu sadarbības izpausmes nav veidojušas identiskas aizsardzības un drošības politikas.¹² Tāpat Baltijas valstis starptautiskajā sadarbībā nereti izvēlējušās citus partnerus. Kā tas sīkāk tiks aprakstīts nākamajā apakšnodaļā, tad šajā ziņā ir jānorāda uz ciešāku Lietuvas un Polijas, kā arī Igaunijas un Somijas sadarbību. Tomēr neskatoties uz to, Baltijas valstu savstarpējā militārā sadarbība izceļas uz kopējā fona kā atšķirīga starp citām valstīm – šī trīspusējā sadarbība pilnībā neiekļaujas nevienā citā reģionālās militārās sadarbības ietvarā, kā arī neviena no Baltijas valstīm nav kādas citas valsts primārā sadarbības partnere militārajā jomā.

Baltijas valstu militārā sadarbība kopumā kopš 2004. gada iekļaujas Ziemeļatlantijas līguma organizācijas (kas 1949. gadā tika izveidota kā pretspars PSRS radītajiem draudiem) ietvarā, līdz ar ko uz tām līdztekus citām NATO dalībvalstīm attiecas Ziemeļatlantijas līguma 5. pantā noteiktais kolektīvās aizsardzības princips un no tā vismaz teorētiski izrietošās drošības un aizsardzības garantijas. NATO ietvaros tiek veikta Baltijas valstu gaisa telpas patrulēšana ar kaujas lidmašīnām, kas šobrīd ir redzamākā NATO militārā klātbūtne reģionā, kā arī dažādos citādos veidos vērojama padziļināta integrācija un sadarbība militārajā jomā. Visu trīs valstu dalība ES ietver padziļinātu integrāciju dažādās jomās. Dalība ES ne tikai simboliski, bet arī institucionāli nosaka Baltijas valstu piederību vienotajai ES telpai – radot sinhronizējošu ietekmi uz Baltijas valstu iekšpolitiku un to ārpolitiku (eiropeizācija) (nedaudz plašāks ES lomas apskats apakšnodaļā “2.1.3. Eiroatlantiskie aktori un to ietekme uz Baltijas valstu drošības vidi”). Visas Baltijas valstis dalību abās minētajās organizācijās raksturojušas kā savas pamata stratēģiskās saiknes, piemēram, Lietuva savā Nacionālās drošības stratēģijā norādījusi, ka tās nacionālā drošība ir daļa no NATO un ES “nedalāmās drošības politikas”, tās drošība “...ir balstīta NATO un ES līgumos

---

¹² Kā vienu no piemēriem var minēt būtiskās atšķirības bruņoto spēku rekrutēšanas modeļos – atšķirībā no Latvijas un Lietuvas, Igaunijā joprojām ir saglabāts obligātais militārais dienests. Tāpat jāatzīmē, ka Igaunija, līdzīgi kā Somija, savus bruņotos spēkus vairāk pozicionē un organizē valsts teritoriālajai aizsardzībai, savukārt Latvija un Lietuva vairāk fokusējas uz spēku veidošanu starptautisko operāciju vajadzībām (ko dara arī Igaunijā). Ar minēto, kā arī ar citiem apstākļiem saistītas vēl citas atšķirīgas iezīmes Baltijas valstu bruņotajos spēkos. Piemēram, Jermalavičius norādījis, ka Baltijas valstu bruņotie spēki “...paturējuši atšķirīgus ceļus savu etosu un kultūru attīstībā...” (*Jermalavičius* 2009, 132. lpp.). Melders Igaunijas militāro kultūru ierindo “Ziemeļu” modelī, bet Latvijas un drīzāk arī Lietuvas – „Eiropas” modelī (“Ziemeļu” modeli raksturo obligātais militārais dienests, totālā aizsardzība, bet „Eiropas” modeli – profesionālas armijas, brīvprātīgas iesaistīšanās princips) (tādējādi arī Igauniju tuvāk Somijas, bet Lietuvu tuvāk Polijas militārajai kultūrai) (*Mölder* 2013, 90., 96., 117. lpp.).

ietvertajās drošības garantijās...” (*Seimas* 2012a, 2. punkts). Attiecīgi dalība NATO un ES uzskatāma par papildus vienojošu faktoru starp Baltijas valstīm (lai gan arī ar citām šo organizāciju dalībvalstīm).

Arī stratēģiskās partnerības ziņā jānorāda ASV loma attiecībā uz Baltijas valstīm. Baltijas valstis tieši ASV ir skaidri definējušas par savu stratēģisko partneri, ko var raksturot ar izvilkumiem no šo valstu drošības pamatdokumentiem – ASV “...ir un arī turpmāk būs galvenais Latvijas stratēģiskais partneris aizsardzības un militārajā jomā” (*Saeima* 2012, 45. punkts), ASV “...iesaistīšanās Eiropas drošības sadarbībā ir centrālais elements Igaunijas drošībā...” (*Riigikogu* 2010, 11. lpp.), bet Lietuvā “...stratēģiskā partnerība ar ASV tiek uzskatīta par vienu no svarīgākajiem līdzekļiem ārējās drošības vides veidošanā, un aktīva ASV dalība NATO un tās militārā klātbūtne Eiropā – kā būtiskākā garantija Lietuvas drošībai” (*Seimas* 2012a, 15.3.2. punkts). Ar partnerību ar ASV Baltijas valstis vienkopus ar Poliju izceļas uz kaimiņvalstu fona. Tās bieži ir tikušas dēvētas par “eiroatlantistēm” (piemēram, Molis šādu apzīmējumu skaidrojis ar to, ka tās pamatā cenšas noturēt ASV klātbūtni Eiropā (*Molis* 2006, 86. lpp.)).

Ekonomisko saikņu ziņā¹³ Baltijas valstis savā starpā ir bijušas cieši saistītas vēsturiski. Arī šobrīd tās viena otrai ir vienas no svarīgākajām ārējās tirdzniecības partnerēm. Īpaši ciešas ir bijušas ārējās tirdzniecības attiecības starp Latviju un Lietuvu: 2005.–2012. gadā Lietuva bija lielākais Latvijas eksporta tirgus, 2008.–2012. gadā imports no Lietuvas bija lielākais starp citām valstīm, 2004.–2012. gadā Latvija ir bijusi vismaz piektajā vietā starp Lietuvas eksporta tirgiem un importa avotiem Lietuvā. Tāpat šajā ziņā ciešas bijušas attiecības starp Latviju un Igauniju: 2005.–2012. gadā Igaunija bija otrs lielākais Latvijas eksporta tirgus, kā arī veidoja ceturto līdz piekto lielāko importa apjomu Latvijā. Arī Igaunijas ārējās tiešās investīcijas bijušas vienas no lielākajām Latvijā, piemēram, pirmajā vietā starp citām valstīm 2007.–2010. gadā (CSP 2013d, SA 2013b, SD 2013c, LB 2013, EP 2013, SD 2013d).

---

¹³ Šeit un turpmāk starpvalstu ekonomisko attiecību novērtējums pamatā balstīts uz statistiskās informācijas interpretāciju, par būtiskākajiem rādītājiem izmantojot valstu eksporta un importa statistiku, kā arī ārējo tiešo investīciju apjomu.

Lai arī statistikas dati apskatīti desmit gadu periodā (2004.–2012. gads), kur tādi dati bijuši pieejami, vispārējie statistikas avoti nevar dot pilnīgi precīzu reālās situācijas atspoguļojumu, jo, piemēram, eksporta būtisku daļu var veidot reeksports, ārvalstu investīcijas bieži tiek novirzītas caur citām valstīm, slēpjot to patieso izcelsmi, u.tml.

Veicot valstu sarindošanu (identificējot to vietu starp citām valstīm attiecīgajos rādītājos), vieta nav tikusi piešķirta lielumiem, kas nav viena konkrēta valsts (piemēram, apzīmētas kā “citas valstis”, “bez valsts norādes”, “ārzonas valstis”, kāds konkrēts reģions).

Turklāt ekonomiskās saiknes starp Baltijas valstīm ir vizuāli redzamas arī ikdienā, piemēram, caur Lietuvas pārtikas mazumtirdzniecības veikaliem visās Baltijas valstīs, salīdzinoši plašu citu Baltijas valstīs ražotu pārtikas preču pieejamību citās Baltijas valstīs, ar Igaunijas uzņēmuma nodrošinātu prāmju satiksmi ne tikai no Igaunijas, bet arī no Latvijas, ar Latvijas uzņēmuma nodrošinātu gaisa satiksmi ne tikai no Latvijas, bet arī no Lietuvas un Igaunijas, u.tml.

Vienlaikus gan jāatzīmē arī negatīvās mijiedarbības piemēri Baltijas valstu attiecībās, kas visvairāk bijuši redzami tieši ekonomiskajās attiecībās un ekonomisko attiecību izraisītajās konfliktsituācijās citās jomās. Šeit var minēt jūras robežu noteikšanas starp Latviju un Lietuvu un Latviju un Igauniju noteikšanas problēmas (konfliktsituācijas Latvijas un Igaunijas attiecībās šajā kontekstā tikušas dēvētas arī par “reņģu kariem”). Starp Baltijas valstīm un to ostām pastāvīgi notikusi arī salīdzinoši asa konkurence kravu pārvadājumu tranzīta jomā (starp zināmākajiem var atzīmēt, piemēram, starp Latviju un Lietuvu Baltkrievijas kālija sāls eksporta jomā, konteinervilcienu projektiem pamatā starp Latviju un Lietuvu (uz Vidusāziju, Krieviju, Melnās jūras reģionu), kravu pārvadājumiem uz un no Afganistānas starp visām trim valstīm)). Tāpat savstarpēja konkurence notikusi arī par ārvalstu investīciju piesaisti, to, kurā valstī ar ES atbalstu būvēt sašķidrinātās dabasgāzes terminālu, par Eiropas platuma sliežu dzelzceļa infrastruktūras izveides jautājumiem un vēl virknē citu jautājumu. Arī šādi konkurenci un konfliktus izraisoši negatīvās mijiedarbības elementi liecina par Baltijas valstu ekonomiku saistību un kalpo par papildus argumentu tam, lai Baltijas valstis analizētu kā reģionālās drošības kompleksa apakšreģionu.

2.1.2. Baltijas valstu drošības problēmas

Baltijas valstu definētie nacionālās drošības apdraudējumi skaidri atspoguļo plašu drošības skatījumu (“paplašināto” drošības konceptu, kas apskatīts apakšnodaļā “1.2.2. Drošības koncepts un reģionālās drošības kompleksu teorija”), jo tie ir ievērojami plašāki nekā tikai tradicionālā militārā un politiskā drošība (turklāt kopumā militārie un politiskie apdraudējumi pakāpeniski ieņēmuši mazāku lomu šo valstu publiskajos dokumentos). To demonstrē arī Baltijas valstu drošības un aizsardzības politikas pamati, kas definē nacionālo drošību. Latvijā nacionālā drošība definēta kā “...stāvoklis, kurā ir garantēta valsts neatkarība, tās konstitucionālā iekārta un teritoriālā

integritāte, sabiedrības brīvas attīstības perspektīva, labklājība un stabilitāte” (Saeima 2000, 1. panta pirmā daļa), atbilstoši Igaunijas Nacionālās drošības koncepcijai tās “...drošības politikas mērķis ir neatkarības un suverenitātes, teritoriālās integritātes, konstitucionālās kārtības un sabiedriskā drošuma nodrošināšana” (*Riigikogu* 2010, 4. lpp.), bet Lietuvā nacionālās drošības nodrošināšana ir “...apstākļu radīšana nācijai un valsts brīvai un demokrātiskai attīstībai, Lietuvas valsts neatkarības, teritoriālās integritātes un konstitucionālās kārtības aizstāvība un aizsardzība” (*Seimas* 1996, 1. panta otrā daļa).

Baltijas valstu definētie apdraudējumi to drošības un aizsardzības politikas plānošanas pamatdokumentos (Saeima 2011, 2012, *Riigikogu* 2010, KM 2011, *Seimas* 2012a, KAM 2012)) klasificējami vismaz visos piecos no Buzana u.c. (1998) definētajiem analizētajiem drošības sektoriem (ko var dēvēt arī par drošības pamatsektoriem), tādējādi iezīmējot ne tikai draudzīguma un naidīguma pazīmes starp valstīm, bet arī pamatu drošībiskošanas procesiem:

- militārās drošības sektorā – neviena Baltijas valsts pilnībā neizslēdz militārus draudus. Lai arī kopumā tie apzīmēti kā maz iespējami, tomēr saistībā ar dažādiem notikumiem un/vai tendencēm ārvalstīs, šādi draudi netiek izslēgti nākotnē (Saeima 2011, 3.1. apakšnodaļa, 2012, 8. punkts, *Riigikogu* 2010, 8. lpp, KM 2011, 7. lpp, KAM 2012, 8. punkts) un dokumentos tiek paredzēti pasākumi valstu militārās drošības stiprināšanai. Turklāt šī drošības sektora atspoguļojumā saskatāmas ir norādes uz iespējamo draudu avotu – citām valstīm, īpaši Krieviju (Saeima 2011, 3.1. apakšnodaļa, KM 2011, 7. lpp, *Seimas* 2012a, 11.1. punkts, KAM 2012, 8.1. punkts). Dabiski, ka līdz ar citas valsts apzīmējumu kā potenciālu militāro draudu avotu, uzskatāms, ka tas ir starpvalstu naidīguma raksturlielums. Savukārt trīspusējās militārās sadarbības Baltijas valstu, Ziemeļvalstu starpā pasvīturošana (Saeima 2011, 3.1. nodaļa, 2012, 7., 22. punkts, *Riigikogu* 2010, 7., 12. lpp, KM 2011, 10. lpp, *Seimas* 2012a, 15.3. punkts), kā arī Poliju Lietuvas gadījumā (*Seimas* 2012a, 15.3.4. punkts, KAM 2012, 6.4., 14.3. punkts) uzskatāma par draudzīguma pazīmi;

- vides drošības sektorā – visas trīs valstis nacionālās drošības sistēmas ietvaros¹⁴ apskata arī ar vidi saistītās problēmas: to skaitā gan dabas izraisītas katastrofas (piemēram, vētras, plūdi, zemestrīces), gan cilvēku izraisītas katastrofas un dabas problēmas (piemēram, bīstamu vielu noplūdes, avārijas, radiācijas noplūdes, Baltijas jūras piesārņojums), arī klimata izmaiņas (piemēram, Saeima 2011, 1. nodaļa, *Riigikogu* 2010, 5., 9. lpp, *Seimas* 2012a, 11.9., 13.8. punkts). Jāatzīmē, ka Igaunijā un Lietuvā arī šajā sektorā saskatāmas saiknes ar no citām valstīm izrietošiem iespējamajiem apdraudējumiem – saistībā ar citu valstu potenciāli nedrošām atomelektrostacijām (kas būtu attiecināms Krieviju, gan Baltkrieviju) (*Riigikogu* 2010, 9. lpp, *Seimas* 2012a, 10.2. punkts);
- ekonomiskās drošības sektorā – draudi šajā sektorā apskatīti salīdzinoši plaši un šeit arī izpaužas apakšnodaļā “1.2.2. Drošības koncepts un reģionālās drošības kompleksu teorija” apskatītā drošības koncepta, iespējams, pārlika paplašināšana, kad faktiski jebkādas negatīvas attīstības šajā jomā var uzskatīt par drošības jautājumu. Attiecīgi tajā, cita starpā, ietilpst jautājumi, kas saistīti ar vispārējo ekonomisko situāciju, ekonomisko atkarību no citām valstīm, globālās ekonomikas ietekmi, tajā skaitā globālās krīzes radītajām nelabvēlīgajām sekām, nevienmērīgu ekonomisko attīstību, ēnu ekonomiku, u.tml. (piemēram, Saeima 2011, 3.4. apakšnodaļa, *Riigikogu* 2010, 6. lpp, *Seimas* 2012a, 10.1, 11.4., 12.1., 13.3., 13.4. punkts);
- sabiedriskās drošības sektorā – draudi šajā sektorā lielākoties apskatīti saistībā ar tā saukto “krievvalodīgo jautājumu” un sabiedrības dalīšanos attiecīgi pamattautās un krievvalodīgajos iedzīvotājos¹⁵. Arī saistībā ar šo jautājumu saskatāmas arī norādes uz saiknēm ar citām valstīm (Krieviju), kas caur šo jautājumu varētu mēģināt ietekmēt attiecīgās sabiedrības daļas un attiecīgi arī iekšpolitiskos procesus (piemēram, Saeima 2011, 3.3. apakšnodaļa, *Seimas* 2012a, 10.3. punkts). Bez jau minētajiem jāatzīmē

¹⁴ Latvijas Nacionālās drošības koncepcijā atzīmēts, ka ar vidi saistītas valsts mēroga katastrofas tiek apskatītas civilās aizsardzības sistēmas ietvaros (Saeima 2011, 1. nodaļa).

¹⁵ Šeit un turpmāk ar krievvalodīgajiem tiek saprasti Baltijas valstu iedzīvotāji, kuriem, neatkarīgi no tautības, primārā saziņas valoda ir krievu valoda (lielākoties krievi, baltkrievi, ukraiņi). Baltkrievi un ukraiņi pie krievvalodīgajiem minēti, jo to būtiska daļa ikdienā lieto krievu valodu – piemēram, pēc mājās pārsvarā lietotās valodas Latvijā latviešu/krievu valodas attiecība 2011. gadā bija 56,3/33,8% (CSP 2011).

arī tādi draudi, kas varētu būt klasificējami šajā sektorā (iespējams, arī tālāk apskatītajā politiskās drošības sektorā), bet kas nav tieši saistīti ar citām valstīm un etniskajiem faktoriem, piemēram, nedemokrātiskus procesus veicinošu ideoloģiju izplatība, nevienmērīga attīstība, emigrācija, vērtību krīze, sabiedrības veselības pasliktināšanās (piemēram, *Riigikogu* 2010, 8. lpp, *Seimas* 2012a, 12.3., 13.2., 13.6., 13.7. punkts);

- politiskās drošības sektorā klasificējami dažādi Baltijas valstu apskatītie apdraudējumi – iekšējo procesu (tajā skaitā politisko, sabiedrisko un ekonomisko) un sabiedrību ietekmēšanas mēģinājumi, Baltijas valstu starptautiskā tēla un pozīcijas negatīva ietekmēšana; starp ietekmes īstenošanas mehānismiem norādīta ārvalstu izlūkdienestu darbība (ne tikai kā informācijas vākšanas, bet arī kā ārvalstu ietekmes īstenošanas mehānisms). Minētie apdraudējumi apskatīti salīdzinoši plaši un arī tie iezīmē saikni ar citām valstīm, īpaši Krieviju (piemēram, Saeima 2011, 3.2. apakšnodaļa, *Seimas* 2012a, 10.3., 10.4. punkts, KAM 2012, 8.3. punkts, *Riigikogu* 2010, 7. lpp.). Starp draudiem, kas būtu uzskatāmi par daļu no šī sektora, bet visticamāk lielākajā daļā to izpaušmju nav tieši saistāmi ar citu valstu apzinātām darbībām, ir arī, piemēram, reģionālā nestabilitāte (*Seimas* 2012a, 11.5. punkts).

Konstatējami vairāki draudu veidi, kas, kā jau iepriekš apakšnodaļā “1.2.2. Drošības koncepts un reģionālās drošības kompleksu teorija” secināts, pilnīgi skaidri neiekļaujas nevienā no pieminētajiem drošības sektoriem – pamatā tie ir enerģētiskās drošības un virtuālās vides drošības jautājumi (ko var apskatīt arī kā atsevišķus drošības sektorus): enerģētiskās drošības jautājumi Baltijas valstīs norādīti kā cieši saistīti ar citu valstu (Krievijas), iespējams, apzinātām darbībām, kas izpaužas kā Baltijas valstu enerģētiskā atkarība (īpaši dabasgāzes piegāžu ziņā) (piemēram, *Seimas* 2012a, 10.1. punkts, *Riigikogu* 2010, 6., 7. lpp.); arī draudiem virtuālajā vidē pievērsta būtiska uzmanība, turklāt iezīmējot arī šos apdraudējumus saistībā ar citām valstīm (piemēram, Saeima 2012, 3.7. apakšnodaļa, Saeima 2012, 12. punkts, KAM 2012, 8.4. punkts)). Kā ar sektorāli neskaidru piederību atzīmējami arī Baltijas valstu definētie apdraudējumi saistībā ar noziedzību (tā apskatīta plašā spektrā, ietverot gan organizēto noziedzību, terorismu, ekstrēmismu, korupciju un citus ar noziedzību saistītus aspektus) (piemēram, Saeima 2011, 3.4., 3.5., 3.6. apakšnodaļa, *Riigikogu* 2010, 8., 9. lpp, *Seimas*

2012a, 11.6., 12.2., 13.2., 13.4. punkts). Tomēr vismaz daļu no tiem varētu arī apskatīt kā daļu no sabiedriskajiem vai politiskajiem draudiem.

Ņemot vērā minēto, var secināt, ka trīs Baltijas valstis visos drošības pamatsektoros saskata iespējamu apdraudējumu no Krievijas un tādējādi drošības uztvere kopumā tās vieno. Šādu novērojumu attiecībā uz Lietuvu apstiprina arī Šešelgyte (*Šešelgyte*), un viņa, turklāt norādījusi, ka Krievijas kā drauda uztvere "...ir daļa no Lietuvas vēsturiskās atmiņas naratīva, kas ir integrēts nacionālajā identitātē, un kurā Krievija ir vienlīdzīga konceptiem "viņi" un "ienaidnieks"" (*Šešelgyte* 2013, 38. lpp.). Tāpat viņa norādījusi, ka arī "...Lietuvas drošības kultūrā Krievija joprojām tiek uztverta kā drauds ... visā drošības jautājumu spektrā" (*Šešelgyte* 2010, 35. lpp.). Šāds viedoklis kopumā ir attiecināms arī uz Latviju un Igauniju. Melders norādījis, ka, lai gan, no vienas puses, valstu būtiskākajos plānošanas dokumentos Krievija netiekot norādīta kā tiešs militārais drauds, "tomēr visu trīs Baltijas valstu galvenā drošības problēma joprojām ir Krievija, vienalga, vai tās to atzīst savos ar drošību un aizsardzību saistītajos politiskajos diskursos vai nē" (*Mölder* 2013, 93. lpp.).

Saskaņā ar Melderu, šīs jomas publiskajās debatēs ir "...acīmredzams, ka Baltijas sabiedrības ir ļoti noraizējušās par iespējamu Krievijas rīcību nākotnē..." (*Mölder* 2013, 93. lpp.). Šajā ziņā savukārt jānorāda uz draudzīguma un naidīguma raksturīgo pazīmju indikatoriem, kas izriet no iedzīvotāju viedokļa par to, kuras valstis uzskatāmas par sevis pārstāvētajai valstij draudzīgām vai naidīgām. Publiski pieejamā informācija par šādiem pētījumiem atspoguļo galvenās tendences, kas kopumā atbilst Baltijas valstu sabiedrības vispārējam skatījumam attiecībā uz citām valstīm – Baltijas valstis tiek uzskatītas par vienu otram draudzīgām valstīm, bet Krievija tiek vērtēta ievērojami negatīvāk un tiek uzskatīta par drīzāk nedraudzīgu valsti.¹⁶ Krievijas negatīvais tēls īpaši izpaudās 2008. gada augustā līdz ar Krievijas un Gruzijas bruņoto konfliktu, kad sabiedrība Krieviju vairumā uztvēra kā agresoru un arī potenciālu draudu avotu Baltijas valstīm (par to liecināja ne vien plašsaziņas līdzekļu nostādnes un sabiedrības aktivitātes, bet arī atsevišķu socioloģisko pētījumu rezultāti (piemēram, SKDS 2008, 1., 2. lpp, Latvijas Fakti 2008, 8., 9. lpp.)). Attiecībā uz sabiedrisko noskaņojumu kopumā un to mērošajiem sabiedriskās domas pētījumiem jānorāda, ka

¹⁶ Šādu tendenču atspoguļojums, piemēram, Muižnieks 2011b, 20. lpp. (SKDS dati par sabiedrisko domu Latvijā laikā no 2002. līdz 2010. gadam, parādot, ka ik gadu aptaujās vismaz 30 % respondentu – latviešu uzskatījuši Krieviju par draudu Latvijas neatkarībai); *NEWSru.com* 2012 (informācija par kādas aptaujas datiem par sabiedrības viedokli Lietuvā, saskaņā ar kuru puse respondentu Krievijas attieksmi pret Lietuvu kopumā uzskata par naidīgu).

vismaz Latvijā šādos pētījumos ir būtiskas viedokļu atšķirības starp dažādām iedzīvotāju grupām – Krieviju kopumā negatīvāk vērtē latviski runājošie salīdzinājumā ar krievvalodīgajiem, kuri savukārt pret Krieviju kopumā attiecas pozitīvāk (piemēram, SKDS 2008, 1., 2. lpp.). Vienlaikus būtiski norādīt, ka skatījums uz Krieviju kā Baltijas valstīm nedraudzīgu valsti ikdienā neizpaužas vispārējā sliktā attieksmē pret krievvalodīgajiem, krieviem vai Krieviju.

2.1.3. Eiroatlantiskie aktori un to ietekme uz Baltijas valstu drošības vidi

Tieši eiroatlantisko aktoru (ES, NATO un ASV) ietekmei uz Baltijas valstīm un Baltijas valstu nonākšanai ES un/vai NATO sastāvā un attiecīgām varas sadalījuma un varas līdzsvara maiņām un sasaistes ar lielvarām izmaiņu rezultātā būtu jābūt potenciālam radīt arī izmaiņas Baltijas valstu vietas maiņu reģionālās drošības kompleksu vidū.

Dalība ES ne tikai simboliski, bet arī institucionāli nosaka Baltijas valstu piederību vienotajai ES telpai – radot ES līmeņa sinhronizējošu ietekmi uz Baltijas valstu iekšpolitiku un to ārpolitiku, ko kopumā parasti saprot kā eiropeizāciju. Bērcele (*Börzel*) un Risse (*Risse*) norādījuši, ka eiropeizācija var radīt trīs veidu izmaiņas valsts līmenī: absorbēšana, pielāgošanās, transformācija (kur pēdējā rada liela apmēra izmaiņas – politikas, procesi, institūcijas tiek aizstātas ar jaunām vai arī tiek būtiski pārveidotas) (*Börzel* un *Risse* 2000, 10. lpp.). Tādējādi atkarībā no valsts un jomas, eiropeizācijas ietekme var būt dažāda apmēra, un arī Baltijas valstīs ir jomas, kurās sinhronizējošie rezultāti ir acīmredzami, bet ir arī tādas, kur tie faktiski nav redzami. ES radītās eiropeizācijas ietekmi ilustrē arī faktiskā situācija, jo visu trīs valstu dalība ES ietver padziļinātu integrāciju dažādās jomās, tajā skaitā likumdošanā (vienots tiesiskais ietvars plašā likumdošanas spektrā, kas atkarībā no jomas nosaka identiskas vai līdzīgas ikdienas normas ikvienā ES dalībvalstī), mazākā apmērā arī ārpolitikā un drošības politikā (lai gan, šis aspekts pakāpeniski tiek stiprināts), vienotajā tirgū (kopumā brīva preču, pakalpojumu, kapitāla, cilvēku kustība), faktiskā fizisku robežu neesamībā starp valstīm (starp Šengenas līguma dalībniecēm), vienotā valūtā (pašlaik kaimiņvalstu kontekstā tikai Igaunijā, Latvijā un Somijā, bet no 2015. gada, iespējams, arī Lietuvā). ES (tās iestādēm) ir piešķirta ekskluzīva kompetence attiecībā uz dažādiem

jautājumiem, to skaitā, kas saistīti ar muitas savienību, monetāro politiku (eirozonas ietvaros), kopējo tirdzniecības politiku, bet vēl virknē jomu ES ir piešķirta dalīta kompetence ar dalībvalstīm (Lisabonas Līgums... 2007, 61.–63. lpp.). Bez jau minētā ES darbojas arī citās jomās, un Baltijas valstīm ir bijis pieejams apjomīgs finansējums no dažādiem ES fondiem, kas izmantots dažādās jomās, piemēram, dažāda veida infrastruktūras uzlabošanā, reģionālās attīstības veicināšanā, izglītībā.

Dalība ES, īpaši caur tās vienoto tirgu, rada būtisku ietekmi arī uz Baltijas valstu iedzīvotājiem un uzņēmumiem, kuriem tiek radītas priekšrocības dzīvošanai un darbībai citās ES valstīs salīdzinājumā ar valstīm, kas nav ES dalībvalstis. Ciešo ekonomisko mijiedarbību ar ES dalībvalstīm parāda arī statistika – lai gan citu ES dalībvalstu īpatsvars Baltijas valstu eksporta apjomā kopš 2004. gada līdz 2012. gadam kopumā ir pakāpeniski samazinājies, tomēr tas visās trīs valstīs ir bijis vismaz 60% apmērā no to kopējā eksporta apjoma. Savukārt importa apjoma ziņā Latvijā un Igaunijā citu ES dalībvalstu daļa pēdējo gadu laikā ir bijusi augstāka – aptuveni 80%, savukārt Lietuvā pēdējo gadu laikā tā ir bijusi nedaudz zemāka kā 60% (*Eurostat 2013b*).

Vienlaikus jāatzīmē, ka ES kopumā nav iespējams aplūkot kā unitāru aktoru. Pēdējo gadu laikā ES ir notikušas vērā ņemamas pārmaiņas, starp kurām kā redzamākā jāatzīmē paplašināšanās līdz 28 dalībvalstīm – tādējādi ir paplašinājusies ES ģeogrāfiskā telpa, palielinājies iedzīvotāju skaits un līdz ar to dažādība un daudzveidība faktiski visos elementos. Turklāt jānorāda vēl uz šādiem aspektiem:

- starp valstīm ir dažāda apmēra varas – daļa no tām var tikt uzskatītas vismaz par reģionālām lielvarām vai globālām lielvarām atsevišķās varas izpausmēs. Par tādām viennozīmīgi uzskatāmas Vācija, Lielbritānija un Francija (kā būtisku individuāli Baltijas valstu kontekstā jāatzīmē Vācija, kas ir bijusi viena no galvenajām Baltijas valstu tirdzniecības partnerēm, būtiski ietekmējusi kopējo ES iekšējo politiku un ārpolitiku, enerģētikas politiku, tajā skaitā ES attiecībās ar Krieviju);
- atšķirības starp ES “vecajām” un “jaunajām” dalībvalstīm – īpaši šīs atšķirības izpaužas ekonomiskās attīstības līmenī, kas Baltijas valstīs kopumā ir ievērojami zemāks nekā “vecajās” dalībvalstīs. Iespējams, lielā mērā tādēļ, pat neskatoties uz integrāciju dažādās jomās, pašās Baltijas valstīs un arī ārvalstīs tās ne vienmēr tiek uztvertas kā daļa no ES (piemēram, pašās Baltijas valstīs sadzīvē ar “Eiropu” drīzāk apzīmējot un saprotot Rietumeiropu). Baltijas valstis tāpat kā daļa citu “jauno” dalībvalstu kopumā

tiekušās uz dziļāku integrāciju ES (piemēram, caur dalību eirozonā (Igaunija un Latvija) un tiekšanos uz to (Lietuva), visu trīs dalību Šengenas līguma ietvarā), bet citas ES dalībvalstis dažādos apmēros tiekušās ierobežot eiropeizācijas ietekmi (piemēram, izvēli neatrasties eirozonā un/vai Šengenas līguma saistību ietvaros). Tāpat līdz ar plašo ES ģeogrāfisko telpu un dažādo vēsturisko pieredzi dažādām valstīm ir dažādas reģionālās sadarbības prioritātes (piemēram, lielāka interese par Vidusjūras reģionu vai Āfrikas kontinentu iepretim Baltijas valstu fokusam uz Austrumeiropu);

- tāpat šajā kontekstā atzīmējamas vēsturiskās atmiņas atšķirības “jaunajās” un “vecajās” ES dalībvalstīs, īpaši Baltijas valstīs un Polijā, no vienas puses, un Rietumeiropas valstīm, no otras puses, lielākoties Otrā pasaules kara notikumu skaidrošanā (piemēram, Melkso (*Mälksoo*) aplūkojusi Polijas un Baltijas valstu mēģinājumus kopējā ES skatījumā uz vēsturi ienest savu redzējumu, vienlaikus neprognozējot vienota skatījuma izveidošanos (*Mälksoo* 2009, 673. lpp.));
- starp ES dalībvalstīm vērojamas būtiskas atšķirības to ārpolitikā Baltijas valstīm būtiskos jautājumos – it īpaši attiecībās ar Krieviju un ASV, kur īpaši Vācija un Francija ir drīzāk tiekušās uz attiecību uzlabošanu ar Krieviju (var atzīmēt trīspusējas tikšanās starp šo trīs valstu vadītājiem, Vācijas un Krievijas ciešās attiecības enerģētikas jomā, īpaši “Nord Stream” cauruļvada būvniecības jautājumā, Francijas lēmumu apgādāt Krieviju ar “Mistral” klases kuģiem), turklāt Vācijai un Francijai Krieviju un Eiropas Drošības un aizsardzības politikas attīstību, iespējams, izmantojot kā veidu kā līdzsvarot un samazināt ASV militāro un politisko varu Eiropā (piemēram, ja attiecībās ar Krieviju Polija un Lietuva ES ietvaros apzīmētas kā “jaunie aukstie kareivji”, tad Vācija un Francija – kā vieni no “Krievijas “stratēģiskajiem partneriem” ES”” (*Leonard* un *Popescu* 2007, 48., 31. lpp.)). Savukārt lielākoties Baltijas valstis un Polija paudušas atbalstu ASV lomas Eiropā saglabāšanai un Krievijas lomas ierobežošanai Eiropā (plašāk par to apakšnodaļā “2.1.3. Eiroatlantiskie aktori un to ietekme uz Baltijas valstu drošības vidi”).

Līdzīgi arī ar NATO – līdz ar tās transformāciju šobrīd NATO loma apskatāma atšķirīgi nekā Aukstā kara laikā, kad tā bija uzskatāma par klasisku aizsardzības aliansi. Līdz ar PSRS kā NATO premteta pastāvēšanas izbeigšanos arī NATO ir ne tikai

paplašinājusies (no 16 dalībvalstīm Aukstā kara laikā līdz 28 dalībvalstīm šobrīd), bet arī pastāvīgi transformējusies no klasiskas kolektīvās aizsardzības organizācijas, aizvien vairāk savā darbībā ietverot darbību ārpus eiroatlantiskās ģeogrāfiskās telpas (šajā ziņā īpaši atzīmējama ISAF misija Afganistānā) un darbību jomās ārpus tradicionālās drošības jomām (piemēram, iesaistīšanās miera uzturēšanas misijās, pretpirātisma misijās, enerģētikas drošības un virtuālās vides drošības jautājumu risināšanā, atbalsta sniegšanā nemilitāra rakstura krīžu risināšanā, sadarbībā ar partnervalstīm plašā jautājumu spektrā). Tātad NATO savā darbībā aizvien vairāk pieņēmusi kooperatīvās drošības elementus (Andžāns 2010, 29. lpp.). Neskatoties uz to, NATO savā darbībā ir saglabājusi arī kolektīvās aizsardzības principu, kas tika atkal uzsvērts jaunākajā NATO Stratēģiskajā koncepcijā (NATO 2010, 4a. punkts). Kolektīvās aizsardzības principa saglabāšanu pasvītrojusi arī atklātībā nonākusī informācija par NATO Baltijas valstu militārās aizsardzības plāna izstrādi (Polijai paredzētā plāna “Eagle Guardian” paplašināšana uz Baltijas valstīm) (*Wikileaks* 2010).

Līdz ar Baltijas valstu pievienošanos NATO, dalība tajā no mērķa ir kļuvusi par šo valstu drošības un aizsardzības politiku pamatu. Igaunija savā Nacionālās drošības koncepcijā norādījusi, ka “Igaunija nodrošina uzticamu atturēšanu un militāro aizsardzību caur NATO kolektīvo aizsardzību”, kā arī pauž stingru atbalstu kolektīvās aizsardzības principam un uzsver to kā NATO pamatuzdevumu (“Igaunijas militārā aizsardzība tiek plānota kā Ziemeļatlantijas līguma 5.panta kolektīvās aizsardzības operācija”) (*Riigikogu* 2010, 4., 14. lpp.) (līdzīgā veidā Igaunijas aizsardzību un NATO kolektīvās aizsardzības principu apskata arī Igaunijas Militārā stratēģija (KM 2011)). Arī Latvijas Nacionālās drošības koncepcijā noteikts, ka dalība kolektīvās aizsardzības sistēmā ir “Latvijas militārās drošības stratēģiskais pamatprincips...”, nodrošinot, ka “...iespējamie militārie draudi pret Latviju tiek uzskatīti par kopējiem draudiem NATO” (Saeima 2011, 3.1. apakšnodaļa). Arī Latvijas Valsts aizsardzības koncepcija pasvītrot ne tikai NATO kolektīvo aizsardzību kā pamatu valsts drošībai, bet arī nepieciešamību stiprināt kolektīvās aizsardzības sistēmu (Saeima 2012, 6., 31., 32. punkts). Arī Lietuvas Nacionālās drošības stratēģija atzīmē kolektīvās aizsardzības būtiskumu – gan tās vājināšanu kā apdraudējumu, gan nepieciešamību to stiprināt, tajā skaitā caur dalībvalstu aizsardzības plāniem (Seimas 2012a, 11.2., 15.1.2. punkts). Tāpat arī Lietuvas Militārajā stratēģijā daudzkārt norādīts uz kolektīvās aizsardzības sistēmu un tās ciešo saikni ar Lietuvas drošību, tajā skaitā to atzīmējot gan kā galveno NATO

funkciju, gan kā pamatu Lietuvas drošībai līdz ar individuālo aizsardzību (KAM 2012, 6.1., 9.2. punkts).

Ņemot vērā, ka ierasti ticis uzskatīts, ka NATO ir uzskatāma par plurālistisku drošības kopienu – tādu, kuras ietvaros, saskaņā ar Deiča definīciju, “...kopienas dalībnieki necīnīsies viens ar otru fiziski, bet risinās savus strīdus citādā veidā” (*Deutsch* u.c. 2003, 124. lpp.)), nav pamata apšaubīt to, ka Baltijas valstis kļuvušas par daļu no šīs drošības kopienas. Jānorāda, ka plurālistiskās drošības kopienas pazīmes vērojamas ne tikai uz NATO dalībvalstīm, bet faktiski uz visu NATO un ES dalībvalstu bloku (gan valstis, kas ir abās organizācijās, gan tikai vienā no tām) un atsevišķām valstīm, kas neietilpst nevienā no šīm organizācijām (piemēram, Šveice). Lai gan jāatzīmē, ka šāda tēze nevar tikt pilnībā vispārināta, īpaši saistībā ar NATO dalībvalstu Grieķijas un Turcijas attiecībām, kuru starpā bijuši arī militāra rakstura incidenti (tomēr, iespējams, tieši NATO ietvars ir bijis viens no aspektiem tam, lai domstarpības starp abām valstīm tiktu vairāk risinātas sarunu ceļā).

NATO militāri spēcīgākās un ietekmīgākās dalībvalsts ASV loma Baltijas valstīs pamatā vērtējama tieši tās militārās un politiskās varas izpausmes ietvaros. Lai gan ir sarežģīti noteikt politiskās varas izpausmes veidus, tomēr īpaši Baltijas valstis ir pozicionējušas ASV kā savu stratēģisko partneri un atbalstījušas ASV tās ārpolitikas īstenošanā – atbalsts atzīmējams saistībā ar intervenci Afganistānā 2001. gadā un Irākā 2003. gadā un tām sekojošajām starptautiskajām militārajām misijām. Arī ASV pastāvīgi izteikušas atbalstu Baltijas valstīm, norādot uz savstarpēji draudzīgajām attiecībām, piemēram, jau savstarpējā sadarbības dokumentā 1998. gadā cita starpā norādot, ka ASV “...ir patiesas, dziļas un ilglaicīgas intereses Latvijas, Igaunijas un Lietuvas neatkarībā, suverenitātē, teritoriālajā veselumā un drošībā” (Partnerības harta starp... 1998). Šajā jomā, iespējams, ikoniskākos vārdus 2002. gadā Viļņā izteicis toreizējais ASV prezidents Bušs: “...ikviens, kurš izvēlēties Lietuvu kā ienaidnieku, par ienaidnieku padarīs arī Amerikas Savienotās Valstis. Sastopoties ar agresiju, Lietuvas, Latvijas un Igaunijas drosmīgie cilvēki vairs nekad nepaliks vieni” (*Bush* 2002, 2117. lpp.). ASV veicināja Baltijas valstu iestāšanos NATO (piemēram, Bušs pēc formālā uzaicinājuma Baltijas valstīm iestāties NATO saņemšanas uzsvēris aicinājumu visām citām toreizējām NATO dalībvalstīm “...uzņemt šīs jaunās dalībvalstis [tajā skaitā Baltijas valstis] cik ātri vien iespējams” (*Bush* 2003, 452. lpp.)), kā arī ASV lielā mērā veidojušas būtisku daļu par NATO uzskatītās militārās klātbūtnes Baltijas valstīs, piemēram, piedaloties militārajās mācībās Baltijas valstīs un tajās nodrošinot

redzamāko militāro iesaistīšanos, piemēram, kaujas lidmašīnu klātbūtni, kaujas tehnikas desantēšanu, smago kaujas tehniku (piemēram, arī tanku izsēdināšanu mācību “Baltops 2010” laikā Latvijā un mācību “Baltops 2012” laikā Igaunijā), tādējādi arī vizuāli demonstrējot savu militāro klātbūtni.

Savukārt ASV ekonomiskā iesaistīšanās Baltijas valstīs uz kopējā fona ir bijusi relatīvi neliela. Iespējams, atpazīstamākā ekonomiskā redzamība ir bijusi kravu pārvadājumi caur Baltijas valstīm (lielākoties Latviju) uz un no Afganistānas tur izvietoto ASV bruņoto spēku apgādes un izvešanas ietvaros. Tomēr plašākā reģiona transporta statistikā pārvadātais kravu apjoms uz un no Afganistānas uzskatāms par pieticīgu (Andžāns 2013b, 27. lpp.). Tirdzniecībā starp Baltijas valstīm un ASV tās loma mazāka ir bijusi importa rādītājos Baltijas valstīs (2004.–2012. gadā augstākā ir bijusi 15. vieta starp citām valstīm), bet par salīdzinoši būtiskāku tā uzskatāma Baltijas valstu eksportam – ja Latvijas un Lietuvas gadījumā ASV kā eksporta tirgus loma kopumā ir pakāpeniski samazinājusies (abām valstīm otrā desmita ietvaros kopš 2007. gada), tad Igaunijas gadījumā 2006.–2012. gadā ASV bijis piektais līdz septītais lielākais eksporta tirgus. Salīdzinoši būtiskāka kopumā ir bijusi ASV loma ārējo tiešo investīciju apjoma ziņā (piemēram, Igaunijā trešajā vietā 2004.–2005. gadā, bet 2011.–2012. gadā – astotajā vietā), kopumā tā pakāpeniski samazinājusies arī Latvijā un Lietuvā (starp citām valstīm desmitā vieta un zemāka kopš 2009. gada) (CSP 2013d, SD 2013c, SA 2013b, LB 2013, EP 2013, SD 2013d). Tāpat jāatzīmē, ka nav bijusi vērojama būtiska ASV kapitāla iesaiste Baltijas valstu stratēģiskās nozīmes ekonomikas sektoros, lai gan kā izņēmumus var minēt to, ka ar ASV kapitālu saistītam uzņēmumam piederēja daļa Mažeikū naftas pārstrādes rūpnīcas un tās pārvaldīšanas tiesības (1999.–2002. gads), bet citam ar ASV kapitālu saistītam uzņēmumam piederēja kontrolpakete Igaunijas dzelzceļa uzņēmumā (2001.–2007. gads).

2.2. Baltijas valstu mijiedarbība ar kaimiņvalstīm

Šajā apakšnodaļā tiek apskatītas Ziemeļvalstis – Somija un Zviedrija – un Polija, kuras, tāpat kā Baltijas valstis, ir ES dalībvalstis un, turklāt Polija, tāpat kā Baltijas valstis, ir arī NATO dalībvalsts, kas attiecīgi šīs visas valstis faktiski automātiski ierindo vienā stratēģiski politisko attiecību dimensijā un šajā dimensijā ļauj tās aplūkot vienoti. Tām pretēju stratēģiski politisko attiecību dimensiju pārstāv atlikušās Baltijas

valstu kaimiņvalstis – Krievija un Baltkrievija, kuras ir pieņēmušas atšķirīgas stratēģiski politiskās nostādnes – dalību NVS un Kolektīvās drošības līguma organizācijā (KDLO), kā arī tās veido “Vienoto valsti”. Līdzīgi kā iepriekšējā apakšnodaļā “2.1.1. Baltijas valstis vienojošie drošību ietekmējošie faktori”, arī šajā apakšnodaļā starpvalstu attiecības tiek apskatītas reģionālās drošības kompleksus saistošo saikņu kontekstā.

Atsevišķi varētu tikt aplūkotas arī citas Baltijas jūras reģiona valstis – Dānija un Vācija. Tomēr, lai gan atzīmējamas Baltijas valstu salīdzinoši ciešās politiskās un stratēģiskās un ekonomiskās attiecības ar Dāniju, Vācijas ekonomiskās varas klātbūtne un politiskās varas ietekme uz Baltijas valstu situāciju, tomēr Baltijas valstu mijiedarbība ar tām visu valstu drošību ietekmējošo faktoru kontekstā kombinācijā ar ģeogrāfijas būtisko lomu reģionālās drošības kompleksu noteikšanā (attiecīgi arī šo valstu citiem reģionālās sadarbības vektoriem) ir uzskatāma par mazāku salīdzinājumā ar citām tālāk atsevišķi apskatītajām valstīm. Gan šajā, gan nākamajā nodaļā Dānijas loma tiek apskatīta vispārējās sadarbības ar Ziemeļvalstīm kontekstā, bet Vācijas lomai uzmanība tiek pievērsta lielākoties kā ES lielvarai, kas īpaši aktuāla ir bijusi enerģētikas drošības jautājumos.

2.2.1. Baltijas valstis un kaimiņvalstis – NATO un ES dalībvalstis

Baltijas valstis un Polija NATO un ES ietvaros veidojušas līdzīgi domājošu valstu grupu, ko dažādos kontekstos var atzīmēt kā ES “jaunās” dalībvalstis (pamatā, lai raksturotu ekonomiskās attīstības līmeni), “proamerikāņus” (raksturojot to kopumā labvēlīgo nostāju pret ASV lomu Eiropā), “rusofobus” (raksturojot to kopumā negatīvo nostāju pret Krieviju). Lai gan pēdējo gadu laikā Polija, īpaši ES ietvaros, ir aizvien vairāk pozicionējusies kā Eiropas lielvalsts (saskaņā ar Dambrauskaiti (*Dambrauskaitē*) u.c., Polijas kļūšana par “Eiropas varu” uzskatāma par veiksmīgu, turklāt ne tikai saistībā procesiem ES iekšienē, bet arī saistībā ar tās attiecību ar Krieviju normalizēšanu (*Dambrauskaitē* u.c. 2011, 109. lpp.)), īpaši ņemot vērā tās teritorijas lielumu, iedzīvotāju skaitu, ekonomikas apmēru, tomēr tai ir saglabājušās kopīgas politikas nostādnes ar Baltijas valstīm – NATO ietvaros īpaši atzīmējams uzsvars uz kolektīvās aizsardzības principu un kā NATO ietvaros, tā arī ārpus tās uzsvars likts uz ASV lomas saglabāšanu Eiropā (pirms Baltijas valstu pievienošanās NATO Polija kopumā tika uzskatīta arī par vienu no Baltijas valstu lobijiem to dalībai NATO (piemēram, attiecībā

uz Lietuvas uzņemšanu Polija tikusi apzīmēta kā “aktīva atbalstītāja” (*Dambrauskaitė* u.c. 2011, 106. lpp.)). Savukārt ES ietvaros atzīmējamas līdzīgās nostādnes ES enerģētikas politikas attīstībā (ar to saistītajā drīzāk negatīvajā attieksmē pret Krieviju, arī sadarbība energoresursu apgādes savienojumu veidošanā), ES paplašināšanās austrumu virzienā un “Austrumu partnerības” veicināšanā. Tādējādi Poliju un Baltijas valstis var uzskatīt par kopumā vienām no tuvākajām reģionā stratēģisko un politisko saikņu ziņā.

Tā kā sauszemes robeža ar Poliju no Baltijas valstīm ir tikai Lietuvai (starp pasaules kariem tāda bija arī Latvijai), tad ģeogrāfiskais tuvums noteicis ciešāku mijiedarbību starp Poliju un Lietuvu un ievērojami mazāku mijiedarbības apmēru starp Poliju un Igauniju. Polijas un Lietuvas sadarbība pēdējo gadu laikā ir bijusi svārstīga un neviennozīmīga. Kā norāda Dambrauskaite u.c., ja vēl līdz 2004. gadam abu valstu attiecības bija apskatāmas kā stratēģiska partnerība, tad pēc tam abu valstu attiecības pakāpeniski mainījušās – tās kļuvušas vairāk asimetriskas (“asimetriska kaimiņbūšana”), ņemot vērā dažādus faktoros, tostarp Polijas ietekmes pieaugumu, izmaiņas tās iekšpolitikā (tajā skaitā prezidenta Kačiņska bojāeja 2010. gadā) un ārpolitikā, konfliktsituācijas starp Poliju un Lietuvu (*Dambrauskaitė* u.c. 2011, 113., 114., 129.–132. lpp.). Neskatoties uz dažādiem problēmjaudājumiem abu valstu starpā, to sadarbības stiprināšanu militārajā jomā uzsvērusi Lietuva (Seimas 2012a, 15.3.4. punkts, KAM 2012, 6.4., 14.3. punkts). Abu valstu padziļināta militārā sadarbība līdz šim ir notikusi dažādās jomās, tajā skaitā kopīga bataljona (LITPOLBAT) izveidošanas un darbības nodrošināšanas ietvaros (projekts tika slēgts 2007. gadā), darbojoties vienā ES kaujas grupas rotācijā (2010. gada pirmajā pusgadā). Ņemot vērā minēto, jāatzīmē, ka Polijai bijusi ietekme arī uz Lietuvas militāro kultūru (*Mölder* 2013, 113. lpp.).

Lietuvai un Polijai ir bijušas ciešas un tajā pat laikā dažādi vērtējamas vēsturiskās attiecības – tajā skaitā kopīgā valsts 16.–18. gadsimtā, konflikts starp pasaules kariem par Viļņas apgabalu (tas ne tikai laikā starp Pirmo un Otro pasaules karu apgrūtināja arī Baltijas valstu sadarbību, bet ir radījis problēmas attiecībās arī pēc Lietuvas neatkarības atjaunošanas). Vēsturiskās mijiedarbības rezultātā Lietuvā joprojām ir vērā ņemama poļu minoritāte, kas gan neatkarības atgūšanas sākumā, gan pēdējos gados ir bijis pamats attiecību saasinājumiem starp abām valstīm izglītības, valodas lietošanas un citos jautājumos. Lietuvā poļu ir 6,6% (SD 2012a) (var atzīmēt arī, ka poļu valodu zina 8,5% Lietuvas iedzīvotāju (SD 2012b, 33. lpp.)), savukārt

Latvijā tie ir 2,2% no iedzīvotājiem (CSP 2013b)). Arī reliģijas izplatības ziņā jāatzīmē, ka gan Polijā, gan Lietuvā dominē katoļticība. Kopumā vēsturiskās mijiedarbības rezultātā abās valstīs veidojusies tās vienojošā katoļticība un ar to saistītās paražas un citas kultūras saiknes. Nekrašs norāda uz būtisko poļu kultūras ietekmi uz lietuviešu kultūru, kā rezultātā daļēji sakrīt arī abu tautu kultūras mantojums; tāpat viņš norāda, ka “...kultūras ziņā Lietuva ir tuvāka Centrāleiropai nekā Ziemeļeiropai” (*Nekrašas* 1998, 13. lpp.).

Baltijas valstu un Polijas starpā salīdzinoši simetriskākas ir bijušas savstarpējās ekonomiskās attiecības, lai gan arī šeit būtiskāka mijiedarbība bijusi ar Lietuvu un mazākā ar Igauniju. Imports no Polijas Baltijas valstīs ir bijis viens no lielākajām starp citām valstīm, piemēram, trešajā vietā Lietuvā 2004.–2012. gadā un visās trīs valstīs ne zemāk par astoto vietu visā šajā laika periodā. Polija ir viens no lielākajiem Latvijas un Lietuvas eksporta tirgiem, piemēram, 2010.–2012. gadā abām valstīm ne zemāk par sesto vietu starp citām valstīm. Ja Latvijā un Igaunijā salīdzinoši nebūtiskas ir bijušas tiešās ārējās investīcijas no Polijas, tad par būtiskām tās uzskatāmas Lietuvā, īpaši sākot no 2006. gada, kad (izņemot 2008. gadu) tā bijusi starp trim lielākajiem ārējo investīciju avotiem (CSP 2013d, SA 2013b, SD 2013c, LB 2013, EP 2013, SD 2013d) (visticamāk, tiešo ārējo investīciju pieaugums saistīts ar investīcijām saistībā ar Mažeiku naftas pārstrādes rūpnīcu).

Lai gan Baltijas valstīm ar citām ES dalībvalstīm – Ziemeļvalstīm – nav sauszemes robežu, tomēr starp tām ir bijusi cieša mijiedarbība. Pirmkārt, ne tikai divpusējā, bet arī daudzpusējā politiskajā sadarbībā. Šajā ziņā to sadarbība ir iekļāvusies ne tikai ES, bet daļēji arī NATO sadarbībā (lai gan Zviedrija un Somija nav NATO dalībvalstis, tomēr tās iesaistās NATO aktivitātēs, piemēram, NATO vadītajā ISAF misijā Afganistānā). ES ietvaros tās visas ir bijušas pakļautas ES vienotajai sinhronizējošajai ietekmei (eiropeizācijai) (kas nedaudz plašāk tika aplūkota apakšnodaļā “2.1.3. Eiroatlantiskie aktori un to ietekme uz Baltijas valstu drošības vidi”). Savukārt ārpus minētajām organizācijām sadarbība notikusi arī šaurākā reģionālā ietvarā, tajā skaitā Baltijas jūras valstu padomes, “NB-6” un “NB-8” sadarbības formātu ietvaros, kā arī sadarbojoties ar Ziemeļu Padomi.

Pēc Baltijas valstu neatkarības atgūšanas, it īpaši pirmajos neatkarības gados Ziemeļvalstis sniedza atbalstu Baltijas valstu attīstībai un to integrācijai eiroatlantiskajās struktūrās. Katrai no Baltijas valstīm militārajā sadarbībā par “mentoriem” kļuva viena no Ziemeļvalstīm: Igaunijai tā bija Somija, Latvijai – Zviedrija, bet Lietuvai – Dānija,

sniedzot gan materiālu, gan zināšanu atbalstu (Paulausks (*Paulauskas*) to apzīmējis kā “nerakstītu sadalījumu” starp minētajām Ziemeļvalstīm (*Paulauskas* 2013, 55., 56. lpp.)). Šī sadarbība izpaudās arī ciešākā praktiskā sadarbībā starp attiecīgajām Baltijas valstīm un Ziemeļvalstīm. Praktiskā līmenī ciešākā militārā sadarbība ar kādu no Ziemeļvalstīm izveidojusies Igaunijai ar Somiju – starp tām ir notikusi padziļināta sadarbība dažādās jomās, to skaitā, militāro iepirkumu jomā, apmācībā, mācībās, darbojoties vienā ES kaujas grupas rotācijā (2011. gada pirmajā pusgadā). 2012. gadā parakstīts ietvardokuments par sadarbību aizsardzībā starp abām valstīm, atrunājot sadarbības aspektus līdz 2015. gadam (KM 2012). Tas savukārt ir atstājis sekas uz bruņoto spēku attīstības modeļu un militāro kultūru veidošanos (plašāk par to apakšnodaļā “2.1.1. Baltijas valstis vienojošie drošību ietekmējošie faktori”).

Neskatoties uz ciešākajām attiecībām militārajā jomā starp Igauniju un Somiju, arī Lietuva un Latvija ir aizvien vairāk uzsvērušas sadarbības ar Ziemeļvalstīm nozīmīgumu. Pēdējo gadu laikā visas trīs Baltijas valstis pakāpeniski likušas aizvien lielāku uzsvāru uz to trīspusējās militārās sadarbības sasaisti un integrāciju ar Ziemeļvalstu sadarbību – Igaunijas Nacionālās drošības stratēģijā vairāk uzsvēta nevis trīspusējā Baltijas valstu sadarbība, bet gan tieši Baltijas valstu un Ziemeļvalstu sadarbība (*Riigikogu* 2010, 7., 12. lpp.) un Baltijas aizsardzības sadarbības ciešāka integrācija ar Ziemeļvalstīm uzsvēta arī Igaunijas Nacionālās aizsardzības stratēģijā (KM 2011, 10. lpp.). Arī Lietuvas Nacionālās drošības stratēģija iezīmēta nepieciešamība pēc Baltijas valstu un Ziemeļvalstu aktīvākas sadarbības (*Seimas* 2012a, 15.3.3. punkts). Lai gan Latvijas Nacionālās drošības stratēģijā šis jautājums netiek skarts, Valsts aizsardzības koncepcijā ir norādīts uz interesi veicināt Baltijas valstu un Ziemeļvalstu sadarbību (*Saeima* 2012, 46. punkts). To, ka Baltijas valstu redzējums šajā jomā nav vienpusējs pasvītro arī, piemēram, pakāpeniskās izmaiņas Zviedrijas drošības politikā, tajā skaitā ciešāku attiecību veidošana ar NATO, kā arī 2009. gadā paustais par iespējamu atbalstu citām ES dalībvalstīm un Ziemeļvalstīm uzbrukuma gadījumā (*Regeringen* 2009, 9. lpp.).

Savukārt vēsturisko attiecību ietekme uz situāciju mūsdienās starp Baltijas valstīm un Ziemeļvalstīm ir salīdzinoši mazāka, lai gan jāatzīmē to, ka pašreizējā Igaunijas teritorija no 16. gadsimta, bet Latvijā Vidzeme no 17. gadsimta līdz 18. gadsimta sākumam atradās Zviedrijas sastāvā. Turklāt Baltijas zemes un Somija atradās Krievijas impērijas sastāvā līdz Pirmā pasaules kara beigām. Tomēr šo vēsturisko attiecību ietekme uz mūsdienām ir relatīvi neliela. Būtiskākā tā ir starp

Igauniju un Somiju. Kultūras saikņu vērtējumā tuvākās attiecības ir starp Igauniju un Somiju, kuru pamattautu (somugru) valodas ir radniecīgas (šeit var atzīmēt, ka Igaunijā vērojamas salīdzinoši plašas somu valodas zināšanas – somu valodu zina 12,9% Igaunijas iedzīvotāju (SA 2012a)). Savukārt plašākā kontekstā vismaz kā simboliskas jāatzīmē diskusijas par Igauniju kā Ziemeļvalsti – iespējams, zināmākajā publiskajā runā šajā jomā toreizējais Igaunijas ārlietu ministrs Ilvess (*Ilves*) norādīja, ka Baltijas valstu vienojošie elementi lielākoties saistīti ar to kopīgo negatīvo vēsturisko pieredzi un ka “nav Baltijas identitāte ar kopīgu kultūru, valodas grupu, reliģiskajām tradīcijām” (*Ilves* 1999). Tāpat var atzīmēt, ka citā kontekstā Ilvess vēlāk Igauniju un Somiju salīdzinājis ar dvīņu brāļiem (*Ilves* 2007). Vēl kā simboliskus mēģinājumus tālākā nošķirtības veidošanā no Latvijas un Lietuvas un attiecīgā tuvināšanās ar Ziemeļvalstīm jāatzīmē diskusijas par iespējamu Igaunijas karoga maiņu no Baltijas valstīm raksturīgā trīs daļu horizontālo līniju karoga uz Ziemeļvalstīm tipisko krusta veida karogu un par valsts nosaukuma maiņu angļu valodā no “Estonia” uz “Estland” (piemēram, *Tarand* 2001, *Kross* 2001).

Kopumā savstarpēji līdzsvarotākas Baltijas valstu un Somijas un Zviedrijas attiecības bijušas ekonomiskajā dimensijā. Lielākā Somijas ekonomiskā klātbūtne ir bijusi Igaunijā – imports no Somijas 2004.–2012. gadā bija lielākais starp citām valstīm, 2004.–2010. gadā Somija bija lielākais un 2011.–2012. gadā otrs lielākais Igaunijas eksporta tirgus. Lai gan Latvijas un Lietuvas eksporta un importa bilancē Somijas relatīvā loma bijusi mazāka, tomēr kopumā vērā ņemama. Tāpat jāatzīmē, ka ārējās tiešās investīcijas no Somijas ik gadu bijušas vismaz devītās lielākās visās trīs valstīs 2004.–2012. gadā (turklāt otrajā vietā Igaunijā visā šajā laika periodā). Arī Zviedrijas ekonomiskā klātbūtne Baltijas valstīs ir bijusi būtiska, ko īpaši parāda starp citām valstīm lielākais ārējo tiešo investīciju apjoms visās trīs Baltijas valstīs 2011.–2012. gadā (kopš 2004. gada šajā rādītājā visās vismaz ceturtajā vietā) (var atzīmēt arī būtisko Zviedrijas kapitāla klātbūtni tādās stratēģiski svarīgās jomās kā finanšu un telesakaru jomas). Arī Baltijas valstu eksporta un importa bilancē Zviedrija 2004.–2012. gadā visās trīs valstīs bijusi vismaz starp 11 pirmajām valstīm. Līdzīgi kā ar Somijas gadījumu, ārējās tirdzniecības attiecības Zviedrijai relatīvi ciešākas bijušas ar Igauniju – piemēram, Zviedrija bija lielākais Igaunijas eksporta tirgus 2011.–2012. gadā (CSP 2013d, SA 2013b, SD 2013c, LB 2013, EP 2013, SD 2013d).

2.2.2. Baltijas valstis un kaimiņvalstis – NVS un KDLO dalībvalstis

Fundamentāli atšķirīgs mijiedarbības raksturs politiskajā un stratēģiskajā sadarbībā izveidojies starp Baltijas valstīm, no vienas puses, un Krieviju un Baltkrieviju, no otras puses. Krievija ir skaidri definējusi savas politiskās un stratēģiskās nostādnes un līdz ar to arī interešu sfēras ap Baltijas valstu robežām, īpaši caur dažādām valstu apvienībām. Kā pirmā jāmin Krievijas un Baltkrievijas Savienība (“Vienotā valsts”), kuras ietvaros paredzēta padziļināta sadarbība dažādās jomās, tajā skaitā ekonomiskajos jautājumos, ārpolitikā, aizsardzības politikā (*Dogovor o sozdanii...* 1999, 2. panta pirmā daļa) (lai gan šī savienība nav izslēgusi neretus attiecību saasinājumus starp abām valstīm, kā arī integrācija nav nonākusi līdz abu saplūšanai vienā valstī). Tāpat abas valstis ir daļa no citām Krievijas dominētām organizācijām un savienībām, starp kurām īpaši jāatzīmē Neatkarīgo Valstu Sadraudzība (NVS) un kolektīvās drošības aliance – KDLO. Līdz ar to, jānorāda ne tikai uz Krievijas un Baltkrievijas padziļinātajām politiskajām un ekonomiskajām attiecībām, bet arī militārajām attiecībām – dalība KDLO nosaka, ka agresijas gadījumā līguma dalībvalstīm pēc apdraudētās valsts pieprasījuma jāsniedz palīdzība, tostarp militāra (*Dogovor o kolektivnoi bezopasnosti* 1992, 4. pants). Tāpat būtiski atzīmēt Krievijas un Baltkrievijas savstarpējās drošības garantijas arī divpusējās attiecībās – saskaņā Krievijas Militāro doktrīnu Krievijas un Baltkrievijas drošība uzskatāma par neatraujamu, Krievijai esot gatavai bruņota uzbrukuma gadījumā aizsargāt Baltkrieviju gan kā “Vienotās valsts” dalībnieci, gan kā KDLO dalībvalsti (PRF 2010, 21. punkts) (ciešo militāro sadarbību ar Krieviju apliecina arī Baltkrievija (PRB 2002, 10. pants)).

Salīdzinoši ciešas ir bijušas Baltkrievijas ekonomiskās attiecības ar Latviju un Lietuvu, bet ievērojami šaurākas tās bijušas starp Baltkrieviju un Igauniju (“Baltkrievijas ekonomiskā klātbūtne Igaunijā ir tik margināla, ka to grūti novērtēt gan kvantitatīviem, gan kvalitatīviem līdzekļiem” (*Tüür un Vare* 2012, 284. lpp.)). 2004.–2012. gadā imports no Baltkrievijas bijis septītajā līdz desmitajā vietā starp citām valstīm un Baltkrievija bijusi 11.–13. vietā starp Latvijas eksporta tirgiem. Pēdējo gadu laikā tā ieņēmusi būtiskāku lomu arī tirdzniecībā ar Lietuvu, piemēram, kopš 2007. gada atrodies starp pirmajiem sešiem līdz deviņiem lielākajiem Lietuvas eksporta tirgiem (CSP 2013d, SD 2013c).

Ekonomiskās attiecības ir bijušas saistītas ar dažādiem politiskajiem aspektiem un bieži vien diskusijās par attieksmi pret Baltkrieviju ir izskanējuši dažādi viedokļi,

tajā skaitā pamatā no uzņēmējdarbības vides, aicinot attiecības nevajadzīgi nepasliktināt. Šo problemātiku parāda arī kopējā abu pušu attiecību dinamika. No vienas puses, Latvija un Lietuva ir sadarbojušās ar Baltkrieviju un centušās paplašināt sadarbību, īpaši ekonomisko (šajā ziņā kā vienu no simboliskiem mirkļiem var atzīmēt dažādi vērtētā un par “Eiropas pēdējo diktatoru” dēvētā Baltkrievijas prezidenta Lukašenko vizīti Viļņā 2009. gada septembrī). No otras puses, demokrātiskas pārvaldības un cilvēktiesību aizstāvības jautājumos Baltijas valstis pret Baltkrieviju ir izturējušās drīzāk negatīvi un pamatā iekļāvušās ES kopējā nostājā, kas ir bijusi kritiska (piemēram, paužot “...nopietnas bažas par cilvēktiesību, demokrātijas un likuma varas pastāvīgu neievērošanu Baltkrievijā, un to, ka politiski ieslodzītie nav tikuši atbrīvoti vai reabilitēti...” (ESP 2012, 1. lpp.)), kā arī ar to bijuši saistīti pret Baltkrieviju vērstie pasākumi (sankcijas) (tajā skaitā Baltkrievijas amatpersonu līdzekļu “iesaldēšana”, ieceļošanas ES liegumu noteikšana, ieroču un līdzīgu materiālu piegāžu aizliegumi (piemēram, ESP 2006, 2012)).

Vēsturisko faktoru kontekstā Baltijas valstu attiecībās ar Baltkrieviju galvenokārt atzīmējama mijiedarbība PSRS okupācijas laikā. Gan senāku vēsturisku faktoru ietekmē, gan okupācijas seku rezultātā vērojama baltkrievu klātbūtne Baltijas valstīs: starp Latvijas iedzīvotājiem baltkrievi ir 3,5%, starp Lietuvas iedzīvotājiem baltkrievi ir 1,2% (SD 2012b), Igaunijā – gandrīz 1% (SA 2013a) (jāņem vērā, ka daļa no Baltijas valstīs dzīvojošajiem baltkrieviem ir tikuši krieviskoti). Jāatzīmē arī to, ka Baltkrievija kopumā uzskatāma par pareizticīgu valsti (58,9% iedzīvotāju uzskata sevi par ticīgiem un no tiem 82% ir pareizticīgie (MIDRB 2011, 1. lpp.)), kas var tikt uzskatīta gan par vienojošu, gan atdalošu pazīmi no Baltijas valstīm – attiecīgi ņemot vērā pareizticības izplatību arī Baltijas valstīs un to, ka Baltijas valstis kopumā tomēr uzskatāmas par piederīgām Rietumu kristietībai.

Atšķirībā no Baltkrievijas ar Krieviju Baltijas valstīm bijusi ievērojami plašāka mijiedarbība visā jautājumu spektrā. Apskatot Krievijas klātesamību reģionā ap Baltijas valstīm, sākotnēji atzīmējams ģeogrāfiskais tuvums kā potenciāls mijiedarbības faktors pats par sevi. No ģeogrāfiskā viedokļa jānorāda uz Kaļiņingradas apgabalu, kas atrodas uz dienvidiem un rietumiem no Baltijas valstīm. Turklāt Kaļiņingradā ir izvietoti ievērojami Krievijas bruņoto spēku elementi, kā arī ar to notiek militāro lidmašīnu satiksme pār Baltijas jūru gar Baltijas valstu gaisa telpām, nereti tās arī pārkāpjot vai pietuvojoties tām. Tāpat Krievijas militārā klātbūtne ir pastāvīga kā tās pamatteritorijas rietumu daļā pie Baltijas valstu robežām, Kaļiņingradā pie Lietuvas un Polijas robežām,

Baltkrievijā un tās redzamība vēl lielāka kļūst militāro mācību laikā (plašāks apraksts par Krievijas militārās aviācijas darbībām Baltijas valstu gaisa telpu tuvumā, kā arī militārajām mācībām apakšnodaļā “3.1.1. Militārās drošības sektors”).

Krievijai bijusi cieša vēsturiskā mijiedarbība ar Baltijas valstīm – tās atradās Krievijas impērijas sastāvā līdz neatkarības pasludināšanai 1918. gadā, 1940. gadā un atkārtoti Otrā pasaules kara noslēgumā visas trīs okupēja Krievijas tiesiskā priekštece PSRS un tās sastāvā Baltijas valstis atradās līdz neatkarības atjaunošanai 1991. gadā. Vēsturiskās attiecības 20. gadsimtā un īpaši okupācijas un ar to saistītās sekas atstājušas būtisku ietekmi uz mūsdienu starpvalstu attiecībām un negatīvās pieredzes elementi kalpo par pamatu kopumā naidīguma raksturīgajām pazīmēm starp Baltijas valstīm un Krieviju. Tāpat viena no būtiskākajām PSRS okupācijas sekām ir izteiktā austrumslāvu cilvēku un krievu valodas klātbūtne Baltijas valstīs, kas šobrīd var tikt uzskatīts arī par vienojošu pazīmi ne tikai ar Krieviju, bet arī ar Baltkrieviju un Ukrainu: jau minēts, ka starp Latvijas iedzīvotājiem krievi ir 26,2%, baltkrievi 3,5%, ukraiņi 2,3% (CSP 2013b), starp Lietuvas iedzīvotājiem krievi ir 5,8%, baltkrievi 1,2% (SD 2012b), bet Igaunijā starp iedzīvotājiem krievi ir 25,2%, baltkrievi gandrīz 1% (SA 2013a). Ar austrumslāvu pieaugušo klātbūtni PSRS okupācijas periodā daļēji saistīta arī pareizticības izplatība Baltijas valstīs – Lietuvā par pareizticīgajiem sevi uzskata ir 4,1% (SD 2012b, 26. lpp.), bet Igaunijā par pareizticīgajiem sevi uzskata 16,2% ((SA 2012c)). Šis aspekts ir būtisks saistībā ar jau norādīto par reliģijas ietekmi uz cilvēku vērtību sistēmu un kultūru. Tāpēc būtiski atzīmēt, ka kopumā reliģija un ar to saistītās tradīcijas drīzāk atdala Baltijas valstis kā vairāk piederīgas Rietumu kristietībai no Krievijas un Baltkrievijas kā drīzāk pareizticīgām valstīm (arī neskatoties uz notikušajiem un notiekošajiem sekularizācijas procesiem, ņemot vērā reliģijas ilgtermiņa ietekmi uz cilvēku vērtību sistēmu un kultūru).

Būtiska ir bijusi Baltijas valstu un Krievijas ekonomiskā sadarbība un Krievijas ekonomiskā klātbūtne (ko var saistīt arī ar ekonomiskās varas izpausmi) Baltijas valstīs. Lai gan šobrīd ekonomiskās saiknes starp Baltijas valstīm un Krieviju vairs nav salīdzināmas ar situāciju uzreiz pēc Baltijas valstu neatkarības atgūšanas (kad tās visas faktiski veidoja vienotu ekonomisko sistēmu), tomēr Krievijas loma joprojām ir ļoti būtiska (lai gan jāatzīmē, ka, kā to norāda Panova (*Panova*), tad Krievijas ekonomikai Baltijas valstu nozīmība vērtējama kā “relatīvi margināla” (*Panova* 2012, 42. lpp.)). Piemēram, Krievija ir bijusi pirmajā vietā Lietuvas eksporta un importa bilancē laikā no 2005.–2012. gadam, Latvijā abos rādītājos Krievija ir bijusi trešajā vietā 2007.–

2012. gadā. Bet visā laika periodā no 2004.–2012. gadam nevienā no Baltijas valstīm ne importa, ne eksporta bilancē Krievija nav bijusi zemāk par sesto vietu, savukārt ārējo tiešo investīciju apjoma ziņā šajā laika periodā Krievija nav bijusi zemāk par devīto vietu starp citām valstīm. Turklāt Krievijas patiesā loma šajos datos varētu būt vēl lielāka, ņemot vērā kapitāla apjomu no “ārzonas” teritorijām¹⁷ (CSP 2013d, SA 2013b, SD 2013c, LB 2013, EP 2013, SD 2013d).

Turklāt kopumā Krievijas ekonomiskā loma Baltijas valstīs tikusi uzskatīta pat par būtiskāku nekā to parāda statistikas dati – ne tikai caur iespējamo papildus kapitāla apjomu caur “ārzonas” teritorijām, bet arī dēļ tās klātbūtnes būtiskos ekonomikas sektoros, īpaši enerģētikas un tranzīta jomās. Attiecībā uz enerģētikas jomu jānorāda, ka ES Statistikas birojs (*Eurostat*) Baltijas valstu kopējo atkarību no enerģijas importa novērtējis šādi: Lietuva 80,3%, Latvija 56,4%, Igaunija 17,20%; turklāt dabasgāzes piegāžu ziņā visas trīs ir pilnībā atkarīgas no importa (*Eurostat* 2013a). Visu trīs Baltijas valstu vienīgais faktiskais dabasgāzes piegādātājs ir Krievija un visu trīs Baltijas valstu būtiskākie dabasgāzes uzņēmumi – “Latvijas Gāze”, “Lietuvos Dujos” un “Eesti Gaas” – ir ne tikai atkarīgi no Krievijas dabasgāzes piegādēm, bet tie arī atrodas faktiskā Krievijas uzņēmuma “Gazprom” kontrolē.¹⁸

Arī ostu un sauszemes kravu pārvadājumu nozares nodrošinošajos tranzīta kravu pārvadājumos vērojama būtiska Krievijas klātbūtne, jo būtiskākā daļa caur Baltijas valstu ostām pārvadāto kravu ir tieši vai netieši saistīta ar Krieviju (piemēram, Tallinas ostā (ostu kopumā) 2012. gadā Krievijas izcelsmes kravas sastādīja 54%, 2011. gadā 63%, 2010. gadā 66%, 2009. gadā 71%, 2008. gadā 62%, 2007. gadā 66% (*Port of Tallinn* 2013, 12. lpp, 2011, 11. lpp, 2009, 10. lpp.)), kas attiecīgi nodrošina arī ievērojamu daļu autotransporta un dzelzceļa kravu pārvadājumu (piemēram, tiek lēsts, ka kravu pārvadājumi starp Krievijas pamatteritoriju un tās Kaļiņingradas apgabalu veido uzņēmuma “Lietuvas Dzelzceļi” lielākos ienākumus (*Zdanavičius* un *Volovoj*

---

¹⁷ Visticamāk, būtiska daļa Krievijas investīciju Baltijas valstīs nonākušas caur “ārzonas” teritorijām, piemēram, Kipru, kas ārējo tiešo investīciju apjoma ziņā ir ieņēmusi būtisku vietu starp citām valstīm visās trīs Baltijas valstīs, piemēram, 2011.–2012. gadā tā bija trešajā vietā Latvijā (LB 2013). Tāpat var tikt apskatītas arī citas valstis, caur kurām, iespējams, tiek slēpta Krievijas investīciju izcelsme. Piemēram, Panova kā “tranzīta valstis Krievijas kapitālam” atzīmējusi ne tikai Kipru, bet arī Šveici, Luksemburgu, Maltu (*Panova* 2012, 61. lpp.).

¹⁸ Var uzskatīt, ka visu trīs Baltijas valstu uzņēmumu līdzīpašnieks “E.ON Ruhrgas International”, vismaz Lietuvas gadījumā, “...darbojas kā “Gazprom” pozīcijas kluss atbalstītājs” (*Zdanavičius* un *Volovoj* 2012, 223. lpp.), bet saistībā ar Latvijas un Igaunijas attiecīgo uzņēmumu līdzīpašnieci “Itera Latvija” var, piemēram, norādīt, ka ar to saistītā “Itera International Energy Corporation” tikusi veidota kā ““Gazprom” ārzonas roka” un “...ir ļoti būtiska lobija grupa “Gazprom” interesēm noteiktās valstīs” (*Panova* 2012, 51. lpp.).

2012, 232. lpp.)). Tāpat vērojams būtisks ar Krieviju saistīts kapitāla apjoms uzņēmumos, kas darbojas Baltijas valstu ostās (piemēram, Krievijas kapitāla daļa Mūgas ostas terminālos tikusi lēsta pat starp 50 un 100% (*Tüür un Vare* 2012, 264. lpp.)). Turklāt būtiskas Krievijas investīcijas vērojamas arī dažādu jomu ražošanas uzņēmumos, nekustamajos īpašumos (to īpašumtiesību apjoms Latvijā pieaudzis līdz ar termiņuzturēšanās atļauju ieviešanu) un finanšu sektorā – piemēram, Zeltiņš norādījis, ka pēdējo gadu laikā interese par Latvijas bankām (kas attiecīgi nozīmē pieeju Rietumu finanšu tirgiem) ir bijusi ievērojama (Zeltiņš 2012, 130. lpp.). Tāpat ik pa laikam izskanējusi Krievijas investoru interese ieguldīt kapitālu arī citos stratēģiskas nozīmes ekonomikas sektoros vai to daļās, piemēram, telesakaru nozarē vai tiešā iesaistē dzelzceļa kravu pārvadājumu nodrošināšanā. Tādējādi aktuāls arī ir bijis jautājums par to, kāda ir Krievijas kapitāla klātbūtnes Baltijas valstīs tiešā un netiešā ietekme uz politisko lēmumu pieņemšanu un attiecīgi arī ar to saistītā Krievijas ekonomiskā un politiskā vara šajās valstīs.

2.3. Baltijas valstis kā lielvaru kontakta zona

Kā tika norādīts apakšnodaļā “1.1. “Klasiskā” drošības kompleksu teorija”, tad viens no būtiskākajiem drošības kompleksus veidojošajiem elementiem ir varas attiecības. No varas koncepta apskata (apakšnodaļa “1.1.1. Vara un tās loma drošības kompleksu veidošanā”) savukārt izriet, ka varas koncepts (arī dažādās tā izpausmēs) skaidri prioritizē lielvaras un to lomu starptautiskajās attiecībās. Attiecīgi arī reģionālās drošības kompleksus veidošanā lielvarām būs ievērojama ietekme.

Izejot no vairuma līdzšinējo reģionālās drošības kompleksu teorijas pielietojumiem attiecībā uz Baltijas valstīm (apakšnodaļa “1.3.1. Reģionālās drošības kompleksu identificēšana – Baltijas valstu piemērs līdzšinējās analīzēs” un īpaši Buzana un Vēvera 2003. gada darba (*Buzan un Wæver* 2003), secināms, ka reģionālās drošības kompleksu noteicošie spēki ap Baltijas valstīm bijušas tieši lielvaras – ES, Krievija un ASV. Laika periodā līdz Baltijas valstu iestājam NATO un ES 2004. gadā Baltijas valstis pakāpeniski virzījās uz dalību šajās organizācijās un šī virzība pamatā noteica pieaugošo lielvaru lomu Baltijas valstīs.

Līdz ar Baltijas valstu vēlmi integrēties eiroatlantiskajās struktūrās pakāpeniski palielinājās Baltijas valstu mijiedarbība ar ES un NATO kā organizācijām (iestāšanas

procesi abās organizācijās un ar to saistītā pielāgošanās organizāciju normām, iesaistīšanās šo organizāciju dalībvalstu organizētās programmās un projektos, palīdzības saņemšana reformu un citu pasākumu veikšanā), kā arī ar to dalībvalstīm (īpaši jāatzīmē, ka pakāpeniski intensificējās Baltijas valstu un ASV attiecības, ieskaitot arī militāro sadarbību). Līdz ar neatkarības atgūšanu no PSRS Baltijas valstis ar Krieviju kā PSRS tiesisko pēcteci saistīja drošības problēmas un no tām izrietoši drošībiskošanas procesi (it īpaši militāra rakstura bailes Baltijas valstīs, kas bija saistītas arī ar Krievijas karaspēka izvešanas sarežģīto procesu un acīmredzamo militārās varas asimetriju, Krievijas kritika par krievvalodīgo stāvokli Baltijas valstīs). Savukārt drošībiskošanas procesi starp ES un NATO dalībvalstīm, no vienas puses, un Baltijas valstīm, no otras puses, nebija uzskatāmi par būtiskiem (var atzīmēt, piemēram, bažas “vecajās” ES dalībvalstīs par iespējamu imigrantu pieplūdumu un tā negatīvajām sekām (izmaiņas darba tirgū, noziedzības izplatība u.tml.), iespējamu attiecību pasliktināšanos ar Krieviju un varbūtējām negatīvām izmaiņām militārās drošības situācijā (ņemot vērā Krievijas negatīvo nostāju pret Baltijas valstu pievienošanos NATO). Baltijas valstīs var atzīmēt eiro skepticismu (attiecīgi ES uzlūkošanu kā iespējamu problēmu avotu vai pat draudu suverenitātei un atsevišķām iepriekš ārēji neregulētām nacionālajām jomām – piemēram, Latvijā pret dalību ES bija 32,26% balsotāju (CVK 2003), bet Igaunijā – 33,17% (*Estonian National Electoral...* 2003)) un kopumā mazākā apmērā arī ASV kritiku, piemēram, saistībā ar tās intervenci Irākā 2003. gadā (jāatzīmē, ka pretamerikānisks un pret NATO noskaņojums ierasti bijis ievērojami izteiktāks starp Baltijas valstu krievvalodīgajiem iedzīvotājiem un uz viņiem orientētajos plašsaziņas līdzekļos). Līdz 2004. gadam Baltijas valstis ar Krieviju saistīja drošības bailes un starpvalstu drošībiskošanas procesi un tās vēl nebija daļa no ES un NATO, kas tās ļautu uzskatīt par daļu no ap šīm organizācijām centrētas plurālistiskas drošības kopienas (tās neatradās vienotā ekonomiskā telpā ar Rietumeiropas valstīm un uz tām neattiecās NATO sniegtās kolektīvās aizsardzības garantijas). Arī šobrīd nav pamata uzskatīt, ka reģionālo drošības dinamiku Baltijas valstīs noteiktu vēl kādas citas lielvaras.

Varas koncepta aprakstā apakšnodaļā “1.1.1. Vara un tās loma drošības kompleksu veidošanā” tika apskatītas dažādas izpratnes par to, kādi elementi veido varu un kāda veida vara, piemēram, militārā, politiskā vai ekonomiskā, uzskatāma par būtiskāko valstu mērķu sasniegšanā. Tāpat jānorāda, ka valstu vara viennozīmīgi ir uzskatāma par relatīvu, jo ir saistīta ar citiem aktoriem un to varu, kuru mijiedarbība nosaka varas samērus starp valstīm. Līdz ar to dažādu valstu, valstu savienību (varu)

kopējās varas mērīšana arī šajā kontekstā nebūtu uzskatāma par produktīvu – neskatoties uz to kopējiem rādītājiem dažādās jomās, svarīga ir varas pielietojamība un pozicionēšanās konkrētajā reģionā, šajā gadījumā – Baltijas valstīs.¹⁹

Vispārīgi atzīmējams, ka globālā mērogā ES pamatā tikusi uzskatīta par ekonomisku lielvaru (pēc dažādiem rādītājiem, tostarp pēc EK viedokļa, “ES ir lielākā ekonomika pasaulē” (EK 2013)), kas lielākoties izpaužas caur tās eksporta apjomu, importa tirgu, ārējām investīcijām (ar būtisku piezīmi, ka neskaidra ir robeža starp ES kā vienotu varu un tās dalībvalstu varu kā summāru kopumu; jau tika atzīmēts, ka starp to veidojošajām valstīm ir dažāda apmēra varas, pastāv atšķirības starp ES “vecajām” un “jaunajām” dalībvalstīm (pamatā ekonomiskās attīstības līmenī), pastāv atšķirības starp valstīm ar dažādām nostādnēm attiecībā uz tālāku ES integrāciju, starp ES dalībvalstīm vērojamas būtiskas atšķirības to ārpolitikā Baltijas valstīm būtiskos jautājumos – it īpaši attiecībās ar Krieviju un ASV u.tml.). Tāpēc ES lomu šajā kontekstā un reģionā drīzāk jāapskata nevis kā lielvaras lomu klasiskā izpratnē (vara kā ietekmes spēja attiecībā pret citām valstīm), bet gan kā institucionālu veidojumu ar ietekmes mehānismiem pār tās dalībvalstīm un dalībvalstu sasaisti caur tiem – gan likumdošanas mehānismiem (šeit var atzīmēt ES būtisko ietekmi uz dažādu jomu politiku attīstību tādos veidos, kādos, iespējams, nevēlētos arī pašas dalībvalstis vai ietekmīgas interešu grupas to ietvaros), gan ar finansiāliem mehānismiem (ES finanšu līdzekļu pieejamība dalībvalstīm ar ES institūcijām saskaņotiem mērķiem).

ASV kopumā pieņemts uzskatīt par šobrīd vienīgo pasaules “superlielvaru”, kas izpaužas caur tās ekonomisko, politisko un militāro varu. Tā ir viena no pasaules lielākajām ekonomiskajām varām. Tās militārā vara uzskatāma par pasaulē būtiskāko ar ģeogrāfiski visplašāko tvērumu un tehniskajām iespējām nodrošināt militāro klātbūtni jebkurā pasaules daļā;²⁰ tās politiskā vara apskatāma kā izrietoša no tās ekonomiskās un militārās varas (kā spēja radīt ietekmi, to pamatojot ar ekonomiskās varas elementiem vai iespēju lietot militāro varu). Kā tika norādīts iepriekšējā apakšnodaļā, tad Baltijas

---

¹⁹ Piemēram, ASV ir viena no lielākajām pasaules ekonomikām, tomēr tas automātiski nenozīmē liela apmēra ASV ekonomisko klātbūtni un ekonomiskās varas izpausmi Baltijas valstīs, tomēr Krievijas, kas dažādos valstu kopējo ekonomisko varu raksturojošos rādītājos ievērojami atpaliek no ASV, ekonomiskā klātbūtne Baltijas valstīs ir ievērojami lielāka.

²⁰ Salīdzinājumā ar citām par militāri spēcīgām uzskatītām valstīm, piemēram, ĶTR vai Krieviju, kam arī ir pieejami kodolieroči, moderns un daudzveidīgs bruņojums, ASV militārā vara ir globāla rakstura. To nodrošina būtiska militārpersonu un bruņojuma pastāvīgā militārā klātbūtne Eiropā un Āzijā, kā arī tās bruņoto spēku mobilitāte, ko nodrošina tādi elementi kā tās jūras spēki un gaisa spēki (to skaitā, aviācijas bāzes kuģi, liels apjoms transporta un kaujas lidmašīnu).

valstīs ASV vara pamatā apskatāma tās politiskajā un militārajā dimensijā, savukārt par ievērojami mazāk būtisku Baltijas valstīs uzskatāma ASV ekonomiskās varas izpausme. Tāpat jāatzīmē, ka ASV relatīvo varas klātbūtni (salīdzinājumā ar citu valstu varu) Eiropā un, reģionālās drošības kompleksu teorijas terminoloģijā, “iespiešanos” var uzskatīt par samazinošos (promocijas darbā apskatītajā laika ietvarā) – līdz ar pakāpenisku tās militārās klātbūtnes samazināšanu Eiropā un lielāku uzmanības veltīšanu Āzijai (ne tikai caur līdzšinējām militārajām operācijām Irākā un Afganistānā, bet arī saistībā ar uzsvāru pārlīkšanu uz Āzijas un Klusā okeāna reģionu (piemēram, *Department of Defense...* 2012, 2. lpp.)).

Par palielinājušos uzskatāma Krievijas “iespiešanās” Eiropā un ES mijiedarbības palielināšanos ar Krieviju. Krievijas vara, lai arī vērā ņemama visos elementos, globālā mērogā nav salīdzināma ar ASV un ES ekonomisko un politisko varu un ASV militāro varu. Kā norādījusi Ozoliņa, tad “...salīdzinājumā ar NATO militārajām spējām un ASV potenciālu, Krievija ir un paliek relatīvi spēcīga pret reģionālajām valstīm, bet vāja starptautiski” (Ozoliņa 2009, 45. lpp.)). Līdzīgi kā attiecībā uz tās militāro varu to pašu var attiecināt arī uz Krievijas politisko un ekonomisko varu, kas, lai arī globālā mērogā nav uzskatāma starp pašām būtiskākajām, tomēr reģionālā mērogā un tajā skaitā Baltijas valstīs ir uzskatāma par būtisku. Kā norādīts apakšnodaļā “2.2.2. Baltijas valstis un kaimiņvalstis – NVS un KDLO dalībvalstis”, tad vērojama būtiska Krievijas ekonomiskā klātbūtne un attiecīgi Krievijas ekonomiskās varas un ar to saistītās politiskās varas izpausme Baltijas valstīs.

Tā kā Baltijas valstis atrodas gan ES, gan NATO sastāvā un tām ir ciešas attiecības ar ASV, kā arī vienlaikus tās atrodas Krievijas interešu sfērā, Baltijas valstis acīmredzami atrodas lielvaru mijiedarbības ietekmē, kas izpaužas ne tikai kā to mijiedarbība saistībā ar pašām Baltijas valstīm, bet arī ārpus tām. Attiecībā uz Baltijas valstīm un to drošības situāciju ietekmi rada dažādi mijiedarbības procesi starp ES, NATO un/vai ASV, no vienas puses, un Krieviju, no otras puses (kam var būt attiecīga ietekme uz reģionālās drošības kompleksu robežām), it īpaši šādi:

- ASV, NATO un Krievijas attiecību vispārējā dinamika;
- ASV pretraķešu aizsardzības sistēmas izveides un tās elementu izvietojanas Eiropā process;
- naidīgumam raksturīgo pazīmju izpausmes un attiecīgi drošībiskošanas procesi starp Poliju un Krieviju;

- ES un Krievijas attiecības, it īpaši daļas ES dalībvalstu būtiskā atkarība no Krievijas nodrošinātajām energoresursu piegādēm;
- ES un NATO sadarbība ar citām bijušajām PSRS republikām, tajā skaitā “atvērto durvju” politika.

Attiecībā uz vispārējo ASV (un ar to saistīto NATO) un Krievijas attiecību dinamiku jāatzīmē vairāki elementi, it īpaši ASV intervence Irākā 2003. gadā, pretraķešu aizsardzības sistēmas elementu izvietošana Eiropā radītās domstarpības līdz ASV lēmumam par atteikšanos no sākotnēji iecerētā risinājuma 2009. gada septembrī, Krievijas un Gruzijas bruņotais konflikts 2008. gadā, attiecību “pārstartēšanas” mēģinājums 2009. gadā, pastāvīgi neviennozīmīgi elementi to attiecības, kas izpaudušās arī kā abpusēji spiegošanas skandāli (var atzīmēt, piemēram, 2010. gadā ASV aizturētos desmit Krievijas pārstāvjus vai 2013. gadā Krievijā aizturēto ASV pārstāvi), viedokļu un rīcību atšķirības uz konfliktsituāciju risināšanu citos pasaules reģionos (piemēram, saistībā ar Sīriju, Irānu, Ziemeļkoreju, Kubu). Šāda ASV un Krievijas attiecību mijiedarbība kopumā rada arī neviennozīmīgu iespaidu uz Baltijas valstu drošības vidi. Piemēram, Krievijas rīcība saistībā ar uzbrukumu Gruzijai 2008. gadā parādīja tās potenciālos draudus arī attiecībā uz Baltijas valstīm un var tikt uzskatīts par vienu no būtiskākajiem iemesliem relatīvi plašākai ASV un NATO militāro spēju redzamībai Baltijas valstīs pēc šī konflikta (caur militārām mācībām un Baltijas valstu aizsardzības plānošanu). ASV pretraķešu aizsardzības sistēmas izveides un tās elementu izvietošana Eiropā process radīja negatīvu aktuālās drošības dinamiku un plašu drošībiskošanu ne tikai attiecībās starp Krieviju un ASV, bet arī Krievijas attiecībās ar NATO un tās dalībvalstīm, īpaši Poliju, Čehiju, Rumāniju, Bulgāriju. Lai gan teorētiski no šī procesa Baltijas valstis varētu būt bijušas ieguvējas līdz ar iespējamo pretraķešu sistēmas aizsardzības attiecināšanu uz tām, tomēr tās, iespējams, nonāca faktiskā vājākā pozīcijā līdz ar Krievijas saistību apturēšanu attiecībā uz 1990. gada Līgumu par konvencionālajiem bruņotajiem spēkiem Eiropā, kā arī iespējamo jaunu Krievijas pretraķešu aizsardzības sistēmas elementu izvietošānu Baltijas valstu tuvumā.

Saiknes starp NATO un Krieviju, no vienas puses, izpaužas kā, lai gan vāja, bet tomēr sadarbība – ne tikai caur NATO–Krievijas Padomi (kas tika iecerēta “...kā principiāla struktūra un forums attiecību starp NATO un Krieviju attīstībai” (*Rome Declaration...* 2002, 3. lpp.)), bet arī citos elementos, piemēram, piedalīšanos kopīgās mācībās, ISAF misijas apgādē caur Krievijas teritoriju, konsultācijas par abas puses interesējošiem jautājumiem. No otras puses, vērojama NATO drošībiskošana Krievijā –

NATO, tāpat kā ASV, Krievijā joprojām tiek pozicionēta un uztverta kā aktuāls apdraudējuma avots gan starp valsts institūcijām, gan sabiedrībā (piemēram, saskaņā ar Levadas Analītiskā centra pētījumiem par Krievijas iedzīvotāju viedokli par citām valstīm, kopš 2005. gada ASV pastāvīgi bijušas vismaz starp piecām “visvairāk nedraudzīgi, naidīgi noskaņotajām” valstīm pret Krieviju, bet 2013. gada aptaujā šajā vērtējumā ieņēmusi pirmo vietu (*Levada* 2013)). Tas savukārt atstāj tiešu ietekmi uz Baltijas valstu uztveri Krievijā, kur tās tiek saistītas arī ar militāriem draudiem – lai gan NATO ietvaros tās uzskatāmas par vienām no militāri vājākajām valstīm (Rublovskis 2013, 16. lpp.), tomēr kā daļa no NATO un tās kolektīvās aizsardzības sistēmas var tikt apskatītas kā potenciāls Krievijas apdraudējuma avots. Var uzskatīt, ka negatīva NATO uztvere veicina arī negatīvu Baltijas valstu uztveri Krievijā.

Naidīgumam raksturīgo pazīmju izpausmes un attiecīgi drošībiskošanas procesi ir bijuši novērojami arī starp Poliju un Krieviju – pamatā saistībā ar vēsturiskiem notikumiem (īpaši saistībā ar 1939. gada Molotova–Ribentropa paktu un sekojošajiem notikumiem (daļas Polijas teritorijas okupācija, Katiņas slepkavības), Polijas iekļaušanu PSRS ietekmes sfērā pēc Otrā pasaules kara (kā “Varšavas pakta” valstu apvienības dalībniece tā atradās būtiskā PSRS ietekmē)), saistībā ar jau minēto ASV plānoto pretraķešu aizsardzības sistēmas elementu izvietojumu, saistībā ar Krievijas radīta militāra apdraudējuma bažām (gan Krievijas bruņojuma izvietojuma netālu no Polijas, gan Krievijas militārās mācības netālu no Polijas). Tā kā Polija ir gan NATO, gan ES dalībvalsts, tad tai ir ietekme arī uz šo organizāciju nostādnēm attiecībā uz Krieviju, kas attiecīgi ietekmē arī Baltijas valstis Krievijas kontekstā.

Vēl kā būtisks faktors atzīmējamas ES un Krievijas saiknes, kas attiecībā uz Baltijas valstīm, pirmkārt, apskatāmas kā atkarība, kas izriet no Krievijas nodrošinātajām energoresursu (pamatā dabasgāzes) piegādēm ES dalībvalstīm un atgriezeniskā Krievijas atkarība no ienākumiem par energoresursu piegādi (kā norādījis Molis (*Molis*), tad pārredzamā nākotnē ne Āzija, ne Ziemeļamerika kā dabasgāzes patērētāji nespēs būt alternatīva Eiropai kā Krievijas dabasgāzes patērētājam (*Molis* 2011, 89. lpp.)). Atsevišķas ES dalībvalstis, īpaši Vācija un Francija, ir tradicionāli centušās līdzsvarot ASV lomu Eiropā, tajā skaitā izmantojot attiecības ar Krieviju. Vācijas drīzāk pozitīvās nostādnēs pret Krieviju īpaši izpaudušās enerģētikas politikā, it īpaši “Nord Stream” cauruļvada būvniecības kontekstā, kad Baltijas valstis šādu rīcību kopumā uzskatīja kā par vismaz nekoleģiālu (to aplūkojot ES dalībvalstu starpā) un to enerģētisko drošību pasliktinošu faktoru (plašāk par šī jautājuma drošībiskošanu

apakšnodaļā “3.1.2.3. Ekonomisko draudu dimensija”). No otras puses, ES un Krievijas attiecības enerģētikas jomā izpaudušās kā ES mēģinājumi ierobežot Krievijas uzņēmumu ietekmi ES enerģētikas tirgū caur likumdošanas iniciatīvām (it īpaši ar tā saukto “trešo enerģētikas paketi”) un alternatīvu enerģētikas resursu piegāžu avotu un ceļu iegūšanas (piemēram, plānotā “Nabucco” dabasgāzes cauruļvada būvniecība, sašķidrinātās dabasgāzes terminālu attīstība, Baltijas valstu starpsavienojumu ar citām ES dalībvalstīm veicināšana).

Kā būtiska jāatzīmē ES un NATO sadarbība ar citām bijušajām PSRS republikām, ieskaitot tālāku paplašināšanās perspektīvu. Aktīvākā šobrīd šajā jomā ir ES un tā lielākoties izpaužas caur “Austrumu partnerības” iniciatīvu, kuras “galvenais mērķis ir izveidot nepieciešamos apstākļus, lai paātrinātu politisko asociāciju un tālāku ekonomisko integrāciju starp...” ES un partnervalstīm, bijušajām PSRS republikām – Armēniju, Azerbaidžānu, Baltkrieviju, Gruziju, Moldovu, Ukrainu (*Joint Declaration of the Prague Eastern...* 2009, 5.–6. lpp.). Šīs valstis savukārt Krievija kopumā uzskata par savu ietekmes sfēru (Armēnija, Azerbaidžāna, Baltkrievija, Moldova ir NVS dalībvalstis un NVS darbojās arī Ukraina; Armēnija un Baltkrievija ir arī KDLO dalībvalstis). Tādējādi tā var tikt uzskatīta par cīņu par ietekmi pār šo valstu tālākās attīstības ceļiem – ciešāku sasaisti ar ES vai arī Krieviju. Līdzīgi var atzīmēt arī NATO “atvērto durvju” politiku, kas jaunākajā NATO Stratēģiskajā koncepcijā tika atkārtoti uzsvēta kā joprojām aktuāla (NATO 2010, 27. punkts), kuras ietvaros perspektīvā nav izslēgta jaunu valstu iestāšanās (var atzīmēt, ka 2008. gadā NATO Bukarestes samita deklarācijā, lai gan kopumā neskaidri, tomēr tika atzīmēts, ka Gruzija un Ukraina “...kļūs par NATO dalībvalstīm” (NATO 2008, 23. punkts)), kas savukārt šādas situācijas īstenošanās gadījumā varētu būtiski ietekmēt varas sadalījumu un izplatību un drošības situāciju ne tikai Melnās jūras un Kaukāza reģionā, bet arī plašākā kontekstā starp ES, NATO, ASV, no vienas puses, un Krieviju, no otras puses. Šajā kontekstā Baltijas valstis apskatāmas kā vienas no valstīm, kas visvairāk veicinājušas “atvērto durvju” politiku turpinātību un bijušo PSRS republiku tuvināšanos ES un NATO.

Ar iepriekš minēto saistītas bijušas arī “Vienotās valsts” dalībnieces Baltkrievijas un ES attiecības, kas, kā plašāk apskatīts apakšnodaļā “2.2.2. Baltijas valstis un kaimiņvalstis – NVS un KDLO dalībvalstis”, lielākoties izpaudušās kā kritika demokrātiskas pārvaldības un cilvēktiesību aizstāvības jautājumos un ar to saistīti pret Baltkrieviju vērstie pasākumi (sankcijas). No vienas puses, īpaši Latvija un Lietuva, attiecībās ar Baltkrieviju ir ieņēmušas kritisku nostāju minētajos jautājumos, bet, no

otras puses, ar Baltkrieviju ir sadarbojušās un arī centušās paplašināt ekonomisko sadarbību, nereti debatēs izskanot viedokļiem par nepieciešamību prioritizēt ekonomiskās intereses. Ja ES neieņemtu tik salīdzinoši kritisku nostāju pret Baltkrieviju, iespējams arī Baltijas valstu un Baltkrievijas attiecības būtu veidojošās citādāk.

Arī šiem procesiem, atkarībā no situācijas, ir lielāka vai mazāka ietekme uz Baltijas valstīm un to drošības situāciju, jo lēmumi vai rīcība vienā problēmjautājuma kontekstā var izsaukt izmaiņas lielvaru nostādnēs attiecībā uz Baltijas valstīm citos jautājumos (arī Baltijas valstu drošību lielvaras, īpaši ASV un Krievija, var ietekmēt neatkarīgi no Baltijas valstu gribas un viedokļiem, turklāt arī iepriekš neplānotā veidā, piemēram, reaģējot uz procesiem citā reģionā un citā jomā). Var secināt, ka lielvaru, īpaši ASV (politiskās un militārās varas saglabāšana reģionā) un Krievijas (dažādu varas izpausmju stiprināšana reģionā) attiecību projekcija Baltijas valstu reģionā nav pilnīgi stabila un atkarībā no dažādu notikumu attīstības tā var mainīties. Turklāt jāņem vērā, ka ne vienmēr un īpaši šajā gadījumā militārās un politiskās varas izpausmes būs līdzvērtīgas ekonomiskās varas izpausmēm (kur iezīmējas acīmredzama asimetrija starp ASV politisko un militāro varu, no vienas puses, un ekonomisko varu, no otras puses).

Saskaņā ar nodaļā “1. Reģionālās drošības dinamika un reģionālās drošības kompleksu teorētiskie aspekti” definēto teorētisko ietvaru reģionālās drošības kompleksa apakšreģions ir ģeogrāfiski saistīta valstu grupa reģionālās drošības kompleksa ietvaros, kas starpvalstu drošībiskošanas procesu un/vai valstu drošību ietekmējošo faktoru un to uztveres ziņā apskatāma kā vienota grupa. Ciktāl tas attiecas uz visiem līdz šim apskatītajiem – tradicionālo drošības uztveri raksturojošajiem – faktoriem, atbilstoši šai definīcijai Baltijas valstis ir uzskatāmas par reģionālās drošības kompleksa apakšreģionu, jo trīspusēji šīs problemātikas ietvaros tās nav apskatāmas atsevišķi viena no otras. Tās ārēji lielākoties tiek ne tikai uztvertas kā vienota grupa, bet arī saskaņā ar valstu drošību ietekmējošajiem faktoriem apskatāmas kā no citām atšķirīga valstu grupa – tās ir ģeogrāfiski saistīta grupa, tās vieno stratēģiskās un politiskās saiknes (gan trīspusējās, gan to vienotā iekļaušanās NATO, ES, Ziemeļvalstu sadarbības formātos, stratēģiskās attiecības ar ASV, kas turklāt ir pretējas Krievijas un Baltkrievijas stratēģiskajām un politiskajām saiknēm un ar to saistītā līdzīgā Krievijas kā drošības problēmas uzlūkošana), tām ir līdzīga nesenā vēsture, tās saista ciešas

ekonomiskās saiknes (arī ar tām saistītās domstarpības), to pamattautas ir drīzāk apskatāmas par līdzīgām savā starpā (piemēram, piederība Rietumu kristietībai un tās vēsturiskā ietekme uz vērtību sistēmu un kultūru). Turklāt šie faktori kopumā rada skaidru pamatu arī drošībiskošanas procesiem ar Krieviju, kas tiek apskatīti nākamajā nodaļā.

Lai gan atzīmējamas Lietuvas un Polijas salīdzinoši ciešās politiskās un stratēģiskās attiecības, vēsturiskās saiknes, ekonomiskās saiknes, kultūras saiknes, kā arī Igaunijas un Somijas salīdzinoši ciešās politiskās un stratēģiskās attiecības, ekonomiskās saiknes un kultūras saiknes, tomēr šo valstu divpusējā sadarbība (Lietuva–Polija, Igaunija–Somija) kopumā tik skaidri neizceļas starp citām valstīm – gan salīdzinājumā ar Baltijas valstu savstarpējo sadarbību, gan ņemot vērā citus šo Polijas un Somijas ciešākās sadarbības formātus un reģionālās sadarbības prioritātes (Polija kā Centrāleiropas valsts, daļa no “Višegradas grupas”, tās pozicionēšanās kā Eiropas lielvarai; Somija kā daļa no Ziemeļvalstīm, tās kopumā samiernieciskā politika attiecībā pret Krieviju).

Vienlaikus atzīmējams, ka stratēģiskās un politiskās saiknes kopumā nosaka skaidru dalījuma līniju starp Baltijas valstīm, Poliju kā NATO un ES dalībvalstīm, un drīzāk arī Somiju, Zviedriju kā ES dalībvalstīm, no vienas puses, un Krieviju un Baltkrieviju, kā “Vienotās valsts”, NVS un KDLO dalībvalstīm, no otras puses. Savukārt politisko un stratēģisko saikņu pretmeti, vēsturiskās saiknes, ekonomiskās saiknes, Baltijas valstu drošības problēmas iezīmē ciešu mijiedarbību starp Baltijas valstīm un Krieviju, kas lielākoties rada pamatu negatīvās drošības dinamikai – abpusējai drošībiskošanai, kas tiek aplūkota nodaļā “3. Drošībiskošana Baltijas valstu un Krievijas attiecībās”.

Apskatot lielvaru lomu Baltijas valstu apakšreģionā, var secināt, ka Baltijas valstis ir uzskatāmas par lielvaru sadursmes punktu. ES, lai gan ne kā vienots aktors, kopumā var tikt apskatīta kā ģeogrāfiski vietējā institucionāla rakstura lielvara, ASV kā ģeogrāfiski ārēja globāla lielvara, kas “iespiežas” apakšreģionā, bet Krievija – kā ģeogrāfiski vietējā lielvara. Lielvaru mijiedarbībai ir būtiska ietekme uz Baltijas valstu apakšreģiona drošības situāciju ne tikai atkarībā no to mijiedarbības šajā apakšreģionā, bet tā izriet arī no mijiedarbības procesiem starp ES, NATO un/vai ASV, no vienas puses, un Krieviju, no otras puses, kas liecina par aktīvu šo pušu attiecību dinamiku gan Baltijas valstu reģionā, gan Centrāleiropā un Austrumeiropā kopumā. Lielvaru un to lomas transformācija parāda arī to, ka tai ir bijusi būtiska ietekme arī uz reģionālās

drošības kompleksiem – ne tikai ģeogrāfiski ir paplašinājušās NATO un ES un ap tām centrētā faktiskā plurālistiskā drošības kopiena, bet tās, it sevišķi ES, līdz ar paplašināšanos un attīstību kļuvušas fragmentētākas un iekšēji dažādākas. Līdz ar ASV plašāku pievēršanos citiem pasaules reģioniem Eiropā pakāpeniski sākusi samazināties ASV relatīvā loma, bet pieaugusi Krievijas loma. Lai gan nevar noliegt ES un NATO ietekmi uz Baltijas valstīm caur integrāciju dažādās jomās un ES ietekmi uz Baltijas valstu tuvināšanos Rietumeiropai institucionālā, politiskā un ekonomiskā ziņā un NATO lomu plurālistiskas drošības kopienas uzturēšanā, tomēr pēc līdzšinējā apskata nevar apgalvot, ka Baltijas valstis automātiski būtu kļuvušas par daļu no Buzana un Vēvera iepriekš definētā “ES Eiropas” reģionālās drošības kompleksa un to, vai tieši šāds komplekss joprojām pastāv.

Jāatzīmē arī to, kāpēc Buzans un Vēvers Baltijas valstis apskatīja kā daļu no “postpadomju” drošības kompleksa – tas bija saistīts ar to, ka Baltijas valstu galvenā drošības problēma ir Krievija (*Buzan un Wæver 2003, 431. lpp.*). Arī šobrīd var uzskatīt, ka Krievija joprojām ir galvenā Baltijas valstu drošības problēma (*Andžāns 2014, 461. lpp.*). Pirms drošībiskošanas procesu analīzes par to liecina vairākas pazīmes: plašā ar Krieviju saistīto drošības problēmu uztvere Baltijas valstīs (gan valsts institūcijās, gan arī sabiedrībās kopumā); Baltijas valstu stratēģiskās un politiskās saiknes, kas ir pretējas Krievijas stratēģiskajām un politiskajām nostādnēm; ciešās ekonomiskās saiknes starp Baltijas valstīm un Krieviju un Baltijas valstu faktiskā enerģētiskā atkarība; vēsturiskās saiknes kā pamats nedrošībai attiecībās ar Krieviju; krievvalodīgo iedzīvotāju īpatsvars un viņu integrācijas problemātika Baltijas valstīs, tajā skaitā jautājums par krievu valodas un kultūras lomu tajās – kā pamats iespējamam saspīlējumam.

Attiecībā uz laika periodu līdz Baltijas valstu uzņemšanai ES un NATO, jau tika norādīts, ka negatīvās drošībiskošanas procesi starp ES un NATO dalībvalstīm, no vienas puses, un Baltijas valstīm, no otras puses, nebija uzskatāmi par būtiskiem. Līdzīgi secinājumi attiecināmi arī uz situāciju pēc 2004. gada – joprojām var pieņemt, ka “vecajās” ES dalībvalstīs Baltijas valstis kā Austrumeiropas valstis nereti tiek uztvertas kā iespējams sociāla rakstura apdraudējumu avots (pamatā saistībā ar to migrantiem) un kā sava veida traucēklis pragmatiskāku attiecību ar Krieviju veidošanai, bet Baltijas valstīs saglabājas eiroseptisks noskaņojums (piemēram, salīdzinoši plašās diskusijas un sabiedrības neviennozīmīgais vērtējums par pievienošanos eirozonai Latvijā 2013. gadā) un ierobežotāks pretamerikānisms un pret NATO noskaņojums (kas

ievērojami izteiktāks ir starp krievvalodīgajiem iedzīvotājiem; to gan tikpat labi var apskatīt kā daļu no pacifistiska noskaņojuma). Tomēr kopumā nevar uzskatīt, ka ES, NATO un ASV tiktu uztverts kā apdraudējums un tie tiktu būtiskā apmērā drošbiskoti. Starp atsevišķiem drošbiskotiem jautājumiem Baltijas valstīs var atzīmēt NATO un ES dalībvalsts Francijas lēmumu apgādāt Krieviju ar “Mistral” klases kuģiem, Vācijas ciešās enerģētiskās attiecības ar Krieviju un “Nord Stream” cauruļvada būvniecību, Polijas un Lietuvas konfliktsituācijas un zināma abpusēja drošbiskošana (plašāk par to attiecīgi apakšnodaļās “3.1.1.1. Tradicionālo draudu dimensija” un “3.1.2.3. Ekonomisko draudu dimensija”).

Tomēr iepriekš minētie jautājumi kopumā vērtējami kā salīdzinoši lokāli un ar ievērojami zemāku nozīmību salīdzinājumā ar tālāk apskatāmo Krievijas drošbiskošanu. Tā kā Baltijas valstīs NATO, ES un ASV faktiski nav tikušas drošbiskotas starpvalstu līmenī, tad arī nav bijusi nepieciešamība veikt to atdrošbiskošanu. Tas, ka Baltijas valstīs NATO/ES nesaskata būtiskus apdraudējumus un tos nedrošbisko, Baltijas valstu dimensijā pastiprina tēzi par plurālistiskas drošības kopienas koncepta attiecināšanu kā uz NATO, tā arī uz ES un to ietvertajām valstīm kopumā. Starp Baltijas valstīm un NATO un ES dalībvalstīm netiek izjuts apdraudējums (viennozīmīgi ne militārās drošības sektorā) un nav iedomājama konfliktu risināšana, izmantojot fizisku spēku. Savukārt tas, kādā apmērā Krievija tiek apskatīta kā drošības problēma Baltijas valstīs un Baltijas valstīs Krievijā, detalizētāk tiek analizēts nākamajā nodaļā, tajā aplūkojot starpvalstu drošbiskošanas procesus. Drošbiskošanas procesu analīze nākamajā nodaļā ir būtiska arī tādēļ, ka tradicionālais skatījums uz valstu drošību (varas attiecību sadalījuma, draudzīguma un naidīguma raksturīgo pazīmju un kompleksus saistošo saikņu statisks un objektīvistisks apskats ar fokusēšanos uz militārajiem un politiskajiem draudiem, kuru kopumā var raksturot kā tradicionālo drošības skatījumu), kam pamatā tika pievērsta uzmanība šajā nodaļā, nav uzskatāms par pietiekamu, lai pilnībā atdalītu Baltijas valstis kā apakšreģionu no kaimiņvalstīm, kā arī neļauj pilnībā spriest par tā vietu reģionālās drošības kompleksu vidū.

3. DROŠĪBISKOŠANA BALTIJAS VALSTU UN KRIEVIJAS ATTIECĪBĀS

Nodaļas “Baltijas valstis kā reģionālās drošības kompleksa apakšreģions” noslēgumā attiecībā uz tajā apskatītajiem elementiem (pamatā tradicionālais skatījums uz valstu drošību) tika secināts, ka Baltijas valstis ir uzskatāmas par reģionālās drošības kompleksa apakšreģionu. Tomēr tradicionālais skatījums uz valstu drošību neļauj spriest, kāda ir apskatīto elementu ietekme uz drošībiskošanas procesiem un tātad arī to, kāda ir to aktuālā drošības dinamika. Tāpat šis skatījums nerada pilnīgu skaidrību par to, kāda ir vispārējā drošībiskošanas procesu uzbūve, tajos iesaistītie aktori un to, cik pamatoti vai nepamatoti ir vai nav drošībiskots kāds jautājums.

Pirms drošībiskošanas procesu analīzes tika secināts, ka Krievija vēl aizvien ir galvenā Baltijas valstu drošības problēma (plašā ar Krieviju saistīto drošības problēmu uztvere Baltijas valstīs; Baltijas valstu stratēģiskās un politiskās saiknes; ciešās ekonomiskās saiknes un Baltijas valstu faktiskā enerģētiskā atkarība no Krievijas; vēsturiskās saiknes; krievvalodīgie iedzīvotāji un ar to saistītie problēmjaucājumi). No šī aspekta lielā mērā izriet un ar to ir saistīta Krievijas drošībiskošana Baltijas valstīs un ar to saistītā Baltijas valstu drošībiskošana Krievijā. Turklāt jāatzīmē, ka Krievijas drošībiskošanas Baltijas valstīs intensitāte un apmērs nav salīdzināma ar līdzīgiem procesiem Baltijas valstu starpā un starp Baltijas valstīm un citām to kaimiņvalstīm – iepriekšējās nodaļas noslēgumā minētā apdraudējumu uztvere un drošībiskošanas gadījumi, kas saistāmi ar ES, NATO un ASV, nav uzskatāmi par būtiskiem vai arī daļa šādu gadījumu jāapskata kontekstā ar Krievijas drošībiskošanu. Turklāt ES, NATO un ASV Baltijas valstīs faktiski nav tikušas drošībiskotas oficiālā līmenī un vērojamas pazīmes par uz NATO un ES centrētas plurālistiskas drošības kopienas pastāvēšanu.

Pirmajā nodaļā “Reģionālās drošības dinamika un reģionālās drošības kompleksu teorētiskie aspekti” starpvalstu drošībiskošana tika definēta kā drošībiskošanas process (process, caur kuru referentais objekts tiek parādīts kā apdraudēts vienai vai vairākām auditorijām un kura(s) šī procesa ietvaros apdraudējumu referentajam objektam pieņem (uztver) kā reāli pastāvošu), kur referentais objekts ir valsts vai būtisks valsti veidojošs elements (nācija, tauta, institūcijas, identitāte u.tml.). Tāpēc šajā nodaļā tiek apskatīti tādi drošībiskošanas procesi, kas Baltijas valstis saista ar citām valstīm tādā apmērā, lai šie procesi spētu veidot pamatu reģionālās drošības

kompleksiem (Baltijas valstu gadījumā tie ir drošībiskošanas procesi ar Krieviju). Lai gan arī ņemot vērā iepriekš norādīto var uzskatīt, ka ir problemātiski mērīt un noteikt to, kādā apmērā un kurā brīdī drošībiskošanas process uzskatāms par vērā ņemamu analīzei, tomēr šī darba autora izpratnē ir iespējams identificēt būtiskākos no tiem. Neveicot šādu dalījumu, jautājumu loks varētu būt pārāk plašs – starp dažādiem analīzes līmeņiem, dažādiem aktoriem, auditorijām, kas ne obligāti liecinātu par saiknēm ar un starp reģionālās drošības kompleksiem.

Apakšnodaļā “1.3.2. Problemātiskie aspekti un teorētiskais ietvars tālākajai analīzei” drošībiskojošais aktors (ja tāds ir) tika definēts kā persona, valstiska vai nevalstiska organizācija vai cita valsts vai valstu grupa, kas spēj veikt starpvalstu drošībiskošanu. Kā būtiskākie drošībiskojošie aktori apskatāmi valsts institūcijas (caur oficiālām to vai to pārstāvju nostādnēm, to izdotiem dokumentiem), tomēr atkarībā no gadījuma uzmanība pievēršama arī citiem ar valsti saistītiem vai nesaistītiem drošībiskošanas aktoriem (it īpaši plašsaziņas līdzekļiem, kas atsevišķās valstīs mēdz atrasties tiešā vai netiešā valsts kontrolē). Saskaņā ar šo definīciju būtiskākie avoti drošībiskošanas procesu noteikšanai promocijas darbā ir valsts drošības un aizsardzības politikas dokumenti, ar drošību un aizsardzību saistīto institūciju dokumenti un paziņojumi, oficiālo valsts amatpersonu un vadošo politiķu izteikumi (kas kopumā uzskatāmi par reprezentatīvākajiem avotiem un to radītāji par potenciāli spēcīgākajiem drošībiskojošajiem aktoriem), bet kā paskaidrojoši un ilustrējoši tiek izmantoti statistikas dati, citu pētnieku darbi par attiecīgajiem jautājumiem un cita informācija.

No sākuma tiek apskatīta Krievijas drošībiskošana Baltijas valstīs (“3.1. Krievijas drošībiskošana Baltijas valstīs”), bet pēc tam ar to saistītā Baltijas valstu drošībiskošana Krievijā (“3.2. Baltijas valstu drošībiskošana Krievijā”). Kā jau tika norādīts šīs nodaļas sākumā, tad līdz ar salīdzinoši plašo konceptuālo ietvaru tā pielietošanā nav iespējams izvairīties no empīrisko fenomenu vispārīnāšanas, jo drošībiskošanas procesu pilnīgā izpētē katra gadījuma analīzei nepieciešams plašs informācijas apjoms – tas katra jautājuma izpēti varētu pārvērst par individuālu darbu, kā arī varētu ierobežot citu elementu izpētes iespējas saprātīgā laika periodā. Tādējādi analīze tiek vispārīnāta uz būtiskākajiem attiecīgo jautājumu elementiem. Tāpēc turpmāk tiek atspoguļotas attiecīgo drošībiskošanas procesu būtiskākās sastāvdaļas (notikumi, incidenti, procesi), vienlaikus tos pēc iespējas ilustrējot ar atsaucēm uz konkrētiem avotiem un faktiem, kas skaidrāk izgaismo attiecīgos drošībiskošanas procesa elementus un iesaistītos drošībiskojošos aktorus.

Lai gan jau tika norādīts, ka iespējami dažāda veida dalījumi drošības sektoros un saskaņā ar Buzanu u.c. drošības sektori nav pilnībā atdalāmi un tie savā starpā ir saistīti, tomēr šīs pieejas priekšrocība ir jautājumu kategorizācija – to kā “analītisku līdzekļu” (“dažādu lēcu”) pielietošana labākai jautājumu izpratnei (*Buzan* u.c. 1998, 167., 168. lpp.). Kā alternatīva jautājumu kategorizācijai varētu būt katra drošībiskotā jautājuma individuāla apskatīšana, tomēr šādā gadījumā veidotos pārāk liels risks šo jautājumu mākslīgai sadalīšanai, neņemot vērā to savstarpējo saistību. Drošībiskošanas jautājumi tiek kategorizēti drošības sektoru ietvaros, bet konkrēts jautājumu sadalījums drošības sektoros un to izvēles pamatojums tiek sniegts katras apakšnodaļas ietvaros.

3.1. Krievijas drošībiskošana Baltijas valstīs

Krievijas un Baltijas valstu attiecības tradicionāli bijušas sarežģītas – ne tikai pēc PSRS sabrukuma un Baltijas valstu neatkarības atgūšanas, bet arī senākā vēsturiskā pieredzē. Kopumā starpvalstu attiecības bijušas uzskatāmas par atturīgām, kas atsevišķās situācijās ir uzlabojušās vai arī pasliktinājušās. Attiecības bijušas kopumā plaši drošībiskotas un Baltijas valstu veiktā Krievijas drošībiskošana un to attieksme pret Krieviju ir tikusi ilustrēta ar dažādiem epitētiem, piemēram, Lietuva kā “viena jautājuma valsts” (saistībā ar koncentrēšanos uz ar Krieviju saistītajiem drošības jautājumiem) (*Šešelgyte* 2010, 23. lpp.). Paulausks Baltijas valstu pašu izveidotā tēla NATO un ES ietvaros raksturošanai izmantojis epitētu “bezcerīgi rusofobi” (*Paulauskas* 2013, 64. lpp.).

Saistībā ar Latvijas perspektīvu attiecībā uz Krievijas drošībiskošanu starptautiski savā analīzē ir pieskāries Rostoks. Viņš norādījis, ka Latvijai Krievijas drošībiskošana starptautiskā līmenī nebūtu vienkārša un nebūtu arī vēlams to darīt, turklāt “...neizdevies drošībiskošanas mēģinājums faktiski liegtu Latvijai veikt jebkādas veiksmīgus drošībiskošanas manevrus nākotnē” un tā “rezultāts būtu paaugstināta nedrošība Latvijas gadījumā” (Rostoks 2010, 85., 86. lpp.). Šajā darbā savukārt tiek atsevišķi aplūkoti būtiskākie starpvalstu drošībiskošanas procesi.

3.1.1. Militārās drošības sektors

Militārās drošības sektors no visiem sektoriem ir visvieglāk izdalāmais, un militārās drošības problemātika ir attiecināma uz drošībiskošanas procesiem kā Baltijas valstīs, tā arī Krievijā. Turklāt drošībiskošanas procesi abās pusēs ir savstarpēji saistīti un ietekmē viens otru. Tomēr papildus problemātiku sagādā Krievijas drošībiskošanas procesi saistībā ar Baltijas valstu apdraudējumu virtuālajā vidē – lai gan, kā tas iepriekš (apakšnodaļā “1.2.2. Drošības koncepts un reģionālās drošības kompleksu teorija”) norādīts, virtuālās vides drošības sektoru var apskatīt kā atsevišķu drošības sektoru un arī Baltijas valstis var tikt apskatītas kā virtuālās vides reģionālās drošības kompleksa apakšreģionu vai apakškompleksu (Andžāns 2013a, 21. lpp.), tomēr Baltijas valstīs starpvalstu draudi virtuālajā vidē ir bijuši tieši saistīti ar draudiem fiziskajā vidē un Baltijas valstis aizvien vairāk draudus virtuālajā vidē vērtējušas nacionālās drošības ietvarā. Tāpēc, lai gan to var apskatīt kā atsevišķu sektoru, dēļ līdzībām ar draudiem fiziskajā vidē un pakāpenisku zināmu virtuālās vides militarizāciju,²¹ draudi virtuālajā vidē šajā darbā tālāk tiek apskatīti kā militārās drošības sektora “netradicionālo draudu dimensiju” (kā militārās drošības apakšsektors), ņemot vērā arī to, ka uzbrukuma metodes virtuālajā vidē aizvien biežāk tiek izmantotas kā daļa no militārām operācijām.

3.1.1.1. Tradicionālo draudu dimensija

Krievijas kā militāra apdraudējuma avota pašsaprotamību Baltijas valstīs nosaka militārās varas asimetrija – jau minēts, ka NATO ietvaros tās uzskatāmas par vienām no militāri vājākajām valstīm (Rublovskis 2013, 16. lpp.), savukārt Krievija viennozīmīgi ir militāri spēcīgākā valsts starp Baltijas valstu kaimiņvalstīm (gan konvencionālā, gan nekonvencionālā bruņojuma un to pielietošanas spēju ziņā reģionā). Ar varas asimetriju (tās praktiskās izpausmes pieredzi) saistīts arī vēsturisko notikumu radītais konteksts un Baltijas valstu iedzīvotāju vēsturiskā atmiņa, it īpaši: Baltijas valstu okupācija 1940. gadā, Otrais pasaules karš un tā laikā pret Baltijas valstu iedzīvotājiem pastrādātie

---

²¹ Jāatzīmē ASV nacionālās drošības konceptualizācija, virtuālo vidi atzīstot par vienu no karadarbības vidēm līdzās sauszemes, gaisa, ūdens un kosmosa vidēm (*President of the United States of America* 2010, 22. lpp.), ko vienlaikus var skaidrot kā tā apskatīšanu kā atsevišķu sektoru, gan kā daļu no militārā sektora. Bez ASV arī daudzas citas valstis attīsta militārās uzbrūkošās spējas virtuālajā vidē.

noziegumi, PSRS un vēlāk Krievijas militārā klātbūtne Baltijas valstu teritorijās līdz pat Krievijas karaspēka izvešanai no Lietuvas 1993. gadā un no Latvijas un Igaunijas 1994. gadā. Turklāt okupācijas laikā Baltijas valstis ietverošais Baltijas kara apgabals bija viena no militarizētākajām zonām PSRS (piemēram, saskaņā ar Pazderi “...rēķinot militārpersonu skaitu uz teritorijas lielumu, Latvija bija vismilitarizētākā teritorija PSRS” (Pazdere 2013)). Bruņoto spēku klātbūtne bija redzama ikvienam – kā daudzskaitlīgi militārie objekti visās Baltijas valstīs, tā arī militārpersonu un militārās tehnikas regulāra redzamība ārpus militārajiem objektiem. Šī pieredze un vēsturiskā atmiņa tiek pārnesta uz mūsdienu Krieviju, vēl jo vairāk tādēļ, ka Krievija sevi neatdala no PSRS pagātnes (piemēram, ikgadējās 9. maija svinības, kas nedaudz plašāk aplūkotas apakšnodaļā “3.1.2.2. Sabiedrisko draudu dimensija”). Līdz ar to, daļa Krievijas kā militāra drauda tēla uztveres ir saistīta ar senākiem un mazāk seniem vēsturiskiem notikumiem, un zināmā mērā šie draudi ir varējuši un joprojām var šķist pašsaprotami, jo vēsturiskā atmiņa, īpaši, ja tā saistīta ar pašu cilvēku pieredzēto, lielākoties ir noturīga. Tāpēc Krievijas radītais militārais apdraudējums daļēji pastāv tādā kā vēsturiski simboliskā izpratnē (piemēram, Baltijas valstu sabiedrībās nereti piesaucot mitoloģizētus “krievu tankus” kā potenciālus atkārtotas okupācijas instrumentus). Šie vēsturiskie notikumi vienlaikus pastiprina arī citus tālāk saistītos Krievijas drošībasprocesus.

Visu Baltijas valstu drošības politikas plānošanas dokumenti neizslēdz militāros draudus. Latvijas Nacionālās drošības koncepcijā, lai arī tiek atzīts, ka nav tiešu militāro draudu, ir redzams, ka tādi netiek izslēgti un potenciālo militāro draudu kontekstā skaidri izkristalizējas arī potenciālais draudu avots – Krievija un Baltkrievija (īpaši tiek atzīmētas abu valstu kopīgās militārās mācības 2009. gadā un Krievijas un Gruzijas bruņotais konflikts 2008. gadā – kā “...notikumi, kas radījuši bažas par kaimiņvalstu nodomiem...”) (Saeima 2011, 3.1. apakšnodaļa). Militāros draudus neizslēdz arī Latvijas Valsts aizsardzības koncepcija, norādot, ka “lai arī tiešas militārās konfrontācijas iespējamība Latvijas teritorijā ir samērā zema, to pilnībā nevar izslēgt” (Saeima 2012, 8. punkts) (rīcība militāra apdraudējuma gadījumā tiek paredzēta arī civilās aizsardzības sistēmas ietvaros (MK 2011, 29. pielikums)). Igaunijā Nacionālās drošības koncepcijā, lai arī norādīts, ka “militārs uzbrukums Igaunijai šobrīd un tuvākajā nākotnē ir maz ticams”, ilgtermiņā tas netiek izslēgts (*Riigikogu* 2010, 8. lpp.). Līdzīgi kā Latvijas gadījumā, arī Igaunijā tās Nacionālās aizsardzības koncepcijā iespējams militārais apdraudējums vismaz netieši tiek saistīts ar Krieviju, minot to

kontekstā ar mēģinājumiem nostiprināt savu ietekmi ārpus tās robežām un tās bruņoto spēku pieaugumu Igaunijas tuvumā (KM 2011, 7. lpp.). Lai gan saskaņā ar Lietuvas Nacionālās drošības koncepciju “...nepastāv tieša militāra apdraudējuma valsts suverenitātei un teritoriālajai integritātei...”, tajā pat laikā “spēka politikas tradicionālās izpausmes” tiek norādītas kā tādas, kas var būtiski ietekmēt Lietuvas nacionālo drošību, atzīmējot “...atsevišķu reģiona valstu augošo militāro varu, tendences to demonstrēt vai draudot to lietot vai to lietojot” (*Seimas* 2012a, 9. punkts, 11.1. punkts). Arī Lietuvas Militārajā stratēģijā tiek atzīmēts, ka “...konvencionāla rakstura militārie draudi visticamāk pastāvēs arī nākotnē” (KAM 2012, 8.1. punkts). Visu trīs valstu dokumenti arī paredz dažādus militārā apdraudējuma novēršanas un aizsardzības spēju stiprināšanas pasākumus. Tādējādi Krievija kā iespējams militāru draudu avots tiek iezīmēta Baltijas valstu drošības un aizsardzības politikas pamatdokumentos, attiecīgo valstu būtiskākajām institūcijām (t.sk. augstākā likumdevējvaras) ne tikai publiski izklāstot savu redzējumu par draudiem, bet vienlaikus arī savām sabiedrībām un starptautiskajai sabiedrībai faktiski drošībiskojo Krieviju. Pieņemts, ka šāda rakstura dokumenti ir arī par pamatu drošības un aizsardzības politikas plānošanas virzieniem un to praktiskajām izpausmēm.

Krievijas drošībiskošanu var saskatīt arī saistībā ar Baltijas valstu dalību NATO un NATO kolektīvās aizsardzības sistēmu. Baltijas valstis 1990.-to gadu sākumā par vienu no to ārējās un drošības politiku pamatmērķiem noteica dalību NATO, kas Aukstā kara laikā viennozīmīgi bija uzskatāms par pretmetu PSRS un tās faktiski vadītajai “Varšavas pakta” valstu grupai. Lai arī, kā tas jau norādīts apakšnodaļā “2.1.3. Eiroatlantiskie aktori un to ietekme uz Baltijas valstu drošības vidi”, NATO pēc Aukstā kara beigām un faktiskā ienaidnieka izzušanas veikusi būtisku pārveidi – ne tikai paplašinoties, bet arī pastāvīgi transformējoties no klasiskas kolektīvās aizsardzības organizācijas, aizvien vairāk savā darbībā ietverot darbību ārpus eiroatlantiskās ģeogrāfiskās telpas un darbību jomās ārpus tradicionālās drošības. Tomēr NATO savā darbībā ir saglabājusi kolektīvās aizsardzības principu (pēdējo gadu laikā skaidrāk izgaismojies caur jaunāko NATO Stratēģisko koncepciju (NATO 2010, 4a. punkts) un atklātībā nonākušo informāciju par NATO Baltijas valstu militārās aizsardzības plāna veidošanu (*Wikileaks* 2010).

Kā norādīts apakšnodaļā “2.1.3. Eiroatlantiskie aktori un to ietekme uz Baltijas valstu drošības vidi”, tad pēc iestāšanās NATO kolektīvās aizsardzības princips kā pamats Baltijas valstu drošībai ir ticis plaši pozicionēts kā Baltijas valstu drošības

garants. Visas trīs Baltijas valstis faktiski pilnībā paudušas paļaušanos uz NATO kolektīvās aizsardzības sistēmu kā pamatu savai drošībai. Kolektīvās aizsardzības jautājumu Baltijas valstīs izgaismoja arī jau pieminētais tā sauktais “Wikileaks” skandāls, kad tā ietvaros tika publiskota informācija par Baltijas valstu militārās aizsardzības plānošanu NATO ietvaros (*Wikileaks* 2010), raisot arī publiskas diskusijas par NATO kolektīvās aizsardzības sistēmas efektivitāti un vienlaikus arī Krieviju kā joprojām aktuālu militāro draudu. Komentējot ar šo skandālu saistīto informāciju, piemēram, toreizējais Latvijas Ministru prezidents Dombrovskis norādīja, ka šāda plāna esamība, izņemot tā detaļas, arī iepriekš nav bijusi noslēpums (Dombrovskis 2010). Neskatoties uz to, ka iestāšanās procesa NATO laikā (īpaši pēdējos gados) Krievijas drošībiskošana ārēji nebija izteikta, šādā veidā tika vēlreiz publiski apstiprināts, ka ne tikai Baltijas valstis, bet arī NATO plāno Baltijas valstu aizsardzību tieši pret Krieviju, jo cits militāra rakstura apdraudējums kā vien Krievijas Baltijas valstu ģeopolitiskajā situācijā ir gandrīz neiedomājams (iespējams, vēl vienīgi no Baltkrievijas, kas jau tika atzīmēta šajā apakšnodaļā). Visticamāk Baltijas valstu tiekšanās pēc kolektīvās aizsardzības garantijām NATO (vienlaikus ārēji Krieviju aktīvi nepozicionējot kā apdraudējumu), gan arī to uzsvēršana par savas drošības pamatu faktiski automātiski iezīmē Krieviju kā iespējamā apdraudējuma avotu. Atbildot uz to, kādēļ Baltijas valstīm nepieciešama NATO garantētā kolektīvā aizsardzība, vēl varētu tikt norādīts, ka tā varētu nodrošināt aizsardzību arī pret pašlaik neparedzamiem draudiem vai tā sauktajiem “jaunajiem draudiem”. Tomēr jāņem vērā, ka aizsardzības spējas pret “jaunajiem draudiem” NATO ietvaros vērtējamas kā tādas, kas atrodas tikai attīstības stadijā (īpaši virtuālās vides un enerģētikas drošības jomās (piemēram, Paulausks norādījis, ka “ir maz kas bez apspriešanas, ko NATO varētu darīt, atbildot, piemēram, Krievijas enerģētiskās šantāžas gadījumā” (*Paulauskas* 2013, 69. lpp.)), un, kas vēl būtiskāk – arī “jauno draudu” kontekstā tieši Krievija ir tikusi plaši apspriesta kā šāda veida draudu avots NATO dalībvalstīm.

Ja iepriekš apskatītie draudu pozicionējumi vairāk saistīti ar teorētiskām konstrukcijām, tad bez tām jāatzīmē arī šo draudu iespējamo izpausmju drošībiskojumi, kas saistīti ar reāliem notikumiem. Par salīdzinoši mazāk apspriestām uzskatāmas Krievijas jūras spēku darbības Baltijas jūrā, bet apspriestākā Krievijas militāra drauda redzamība Baltijas valstīs bijusi saistīta ar tās militārās aviācijas aktivitātēm. Saskaņā ar Baltijas valstu institūciju izplatīto informāciju, Krievijas militārās lidmašīnas regulāri lidojušas Baltijas valstu tuvumā neidentificējot sevi, bieži liekot pacelties Lietuvā

izvietotajām NATO militārajām lidmašīnām. Par šādiem gadījumiem ticis ziņots vairākkārt viena gada laikā, jo īpaši 2013. gadā. Ir tikuši konstatēti pasažieru, transporta, kaujas lidmašīnu, bumbvedēju, izlūkošanas lidmašīnu lidojumi. Turklāt jāpasvīturo, ka 2005. gada septembrī Krievijas kaujas lidmašīna ne tikai pārkāpa Lietuvas gaisa telpas robežu, bet arī avarēja tās rietumu daļā (saskaņā ar Lietuvas Aizsardzības ministrijas sniegto informāciju tai nebija atļauts šķērsot Lietuvas gaisa telpu (KAM 2005)). Publiski ir pieejama informācija par daudziem Krievijas militārās aviācijas pietuvošanās gadījumiem Baltijas valstīm – lielākoties ar tiešu vai netiešu vēstījumu, ka Krievijas militārā aviācija ar savu darbību kārtējo reizi izraisa aizdomas. Informāciju par tiem izplata Baltijas valstu aizsardzības nozares institūciju pārstāvji (šeit var minēt Latvijas Nacionālo bruņoto spēku (NBS) “Twitter” kontā ievietoto informāciju par šo problemātiku, bieži informējot arī par konkrētiem identificēto Krievijas lidmašīnu modeļiem – piemēram, NBS 2013a, 2013b, 2013c, 2013d, 2013e, 2013f, 2013g, 2013h, 2013i, 2013j)).

Maz ticams, ka Baltijas valstis izplatītu maldīgu informāciju par šiem incidentiem, īpaši ņemot vērā, ka līdzīgi incidenti ar Krievijas militārās aviācijas piedalīšanos novēroti citviet pasaulē, arī Baltijas jūras valstu reģionā (jāatzīmē Zviedrijā un Baltijas valstīs plaši publiski apspriestais gadījums, kad 2013. gada martā Krievijas bumbvedēji un kaujas lidmašīnas, iespējams, imitēja uzbrukumu Zviedrijai). Atklāts paliek jautājums par to, vai visi vai arī daļa šo incidentu no Krievijas puses ir radīti apzināti vai arī saistīti ar pilotu nevērību vai procedūru atšķirībām Krievijas un NATO gaisa spēkos. Tāpat jāatzīmē, ka dažu incidentu nozīme (to publiskošana), iespējams, tikusi pārspīlēta, īpaši gadījumos, kad NATO lidmašīnas devušās veikt Krievijas lidmašīnu identificēšanu virs Baltijas jūras – lai gan to rezultāts ir bijis iepriekš paredzams – tiks identificēta Krievijas militārās lidmašīna, par to tiek nekavējoties izplatīta publiska informācija. Tādā veidā Baltijas valstu aizsardzības nozares institūcijas šos incidentus izmantojušas, lai pasvītrotu NATO Baltijas valstu gaisa telpas patrulēšanas būtiskumu Baltijas valstīs, kā arī lai atkārtoti norādītu uz Krievijas militārajām aktivitātēm reģionā. No otras puses, jāpieņem, ka arī Krievija nepieciešamības gadījumā visticamāk spētu izvairīties no šādām darbībām. Tādēļ to var apskatīt arī kā Krievijas militārās varas izrādīšanu. Kopsummā Krievijas militārās aviācijas aktivitātes ir iezīmējušas Krieviju kā militāru draudu Baltijas valstu sabiedrību, gan lēmumu pieņēmēju uztverē. Par to liecina tas, ka šīs aktivitātes bieži tiek atspoguļotas plašsaziņas līdzekļos. Šīm aktivitātēm tikuši veltīti arī dažādu Baltijas

valstu amatpersonu un politiķu izteikumi, kur kā vienu no redzamākajiem var atzīmēt Igaunijas prezidenta Ilvesa teikto sakarā ar 2013. gada martā Krievijas militāro lidmašīnu, iespējams, imitēto uzbrukumu Zviedrijai salīdzinot ar “modinātāja zvanu” visam Baltijas jūras reģionam (Ilves 2013), tādējādi uzsverot Krievijas aizvien aktuālos militāros draudus ne tikai Baltijas valstīm, bet arī citām reģiona valstīm.

Īpaši plaši Krievija kā drauds drošībiskots saistībā ar Krievijas un Gruzijas militāro konfliktu 2008. gada augustā. Baltijas valstis konflikta laikā izteikti atbalstīja Gruziju. Saeima pieņēma īpašu paziņojumu, nosodot “...Krievijas militāro uzbrukumu Gruzijai...”, norādot uz bažām “...par ikvienas Krievijas kaimiņvalsts drošību, teritoriālo neaizskaramību un neatkarību”, kā arī aicinot NATO dalībvalstis “...izvērtēt jauno drošības situāciju...” (Saeima 2008, 1., 2. lpp.) (2011. gadā apstiprinātajā Nacionālās drošības koncepcijā militārā apdraudējuma novēršanas apakšnodaļā tieši šis konflikts minēts kā viens no notikumiem, kas radījis “bažas par kaimiņvalstu nodomiem” (Saeima 2011, 3.1. apakšnodaļa). Arī Igaunijas Rīgikogu 2008. gada augustā paziņojumā nosodīja Krievijas militāro agresiju un nosauca Krieviju par agresoru (Riigikogu 2008). Visu trīs Baltijas valstu parlamentu vadītāji vienojās kopīgā deklarācijā, paužot atbalstu Gruzijai, apzīmējot notiekošo kā Krievijas agresiju un, cita starpā, norādot uz “...bažām par nākotni ikvienā valstī, kuras teritorijā dzīvo Krievijas pilsoņi” (*Declaration of Presidents of Parliaments...* 2008). Savukārt Lietuvas, Igaunijas prezidenti un Latvijas ministru prezidents kopā ar Polijas un Ukrainas prezidentiem militārā konflikta laikā ieradās Gruzijas galvaspilsētā Tbilisi un publiski klātienē puda atbalstu Gruzijai. Bez valsts institūciju un politiķu paustā nosodījuma Krievijai jāatzīmē arī sabiedrības attieksme, piemēram, netipiski Latvijai (kur sabiedrība lielākoties kūtri reaģē uz ārpolitiskiem notikumiem) Rīgā notika plaši apmeklēts atbalsta gājiens Gruzijai, kā arī citādos veidos sabiedrība puda atbalstu Gruzijai (tiesa gan, jāatzīmē, ka pilnīgi atšķirīgu nostāju ieņēma krievvalodīgie plašsaziņas līdzekļi un to mērķauditorija). Par to liecina arī 2008. gada augustā sabiedriskās domas pētījumā konstatētais – “kopš 2007. gada augusta ievērojami pieaudzis to Latvijas iedzīvotāju īpatsvars, kuri uzskata, ka Krievija ir drauds Latvijas neatkarībai” (vienlaikus atzīmējot ievērojamās atšķirības viedokļos starp latviski un krieviski runājošajiem iedzīvotājiem) (SKDS 2008, 1.–2. lpp.). Tāpat šis konflikts ietekmēja gan Baltijas valstu, gan NATO aizsardzības plānošanu, kas acīmredzot izpaudies atkārtotā uzsvārā uz kolektīvo aizsardzību jaunākajā NATO Stratēģiskajā koncepcijā (NATO 2010, 4a. punkts).

Īpaši pēdējo gadu laikā, Krievija tikusi plaši drošībiskota saistībā ar tās veiktajām militārajām mācībām Baltijas valstu tuvumā. 2009. gada augustā un septembrī Krievijas ziemeļrietumos notika militārās mācības “Ladoga 2009”, bet septembrī Krievijā un Baltkrievijā notika liela mēroga militārās mācībās “Zapad 2009”. Saskaņā ar oficiāli sniegto informāciju tajās bija iesaistīti aptuveni 12,5 tūkstoši karavīru un, lai gan Krievija norādīja uz šo mācību “aizsardzības raksturu” (PRF 2009c), tomēr Polijā un īpaši Baltijas valstīs bija izplatīts viedoklis, ka mācībās simulēti uzbrukumi Baltijas valstīm un Polijai. Piemēram, toreizējais Latvijas aizsardzības ministrs Lieģis norādīja, ka “mācību laikā tika pieņemts, ka ir aplenkta Kaļiņingrada un, lai to atbrīvotu, tika inscenēts iebrukums NATO dalībvalstīs – Baltijas valstīs” (Lieģis 2009). Savukārt Igaunijas prezidents Ilves atbildē uz šīm mācībām aicinājis NATO sarīkot reģionā līdzīgas mācības (Ilves 2009). Vēlāk abas mācības kopā ar jau minēto Krievijas un Gruzijas bruņoto konfliktu Latvijas Nacionālās drošības koncepcijā apzīmētas kā “notikumi, kas radījuši bažas par kaimiņvalstu nodomiem” (Saeima 2011, 3.1.apakšnodaļa). Ažiotāža bija vērojama saistībā ar līdzīgām mācībām 2013. gada septembrī “Zapad 2013”, kurās, saskaņā ar oficiāli sniegto informāciju, piedalījās vairāk nekā desmit tūkstoši karavīru (Putin 2013), lai gan patiesais skaits varētu būt bijis ievērojami lielāks. Līdzīgā veidā kā attiecībā uz “Zapad 2009” Baltijas valstīs tika plaši paustas aizdomas par šīm mācībām. Piemēram, Lietuvas aizsardzības ministrs Oleks (Olekas) norādīja, ka, pēc viņa domām, atsevišķi šo mācību elementi ir vērsti pret Krievijas kaimiņvalstīm (Olekas 2013a), Saeimas Nacionālās drošības komisijas priekšsēdētājs Zatlers norādīja, ka “militārie manevri vairāk līdzinās uzbrukuma scenāriju treniņam un pilnveidošanai” (Zatlers 2013).

Vēl kā būtiski jānorāda Krievijas kā drauda attēlojumi saistībā ar tās militāro aprīkojumu. Visticamāk, pazīstamākais no tiem saistīts ar Francijas lēmumu apgādāt Krieviju ar “Mistral” klases kuģiem, kas diezgan plaši bija atspoguļots Baltijas valstu masu medijos un politiķu izteikumos. Lai arī līgums starp abu valstu aizsardzības ministrijām par kuģu būvi tika parakstīts 2011. gadā, jau iepriekš Baltijas valstīs šāda iespējamība raisīja salīdzinoši plašu rezonansi. Satraukums lielākoties bija saistīts ar izskanējušajām baumām par šo kuģu iespējamu izvietojumu Baltijas jūrā. Satraukumu par šo lēmumu paudušas daudzas augstas Baltijas valstu amatpersonas un, piemēram, toreizējais Igaunijas Aizsardzības spēku komandieris Lāneotss (Laaneots) nav izslēdzis šāda kuģa izvietojumu Baltijas jūrā (Laaneots 2009), bet toreizējā Lietuvas aizsardzības ministre Juknevičiene (Juknevičiēne) norādīja, ka “...mēs nevaram izslēgt, ka šis

militārais aprīkojums var tikt izmantots nelegitīmiem mērķiem pretēji mūsu vērtībām un principiem” (*Juknevičienē* 2010), tādējādi, iespējams, norādot uz to radīto apdraudējumu Baltijas valstīm vai to partnervalstīm. Baltijas valstīs šis gadījums tika apskatīts ne tikai kā iespējams papildus drauds un Krievijas iespējamo negatīvo nodomu apliecinājums, bet arī kā NATO dalībvalstu solidaritātes trūkums, vienai no tās dalībvalstīm piegādājot Krievijai modernu militāro tehniku.

Tāpat Krievijas militārās infrastruktūras stiprināšanas ietvaros var tikt apskatīts Kaļiņingradas apgabala (kas ir viens no un ja ne pats militarizētākais reģions Baltijas jūras reģionā) vēl tālākas militarizācijas jautājums. “Kaļiņingradas jautājums” ir bijis saistīts ne vien ar aprakstītajām militārajām mācībām “Zapad 2009” un “Zapad 2013”, bet biežāk ticis saistīts ar iespējamo “Iskander” tipa raķešu sistēmu izvietojumu šajā apgabalā, kas bieži ticis piesaukts kā veids, kā atbildēt uz ASV veidotās pretraķešu sistēmas elementu izvietojumu Eiropā (piemēram, *Medvedev* 2008). Par šādu raķešu kompleksu izvietojumu Kaļiņingradas apgabalā satraukumu paudušas amatpersonas Baltijas valstīs – piemēram, 2013. gada decembrī pēc izskanējušām ziņām par “Iskander” tipa raķešu sistēmu iespējamo izvietojumu Kaļiņingradas apgabalā gan Lietuvas, gan Latvijas aizsardzības ministri norādīja uz notiekošā potenciālo negatīvo ietekmi uz drošības situāciju (*Olekas* 2013b, *Pabriks* 2013c). Tāpat šis jautājums ticis salīdzinoši plaši apskatīts plašsaziņas līdzekļos.

3.1.1.2. “Jauno” draudu dimensija

Pēdējo gadu laikā draudi virtuālajā telpā ieņēmuši nozīmīgu vietu ne tikai citu valstu un starptautisko organizāciju drošības darba kārtībā, bet arī Baltijas valstu drošības un aizsardzības politikās un to plānošanas dokumentos – turklāt ar acīmredzamu uzsvāri uz šo draudu saistību ar citām valstīm kā šo draudu avotu. Dalījums starp valstiskiem draudiem un citiem ir īpaši būtisks tādēļ, ka virtuālajā telpā draudi ir ļoti dažādi, kas var būt un var arī nebūt saistīti ar citām valstīm un to valdībām (ieskats draudu uzbūvē dots apakšnodaļā “1.2.2. Drošības koncepts un reģionālās drošības kompleksu teorija”).

Igaunija tikusi uzskatīta par attīstītāko starp Baltijas valstīm informācijas tehnoloģiju drošības un aizsardzības jomā. Iezīmējot šī apdraudējuma aktualitāti un saistību ar starpvalstu draudiem, tās Kiberdrošības stratēģijā tiek norādīts, ka “ar

virtuālās telpas izmantošanu teroristu organizācijas, organizētie noziedznieki un valstu atbalstīti aktori jau rada nopietnu globālu apdraudējumu” un, cita starpā, virtuālā telpa var tikt izmantota, “...lai neļautu valstij funkcionēt, kā arī propagandas mērķiem...” (VV 2008, 10., 21. lpp.). Līdzīgi arī Igaunijas Nacionālās drošības stratēģijā norādīts, ka “koordinēti kiberuzbrukumi... var radīt būtiskus zaudējumus sabiedrībai” un “...kibertelpa var tikt izmantota spriedzes un konfliktu izraisīšanai sabiedrībā” (*Riigikogu* 2010, 6., 8. lpp.). Arī drošības paaugstināšanas pasākumos daļa Igaunijas aktivitāšu skaidri pasvītrotušas saikni ar iespējamiem starpvalstu konfliktiem – starptautiski labāk atpazīstamās aktivitātes ir Kiberaizsardzības vienības izveide Igaunijas Aizsardzības līgas ietvaros (daļa no Aizsardzības spēkiem) un NATO Izcilības centra informācijas tehnoloģiju aizsardzības jautājumos (NATO CCD COE) izveide Tallinā 2008. gadā. Lai gan Igaunija nosaukšana par “vienu no pasaules kiberaizsardzības un drošības centriem” (*Ilves* 2012) var šķist pretencioza, tomēr ir grūti noliegt, ka Igaunija “...ir bijusi viena no vadošajām valstīm, veicinot iniciatīvas kiberdrošības paaugstināšanai...” dažādu starptautisko organizāciju ietvaros (*Pernik un Tuohy* 2013, 5. lpp.), kas, cita starpā, izpaužas dažādu augsta līmeņa pasākumu organizēšana Igaunijā, iniciatīvas uzņemšanās starptautisko organizāciju, īpaši ES un NATO ietvaros (jau minētā NATO CCD COE darbība Tallinā).

Latvijas Nacionālās drošības koncepcijā informācijas tehnoloģiju apdraudējuma novēršana noteikta par vienu no prioritātēm, kā arī atzīts, ka ar informācijas tehnoloģiju izmantošanu var “...apgrūtināt valsts politisko, ekonomisko, militāro lēmumu pieņemšanas mehānismu darbību, dezinformēt sabiedrību, kā arī izraisīt tehnogēnas avārijas” (Saeima 2011, 3.7. apakšnodaļa). Tāpat Ministru kabineta līmenī ticis norādīts uz saikni starp politiski, sabiedriski vai ekonomiski jūtīgiem notikumiem un politiski motivētiem uzbrukumiem kā no Latvijas, tā arī no citām valstīm, kā arī pret Latviju tiek pieļauti “liela apmēra elektroniskie uzbrukumi” (MK 2013c, 6., 3. lpp.). Arī Valsts aizsardzības koncepcija paredz, ka nākotnē potenciāls pretinieks spēs darboties ne tikai fiziskajā telpā, bet arī virtuālajā telpā (Saeima 2012, 12. punkts). Saikni ar iespējamiem starpvalstu konfliktiem parāda tas, ka ir plānots attīstīt un uzlabot Nacionālo bruņoto spēku aizsardzības spējas (MK 2013c, 9. lpp.), kā arī tiek veidota kiberaizsardzības vienība Zemessardzes ietvaros (AIM 2013, 5. lpp.).

Lietuvas Nacionālās drošības stratēģija nosaka informācijas tehnoloģiju drošību par vienu no nacionālās drošības primārajām interesēm un kiberuzbrukumus kā vienu no ārējo apdraudējumu veidiem (Seimas 2012a, 8.8., 10.5. punkts). Arī Lietuvas

Militārā stratēģija kiberuzbrukumus iezīmē kā vienus no būtiskākajiem apdraudējumiem, norādot, ka “dažas valstis un nevalstiskie aktori mēģina izmantot kiberuzbrukumus savu mērķu sasniegšanai...” un arī nākotnē “...atsevišķas valstis un nevalstiskie aktori meklēs iespējas izmantot kiberuzbrukumus biežāk...” (KAM 2012, 8.4. punkts). Demonstrējot saikni ar iespējamiem starpvalstu konfliktiem, noteikts, ka Lietuvas bruņotajiem spēkiem un ar tiem saistītajām institūcijām jāattīsta spējas, lai arī miera laikā “...palīdzētu atbildēt uz masīviem kiberuzbrukumiem...” (KAM 2012, 15.3. punkts). Tāpat tiek plānots “nodrošināt Lietuvas virtuālā kiberperimetra aizsardzību no ārējiem kiberuzbrukumiem” (RV 2011, 5. lpp.) un attīstīt militārās spējas šajā jomā (Seimas 2012, 15.5.5. punkts).

Igaunija un Lietuva ir pieredzējušas arī publiski zināmus un kopumā par starpvalstu incidentiem uzskatāmus notikumus virtuālajā telpā, kas abi bieži tikuši raksturoti kā politiski motivēti (piemēram, Tika (*Tikk*) u.c. abus incidentus, pirms to tehnisko, tiesisko un citu aspektu analīzes, pirmkārt, aplūko politisko notikumu kontekstā (*Tikk* u.c. 2010, 15., 51. lpp.)). Igaunija ir ieguvusi plašu atpazīstamību ar “pirmo koordinēto kiberuzbrukumu pret veselu valsti” (VV 2008, 6. lpp.), kas bija saistīts ar tā sauktā “bronzas kareivja” pārvietošanu Tallinā 2007. gada aprīlī, kas izraisīja ielu nemierus un krievvalodīgo iedzīvotāju protestus. Arī Krievijas amatpersonas izteica asu kritiku par “bronzas kareivja” pārvietošanu (piemēram, tika norādīts uz gaidāmām “nopietnām sekām” abu valstu attiecībās (*Lavrov* 2007), kā arī norādīts, ka “...Igaunijas valdība vēlas pārrakstīt Otrā pasaules kara vēstures mācības...” (MIDRF 2007)). Pret Igauniju tika vērstas arī slēptas ekonomiskās sankcijas (var atzīmēt, ka saistībā ar šo incidentu samazinājās arī tirdzniecības attiecības starp Igauniju un Krieviju un to vēl vairāk pastiprināja globālā ekonomiskā krīze (*Tüür* un *Vare* 2012, 254. lpp.)). Arī virtuālajā telpā vairākas nedēļas notika “nemieri” – uzbrukumi pret valsts un privātā sektora informācijas tehnoloģiju resursiem, padarot par nepieejamiem vai traucējot interneta pakalpojumus un apgrūtinot valsts institūciju un privātā sektora darbību. Daudz mazākā apmērā un ar ievērojami mazākām sekām arī Lietuva cieta no uzbrukumiem 2008. gada jūnijā saistībā ar aizliegumu izmantot PSRS un nacistiskās Vācijas simbolus publiskos pasākumos. Līdzīgi kā Igaunijas gadījumā, arī toreiz Krievija oficiāli puda neapmierinātību ar Lietuvas rīcību saistībā ar izmaiņām likumdošanā, piemēram, norādot, ka tas ir “...vēl viens mēģinājums sagrozīt vēsturi” (MIDRF 2008).

Lai gan abu virtuālajā vidē notikušo incidentu avotu noteikšana tehniski faktiski nav bijusi iespējama, abos gadījumos bija acīmredzamas saiknes ar Krieviju, to skaitā – uzbrukumi bija saistīti ar jau aprakstītajiem incidentiem fiziskajā telpā. Bija vērojamas acīmredzamas pazīmes par krievu valodā runājošu cilvēku iesaisti uzbrukumu organizēšanā (piemēram, instrukciju par uzbrukuma veikšanu izplatīšana krievu valodā), bet uzbrukumu laikā izķēmotās interneta mājaslapas saturēja uzrakstus krievu valodā un PSRS, Krievijas simbolus. Krievijas saistība ar uzbrukumiem norādīta ne tikai Igaunijas, bet arī Rietumvalstu plašsaziņas līdzekļos (piemēram, “Igauniju skar “Maskavas kiberkarš”” (*BBC News* 2007), “Igaunijas datoriem pēkšņi uzbrūk, iespējams, krievi” (*New York Times* 2007)). Uz Krievijas iespējamo lomu šajos uzbrukumos norādījušas arī Igaunijas amatpersonas – piemēram, toreizējais Ministru prezidents Ansips (*Ansip*) norādīja uz Krievijas valdības atbildību par šiem uzbrukumiem (*BBC News* 2007) (arī turpmāk Igaunija šos uzbrukumus ir diezgan plaši pozicionējusi, tajā skaitā arī tieši vai netieši norādot uz potenciālo Krievijas līdzdalību uzbrukumu organizēšanā vai vismaz to izcelsmi uz austrumiem no Igaunijas). Igaunijas Drošības policija (KAPO) informēja, ka šie uzbrukumi “...nāca no Krievijas”, norādot, ka tos varēja organizēt dažādi subjekti – “...ekstrēmisti, teroristi, organizētās noziedzības pārstāvji un politiskās propagandas ietekmētas-uzkūdītas grupas” (KAPO 2008, 3. lpp.). Krievija gan nav atzinusi saistību ar šiem uzbrukumiem. Lai gan Krievijas jauniešu kustības “Naši” pārstāvis uzņēmās atbildību par Igaunijas uzbrukumu organizēšanu (tiesa gan, norādot, ka tas darīts nevis pēc Krievijas valdības ierosinājuma, bet gan “...balstoties uz pašu iniciatīvu”) (*Goloskokov* 2009), tomēr nav pilnīgas skaidrības par šā paziņojuma patiesumu. Vienlaikus saistībā ar šo jānorāda, ka KAPO vērsusi uzmanību, ka, lai arī ne vienīgā, šobrīd “...aktīvākā valsts reģionā kiberizlūkošanā ir Krievija, kas gadiem ir veikusi investīcijas, veidojot tās tehniskās izlūkošanas spējas, īpaši tās uzbrūkošās kiberizlūkošanas spējas” (KAPO 2012, 17. lpp.).

Attiecībā uz abiem aplūkotajiem incidentiem jānorāda arī uz vizuālo (attēlu) drošībiskošanu (kas tika aplūkota apakšnodaļā “1.2.3. Drošībiskošana un atdrošībiskošana kā reģionālās drošības kompleksus veidojošie faktori” saistībā ar tā saukto “Muhameda karikatūru krīzi” (*Hansen* 2011)) un attiecīgu pašdrošībiskošanu, kas, iespējams, notika neapzināti – līdz ar izķēmotajām mājaslapām un to saturu aizstājošajiem PSRS, Krievijas simboliem un uzrakstiem krievu valodā (kas vēlāk tikuši

demonstrēti uzbrukumu ilustrācijai un vizualizācijai) šie uzbrukumi paši par sevi nevarēja neasociēties ar Krieviju.

Pēc šiem incidentiem notikuši arī dažādi citi mazāka mēroga uzbrukumi, kas varētu tikt saistīti ar ārvalstīm. Kā viens no tādiem pēdējā laikā jāatzīmē uzbrukumi un to mēģinājumi (kas gan būtisku kaitējumu nav nodarījuši vai arī par tādiem nav zināms publiski) pret Baltijas valstu informācijas tehnoloģiju resursiem militāro mācību “Steadfast Jazz 2013” laikā 2013. gada novembrī. Arī šie uzbrukumi saistāmi ar Krieviju, ņemot vērā to norises laiku un to, ka Krievijas amatpersonas nav slēpušas nepatiku par šo militāro mācību norisi. Arī toreizējais Latvijas aizsardzības ministrs Pabriks šos uzbrukumus nodēvējis par “ārējas izcelsmes”, kā arī saistījis tos ar “NATO nelabvējiem” un minētajām mācībām (Pabriks 2013a, 2013b).

3.1.2. Politiskās drošības sektors

Atšķirībā no militārās drošības sektora un it īpaši “tradicionālajiem” draudiem tā ietvaros, Krievijas drošībiskošanā Baltijas valstīs ievērojami problemātiskāk ir atdalīt vienu no otra citus drošībiskotos jautājumus starpvalstu līmenī – politiskos draudus, sabiedriskos draudus, kā arī ekonomiskos draudus. Problemātika pamatā saistīta ar to, ka, lai gan šie draudi varētu tikt apskatīti atsevišķos sektoros – attiecīgi – politiskās drošības, sabiedriskās drošības un ekonomiskās drošības (tikpat labi arī atsevišķā enerģētiskās drošības sektorā, kā tas atzīmēts apakšnodaļā “1.2.2. Drošības koncepts un reģionālās drošības kompleksu teorija”), tomēr visi šie draudi pamatā ir saistīti tieši ar valsts suverenitātes apdraudējumu – apdraudot sabiedrisko drošību nosakošos elementus (īpaši valodu), faktiski automātiski tiek radīti draudi (vai tie par tādiem tiek uzverti) arī valsts politiskajai drošībai (valodas Baltijas valstīs ir būtiskākais pamattautu un attiecīgi arī vieni valsti definējošajiem pamatelementiem). Arī enerģētiskās drošības draudi lielākoties ietekmē valstu politisko drošību un suverenitāti (tie var izpausties kā lēmumu pieņemšanas ierobežojumi, riski nonākt lielākā energoresursu atkarībā, sociālpolitiskie riski līdz ar ekonomiska rakstura problēmām). Tāpēc šie apdraudējumi nepastāv atrauti viens no otra, bet gan, kā tas redzams tālākajā darba gaitā, dažādos veidos pārklājas. Tāpēc visi minētie draudi šajā darbā tiek analizēti kā daļa no politiskās drošības sektora, bet kā atsevišķas šī sektora draudu dimensijas – līdzīgi kā militārais sektors tika analizēts “tradicionālo” un “jauno” draudu dimensijās.

Vēl atsevišķi atzīmējami vides drošības jautājumi – lai gan apakšnodaļā “2.1.2. Baltijas valstu drošības problēmas” atzīmētas arī Baltijas valstu iezīmētās vides drošības problēmas, to skaitā Igaunijā un Lietuvā norādītais par iespējamiem pārrobežu problēmjautājumiem – citu valstu potenciāli nedrošām atomelektrostacijām (kas būtu attiecināms gan uz Krieviju, gan Baltkrieviju) (*Riigikogu* 2010, 9. lpp, *Seimas* 2012a, 10.2. punkts). Tomēr šādi jautājumi nav bijuši uzskatāmi par būtiski drošībiskotiem starpvalstu līmenī, vismaz ne salīdzinājumā ar citiem tālāk aplūkotajiem drošībiskotajiem jautājumiem. Atsevišķi vides drošības elementi ir bijuši klātesoši enerģētikas drošības jautājumos, it īpaši saistībā ar iespējamajām negatīvajām “Nord Stream” cauruļvada būvniecības sekām.

3.1.2.1. Politisko draudu dimensija

Bieži Krievija Baltijas valstīs tikusi uztverta un attēlota kā valsts, kas cenšas ietekmēt to iekšējos procesus, lai panāktu kontroli pār svarīgākajiem procesiem Baltijas valstīs un attiecīgi tās iegūt atpakaļ Krievijas ietekmes sfērā. Iekšpolitisko procesu un sabiedriskās domas ietekmēšana kā apdraudējums apskatīts arī Baltijas valstu drošības un aizsardzības politikas plānošanas dokumentos. Visskaidrāk tas redzams Lietuvas Nacionālās drošības stratēģijā, kur starp definētajiem apdraudējumiem ir norādītas citu valstu aktivitātes pret Lietuvu – “...centieni ietekmēt Lietuvas Republikas politisko sistēmu, militārās spējas, sociālo un ekonomisko dzīvi, kultūras identitāti...” (*Seimas* 2012a, 10.3. punkts).

Politikas plānošanas dokumentos diezgan plaši tiek atzīmētā ārvalstu spiedienestu darbība (lielākoties kā izlūkošana)²², kas ir bijusi arī viena no redzamākajiem Krievijas negatīvā tēla elementiem. Turklāt Baltijas valstu sabiedrībās kopumā vārds “spiegošana” visticamāk, pirmkārt, asociējas tieši ar Krieviju, kā to iezīmē arī tālāk apskatītā problemātika. Baltijas valstu un Krievijas attiecībās ir bijuši daudzskaitlīgi spiegošanas skandāli, kā arī par šo problemātiku pastāvīgi informējuši

---

²² Visticamāk, tikai reta valsts neveic tādus pasākumus, kas būtu saistīti ar izlūkošanu (tiesību akti nosaka, ka to veic arī Baltijas valstis (Saeima 1994a, 2. pants, 1994b, 1. panta pirmā daļa, *Seimas* 2012b, 1. pants, *Riigikogu* 2000, 2. panta pirmā daļa)). Par šī jautājuma globālo dabu liecina arī ļoti dažādu valstu saikne ar dažādiem spiegošanas skandāliem dažādos laika periodos, tajā skaitā arī Krievijas un ASV savstarpējie spiegošanas skandāli (piemēram, jau minētais par 2010. gadā ASV aizturētajiem desmit Krievijas pārstāvjiem un 2013. gadā Krievijā aizturēto ASV pārstāvi).

Baltijas valstu pretizlūkošanas dienesti (valsts drošības iestādes), kā arī izlūkošana kā drauds ticis uzlūkots šo valstu nacionālās drošības pamatdokumentos. Latvijas Nacionālās drošības stratēģijā izlūkošana izdalīta kā viena no septiņām nacionālās drošības apdraudējumu novēršanas prioritātēm (īpaši norādot uz ārvalstu veikto izlūkošanu un ārvalstu specdienestu darbību Latvijā, kas turklāt darbojas arī “...Latvijas informatīvajā telpā un sabiedrisko organizāciju vidē, tādējādi iespaidojot to darbību atbilstoši savām interesēm un veidojot valstij nelojālu viedokļu popularizēšanu” (Saeima 2011, 3.2. apakšnodaļa). Arī Lietuvas Nacionālās drošības stratēģijā šādu dienestu darbība pret valsti un starptautiskajām organizācijām norādīta starp ārējiem apdraudējumiem (*Seimas* 2012a, 10.3. punkts) un ārvalstu izlūkošanas dienestu darbība (gan ar informācijas ieguves, gan procesu ietekmēšanas mērķiem) atzīmēta arī starp apdraudējumiem Lietuvas Militārajā stratēģijā (KAM 2012, 8.6. punkts). Salīdzinoši mazāka uzmanība šim jautājumam pievērsta Igaunijas Nacionālās drošības koncepcijā, tiesa gan atzīmējot “naidīgu ārvalstu izlūkošanas un ietekmēšanas aktivitāšu novēršanu” starp pasākumiem konstitucionālās kārtības aizsardzībai (*Riigikogu* 2010, 15. lpp.).

Visticamāk ne par visiem spiegošanas incidentiem informācija ir tikusi publiskota un par to uzzinājusi sabiedrība, tomēr publiski zināmo gadījumu Baltijas valstīs ir bijis relatīvi daudz. Saskaņā ar publiski pieejamo informāciju no visām trim Baltijas valstīm tikuši izraidīti Krievijas diplomāti un izskanējusi informācija par Krievijas diplomātu uzturēšanās atļauju nepagarināšanu saistībā ar aizdomām par spiegošanu. Visplašāk izskanējušie valsts nodevības gadījumi (spiegošana Krievijas labā) bijuši Igaunijā. 2008. gada septembrī par nodevību Krievijas labā tika aizturēts Aizsardzības ministrijas darbinieks Simms (*Simm*), kurš Krievijas Ārējā izlūkošanas dienesta (SVR) labā strādājis no 1995. līdz 2008. gadam un vācis un nodevis informāciju, tajā skaitā par Igaunijas ārējām attiecībām, aizsardzības politiku, ārvalstu un starptautisko organizāciju klasificēto informāciju (KAPO 2009, 12. lpp.) (SAB arī norādījis, ka viens no Simmu koordinējošajiem SVR darbiniekiem periodiski uzturējies arī Latvijā, kur viņš vācis arī informāciju, pamatā par ekonomiskiem jautājumiem (SAB 2011)). 2012. gadā februārī tika arestēts KAPO darbinieks Dresens (*Dressen*), kurš vairākus gadus strādājis Krievijas Federālās Drošības dienesta (FSB) labā, tam nododot klasificētu informāciju (KAPO 2013a, 12., 13. lpp.) (turklāt tikusi nodota arī informācija par pretizlūkošanas darbiniekiem Latvijā (Kažociņš 2012a)). Savukārt 2013. gada augustā tika sniegta informācija, ka aizturēts bijušais KAPO darbinieks Veitmans (*Veitman*) – arī aizdomās par valsts nodevību Krievijas labā (KAPO 2013b).

Atbilstoši darba specifikai Baltijas valstu drošības iestādes (pretizlūkošanas dienesti) ir pastāvīgi aktualizējušas citu valstu veikto izlūkošanu. Tas noticis caur paziņojumiem saistībā ar konkrētiem notikumiem, kā arī caur ikgadējiem to darbības ziņojumiem, kas saņēmuši salīdzinoši plašu publicitāti. Lai gan no valsts drošības iestāžu sniegtās informācijas izriet, ka Baltijas valstīs darbojas dažādu valstu izlūkdienesti, to vidū minot arī, piemēram, Baltkrievijas (SAB 2013, VSD 2013, 15. lpp.) un ĶTR (KAPO 2010a, 14. lpp.) dienestus, un kopumā tos apzīmējot kā “nedraudzīgo valstu specdienestus” (piemēram, TM 2009 37. lpp, 2010, 19. lpp.) vai “naidīgus” (piemēram, KAPO 2007, 17. lpp, 2013a, 13. lpp.), lielākā uzmanība acīmredzami tikusi veltīta tieši Krievijas dienestiem. Tikuši nosaukti SVR (piemēram, SAB 2011, 2013, KAPO 2008, 11. lpp, 2009, 9. lpp.), FSB (piemēram, KAPO 2008, 11. lpp, 2009, 9. lpp.), Krievijas Federācijas Bruņoto spēku Ģenerālštāba Galvenā izlūkošanas pārvalde (GRU) (piemēram, KAPO 2009, 9. lpp, 2011, 16. lpp, 2013a, 11. lpp.). Konkrētu specdienestu publiskā iztirzāšanā aktīvākā bijusi KAPO, kas īpaši uzsvērusi, ka vadošais dienests pret Igauniju vērsto darbību ziņā ir FSB, kam ir izstrādāta “...īpaša stratēģija, kā kaitēt Igaunijai un kā šķelt Igaunijas sabiedrību” (KAPO 2009, 10. lpp.).

Lai iezīmētu šo dienestu darbības lauku, salīdzinoši plaši tikusi izklāstīta to darbības aktivitāte un metodes. To aktivitāte un darbības intensitāte ir tikusi raksturota kā dažāda, piemēram, tā variējot “...no zemas līdz mēreni augstai”, bet to radītais apdraudējums kopumā ticis raksturots kā mērens (piemēram, SAB 2013), lai gan ticis uzsvērts, ka pēdējā laikā Krievijas izlūkdienesti kopumā kļuvuši aktīvāki (piemēram, KAPO 2012, 17. lpp.). Apskatot Krievijas dienestu darbību attiecībā pret Igauniju, Kāss (*Kaas*) to darbību iedalījis divās vispārīgās daļās: “klasiskā izlūkošana” (informācijas vākšana un tās analīze) un Krievijas ietekmes palielināšana (ietver arī konkrētas rīcības ietekmes palielināšanai) (*Kaas* 2012). Starp šos dienestus interesējušo informāciju ticis atzīmēts ļoti plašs informācijas loks, tomēr tas kopumā būtu iedalāms politiskajā (ietverot gan iekšpolitiskās, gan ārpolitiskās norises), ekonomiskajā (kā tas būs redzams tālāk, tad ar uzsvāru uz enerģētikas jautājumiem) un militārajā izlūkošanā (Saeima 2011, 3.2. apakšnodaļa).

Starp Krievijas, iespējams, veiktajiem Baltijas valstu iekšpolitiskās ietekmēšanas mēģinājumiem Baltijas valstīs diezgan plaši ir bijuši zināmi iespējamie mēģinājumi kontrolēt politiskos spēkus un politiķus Baltijas valstīs. Piemēram, Igaunijā Centra partijas līderis Savisārs (*Savisaar*), saskaņā ar KAPO publiskoto informāciju, ticis

saistīts ar Krievijas finansējumu (KAPO 2010b). Jāatzīmē, ka Centra partija ir noslēgusi sadarbības līgumu ar Krievijas vadošo partiju “Vienotā Krievija”. Bez jau minētā arī iepriekš konstatēti Krievijas mēģinājumi ietekmēt Igaunijas politisko vidi, piemēram, cenšoties nodrošināt kādas citas partijas (Konstitucionālā partija) iekļūšanu Rīgikogu 2007. gadā (KAPO 2008, 8. lpp.).

Līdzīgas diskusijas ir bijušas arī Latvijā, kur vadošais krievvalodīgos pārstāvošais politiskais spēks “Saskaņas centrs” (kurai, tāpat kā Centra partija Igaunijā, noslēgts sadarbības līgums ar Krievija partiju “Vienotā Krievija”) ticis saistīts ar Krievijas ietekmi un finansējumu. Piemēram, SAB norādījis, ka viena no Saeimā ievēlētajām partijām ir saņēmusi finansējumu no ārvalstīm (Kažociņš 2012b, 14.–16. minūte) un sabiedrībā pamatā valdīja viedoklis, ka tas ir tieši “Saskaņas centrs” un finansējuma avots ir no Krievijas (jāatzīmē arī, ka viens no “Saskaņas centrs” līderiem Ušakovs uzturēja kontaktus ar Krievijas vēstniecību Latvijā (arī ar personu, kurai, iespējams, vēlāk bija jāatstāj Latvija saistībā ar aizdomām par spiegošanu) (Kompromat.lv 2011)). Aizdomas par finansējuma saņemšanu no Krievijas izskanējušas arī Lietuvā, piemēram, saistībā ar 2004. gadā no amata atstādināto prezidentu Paksu (*Paksas*), kā arī bijušo ministru un Darba partijas līderi Uspaskihu (*Uspaskich*). Tomēr Lietuvā šie gadījumi vairāk tikuši asociēti ar Krieviju saistītiem ekonomiskajiem un noziedzīgajiem grupējumiem, kas gan neizslēdz netiešas saiknes ar Krievijas varas iestādēm (piemēram, Lietuvas Konstitucionālā tiesa konstatēja neatļautu toreizējā prezidenta Paksa rīcību, piešķirot Lietuvas pilsonību, veicot neatļautu informācijas izpaušanu, kā arī veicot neatļautu procesu ietekmēšanu (*Constitutional Court... 2004*)).

Valsts drošības iestādes norādījušas uz ārvalstu izlūkdienestu darbību citu, mazāka apmēra konkrētu procesu ietekmēšanā, piemēram, 2010. gadā saistībā ar iespējamo Dudajeva gatves pārdēvēšanu Rīgā, piketa rīkošanā 2010. gadā toreizējā Maskavas mēra Lužkova vizītes laikā Latvijā, negatīva publiskā viedokļa veidošanā par Krievijas amatpersonām, kuras atbalsta pragmatiskas attiecības ar Latviju (SAB 2011), diskusiju veicināšanā par iespējamo Latgales reģiona autonomiju (SAB 2013). Pēdējās diskusijas saistītas ar 2012. gadā izdoto grāmatu “Latgale: citas esamības meklējumos”, kurā saistībā ar reģiona atšķirīgajām iezīmēm tiek apskatīta ideja par Latgales autonomijas veidošanu, kas, cita starpā, “...ļaus apstādināt Latgales ekonomikas un sociālas sfēras degradāciju...” (*Alants un Gaponenko 2012, 504., 505. lpp.*). Turklāt kā norādījis SAB, tad grāmatas prezentāciju organizējis un vadījis SVR darbinieks (SAB 2013).

Kā atsevišķs, bet saistīts jautājums jāatzīmē Krievijas informatīvās politikas drošībiskošana. Uz Krievijas veidotajām negatīvisma kampaņām atkal īpaši norādījušas valsts drošības iestādes. Saskaņā ar valsts drošības iestādēm, šāda veida rīcība tikusi dēvēta arī par “mērķtiecīgām propagandas kampaņām” (SAB 2012, 2013), “informācijas karu” (KAPO 2007, 8. lpp, 2008, 15. lpp.), “psiholoģisko karu” (KAPO 2010a, 16. lpp.), “ietekmes operācijām” (KAPO 2011, 10. lpp.) u.tml. Šādu pasākumu saturs pamatā bijis saistīts ar Baltijas valstu negatīvu atspoguļojumu un diskreditāciju dažādās jomās, lielākoties tajās, kas saistītas ar vēsturi un krievvalodīgo stāvokli Baltijas valstīs (plašāk aplūkots apakšnodaļā “3.2.2. Politiskās drošības sektors”). Tomēr atsevišķos gadījumos informatīvās kampaņas tikušas vērstas attiecībā uz konkrētiem projektiem vai jautājumiem, piemēram, lai 2012. gadā negatīvi atspoguļotu Lietuvas vadīto Visaginas atomelektrostācijas projektu un tādējādi ietekmētu sabiedrisko domu (SAB 2013). Vienlaikus pakāpeniski aizvien vairāk ir tikusi drošībiskota Krievijas informatīvā politika arī politikajā vidē un sabiedrībā kopumā, lielākoties uzsverot Krievijas izplatīto informāciju pamatā caur tās plašsaziņas līdzekļiem kā apzinātu atšķirīgas (tendenciozas vai pat nepatiesas) informācijas sniegšanu, kas vienlaikus ir vērsta arī uz Baltijas valstu sabiedriskās informatīvās telpas sašķeltības saglabāšanu un pat tās veicināšanu.

3.1.2.2. Sabiedrisko draudu dimensija

Sabiedrisko draudu dimensija šajā kontekstā apskatāma vismaz divos veidos: krievu valodas un kultūras radītais apdraudējums kā pašdrošībiskojošs process (tāds, kas pats par sevi bez drošībiskojošo aktoru iejaukšanās rada drošībiskošanas procesus vai vismaz spēcīgu pamatu tam) un, otrkārt, kā Baltijas valstu krievvalodīgo un, iespējams, Krievijas apzināti radīts apdraudējums. Kā norāda Ločmele u.c., “Latvijā krievi un latvieši ir mazāk sašķelti pēc to etniskās kultūras, valodas un specifiskām raksturīpašībām, nekā pēc skatījuma par 20. gadsimta vēsturi...” (Ločmele u.c. 2011, 124. lpp.). Tādējādi sabiedriskās dimensijas problemātika iezīmē arī būtisko saistību ar vēstures jautājumiem un vēstures lomu sabiedrības grupu identitātes veidošanā, turklāt ne tikai Latvijā.

Latvieši Latvijā ir tikai 61,1% (CSP 2013b), igauņi Igaunijā 69,9% (SA 2013a), bet lietuvieši Lietuvā sastāda 84,1% (SD 2012a) no to pastāvīgajiem iedzīvotājiem,

savukārt pārlicinoši lielākā daļa cittautiešu Latvijā un Igaunijā ir krievvalodīgi (statistikas dati apakšnodaļā “2.1.1. Baltijas valstis vienojošie drošību ietekmējošie faktori”), savukārt Lietuvā pēc lietuviešiem otra lielākā etniskā grupa ir poļi (6,6%) (SD 2012a). Iedzīvotāju etniskais sastāvs būtiski mainījās līdz ar Baltijas valstu okupāciju 1940. gadā un īpaši pēc Otrā pasaules kara PSRS okupācijas laikā, Baltijas valstīs būtiski palielinoties pastāvīgo krievvalodīgo iedzīvotāju skaitam. Kā norāda Eglīte un Mežs, tad okupācijas laikā “...Latvijas iedzīvotāju etniskais sastāvs tika krasi izmainīts, maksimāli palielinot krievu, kā arī vairumā pārkrievotu citu tautību iedzīvotāju skaitu...” (Eglīte un Mežs 2002, 438. lpp.). Tā rezultātā, Latvijā, ja vēl 1935. gadā latvieši bija 77%, tad 1989. gadā vairs tikai 52% no pastāvīgajiem iedzīvotājiem (tāpat var atzīmēt, ka 1935. gadā Latvijā no iedzīvotājiem krievi bija tikai 8,8%, bet 1989. gadā jau 34%, līdzīgi šajā laikā palielinājās arī baltkrievu skaits no 1,4 līdz 4,5% un ukraiņu skaits no 0,1 līdz 3,5%) (CSP 2013b).

Lai arī Baltijas valstu pamattautu proporcija starp iedzīvotājiem ir palielinājusies kopš neatkarības atjaunošanas,²³ īpaši Latvijā un Igaunijā saglabājas liels krievvalodīgo iedzīvotāju skaits. Apskatot šo jautājumu kā pašdrošībiskošanu, jāņem vērā, ka lielākas tautas un ar to saistītās kultūras ietekme faktiski jebkurā vietā rada sava veida konkurenci. Tādējādi krievvalodīgie ar savas dzimtās valodas lietojumu dabiski rada konkurenci Baltijas valstu pamattautu valodām un to lietojumam. Tas savukārt daļā Baltijas valstu pamattautu iedzīvotāju tiek uztverts kā apdraudējums, kas nāk kā no krievvalodīgajiem, tā arī no Krievijas kā krievvalodīgo aizbildnes un aizstāves (kā Krievija sevi ir pozicionējusi – tas plašāk tiek apskatīts apakšnodaļā “3.2.2. Politiskās drošības sektors”).

Ņemot vērā iepriekš minēto, ar krievu valodas lietojumu un kultūras izpausmēm saistīti incidenti īpaši Latvijā un Igaunijā faktiski ir bijuši daļa no ikdienas, ņemot vērā, ka liela daļa krievvalodīgo nemāk un/vai nelieto valsts valodu ikdienā, tādējādi daļā pamatnāciju izraisot nepatiku. Šī situācija un īpaši atsevišķi situācijas saasinājumi pamattautās ir veicinājuši apdraudējuma sajūtu, īpaši attiecībā uz valodas lietojumu. Starp redzamākajiem publiskajiem saasinājumiem jāatzīmē 2004. gadā Latvijā notikušie protesti (to skaitā arī demonstrācijas) pret krievu skolu reformu, kas paredzēja palielināt valsts valodas lomu valsts finansētajā izglītības procesā. Lai gan attiecīgi Latvija un

---

²³ Latvijā no 52% 1989. gadā līdz 61,1% 2013. gadā (CSP 2013b), Igaunijā no 61,5% 1989. gadā (SA 1995, 56. lpp.) līdz 69,9% 2013. gadā (SA 2013a), Lietuvā no 79,6% 1989. gadā līdz 84,1% 2011. gadā (SD 2012a).

Igaunija finansējusi šo skolu darbību, krievvalodīgajās kopienās ir pastāvējis viedoklis par tām kā “krievvalodīgo skolām” un mēģinājumi mainīt tur izmantoto mācību valodu proporcijas ir kopumā uzlūkoti kā asimilācijas mēģinājumi un centieni mainīt viņu identitāti. Saskaņā ar protesta akciju koordinatoru, “Krievu skolu aizstāvības štābu”, par vienu no tā vispārīgajiem mērķiem tika noteikta vidējās izglītības Latvijā saglabāšana krievu valodā (*Shtab zashchity russkikh shkol* 2004). Saistībā ar līdzīgu reformu mazāki protesti vēlāk notikuši arī Igaunijā, kas gan nav guvuši tik plašu ievēriību kā Latvijas gadījumā.

Par būtiskākajiem saasinājumiem Baltijas valstīs līdz šim uzskatāmi jau minētie nemieri 2007. gada aprīlī Igaunijā, kad tika pieņemts lēmums no galvaspilsētas Tallinas centra pārvietot memoriālu – tā saukto “bronzas kareivi”. Protesti pret “bronzas kareivja” pārvietošanu pārauga ielu nemieros, tajā skaitā ar laupīšanas un vandālisma elementiem, tajos galvenokārt piedaloties krievvalodīgajiem iedzīvotājiem. Pasvītrojot šī saasinājuma nozīmību, tam sekoja arī Krievijas oficiāli protesti, uzbrukumi virtuālajā telpā, kā arī slēptas ekonomiskās sankcijas (incidents un Krievijas amatpersonu izteikumi aplūkoti apakšnodaļā “3.1.1.2. “Jauno” draudu dimensija”). No vienas puses, šo saasinājumu var apskatīt kā krievvalodīgo spontānas reakcijas rezultātu, bet, no otras puses – arī kā Krievijas inscenētu vai ietekmētu procesu. Attiecībā uz pēdējo versiju, piemēram, KAPO norādīja, ka nav konstatēts, ka Krievijas specdienesti būtu vadījuši nemierus, tomēr tie ir bijuši iesaistīti netieši, piemēram, kūdīšanā uz “pārlietu emocionālu” attiecīgo notikumu atspoguļošanu Krievijas plašsaziņas līdzekļos (KAPO 2008, 9. lpp.).

2011. un 2012. gadā Latvijā notika parakstu vākšanas un tautas nobalsošana saistībā ar valodu jautājumiem. 2011. gada maijā/jūnijā notika parakstu vākšana par grozījumiem Satversmē, paredzot turpmāk noteikt valsts nodrošinātu bezmaksas pamatizglītību un vidējo izglītību tikai valsts valodā, tomēr savāktais parakstu skaits nebija pietiekams tautas nobalsošanas ierosināšanai. Sekojot citai 2011. gadā veiktajai parakstu vākšanai, 2012. gada februārī Latvijā notika tautas nobalsošana par krievu valodas kā otras valsts valodas noteikšanu – to gan atbalstīja tikai 24,88%, pret balsoja 74,8% nobalsošanā piedalījušies Latvijas pilsoņu (CVK 2012a). Savukārt 2012. gada septembrī Latvijas Centrālajā vēlēšanu komisijā (CVK) tika iesniegts attiecīgi parakstīts likumprojekts, paredzot noteikt automātisku Latvijas pilsonības piešķiršanu Latvijas nepilsoņiem, tomēr CVK nolēma, ka tas “...nav uzskatāms par pilnībā izstrādātu un nav nododams parakstu vākšanai” (CVK 2012b). No vienas puses, pēdējos no minētajiem

procesiem var apskatīt kā vietējo krievvalodīgo aktīvistu un to biedrību darbības rezultātu. No otras puses, to var apskatīt saistībā ar iespējamu Krievijas lomu. Piemēram, to, ka krievu valodas kā otras valsts valodas statusa noteikšana Latvijā saistāma ne tikai ar iekšpolitiskiem procesiem, bet arī ar Krieviju un tās “tautiešu politiku”²⁴, norādījusi DP – tautas nobalsošanas ierosināšanai par krievu valodas statusa paaugstināšanu nepieciešamā parakstu vākšana “...jāuztver kā viena no Krievijas tautiešu politikas sastāvdaļām” (turklāt norādīts, ka attiecīgo “...aktīvistu rīcībā bija nezināmas izcelsmes skaidras naudas līdzekļi”) (DP 2012, 5., 7. lpp.). Vienlaikus jānorāda, ka bijušais SAB direktors Kažociņš nav atbalstījis viedokli, ka tautas nobalsošanu palīdzējuši organizēt Krievijas izlūkdienesti (Kažociņš 2013). Tomēr neatkarīgi no iepriekš apskatīto procesu cēloņiem, arī procesi, kas rosināja krievvalodīgo un krievu valodas stiprināšanu, latviešu vidū lielākoties tika uztverti kā latviešu valodas apdraudējums.

Baltijas valstīs ar krievu valodu un kultūru tiek tieši asociētas ikgadējās 9. maija svinības, kad īpaši Latvijā krievvalodīgie iedzīvotāji atzīmē “Lielā Tēvijas kara” beigas un Latvijas “atbrīvošanu” (mazākā apmērā arī Igaunijā un Lietuvā). Pasākumos, īpaši pie “Uzvaras pieminekļa” Rīgā tiek plaši izmantota ne tikai PSRS simbolika, bet arī Krievijas simbolika, un pasākumi lielākoties notiek krievu valodā, un atsevišķi to elementi uzskatāmi par provokatīviem – piemēram, Procevska norāda, ka, sākot ar 2000. gadu šie pasākumi kļuvuši par “...organizētu politiskās izklaides pasākumu plašām tautas masām...”, bet ar 2005. gadu ievērojami pieaudzis dalībnieku skaits (Procevska 2010, 3., 4. lpp.). Ziedus pie pieminekļa noliek arī Krievijas vēstnieks Latvijā un pasākumus plaši atbalsta vietējie krievvalodīgie plašsaziņas līdzekļi Latvijā un Krievijas plašsaziņas līdzekļi. Tā kā ievērojamai daļai Baltijas valstu pamattautu Otrā pasaules kara beigas asociējas nevis ar “atbrīvošanu”, bet gan ar atkārtotu okupāciju un Krievija nav oficiāli atzinusi, ka PSRS okupēja Baltijas valstis, kā arī ņemot vērā Krievijas simbolikas un tās pārstāvju klātesamību šajos pasākumos, tas kopumā noteiktā daļā pamattautas tiek uztverts kā apdraudējums, kas saistīts arī ar Krieviju. Tāpat šie pasākumi skaidri iezīmē ne tikai sabiedrības šķelšanos, bet arī izteikti atšķirīgo vēsturisko notikumu izpratni, vienai sabiedrības daļai šo datumu saistot ar valsts okupāciju, bet otrai – ar valsts atbrīvošanu. To vēl vairāk pastiprina Krievijas

---

²⁴ Saskaņā ar Krievijas “tautiešu” definējumu (PRF 1999, 1. pants) faktiski visi Baltijas valstu krievvalodīgie iedzīvotāji var tikt uzskatīti arī par “tautiešiem”.

oficiālā retorika ar vēsturi saistītajos jautājumos, kas pati par sevi vedina uzturēt Krievijas draudu (tiek aplūkots arī apakšnodaļā “3.2.2. Politiskās drošības sektors”).

Starp aktīviem Krieviju drošībiskojošajiem aktoriem atzīmējamas arī politiskās partijas un to pārstāvji, kas nereti pasvītrotuši tieši Krievijas kā valsts lomu šo procesu veicināšanā un saasināšanā. To visvairāk var attiecināt uz Latviju, kur, piemēram, no Saeimā pārstāvētajām partijām “Nacionālā apvienība “Visu Latvijai!”–“Tēvzemei un Brīvībai/LNNK” uzsvērusi, ka tā “...stingri aizstāv Latvijas pilsoņu un latviešu intereses, kā arī nepieļauj Kremļa partneru atrašanos Latvijas valdībā” (Nacionālā apvienība... 2011); arī “Vienotība” atzīmējusi, ka tā valdībā sadarbosies ar politiskajiem spēkiem, kas, cita starpā, “...skaidri atzīst Latvijas valsts pamatus, tai skaitā... latviešu valodu kā vienīgo valsts un oficiālo valodu” (Vienotība 2011). Savukārt otrā spektra galā starp Saeimā pārstāvētajiem politiskajiem spēkiem ierindojams “Saskaņas centrs”, kas gan pēdējā laikā mēģinājis publiski izvairīties no tiešas iesaistīšanās šādu jautājumu aktualizēšanā (lai gan tās līderi piedalījās 2012. gada parakstu vākšanā un tautas nobalsošanā par krievu valodas noteikšanu par valsts valodu un tam joprojām ir sadarbības līgums ar partiju “Vienotā Krievija”). Tādējādi dažādu partiju un to pārstāvju darbība ir bijusi saistīta ar drošībiskošanas procesiem, izpaužoties caur jau minētajām parakstu vākšanām, likumdošanas iniciatīvām, dažāda veida izteikumiem vienā vai citā virzienā.

Šajā ziņā būtiski drošībiskojošie aktori ir bijušas valsts drošības iestādes. Tās kopumā norādījušas uz krievvalodīgo izmantošanu kā instrumentu Krievijas interešu īstenošanai un ar krievvalodīgajiem saistīto problēmu saasināšanu. Šajā kontekstā visbiežāk tieši vai netieši ir tikusi minēta Krievijas veidotā “tautiešu politika” un tās elementi, kas, cita starpā:

- izpaužas kā krievvalodīgo iedzīvotāju konsolidācija (piemēram, KAPO 2010a, 12. lpp, 2013, 5. lpp, VSD 2012, 26. lpp.);
- realizēta ar finansiālu atbalstu (piemēram, DP 2010, 1. lpp, 2012, 5., 7. lpp, 2013, 5. lpp, SAB 2013, KAPO 2008, 17. lpp, 2010a, 13. lpp.);
- realizēta caur dažādām aktivitātēm, tajā skaitā caur izglītības un kultūras jautājumiem un dažādās aktivitātēs iesaistot jauniešus (piemēram, DP 2010, 1., 2. lpp, 2013, 6., 7. lpp.), atbalstot jauniešu kustības, sabiedriskas (nevalstiskas) organizācijas un cita veida organizācijas (piemēram, DP 2010, 1., 2. lpp, 2012, 4. lpp, SAB 2013, KAPO 2008, 17. lpp, 2013a, 7. lpp.),

izmantojot plašsaziņas līdzekļus (piemēram, DP 2010, 2. lpp, 2012, 6. lpp, 2013, 7., 8. lpp, KAPO 2011, 8.–12. lpp.).

Salīdzinoši plaša uzmanība šiem jautājumiem veltīta arī Latvijas drošības politikas dokumentos, kuras Nacionālas drošības koncepcijā atzīta latviešu valodas nepietiekami spēcīgā pozīcija un norādīts uz iespējamo ārvalstu negatīvo lomu nākotnē – “aizvien lielāku ietekmi varētu iegūt tās valstis, kas ... centīsies Latvijā izveidot sev vēlamu kultūras, izglītības, valodas, informatīvo un sociālekonomisko vidi” (Saeima 2011, 3.3. apakšnodaļa). Savukārt mazāk tieši šis jautājums apskatīts Igaunijas un Lietuvas drošības politikas pamatdokumentos. Igaunijas Nacionālās drošības koncepcijā tas atspoguļots salīdzinoši netieši, norādot uz nepieciešamību turpināt integrāciju, kas ietver arī valsts valodas apmācības (*Riigikogu* 2010, 20., 21. lpp.). Atšķirīgā etniskās sastāva dēļ šis jautājums ir mazāk aktuāls Lietuvā, kuras Nacionālās drošības stratēģijā gan starp ārējiem draudiem, cita starpā, tomēr tiek minēti citu valstu centieni ietekmēt arī valsts kulturālo identitāti un, cita starpā, tiek paredzēts stiprināt valsts valodu (*Seimas* 2012a, 10.3., 16.11.1. punkts).

3.1.2.3. Ekonomisko draudu dimensija

Kā tika norādīts apakšnodaļā “2.2.2. Baltijas valstis un kaimiņvalstis – NVS un KDLO dalībvalstis”, tad Baltijas valstīm ir ļoti ciešas ekonomiskās attiecības ar Krieviju – tā ir viena no Baltijas valstu lielākajiem eksporta tirgiem, viena no lielākajiem importa avotiem, viena no lielākajām ārējo tiešo investīciju avotiem un ar Krieviju saistīts kapitāls ir klātesošs Baltijas valstīs arī stratēģiskas nozīmes ekonomikas sektoros. Vienlaikus Baltijas valstīs Krievijas tēlā pastāvīgi bijuši negatīvi elementi, kas saistīti ar vispārēju pieņēmumu par Krievijas neprognozējamību, nestabilo ekonomisko vidi (lielākoties kā Baltijas valstu eksporta tirgum) un tās atkarību no politiskiem lēmumiem (piemēram, tiešu vai netiešu ierobežojumu (sankciju) radīšanā (pārtikas produktu ieviešanas ierobežojumi, energoresursu piegāžu pārtraukšanas, pastiprinātas robežkontroles u.tml.)), Krievijas ekonomiskās stabilitātes svārstības (piemēram, 1998. gada krīze). Kopumā ir valdījis uzskats, ka ekonomisko attiecību veidošanā ar Krieviju ir jārēķinās ar pastāvīgiem riskiem. Tomēr šo virzienu ir problemātiski atsevišķi klasificēt kā Krievijas drošībaskošanu, jo lielākoties Krievijas tirgus (kā eksporta preču noiets) un Krievijas kravu tranzīts caur Baltijas valstīm ticis uztverts kā

iespēja (eksporta preču noiets, transporta infrastruktūras noslodze un ar to saistītie ienākumi) – iespēja, kas tikpat labi var arī nebūt (piemēram, pakāpeniskā Krievijas transporta sistēmas attīstība un pārveide un attiecīgi Krievijas eksporta kravu pārorientācija uz Krievijas ostām (šajā kontekstā atzīmējama strauji augošā jaunizbūvētā Ustj-Lugas osta Somu jūras līcī)). Tomēr šī iespēja lielā mērā bijusi saistīta ar vispārējām politiskajām attiecībām ar Krieviju (jau tika atzīmētas 2007. gada tā saukto “bronzas kareivja” nemieru sekas uz starpvalstu ekonomiskajām attiecībām starp Igauniju un Krieviju), tāpēc šajā jomā bijuši vērojami ar Krievijas tirgu un/vai kapitālu saistīto uzņēmēju centieni uzlabot (atdrošbiskot) vispārējās Baltijas valstu attiecības ar Krieviju.

Lai gan Baltijas valstīm vēsturiski ir bijusi negatīva pieredze sadarbībā ar Krieviju enerģētikas jomā, tajā skaitā energoresursu piegāžu pārtraukumi un draudi to darīt (piemēram, Krievijas energoresursu piegāžu apturēšana vai to ierobežošana 1990.-to gadu sākumā, jēlnaftas pārsūkņēšanas pa cauruļvadu pārtraukšana caur Ventpils ostu 2003. gadā, jēlnaftas piegādes pa cauruļvadu pārtraukšana naftas pārstrādes rūpnīcai Mažeikos 2006. gadā, vairākkārtēja dabasgāzes piegāžu pārtraukšana Baltkrievijai un Ukrainai), tomēr enerģētikas drošības jautājumi un Krievijas enerģētikas politikas radītais apdraudējums īpaši aktualizējies tieši pēdējo gadu laikā.

Šobrīd Baltijas valstis, īpaši Latvija un Lietuva, ir atkarīgas no energoresursu importa un pamatā tieši no Krievijas. Piemēram, Grigas (*Grigas*) pasvītrojusi, ka “...enerģētikas sektors joprojām ir Igaunijas, Latvijas un Lietuvas visvairīgākā nacionālā joma...” (*Grigas* 2013, 65. lpp.). Baltijas valstis bieži tikušas apzīmētas kā “enerģētikas salas” ES ietvaros, jo tās faktiski nav integrētas ES enerģijas apgādes sistēmā (faktiski tikai izņemot “Estlink 1” un “Estlink 2” elektroenerģijas savienojumus starp Igauniju un Somiju). Par pašpietiekamāko varētu tikt uzskatīta Igaunija (īpaši attiecībā elektroenerģiju, ko tā ražo no degslānekļa), tomēr gan tā, gan Latvija un Lietuva ir pilnībā atkarīgas no dabasgāzes importa no Krievijas (arī nafta un naftas produkti tiek pamatā importēti no Krievijas (tajā skaitā arī naftas pārstrādes rūpnīcai Mažeikos) un arī elektroenerģijas deficīts lielākoties tiek segts ar tās importu no Krievijas). Turklāt atkarību nosaka ne tikai energoresursu vietējā nepietiekamība un ierobežotie to saņemšanas kanāli, bet arī piegādātāju politika attiecībā uz cenu un piegādes principu noteikšanu. Tādējādi liela daļa diskusiju ir bijušas saistītas ar pastāvošās situācijas (kā nedrošības) drošbiskošanu un tiekšanos pēc energoresursu piegādāju dažādošanas,

pamatā pozicionējot Krieviju kā neparedzamu piegādātāju un pieļaujot iespēju, ka noteiktās situācijās energoresursu piegādes var tikt izmantotas citu procesu ietekmēšanai.

Visaktīvāk no Baltijas valstīm to darījusi Lietuva. Tās atkarība no Krievijas, saskaņā ar Janeļūnu (*Janeliūnas*) un Moli, "...ir viens no Lietuvas ekonomiskās drošības problemātiskākajiem draudiem" un "enerģētiskā atkarība no Krievijas ilgu laiku ir bijusi viens no aktuālākajiem tematiem Lietuvas politikā" (*Janeliūnas* un *Molis* 2006, 200. lpp.). Attiecīgi arī Lietuvas Nacionālās drošības stratēģija ekonomisko un enerģētisko atkarību norāda kā pirmo starp valsts ārējiem apdraudējumiem, to skaidrojot gan kā citu valstu pārstāvju dominēšanu enerģētikas sektorā, gan kā izolāciju no ES energoapgādes sistēmas un atrašanos postpadomju elektroapgādes sistēmā (*Seimas* 2012a, 10.1. punkts).²⁵ Arī Igaunijas Nacionālās drošības koncepcija iezīmē enerģētikas drošības problemātiku, turklāt drošības vides raksturojumā atzīmējot, ka "valstis ar plašiem energoresursiem mēģina maksimizēt savu starptautisko ietekmi", kā arī norādot, ka "Krievija arī izmanto savus energoresursus kā politiskos un ekonomiskos līdzekļus dažādās starptautisko attiecību jomās" (*Riigikogu* 2010, 6., 7. lpp.). Netiešāk šim jautājumam uzmanība pievērsta Latvijas Nacionālās drošības koncepcijā, kur, līdzīgi kā Lietuvā un Igaunijā, energoresursu piegāžu nodrošināšana noteikta kā viena no prioritātēm ekonomiskās drošības jomā (*Saeima* 2011, 3.4. apakšnodaļa).

Viens no Baltijas valstīs plašāk apspriestajiem enerģētikas drošības jautājumiem saistībā ar Krieviju ir bijusi "Nord Stream" gāzes cauruļvada būvniecība Baltijas jūrā, savienojot Krieviju un Vāciju. Pirmā cauruļvada būvniecība tika uzsāka 2010. gada aprīlī un gāzes transportēšana pa to tika uzsākta 2011. gada novembrī, tomēr jau vairākus gadus pirms tam Baltijas valstīs šis jautājums ticis diezgan plaši pozicionēts kā apdraudējums. Oficiālās diskusijās un izteikumos tas bieži pozicionēts ne vien kā vides apdraudējums, bet arī caur to netieši kā enerģētikas drošības jautājums (kā Krievijas mēģinājums apiet Baltijas valstu teritorijas un tādējādi padarīt tās atdalītas no plašākiem dabasgāzes pārvades tīkliem un tādējādi padarīt tās ievainojamākas). Latvijā, lai arī plašsaziņas līdzekļos šim jautājumam bijusi veltīta salīdzinoši plaša uzmanība, augstāko valsts amatpersonu vidū kopumā tā nav tikusi drošībiskota tikpat plaši kā Lietuvā un

---

²⁵ Lietuvas pastiprināto uzmanību enerģētikas drošībai parāda ne tikai atsevišķas Enerģētikas ministrijas izveidošana, bet arī Viļņā izveidotais NATO Izcilība centrs enerģētikas drošības jautājumos (NATO ENSEC COE). Jāatzīmē, ka enerģētikas drošības izaicinājumi tiek apskatīti arī Lietuvas Militārajā stratēģijā (*KAM* 2012, 8.5. punkts).

Igaunijā. To varētu attiecināt uz enerģētikas politikas drošībiskošanu Latvijā kopumā. Kā norādījis Sprūds, tad Latvijas enerģētikas politika kopumā bijusi uzskatāma par diezgan pretrunīgu – piemēram, sākotnēji “Nord Stream” projekts ticis asi kritizēts, 2006.–2007. gadā sekojusi “pakāpeniska Latvijas enerģētikas drošības politikas ekonomizācija” (attiecīga Krievijas radīto draudu būtiskuma pazemināšana), tomēr vēlāk, īpaši līdz ar Krievijas un Gruzijas bruņoto konfliktu atkal uzsvāri mainīti uz enerģētikas drošības jautājumiem (tomēr joprojām saglabājot pretrunīgas iezīmes) (Sprūds 2009a, 230.–236. lpp.). Pretrunīgās iezīmes parāda arī ieraksts jau minētajā Latvijas Nacionālās drošības koncepcijā – energoresursu dažādošana veicama “...balstoties uz ekonomisko izdevīgumu” (Saeima 2011, 3.4. apakšnodaļa).

Gan attiecībā uz “Nord Stream”, gan citiem jautājumiem Lietuvā amatpersonu izteiktie viedokļi ir bijuši asāki un kopumā nemainīgi līdz ar augstāko amatpersonu maiņu, piemēram, jau 2005. gada oktobrī toreizējais ministru prezidents Brazauskas (*Brazauskas*) norādīja, ka projekts ir “ārkārtīgi bīstams” no vides risku viedokļa, kā arī norādīja uz šī projekta enerģētiskās drošības riskiem (*Brazauskas* 2005). Arī Igaunijā, kas atteica šī projekta īstenošanu tās teritoriālajos ūdeņos, notika plašas diskusijas, kuras pamatā bija saistītas ar vides aizsardzības jautājumiem. Piemēram, 2009. gada oktobrī Rīgikogu atsevišķā paziņojumā vērsa uzmanību uz šī projekta potenciālajiem riskiem apkārtējai videi (*Riigikogu* 2009). Tomēr diskusijās klātesoši bija arī argumenti, kas saistīti ar Krievijas radītiem militāri–stratēģiskiem riskiem (saistībā ar iespēju, ka cauruļvada apsardzība varētu radīt lielāku Krievijas bruņoto spēku klātbūtni Baltijas jūrā, par ko iepriekš bija izteicies arī Krievijas prezidents Putins (*Putin* 2006)).

Bez “*Nord Stream*” jautājuma jānorāda uz praktiskajiem soļiem, ar kuriem Baltijas valstis mēģinājušas mazināt enerģētisko atkarību no Krievijas. Tas vienlaikus drošībiskojis Krieviju kā šādas rīcības iemeslu. Par zināmākajiem un plašāk apspriestajiem var norādīt plānoto Visaginas atomelektrostacijas būvniecību, jo Ignalinas atomelektrostacijas slēgšana 2009. gada beigās palielināja elektrības importa nepieciešamību, izbūvētos elektroenerģijas starpsavienojumus starp Igauniju un Somiju (“Estlink 1” un “Estlink 2”), plānotos elektroenerģijas starpsavienojumus starp Lietuvu un Poliju (“LitPol Link”) un Lietuvu un Zviedriju (“NordBalt”), plānoto sašķidrinātās dabasgāzes terminālu būvniecību Somu līcī un abu valstu savienojumu ar cauruļvadu, Klaipēdā plānoto sašķidrinātās dabasgāzes terminālu, plānoto dabasgāzes cauruļvadu starp Lietuvu un Poliju (“GIPL”), starpsavienojumu uzlabošanu starp pašām Baltijas valstīm. Saistībā ar šo projektu nepieciešamību lielākoties dominējuši tieši vai netieši

argumenti par nepieciešamību mazināt Baltijas valstu atkarību no Krievijas energoresursiem.

Tāpat diskusijas izraisījusi Krievijas uzņēmuma “Gazprom” darbība un tās noteiktās cenas par dabasgāzes piegādi. Arī šajā ziņā par aktīvāko uzskatāma Lietuva, kas, piemēram, 2012. gada oktobrī uzsāka starptautisku strīda izšķiršanas procedūru ar uzņēmumu “Gazprom” saistībā ar, pēc tās viedokļa, pārlietu augstām dabasgāzes piegādes cenām (*Ministry of Energy...* 2012). Savukārt īpaši Latvijā 2013. gadā izvērsās plašas diskusijas par dabasgāzes tirgus liberalizāciju līdz ar tā sauktās ES “trešā enerģētikas paketes” ieviešanu, ko plaši kritizējusi Krievija un pret ko Latvijā publiski iebilda uzņēmums “Latvijas Gāze” un tās akcionāri. Ja valsts institūcijas (tiesa gan, Latvijā ne vienmēr konsekventi) un pētnieki lielākoties enerģētikas drošību apskatījuši kā energoresursu piegāžu un ieguves veidu dažādošanu un samazinātu atkarību no Krievijas energoresursiem, tad Krievijas aktori un saistītie uzņēmumi Baltijas valstīs uzsvēruši ilgtermiņa piegādes līgumus kā drošības garantu enerģijas resursu piegādēm un citus aspektus (piemēram, uzņēmuma “Latvijas Gāze” norādītais par augsto gāzes apgādes drošības līmeni Latvijā (Latvijas Gāze 2013, 13. lpp.)).

Enerģētikas drošības jautājumiem uzmanību veltījušas arī valsts drošības iestādes, norādot uz Krievijas specdienestu interesi (informācijas vākšanu) par enerģētikas jomu kopumā (piemēram, SAB 2011, 2013), kā arī Krievijas interesi par konkrētiem jautājumiem, tajā skaitā par plānoto sašķidrinātās dabasgāzes termināla būvniecību, par Visaginas atomelektrostacijas projektu (VSD 2013, 15. lpp.), par Igaunijas rīcību “Nord Stream” projekta sakarā (norādīts arī uz mēģinājumiem ietekmēt Igaunijas lēmumus šajā jomā) (KAPO 2008, 21. lpp, 2009, 32., 33. lpp, 2010a, 15. lpp.), par degslānekļa industriju Igaunijā (KAPO 2007, 17. lpp, 2010a, 15. lpp.). Tādējādi runa ir ne tikai par informācijas vākšanu, bet arī aktīvām Krievijas darbībām. Tāpat norādīts uz dažādiem citu valstu organizātiem pasākumiem, tajā skaitā informatīvām kampaņām saistībā ar Lietuvas mēģinājumiem veicināt savu enerģētisko neatkarību (VSD 2012, 20., 21. lpp.). Tāpat KAPO norādījis, ka “Krievija izmanto enerģētikas projektus kā līdzekļus politiskai ietekmēšanai...” (KAPO 2010a, 15. lpp.). Šāda veida norādes pastāvīgi atspoguļojušās arī Baltijas valstu politiķu izteikumos – īpaši Lietuvā, kur, piemēram, prezidente Grībauskaitē (*Grybauskaitė*) regulāri norādījusi uz Krievijas aktīvajām darbībām, lai ietekmētu Lietuvas rīcību saistībā ar enerģētikas jautājumiem, tostarp minot enerģētiskās neatkarības stiprināšanas pasākumus kā vienu no

iespējamajiem iemesliem Krievijas spiedienam pret Lietuvu tās prezidentūras ES Padomē laikā 2013. gada otrajā pusgadā (*Grybauskaitė* 2013).

Vienlaikus jāatzīmē, ka enerģētikas drošības jautājumi Baltijas valstīs ir plaši pētīts temats ārpus valsts institūcijām, īpaši politikas zinātnē augstākās izglītības mācību iestāžu, pētniecisko centru ietvaros un dažādos pētījumos (piemēram, *Janeliūnas* un *Molis* 2006, *Janeliūnas* 2009, Sprūds 2009a, 2009b, 2010, *Molis* 2011, *Maigre* 2010, *Grigas* 2013). Kā jau minēts, šādos pētījumos enerģētikas drošība lielākoties apskatīta kā stāvoklis, kurā ir dažādoti energoresursu piegādes un ieguves veidi un samazināta atkarība no Krievijas resursiem. Var uzskatīt, ka pētījumi nereti ir pastiprinājuši drošībiskošanas procesus, iesaistoties tiešās diskusijās ar enerģētikas industrijas pārstāvjiem. Lai gan arī citos drošībiskotajos jautājumos, piemēram, militārajā drošībā identificējami dažādi šīs nozares pētnieku darbi, kas vērsti uz Krievijas kā iespējama drauda aktualizēšanu (piemēram, tādi, kas analizē iespējamās teorētiskās Krievijas iebrukuma veidus Baltijas valstīs, to atvairīšanas iespējas un iespējamās sekas u.tml. (piemēram, *Ljung* u.c. [t.sk. Neretnieks] 2012, Neretnieks 2013, *Matonis* 2012)), tomēr enerģētikas drošības jomā šādu pētījumu skaits ir bijis lielāks un to ietekme uz Krievijas kā apdraudējuma avota pozicionēšanu un attiecīgi tās drošībiskošanu ir bijusi lielāka. Šajā virzienā ierasti ticis vairāk norādīts uz necaurspīdīgo enerģētikas uzņēmējdarbības vidi un to saistību ar politiku un ietekmi no Krievijas. *Maigre* (*Maigre*) norādījusi uz Krievijas “maigās varas” izpausmēm šajā jomā – “...veidojot lobistu grupas, iedrošinot un atbalstot necaurspīdīgu un neformālu politisko kultūru Baltijas valstīs, iedrošinot postpadomju veida attiecības starp vietējiem uzņēmējiem un politisko eliti” (*Maigre* 2010, 13. lpp.). Tāpat atzīmējams, ka nereti šīs problemātikas apzīmēšanai lietots termins “gazpromizācija”, ko Sprūds vismaz Latvijas kontekstā aprakstījis kā “monopolizāciju un biznesa vides necaurskatāmību, kam nenoliedzami būs ietekme arī uz politisko vidi un pieņemtajiem lēmumiem” (Sprūds 2009b, 34. lpp.). Turklāt tikusi atzīmēta būtiskā vietējo enerģētikas nozares uzņēmumu ietekme uz lēmumu pieņemšanu. Piemēram, Sprūds norādījis uz uzņēmumu “Latvijas Gāze” un “Latvenergo” būtisko ietekmi lēmumu pieņemšanā Latvijā (Sprūds 2010, 15. lpp.), Janelūns vērsis uzmanību uz gāzes importa uzņēmuma “Dujotekana” ietekmi Lietuvas politikā (*Janeliūnas* 2009, 212. lpp.).

3.2. Baltijas valstu drošībiskošana Krievijā

Ja var uzskatīt, ka PSRS laikā tā sauktās “Baltijas republikas” tika uztvertas drīzāk pozitīvi – kā viens no attīstītākajiem PSRS reģioniem (piemēram, no filmas “Baltija. Kādas “okupācijas” vēsture” var secināt, ka tās 1970.-tajos gados PSRS bija iecienīti galamērķi atpūtai to patīkamās atmosfēras dēļ (*Pribaltika. Istoriia odnoi “okkupatsii”* 2009, 2.–3.minūte)), tad līdz ar PSRS izjukšanu un Baltijas valstu neatkarības atgūšanu situācija mainījās. Baltijas valstu un Krievijas tālākās attīstības ceļi ieguva stratēģiski atšķirīgus un pat pretējus virzienus – Baltijas valstis izvēlējās dalību NATO un ES, nevis ciešāku attiecību veidošanu ar Krieviju un integrāciju tās veidotajās reģionālajās organizācijās. Attiecīgi arī Baltijas valstu tēls Krievijā kopumā pamazām transformējās uz vairāk negatīvu saistībā ar dažādiem faktoriem, to skaitā dažādu ārpolitisko vektoru izvēli, atšķirīgu izpratni par vēsturi, par krievvalodīgo tiesībām, krievu valodas un kultūras lomu Baltijā. Tas lielā mērā atspoguļojas arī kopējā Baltijas valstu tēlā Krievijā – to gan nav iespējams absolūti vispārināt, līdzīgi kā Krievijas tēlu Baltijas valstīs, tomēr kopumā Baltijas valstu drošībiskošanas procesi izpaužas militārās drošības sektorā un politiskās drošības sektorā, mijiedarbojoties ar attiecīgo sektoru drošībiskošanas procesiem Baltijas valstīs. Atšķirībā no Krievijas drošībiskošanas procesiem Baltijas valstīs, militārās drošības sektorā saskatāmi tikai “tradicionālās” drošības elementi, bet politiskās drošības sektorā nav saskatāma ekonomisko draudu dimensija. Tomēr atšķirībā no Baltijas valstīm, kur ar Krieviju saistītie draudi ir vai nu faktiski vienīgie vai vieni no būtiskākajiem attiecīgajos drošības sektoros, Krievijā identificētie draudi saistībā ar Baltijas valstīm viennozīmīgi uzskatāmi par daudz mazāk nozīmīgiem kontekstā ar citiem draudiem (ja nu vienīgi izņemot ar NATO saistītos draudus, kas gan vienlaikus saistīti ar lielvaru politiku, īpaši ASV).

Par Baltijas valstu drošībiskošanu un attiecīgi kopumā drīzāk negatīvo uztveri Krievijā liecina arī sabiedriskās domas pētījumi. Levadas Analītiskais centrs vairāku gadu garumā pastāvīgi veicis pētījumus par Krievijas iedzīvotāju viedokli par citām valstīm. Šie pētījumi uzrādījuši, ka Krievijas iedzīvotāji Baltijas valstis uzskatījuši par vienām no “visvairāk nedraudzīgi, naidīgi noskaņotajām” pret Krieviju (līdzīgi arī ASV un Gruziju, kuras savukārt Baltijas valstīs vismaz starp Baltijas valstu pamattautām tiek uzskatītas par drīzāk draudzīgām). Saskaņā ar šiem pētījumiem Baltijas valstis kopš 2005. gada pastāvīgi bijušas vismaz starp sešām “visvairāk nedraudzīgi, naidīgi

noskaņotajām” valstīm pret Krieviju: saskaņā ar to Latvija 2005. un 2006. gadā ieņēma pirmo vietu, savukārt 2007. gadā pirmo vietu ieņēma Igaunija. Šeit gan jāatzīmē, ka pēdējo gadu laikā procentpunktu skaits, ar kuru Baltijas valstis ieņēmušas vietu šajā vērtējumā, ir pakāpeniski samazinājies un 2013. gada maijā veiktajā aptaujā tika sasniegts zemākais procentpunktu skaits kopš 2005. gada (*Levada* 2013). Līdzīgi dati iegūti arī attiecībā uz NATO, kas arī kopumā tiek vērtēta negatīvi un pat kā naidīga organizācija (piemēram, *Levada* 2011, 211. lpp, 2009, 161., 174. lpp.). Skatījums uz NATO jāvērtē ne tik daudz kontekstā ar Baltijas valstīm, cik saistībā ar ASV, kas iepriekš apskatītajā valstu vērtējumā arī tikusi uzskatīta par vienu no “visvairāk nedraudzīgi, naidīgi noskaņotajām” valstīm.

Līdzīgi kā Baltijas valstīs, arī Krievijā šādus pētījumus nevar uzskatīt par absolūti vispārīgākiem, jo, lai arī Baltijas valstu negatīvais tēls Krievijā ir izplatīts (sevišķi saistībā ar it kā negatīvo attieksmi pret krievvalodīgajiem), tomēr tas nav absolūts un to zināmā mērā līdzsvaro drīzāk pozitīvās atmiņas Krievijā par Baltijas valstīm PSRS sastāvā (piemērs šīs apakšnodaļas pirmajā rindkopā). To zināmā mērā apstiprina arī vērā ņemamais Krievijas tūristu skaits Baltijas valstīs. Piemēram, 2010.–2012. gadā Krievijas tūristu (ārvalstu vairākdienu ceļotāju) skaits Latvijā ir bijis lielākais starp citu valstu tūristiem, bet Lietuvā un Igaunijā otrs lielākais (CSP 2013c, SD 2013b, *Enterprise Estonia* 2013, 7. lpp.).

3.2.1. Militārās drošības sektors

Atšķirībā no Krievijas kā militārā drauda tēla Baltijas valstīs, Baltijas valstu kā militāra drauda tēls Krievijā nebūtu apskatāms tādā pat apgrieztā izteiksmē. Lai arī, iespējams, velkot paralēles ar Krievijas un Gruzijas militāro konfliktu 2008. gadā, Krievija ne tikai Gruziju, bet arī citas mazas kaimiņvalstis varētu apzīmēt kā agresoru, tomēr Krievijā potenciālais Baltijas valstu militārais apdraudējums Krievijai lielākoties apskatīts saistībā ar Baltijas valstu dalību NATO un Baltijas valstīm kā NATO elementu Krievijas pierobežā. Lai gan NATO amatpersonas pastāvīgi ir norādījušas, ka neuzskata Krieviju par draudu, piemēram, NATO ģenerālsekretārs Rasmusens (*Rasmussen*) norādījis, ka “NATO un Krievija nav ne pretinieki, ne ienaidnieki” (*Rasmussen* 2012), tomēr Krievija kopumā nav pārstājusi uzskatīt NATO kā apdraudējumu avotu savai drošībai.

Krievija NATO un attiecīgi arī Baltijas valstis kā alianses dalībvalstis kā apdraudējumu uzlūko tās drošības un aizsardzības politikas plānošanas dokumentos. Krievijas Nacionālās drošības stratēģijā norādīts uz “pašreizējās globālās un reģionālās arhitektūras nepilnību”, saistot šo tēzi ar NATO. Tāpat norādīts, ka Krievijai NATO darbībā nav pieņemama alianses militārās infrastruktūras tuvināšana Krievijas robežām un globālu funkciju uzņemšanās (pretrunā ar starptautiskajām tiesībām) (PRF 2009a, 8., 17. punkts). Satraukums par NATO paplašināšanos un tās militārās infrastruktūras tuvināšanos Krievijas robežām atzīmēts arī Krievijas Ārpolitikas koncepcijā (PRF 2013, 63. punkts). Tādējādi Krievija apskata NATO kā apdraudējumu vismaz divos līmeņos:

- globāli – pieņemot, ka noteiktās situācijās NATO vai tās dalībvalstis atsevišķi var iejaukties Krievijas interešu sfērās ne tikai tās pierobežā, bet arī citviet pasaulē – kā tas jau noticis, piemēram, Dienvidslāvijā (Kosovā) 1999. gadā vai Afganistānā 2001. gadā (kā rezultātā parādījās ASV militārā klātbūtne Vidusāzijā);
- reģionālajā līmenī – iejaucoties Krievijas interešu sfērās tās pierobežā un mainot militāro līdzsvaru caur NATO paplašināšanos un tās infrastruktūras pārvietošanu NATO dalībvalstu ietvaros tuvāk Krievijas robežām. Šis jautājums lielā mērā attiecināms tieši uz Baltijas valstīm, kas līdztekus ar citām jaunajām alianses dalībvalstīm, īpaši Poliju, Čehijas Republiku, Rumāniju un Bulgāriju, tikušas apskatītas saistībā ar iespējamo NATO infrastruktūras paplašināšanos to teritorijās.

To, ka NATO un Baltijas valstis tiek uzlūktas kā militāru draudu avots, apstiprina un detalizētāk aplūko arī 2010. gada Krievijas Militārā doktrīna. No tajā definētajiem Krievijas militārajiem apdraudējumiem attiecībā uz Baltijas valstīm jāatzīmē šādi:

- NATO darbības papildināšana ar globālām funkcijām, nonākot pretrunā ar starptautiskajām tiesībām (PRF 2010, 8a. punkts) – tas varētu izpausties kā potenciālas jaunas misijas dažādos pasaules reģionos, kur varētu piedalīties arī Baltijas valstu bruņotie spēki;
- NATO dalībvalstu militārās infrastruktūras tuvināšanās Krievijas robežām, ārvalstu bruņoto spēku izvietošana vai paplašināšana Krievijas vai tās sabiedroto kaimiņvalstīs un tām pieguļošajos ūdeņos (PRF 2010, 8a., 8v. punkts) – Krievija jau iepriekš paudusi nepatiku pret NATO lidmašīnu

patrulēšanu Baltijas valstu gaisa telpā un šis Krievijas definētais apdraudējums varētu tālāk izpausties kā NATO klātbūtnes paplašināšana Baltijas valstu aizsardzībai – piemēram, Baltijas valstu gaisa telpas patrulēšanas paplašināšana (lielāka lidmašīnu skaita pastāvīga izvietošana), pretraķešu sistēmu vai to elementu uzstādīšana, jūras vai sauszemes spēku pastāvīga izvietošana Baltijas valstu teritorijās;

- “teritoriālas pretenzijas pret Krievijas Federāciju un tās sabiedrotajiem, iejaucoties to iekšējās lietās” (PRF 2010, 8d. punkts) – šāda veida bažas no Krievijas izskanējušas, piemēram, robežlīguma ar Igauniju noslēgšanas laikā;
- “starpetniskās (starpkonfesiju) spriedzes uzliesmojumi, starptautisku bruņotu radikālu grupējumu darbība Krievijas Federācijas tās sabiedroto robežu tuvumā, kā arī teritoriālie konflikti, separātisma un vardarbīga (religiska) ekstrēmisma pieaugums atsevišķos pasaules reģionos” (PRF 2010, 8l. punkts). Tā kā Latvijā un Igaunijā ievērojama daļa iedzīvotāju ir krievvalodīgie (Krievijas izpratnē un terminoloģijā – “tautieši”) un atsevišķos laika posmos aktualizējušies jautājumi par Latgales un Igaunijas austrumu daļu autonomiju vai citādi atšķirīgu pārvaldes vai valstiskās piederības formu (jau minētie piemēri apakšnodaļā “3.1.2.1. Politisko draudu dimensija” par šādām diskusijām Latvijā), tad teorētiski ir apskatāma iespēja, ka starpetnisku konfliktu rezultātā Krievija varētu iejaukties Baltijas valstu iekšējos procesos, lai nodrošinātu savu “tautiešu” aizsardzību;
- “Krievijas Federācijas valsts un militārās vadības sistēmu darbības traucēšana...” (PRF 2010, 10b. punkts). Tā kā Baltijas valstis ģeogrāfiski atrodas starp Krievijas pamatteritoriju un Kaļiņingradas apgabalu dienvidrietumos, tad Baltijas valstis tām dabiski rada apgrūtinājumus vienotai militārās sistēmas darbībai. Šis draudu veids var tikt saistīts ar jau minēto NATO militārās infrastruktūras paplašināšanu, kas pati par sevi vai arī tehniski neapzināti varētu ierobežot Krievijas militārās infrastruktūras spējas;
- “militārā spēka demonstrēšana ar provokatīviem mērķiem mācību laikā Krievijas Federācijas vai to sabiedroto valstu tuvumā” (PRF 2010, 10g. punkts). Saskaņā ar šādu formulējumi faktiski visas praktiskās militārās mācības Baltijas valstu teritorijā varētu uzskatīt par provokatīvu spēka demonstrēšanu (piemēram, smagās kaujas tehnikas vai kaujas lidmašīnu

piedalīšanās mācībās), turklāt šāda veida mācības ar citu NATO dalībvalstu piedalīšanos notiek regulāri;

- citu valstu praktiska gatavošanās karam (PRF 2010, 10d. punkts). Šis elements kā apdraudējums varētu izpausties gadījumos, kad Baltijas valstīs atbilstoši iespējamu draudu prognozēm varētu tikt izvietoti citu NATO dalībvalstu spēki, lai novērstu iespējamu konfrontāciju. Šādā situācijā Krievija to savukārt varētu skaidrot nevis kā konfrontācijas novēršanu, bet gan kā konfrontācijas saasināšanu, provokāciju un attiecīgi arī kā gatavošanos karam.

Kontekstā ar iepriekšminēto jāatzīmē, ka saskaņā ar tās Militāro doktrīnu Krievija par likumīgu uzskata bruņota spēka lietošanu ne tikai agresijas atvairīšanai pret sevi un sabiedrotajiem, miera nodrošināšanai un uzturēšanai, bet arī “...lai nodrošinātu aizsardzību saviem pilsoņiem, kas atrodas aiz Krievijas Federācijas robežām...” (PRF 2010, 20. punkts).²⁶ Tas savukārt apskatāms kontekstā ar jau minēto lielo krievvalodīgo iedzīvotāju skaitu Baltijas valstīs, kas noteiktā situācijā var tikt izmantots par pamatu, Krievijas izpratnē, likumīgai spēka lietošanai (līdzīgi kā tas notika saistībā ar Krievijas un Gruzijas bruņoto konfliktu). Līdzīgi kā to secinājis Rublovskis attiecībā uz Latviju (Rublovskis 2011, 50. lpp.), kopumā būtiskākie doktrīnas punkti par ārējo militāro apdraudējumu un tiešajiem militārajiem draudiem Krievijai ir attiecināmi uz visām Baltijas valstīm. Tādējādi Krievija pozicionē NATO un Baltijas valstis, kā šīs organizācijas dalībvalstis, kā savu ārējo apdraudējumu.

Arī Krievijas amatpersonu oficiālajos izteikumos pastāvīgi ir bijuši vērojami iepriekš apskatītie elementi – īpaši nepatika pret Baltijas valstu atrašanos NATO un tās militārās infrastruktūras tuvināšanu Krievijai, kā arī militārām mācībām Krievijas tuvumā. Baltijas valstu potenciālo iekļaušanu NATO Krievija vērtēja negatīvi jau līdz ar Baltijas valstu virzības uz aliansi uzsākšanu un skaidra nostāja tika pausta arī īsi pirms Baltijas valstu iestāšanās – 2004. gada martā Krievijas Ārlietu ministrija īpašā paziņojumā norādīja, ka “NATO paplašināšanas viennozīmīgi aizskar Krievijas politiskās, militārās un zināmā mērā arī ekonomiskās intereses”, to, cita starpā, pamatojot arī ar nepatiku par alianses militāro klātbūtni Krievijas tuvumā (MIDRF

²⁶ Lai gan Krievijas pilsoņu skaits Baltijas valstīs ir uzskatāms par nelielu, tomēr nevar izslēgt iespēju, ka to skaits palielinās, par tādiem kļūstot, piemēram, Latvijas un Igaunijas nepilsoņiem. Šobrīd proporcionāli lielākais Krievijas pilsoņu skaits starp visiem valsts iedzīvotājiem ir Igaunijā – 6,99% (SA 2012b), Latvijā tas ir 1,79% (CSP 2013a), bet Lietuvā – 0,35% (SD 2013a). Igaunijā nepilsoņu ir 6,64% (SA 2012b), bet Latvijā – 13,22% (CSP 2013a).

2004a). Saskaņā ar Rostoku arī Krievijas plašsaziņas līdzekļos Latvijas pievienošanās process kopumā tika atspoguļots negatīvi, turklāt NATO paplašināšanās process bija ne tikai plašāk, bet arī emocionālāk atspoguļots salīdzinājumā ar ES paplašināšanās procesu (Rostoks 2008, 129., 143. lpp.). Krievijas nostāja pret Baltijas valstu dalību NATO nav mainījies arī šobrīd – 2013. gada augustā to, cita starpā, atzīmēja arī Krievijas Ministru prezidents Medvedevs (*Medvedev* 2013).

Neskatoties uz bažām par plašāku NATO klātbūtni reģionā, par vienīgo būtisko NATO militāro klātbūtni Baltijas valstīs uzskatāma NATO Baltijas valstu gaisa telpas patrulēšana,²⁷ kas tiek izpildīta no Zokņu lidlauka Lietuvā un kuras ietvaros pastāvīgi notikuši lidojumi Krievijas militāro lidmašīnu identificēšanai Baltijas valstu robežu tuvumā (plašāk apskatīts iepriekš – apakšnodaļā “3.1.1.1. Tradicionālo draudu dimensija”). Krievija nepatiku pret Baltijas valstu gaisa telpas aizsardzību nav slēpusi – jau 2004. gada martā Krievijas Ārlietu ministrija norādīja, ka ir “acīmredzami, šādi plāni tieši aizskar Krievijas drošības intereses”, turklāt tai “...ir tiesības no tā izdarīt savus secinājumus un nepieciešamības gadījumā atbilstoši reaģēt” (MIDRF 2004b). Lai gan tiešas atbildes uz šo misiju nav bijušas, par tādām var uzskatīt regulāro Krievijas militāro pietuvošanos Baltijas valstu gaisa telpām un atsevišķos gadījumos arī robežu pārkāpumus, kā arī plānoto jaunu Krievijas militārās infrastruktūras elementu izvietojumu Baltijas valstu tuvumā, arī Baltkrievijā.

Otrs NATO praktiskās klātbūtnes elements Baltijas valstīs ir bijušas regulārās militārās mācības uz sauszemes, jūrā un gaisā, kas varētu tiktu uzskatīts par ārēju apdraudējumu Krievijai (pie nosacījuma par provokatīviem mērķiem, saskaņā ar Krievijas Militāro doktrīnu). Krievijas institūcijas par šādu mācību rīkošanu ir paudušas nepatiku, piemēram, Krievijas aizsardzības ministra vietnieks Antonovs (*Antonov*) 2013. gada oktobra NATO mācības “Steadfast Jazz 2013” vēl pirms to norises saistīja ar ““aukstā kara” garu” (*Antonov* 2013, 3. lpp.), līdzīgi kā Baltijas valstīs satraukumu raisījušas Krievijas militārās mācības reģionā. Dažādu militāro mācību laikā Baltijas valstīs ticis izspēlēta uzņemošās valsts atbalsta sistēma (arī ar 20. gadsimta konvencionālās sauszemes karadarbības simbolu – tanku – izsēdināšana mācību

---

²⁷ Par NATO klātbūtni zināmā mērā var uzskatīt arī NATO izcilības centrus – NATO Izcilības centru informācijas tehnoloģiju aizsardzības jautājumos (NATO CCD COE) Tallinā, NATO Izcilības centru enerģētikas drošības jautājumos (NATO ENSEC COE) Viļņā, kā arī plānoto NATO Izcilības centru stratēģiskās komunikācijas jautājumos (NATO STRATCOM COE) Rīgā. Tomēr praksē izcilības centri vairāk darbojas kā pētniecības centri un padomdevēji, un attiecīgi neveido militāru klātbūtni klasiskā izpratnē.

“Baltops 2010” laikā Latvijā un mācību “Baltops 2012” laikā Igaunijā), kas krīžu situācijās būtu jāizmanto, lai uzņemtu ārvalstu bruņotos spēkus; tāpat praktiski tikušas pārbaudītas dažādu NATO dalībvalstu sauszemes, jūras un gaisa spēku kaujas spējas un to sadarbība. Līdz ar to arī Krievijai ir varējusi uzskatīt šādas mācības par potenciālu apdraudējumu savai drošībai.

Lai gan ir sarežģīti novērtēt, vai šādu ārējo apdraudējumu projekciju pilnībā pieņem arī Krievijas iedzīvotāji, tomēr pieejamie statistikas dati to drīzāk apstiprina. Baltijas valstu tēls Krievijā jau tika apskatīts apakšnodaļas “3.2. Baltijas valstu drošībiskošana Krievijā” sākumā, secinot, ka tās Krievijā tiek apskatītas kā vienas no nedraudzīgākajām valstīm. Līdzīga situācija ir arī attiecībā uz NATO, kas tikusi uzskatīta par kopumā nedraudzīgu. Piemēram, Levadas Analītiskā centra pētījumos laika periodā no 2008. līdz 2012. gadam NATO tikusi ierindota trešajā līdz ceturtajā vietā starp lielākajiem ienaidniekiem (starp dažāda veida un formu iespējamajiem ienaidniekiem alianse ierindojas pēc ASV un čečenu kaujiniekiem); 2012. gadā vārdu “NATO” kopumā negatīvi uztvēra lielākā daļa aptaujāto; turklāt laika periodā kopš 2002. gada kopumā ir pakāpeniski samazinājies Krievijas iedzīvotāju skaits, kas uzskata, ka tās interesēs ir tuvināšanās ar NATO un attiecīgi palielinājies iedzīvotāju skaits, kas šādu tuvināšanos uzskata par pretēju Krievijas interesēm (*Levada 2012*, 198., 209. lpp.). Tāpēc neskatoties uz NATO centieniem skaidrot Krievijas valsts pārstāvjiem un sabiedrībai, ka Krievijai nebūtu jāapskata NATO kā ienaidnieks (piemēram, jau minētais – Rasmussen 2012), šāds viedoklis nav ticis pieņemts ne Krievijas valsts institūcijās, ne arī sabiedrībā. Visticamāk, šādu viedokli vēl vairāk nostiprinājis tas, ka NATO joprojām kā savu primāro darbības uzdevumu uzsver kolektīvās aizsardzības nodrošināšanu dalībvalstīm. Šeit atkal īpaši var atzīmēt jau iepriekš minēto par ““Wikileaks” skandāla” ietvaros atklātībā nākušo informāciju par NATO veikto Polijas un Baltijas valstu militārās aizsardzības plānošanu (*Wikileaks 2010*).

Līdzīgi kā Baltijas valstīs, arī Krievijā militārā sektora ietvaros Baltijas valstis apskatījuši un komentējuši Krievijas oficiālo viedokli nepārstāvoši subjekti (lielākoties politiķi un analītiķi), starp kuriem par pazīstamāko var uzskatīt Krievijas Liberāli demokrātiskās partijas līderi Žirinovski, kurš pastāvīgi asi kritizējis Baltijas valstis un diskutējis arī par iespējamu militāru instrumentu piemērošanu. Piemēram, 2013. gadā iespējamu Rietumvalstu militāru iejaukšanos Sīrijas konfliktā viņš, cita starpā, saistīja ar iespējamu Baltijas valstu okupāciju (*Zhirinovskii 2013*, 13.–15. minūte). Lai gan tik radikālu viedokli nevar vispārināt, šāda veida izteikumiem visticamāk ir ietekme un

atbalsts starp daļu lēmumu pieņēmēju un sabiedrības un zināma ietekme to viedokļu veidošanā.

3.2.2. Politiskās drošības sektors

Baltijas valstu kā politiska rakstura draudu tēls Krievijā ir spēcīgāks par militāra rakstura draudu tēlu. Piemēram, kā to norādījis Muižnieks, tad “krievu un krievvalodīgo situācija Latvijā ir temats, kas caurvij visas citas tēmas...” Latvijas atspoguļojumā Krievijas plašsaziņas līdzekļos (Muižnieks 2008, 161. lpp.). Par to kopumā liecina arī Krievijā plaši izplatītais pieņēmums par negatīvo attieksmi pret krievvalodīgajiem un Krieviju kopumā. Šis jautājums Krievijā ticis aktualizēts pastāvīgi un tā aktualitāte bijusi salīdzinoši augsta kopš 1990.-to gadu beigām. Kā vienu no spilgtākajiem momentiem var atzīmēt 1998. gada martā Rīgā ar spēku pārtraukto nesankcionēto pārsvarā krievvalodīgo pensionāru sociāla rakstura protesta akciju, kas no Krievijas puses tika atspoguļota kā Latvijas vēršanās tieši pret krievvalodīgajiem (piemēram, arī toreizējais Krievijas prezidents Jeļcins atbalstījis viedokli, ka incidents uzskatāms par “kļedzošu elementāru cilvēktiesību pārkāpumu” (*Moscow Times* 1998)).

Šajā sektorā konstatējami divi galvenie drošībiskošanas saturiskie virzieni. Pirmais ir saistīts ar krievvalodīgo stāvokli Baltijas valstīs (lielākoties Latvijā un Igaunijā) un ar viņu ikdienā pamatā lietoto krievu valodu (attiecīgi krievu valodas stāvokli). Otrs būtiskākais saturiskais virziens ir saistīts ar atšķirīgo vēstures izpratni starp Baltijas valstīm un Krieviju, pamatā par Otrā pasaules kara notikumiem. Turklāt abi šie virzieni savā starpā ir bijuši saistīti, ņemot vērā būtisko vēstures lomu kultūrā un īpaši mūsdienu Krievijas identitātē. Vēl kā pilnīgi atšķirīgu virzienu var minēt “Rietumu” (rietumvalstu) drošībiskošanu Krievijā – tāpat Baltijas valstis kā daļu no “Rietumiem” (kā ES un NATO dalībvalstis un ASV sabiedrotās). Ārpus jau iepriekšējā nodaļā apskatītā militāro draudu sektora šajā ziņā Baltijas valstis mēdz tikt uzlūkotas kā iespējamās negatīvas ietekmes vai pat apdraudējuma avots, piemēram, caur Krievijas interesēm neatbilstošas ES ārējās politikas veidošanu (īpaši attiecībā uz sadarbību ar citām bijušajām PSRS republikām, enerģētikas jomu). Tomēr ES negatīvais tēls (un Baltijas valstis kā daļa no tā) Krievijā kopumā nav bijis tik spēcīgs kā NATO un ASV negatīvais tēls (kas, iespējams, varētu tikt asociēts ar to “Rietumu” daļu, kas rada negatīvu ietekmi uz Krieviju), īpaši ņemot vērā dažādību ES ietvaros un Krievijas

drīzāk pozitīvās attiecības ar tādām lielvarām kā Vācija un Francija un citām mazākām ES dalībvalstīm, piemēram, Kipru. Tāpēc šo kā atsevišķu būtisku Baltijas valstu starpvalstu drošībaskošanu Krievijā apskatīt ir problemātiski.

Krievijas īpašo interesi par krievvalodīgo, krievu valodas un kultūras aizsardzību iezīmē tās politikas plānošanas dokumenti, tajā skaitā vēlreiz jāpiemin, ka saskaņā ar Krievijas Militāro doktrīnu par likumīgu tiek uzskatīta bruņota spēka lietošana arī “...lai nodrošinātu aizsardzību saviem pilsoņiem, kas atrodas aiz Krievijas Federācijas robežām...” (PRF 2010, 20. punkts). Tāpat šo virzienu kā daļu no Krievijas ārpolitikas iezīmē arī tās Ārpolitikas koncepcija, kas paredz ne tikai krievu valodas un kultūras stiprināšanu un izplatību pasaulē, bet arī ārvalstīs dzīvojošo Krievijas pilsoņu un “tautiešu” tiesību un “likumīgo interešu” aizsardzību (arī atbalstot “tautiešu” organizāciju konsolidāciju) (PRF 2013, 4g., 39d, 39e. punkts, 100. punkts). Attiecīgi Krievijas Ārlietu ministrija ir bijusi viena no aktīvākajām valsts institūcijām šajā jautājumā. Ārpolitikā viens no virzieniem ir bijis starptautiskās sabiedrības informēšana par savu nostāju attiecībā uz situāciju Baltijas valstīs, kā arī šī viedokļa paušana Baltijas valstīm – kā institūcijām, tā arī sabiedrībām, tādējādi mēģinot ne tikai radīt Krievijai izdevīgu informācijas fonu, bet arī ietekmēt šo jautājumu attīstību pašās Baltijas valstīs. Savukārt iekšpolitiski šis jautājums lielākoties ticis atspoguļots kā jautājums, par kuru jācīnās ārējās politikas ietvaros un kas skar ne tikai Krievijas valsts, bet arī sabiedrības intereses (“tautiešus”).²⁸ Galvenie kritikas objekti ir bijuši saistīti ar nepilsoņu statusu un ar to saistīto pilsonības iegūšanas veidu (naturalizāciju) (Latvijā un Igaunijā), nepilsoņu un krievvalodīgo tiesībām, krievu valodas un kultūras statusu un citiem ar tiem saistītiem jautājumiem (piemēram, MIDRF 2011a, MIDRF 2012, 41., 42., 65., 66. lpp.).

Savukārt otrs būtiskākais saturiskais virziens, kā jau minēts, saistīts ar atšķirīgo vēstures izpratni, lielākoties saistībā ar Otrā pasaules kara notikumiem, īpaši ņemot vērā to, ka tas (“Lielais Tēvijas karš”, kā tas tiek apzīmēts Krievijā) pēdējo gadu laikā kļuvis par vienu no galvenajiem Krievijas sabiedrību un būtisku daļu krievvalodīgo Baltijas valstīs vienojošiem faktoriem – tas līdz ar valodu kļuvis par otru redzamāko būtiskas daļas krievvalodīgo iedzīvotāju atšķirīgās identitātes izpausmes veidu arī Baltijas

---

²⁸ Piemēram, Sprice norādījusi, ka Latvija Krievijai “...ir izdevīga gan ārpolitikas paušanai, gan iekšējam *patēriņam*”, tajā skaitā Krievijas sabiedrības konsolidācijai, Latvijas vājināšanai starptautiskā līmenī, uzmanības novēršanai no cilvēktiesību problēmām pašā Krievijā (Sprice 2007, 247., 248. lpp.).

valstīs.²⁹ Ar vēsturi saistīto jautājumu būtiskumu pasvīturo to atspoguļošana Krievijas Nacionālās drošības stratēģijā, kur norādīts, ka “kultūras jomā negatīvu ietekmi uz nacionālās drošības situāciju pastiprina politikas, kas pārskata viedokļus par Krievijas vēsturi, tās lomu un vietu pasaules vēsturē...” (PRF 2009a, 81. punkts).³⁰ Arī Krievijas Ārpolitikas koncepcijā noteikts, ka Krievija “stingri pretdarbosies... neonacisma izpausmēm, ...mēģinājumiem pārrakstīt vēsturi...” (PRF 2013, 39h. punkts). Tādejādi no Krievijas skatījuma atšķirīga vēstures izpratne, kas bieži tiek dēvēta par vēstures “pārrakstīšanu”, tiek uzskatīta par apdraudējumu Krievijai, galvenokārt – tās identitātei. Krievija neatzīst Baltijas valstu okupāciju un attiecīgi arī pretenzijas par okupācijas radīto seku kompensāciju, tāpat tiek nosodīta PSRS un nacistiskās Vācijas režīmu un to pastrādāto noziegumu pielīdzināšana, asi tiek nosodīti leģionāru piemiņas pasākumi u.tml. (piemēram, MIDRF 2011a, MIDRF 2012, 41.–43. lpp.).

Būtiski atzīmēt, ka atšķirībā no visiem citiem apskatītajiem drošībasprocešu procesiem kā Baltijas valstīs, tā arī Krievijā šajā jautājumu kopumā ir bijuši vērojami emocionālāki un asāki iesaistīto valsts institūciju izteikumi. No valsts institūcijām īpaši izceļama jau minētā Krievijas Ārlietu ministrija, kas saistībā ar nepilsoņu institūtu un krievu valodas lomu lietojusi, piemēram, šādus apzīmējumus (lai gan tie tiek lietoti kontekstā, tomēr arī ārpus tā tie parāda lietotās izteiksmes veidu): “neatrisinātā masu bezvalstniecības problēma” Latvijā un Igaunijā (attiecībā uz nepilsoņu institūtu), “krievvalodīgo minoritātes tiesību pārkāpumi”, “krievu informācijas un kultūras un izglītības telpas sašaurināšana”, “Igaunijas valdības politika, kuras mērķis ir pilnīga izglītības krievu valodā atcelšana” (MIDRF 2011a), “Latvijas institūciju diskriminējoša politika pret krievvalodīgo minoritāti”, naturalizācijas process Latvijā kā “pazemojoša procedūra” (saistībā ar tajā ietverto Latvijas skatījumu uz valsts okupāciju), “sistemātiska krievu valodas izspiešana” Latvijā (MIDRF 2012, 41., 42. lpp.). Attiecībā uz vēsturiskajiem jautājumiem lietoti vēl asāki apzīmējumi, piemēram: “Otrā pasaules kara vēstures pārrakstīšana”, “antisemitisma izpausmes”, “fašistu līdzskrējēju glorifikācija”, “antifašistu veterānu apsūdzēšana”, “aizvien pieaugošās neonacisma izpausmes”, “Waffen SS leģionāru publiskas tikšanās” (MIDRF 2011a).

---

²⁹ Doronenkova norādījusi, ka “Lielais Tēvijas karš ir svēts temats ikvienam krievam...” (Doronenkova 2011, 30. lpp.), bet Zelče norādījusi, ka “vēstures zināšanas un vēstures izmantošana politikā, kultūrā un vērtību sistēmā, kā arī ikdienas dzīvē un izklaides pasaulē ir būtiska daļa no Krievijas identitātes” (Zelče 2011, 31. lpp.).

³⁰ Šī jautājuma nozīmību Krievijai ilustrēja arī Krievijas prezidenta 2009. gadā izveidotā komisija pretdarbībai vēsturi falsificējošām politikām, kaitējot Krievijas interesēm (PRF 2009b).

Saistībā ar šiem jautājumiem ir tikuši ne tikai izplatīti vispārēji vai konkrēti paziņojumi, bet arī pastāvīgi pausta kritika dažādās starptautiskās organizācijās: piemēram, Krievijas pastāvīgais pārstāvis ANO Čurkins uzrunā ANO Drošības padomes ietvaros cita starpā attiecībā uz Latviju un Igauniju norādīja uz “bezvalstniecības” jautājumu (*Churkin* 2013, 4., 5. lpp.); Krievijas pastāvīgā pārstāvja Eiropas Padomē Aleksejeva (*Alekseev*) paziņojums ar kritiku par Latvijas Pilsonības likuma grozījumiem un līdzīga veida paziņojums par krievvalodīgo stāvokli Igaunijā un ar to saistītajiem aspektiem (*Alekseev* 2013b, 2013a).

Bez Ārlietu ministrijas šajā ziņā atzīmējama arī Krievijas Valsts dome, kuras ietvaros lielākoties ar Latviju un Igauniju saistītie jautājumi tikuši apskatīti dažādos kontekstos, tajā skaitā paužot kritiku tikšanos laikā ar ārvalstu/starptautisko organizāciju delegācijām (piemēram, Valsts domes priekšsēdētāja tikšanās ar EDSO Parlamentārās asamblejas delegāciju (GDRF 2012a), NVS jautājumu un sadarbības ar tautiešiem komitejas priekšsēdētāja tikšanās ar EDSO augsto komisāru nacionālo minoritāšu jautājumos (GDRF 2009a)), organizējot pasākumus (piemēram, diskusija 2008. gada jūnijā ““Nepilsoņi” Latvijā un Igaunijā – izaicinājums starptautiskajām tiesībām un standartiem cilvēktiesību jomā” (GDRF 2008), diskusija 2009. gada oktobrī – “Tautiešu tiesību un brīvību aizsardzība Baltijas valstīs: “V.M.Kononova lieta” kā politiski tiesisks precedents”³¹ (GDRF 2009b)), pieņemot paziņojumus (piemēram, paziņojums 2007. gada aprīlī “Par Igaunijas valsts veikto karavīru-atbrīvotāju, kas krituši cīņās ar fašismu, zaimojošo piemiņas mīdīšanu” (GDRF 2007), paziņojums 2012. gada martā “Par cilvēktiesību pārkāpumiem Latvijā un nacisma rehabilitācijas nepieļaujamību” (tas ticis nosūtīts arī dažādām starptautiskajām organizācijām) (GDRF 2012b)), kā arī dažādos tās pārstāvju izteikumos (var atzīmēt, piemēram, Starptautisko lietu komitejas priekšsēdētāja Puškova (*Pushkov*) izteikumus par ekonomisko sankciju ieviešanu pret Latviju (*Pushkov* 2012), apspriežot pēdējo no minētajiem paziņojumiem).

Līdzīgi asa veida valoda ar vēsturi saistītajos jautājumos tikusi lietota arī Krievijas plašsaziņas līdzekļos. Muižnieks ir secinājis, ka “Krievijas plašsaziņas līdzekļi sistemātiski veidojuši Latvijai ienaidnieka tēlu attiecībā uz dažiem, tomēr ne visiem

---

³¹ Saistībā ar šo jautājumu var atzīmēt, ka dažādi tiesas procesi pret noziegumos pret cilvēci apsūdzētajiem krievvalodīgajiem Baltijas valstīs, kā arī tiesas procesi, ko pret Baltijas valstīm lūguši ierosināt krievvalodīgie Eiropas Cilvēktiesību tiesā, Krievijā nereti izmantoti, lai negatīvā gaismā vispārinātu krievvalodīgo situāciju Baltijas valstīs un to attieksmi pret vēstures notikumiem. Piemēram, Muižnieks norādījis, ka “...Krievijas plašsaziņas līdzekļi atsevišķus pieteicējus [Eiropas Cilvēktiesību tiesā] no Latvijas padarījušas par varoņiem” (Muižnieks 2011a, 221. lpp.).

tematiem” (kā izņēmumus minot ar kultūru un ekonomiku saistītus jautājumus) (Muižnieks 2008, 161. lpp.). Turklāt tas pats novērojams arī attiecībā uz starptautisko sabiedrību vērstajā informācijas izplatīšanā, kur īpaši atzīmējama starptautiskā televīzija “RT” (iepriekš – “Russia Today”), kas izplatījusi dažāda veida vēstis, piemēram, ar šādiem nosaukumiem: “Lietuvas tiesa definē svastiku kā “vēsturisku mantojumu”, ne Nacisma simbolu”, “Igaunija: drošs patvērums nacistiem”, “Igaunija atklāti atbalsta nacistus”, “Lietuva kavējas ar nacistu medībām”, “Rīgā notiek SS veterānu maršs antifāšistu izsaucienu fonā”, “Simti piemin Waffen SS divīzijas Latvijā, antifāšistus apvaino” (*TV-Novosti* 2010, 2011a, 2011b, 2011c, 2012, 2013). Līdzīgi arī veidoti sižeti citos televīzijas kanālos, kas ir vērsti uz Krievijas sabiedrību (kas pieejami arī Latvijā).

Līdzīgas nostādnes ir atspoguļojušās arī vēstures jautājumu pētniecībā un vēsturisku notikumu skaidrošanā un pasniegšanā Krievijā. Turklāt kā norādījusi Zelče, tad Baltijas valstu negatīvais tēls šajā jomā tiek veidots apzināti (Zelče 2011, 58. lpp.). Starp pēdējo gadu laikā apspriestiem izdevumiem atzīmējami, piemēram, fonda “Vēsturiskā atmiņa” ietvaros izstrādātie darbi: ““Iznīcināt cik daudz iespējams...” Latviešu kolaborantu formējumi Baltkrievijas teritorijā, 1942–1944: dokumentu krājums” (*Diukov* 2010), “Operācija “Ziemas maģija”: nacistu iznīcināšanas politika un latviešu kolaboracionisms”” (*Diukov* 2011), “Protektorāts “Lietuva”. Slepēnā sadarbība ar nacistiem un nerealizētais Lietuvas neatkarības zaudēšanas scenārijs, 1939–1940” (*Diukov* 2013) (kas jau pēc nosaukumiem iezīmē to politizāciju un emocionālo pieskaņu).³² Tāpat līdzīgas nostādnes atspoguļojušās arī dažādu citu ar Krievijas valsti tieši vai netieši saistītu organizāciju un pētnieku darbībā, kas daļā gadījumu pārklājas ar plašsaziņas līdzekļu darbību. Šeit var atzīmēt arī dažādas dokumentālās filmas par Baltijas valstīm, piemēram: “Baltijas nacisms” (*Natsizm po-pribaltiiski* 2005), “Igaunija – vēstures krustceles” (*Estoniia – perekrestok istorii* 2006), “Soģi. Patiesība par latviešu strēlniekiem” (*Karateli. Pravda o latyshskikh strelkakh* 2007), “Baltija: kādas “okupācijas” vēsture” (*Pribaltika. Istoriia odnoi “okkupatsii”* 2009). Baltijas valstis lielākoties, atkarībā no gadījuma, tiek attēlotas negatīvā gaismā – saistībā ar nacismu, “iedomātu” okupāciju, pretkrievisku noskaņojumu u.tml. (tātad faktiski diametrālā pretrunā ar vēstures izpratni Baltijas valstīs), tādējādi ne tikai veidojot

---

³² Var atzīmēt, ka Djukovs (*Diukov*) ir pasludināts par Latvijai nevēlamu personu saistībā ar “...apzinātu nevēlamu rīcību, kas kaitē Latvijas valstij un tās pilsoņiem” (ĀM 2012). Tāpat, piemēram, SAB ir norādījis, ka fonds “Vēsturiskā atmiņa” “...liek uzsvāru uz tendenciozu grāmatu rakstīšanu un popularizēšanu, publisku diskusiju un konferenču rīkošanu” (SAB 2012).

negatīvu viedokli par tām, bet tās arī drošībiskojot kā tādas, kuru nostādnes un politikas rada apdraudējumu Krievijas identitātei.

Šāds Baltijas valstu, īpaši Latvijas un Igaunijas, atspoguļojums nevar veicināt šo valstu pozitīvu uztveri Krievijā (īpaši tāpēc, ka kā apdraudēti tiek pozicionēti “tautieši”, Krievijas valsts oficiālā valoda un vēstures notikumi kā nacionālās identitātes viens no pamatiem) un neairo arī pozitīvu Baltijas valstu uztveri ārvalstīs. Tāpat būtiski atzīmēt, ka šāds Baltijas valstu atspoguļojums nereti tiek pārpublicēts arī Baltijas valstīs, kas to pamattautu auditorijās lielākoties veicina negatīvāka Krievijas tēla veidošanos, bet krievvalodīgo auditorijās lielākoties veicina Krievijai lojāla notikumu skaidrojuma nostiprināšanos.

Baltijas valstu un Krievijas attiecības kopumā ir bijušas plaši drošībiskotas gan Baltijas valstīs, gan Krievijā. Baltijas valstīs drošībiskošana kopumā ir notikusi plašākā tematiskā areālā salīdzinājumā ar to drošībiskošanu Krievijā. Tomēr īpaši militārās drošības sektora tradicionālās drošības dimensijā un politiskās drošības sektora politisko draudu dimensijā (ar valodu un vēsturi saistītie aspekti) vērojama abpusēja drošībiskošana, kas ne tikai ietekmē viena otru, bet arī veicina un uztur to attīstību. Tas savukārt ir saistīts ar vēl vienu būtisku aspektu – daļa jautājumu var tikt uzskatīti par pārdrošībiskotiem – tādiem, kas iespējams, padarīti par drošības jautājumiem bez pienācīga (objektīva) pamata. Līdz ar to daļa no draudus radošiem jautājumiem, iespējams, nemaz netiktu uztverti par drošības jautājumiem, ja tie netiktu drošībiskoti. Tas gan nenozīmē, ka nedrošībiskošana vienmēr ir vēlama.

Lai gan Baltijas valstīs Krievijas radītais militārais apdraudējums lielākoties ticis uztverts kā vienpusējs (tiesa gan, iespējams, tā to varētu apskatīt lielākajā daļā šādu gadījumu pasaulē), arī Krievijai ir pamats uztvert NATO un Baltijas valstis kā daļu no šīs organizācijas kā apdraudējumu. Neskatoties uz NATO apgalvojumiem, ka Krievijai no tās nav jābaidās, alianses militārā spēka lietojums (piemēram, Dienvidslāvijā (Kosovā) 1999. gadā vai Afganistānā sākot no 2001. gada un no tā izrietošā ietekme Krievijas interešu sfērās), tās klātbūtne (ierobežota infrastruktūra un militārās mācības) tiešā Krievijas tuvumā (turklāt starp tās pamatteritoriju un Kaļiņingradas apgabalu) un pašu Baltijas valstu kopumā negatīvais viedoklis pret Krieviju var tikt uztverts kā iespējams draudu avots. Šādā situācijā visticamāk arī citas valstis apdraudējumu vērtētu līdzīgi. Turpretī atlikušie Baltijas valstu drošībiskošanas elementi Krievijā un no tā

izrietošais Baltijas valstu kā apdraudējuma tēls Krievijā nebūtu tik spēcīgs, ja tas nebūtu tik plaši drošbiskots – krievvalodīgo, valodas un kultūras apdraudējums pats par sevi Krievijai nevarētu būt eksistenciāla rakstura un proporcionāls tiem pasākumiem, kas tiek veikti Baltijas valstu valstiskuma un pamattautu valodu stiprināšanai, kas šādā veidā nonāk pretrunā ar Krievijas definētajām interesēm par krievu valodas un kultūras stiprināšanu ārpus tās robežām. Krievijas veiktie pasākumi kopumā var tikt uzskatīti par neadekvātiem, jo jāapšaubā, vai Baltijas valstu darbības mērogs spētu negatīvi ietekmēt krievvalodīgo un krievu valodas stāvokli Krievijā, plašākā reģionālā vai pat globālā mērogā. Lai gan Baltijas valstu centieni negatīvi ietekmē Krievijas definēto vēlmi par krievu valodas un kultūras stiprināšanu ārpus savām robežām (Baltijas valstīs), tomēr kopumā Baltijas valstu drošbiskošana politiskās drošības sektorā uzskatāma par pārdrošbiskotu.

Savukārt Baltijas valstīs par pārdrošbiskotiem var uzskatīt jautājumus politiskās drošības sektora politisko draudu un ekonomisko draudu dimensijās, jo attiecīgi iekšpolitisko procesu ietekmēšanā un enerģētiskās atkarības jautājumos Krievijas negatīvais tēls varētu būt bijis mazāks, ja tas nebūtu tik plaši drošbiskots (tas būtu mazāk redzams, tomēr tas nenozīmē, ka šādi draudi faktiski nepastāvētu). Ir skaidrs, ka Krievija kā vismaz reģionāla mēroga vara, kā faktiski ikviena cita šāda valsts pasaulē, cenšas paplašināt savu varu ap tās robežām, lai veicinātu savu interešu aizstāvību un ietekmes palielināšanos. Turklāt līdz šim, neskatoties uz iespējamiem mēģinājumiem īstenot potenciālos apdraudējumus, kopumā tie šajās dimensijās nav bijuši veiksmīgi – iekšpolitisko procesu ietekmēšana vai enerģētiskā atkarība nav radījuši tādu ietekmes efektu vai reālus incidentus, kas ļautu uzskatīt, ka kāda no Baltijas valstīm būtu nonākusi būtiskā Krievijas ietekmē un kas realizētos kā acīmredzamas ilgtermiņa negatīvās sekas (tāpēc, iespējams, šos draudus varētu risināt bez tik plašas drošbiskošanas un izmantojot cita veida instrumentus). Savukārt līdzīgi kā Krievijas gadījumā, arī Baltijas valstīm ir pamats drošbiskot Krieviju kā militāru draudu, kā arī apdraudējumu tās sabiedriskās drošības dimensijā. Tajos abos iespējamie apdraudējumi, attiecīgi Krievijas militārās varas redzamība, tās militārā spēka pielietojums citviet un Krievijas definēto spēka pielietošanas iemeslu apmērs, kā arī acīmredzamā krievu valodas, kultūras ietekme, ir bijusi acīmredzama un radījusi būtisku ietekmi uz Baltijas valstu drošības vidi un iekšpolitiskajiem procesiem. Tomēr nevar uzskatīt, ka Baltijas valstu veiktā drošbiskošana ir neadekvāta un tā būtu jāmazina vai jāpārtrauc, kā tas nereti ir ticis norādīts, tajā skaitā nereti dēvējot Baltijas valstis par “rusofobiem”.

Nedrošbiskots objektīvs apdraudējums var radīt būtisku ietekmi uz valstu drošību, tāpēc šajā gadījumā var uzskatīt, ka atdrošbiskošana nav vēlama tikai atdrošbiskošanas pēc.

Tomēr kopumā ir grūti runāt par šo drošbiskoto jautājumu atdrošbiskošanu un attiecīgi atdrošbiskošanas lomu reģionālās drošības kompleksu veidošanā. Ja kā atdrošbiskošanas iznākums apskatāma drošbiskošanas procesu intensitātes samazināšanās, tad kā veiksmīgus būtiskus atdrošbiskošanas gadījumus iepriekš apskatītajos drošbiskotajos jautājumos faktiski nav iespējams konstatēt. Var atzīmēt atsevišķus redzamākos atdrošbiskošanas procesu mēģinājumus šādās kategorijas:

- krievvalodīgos pārstāvošo nevalstisko organizāciju un politisko spēku, īpaši “Saskaņas centra” Latvijā un Centra partijas Igaunijā, darbība kopumā cenšoties ar Krieviju saistītos drošbiskošanas procesus pārpozicionēt un mazināt Krievijas kā drauda tēlu un veicinot attiecību ar Krieviju pārskatīšanu;
- pastāvīgi Baltijas valstu enerģētiskās drošības atkarības atdrošbiskošanas mēģinājumi, ko pamatā veikuši ar Krieviju saistīti šīs nozares uzņēmumi Baltijas valstīs un to akcionāri, cenšoties pārpozicionēt enerģētisko atkarību nevis kā nedrošību, bet gan kā drošību (kā ilgtermiņa līgumsaistības ar no tā izrietošu garantu enerģijas resursu piegādēm). Līdzīgi var iezīmēt arī citu ar Krieviju saistīto uzņēmēju, īpaši ar transportu un loģistiku saistīto uzņēmēju, mēģinājumus atdrošbiskot vispārējās attiecības starp valstīm, lai mazinātos vai nerastos jauni politiska rakstura šķēršļi, kas savukārt var ietekmēt Baltijas valstu un Krievijas ekonomisko sadarbību;
- vispārēja politisko attiecību uzlabošanās starp valstīm atsevišķos posmos un īpaši caur konkrētiem notikumiem, piemēram, toreizējā Latvijas prezidenta Zatlera oficiālā vizīte Krievijā 2010. gada decembrī (arī Krievijas Ārlietu ministrija norādījusi, ka šī vizīte iezīmējusi attiecību uzlabošanos starp abām valstīm (MIDRF 2011b, 82. lpp.)) vai robežas nosakošo līgumsaistību starp Latviju un Krieviju un Igauniju un Krieviju noregulēšana;
- Baltijas valstu diplomātisko dienestu mēģinājumi veidot kopumā pragmatiskas un konstruktīvas attiecības ar Krieviju vai izvairīties no attiecību saasinājumiem, kad tas ir bijis iespējams.

SECINĀJUMI

Līdzšinējo Baltijas valstu pētījumu apskats reģionālās drošības kompleksu teorijas ietvaros iezīmēja, ka šī teorija tikusi attīstīta un empīriski pielietota dažādos veidos, kas bieži vien ir būtiski attālinājušies no pamatteorijas. Tāpēc svarīgi norādīt, ka teorijas empīriskie pielietojumi, pirmkārt, atkarīgi no pielietotās teorijas versijas, kas var būt gan “klasiskā” drošības kompleksu teorija, gan “jaunā” reģionālās drošības kompleksu teorija (tajā skaitā viena drošības sektora ietvaros), gan arī tā var būt no jauna attīstīta (alternatīva) teorijas versija. No dažādām teorijas versijām izrietēja pamatnosacījums empīriskās analīzes veikšanai šī darba ietvaros – definēt skaidru teorētisko ietvaru analīzei, jo citādāk analīze nebūtu precīzi sakņota vienotā teorētiskā ietvarā un saglabātos pārāk plašas iespējas panākt dažādus rezultātus dažādos pētījuma elementos. Šo uzdevumu sarežģī ne tikai dažādās teorijas versijas, bet arī neskaidrības pamatteorijas ietvaros.

Tiecoties pēc skaidrāka reģionālās drošības kompleksu teorētiskā ietvara definēšanas, pirmā pamata problēma izriet no jautājuma, kādai jābūt dažādu reģionālās drošības kompleksu veidojošo elementu proporcijai – dažādos reģionos var dominēt dažādi elementi (drošības kompleksus veidojošie faktori) un arī dažādu elementu kombinācijas vienmēr atstās vietu “manipulācijas” iespējām. Šajā ziņā vienīgais ceļš uz lielāku objektivitāti ir iespējami plašs un kritisks dažādu elementu apskats un izvērtējums. Tāpēc ir jāapskata drošības dinamika, kas izriet no visiem šiem elementiem, kā arī jāsniedz pamatojums par kāda elementa neizskatīšanu.

Otra būtiskā problēma izriet no drošībiskošanas teorijas problemātiskajiem aspektiem, ko, balstoties uz dažādām apskatītajām drošībiskošanas teorijas kritikām un attīstībām, tiek piedāvāts mazināt šādi: drošībiskošana iespējama ne tikai ar runas aktu, bet arī ar citiem līdzekļiem; paplašināti apskatāms drošībiskojošo aktoru un auditoriju loks (arī neizslēdzot vairākas auditorijas vienlaikus); drošībiskošana skatāma ciešā kontekstā ar tās vidi; pieļaujama drošībiskošana kā neapzināta darbība. Tomēr arī šāda pieeja saglabā iespēju vienus vai otrs drošībiskošanas procesus novērtēt augstāk vai zemāk atkarībā no vērtētāja subjektīvās uztveres. Šo subjektivitātes aspektu iespējams mazināt ar pēc iespējas plaša drošībiskošanas procesu loka apskatu. Tomēr arī tam ir jābūt samērīgam un tas nevar būt arī pārāk plašs – ir jādefinē robežas vērā ņemamajiem

procesiem, jo apskatīt drošībiskošanu ir iespējams dažādos līmeņos, ļoti plašs var būt iesaistīto aktoru un drošības jautājumu loks.

Lai arī saskaņā ar “jauno” reģionālās drošības kompleksu definīciju par vērā ņemamām vienībām apskatāmas ne tikai valstis, bet arī citas vienības, promocijas darba ietvarā kompleksu noteikšanā par būtiskākajiem aktoriem tiek uzskatītas valstis. Vienlaikus netiek izslēgta citu aktoru, īpaši starptautisko organizāciju, loma. Ar aktoru jautājumu cieši saistīts arī drošības koncepts – lai gan tā paplašināšana paver jaunu skatījumu uz drošības problēmām, tā arī var pārlietu paplašināt skatījumu, jo tādā veidā faktiski ikvienu problēmu var aplūkot par drošības jautājumu. Tādējādi iezīmējas būtiska konceptuāla problemātika – cik plaši apskatāms drošības koncepts un kādos sektoros tas analizējams. Visu drošības sektoru, kuru skaits var nebūt precīzi nosakāms, identificēšana nebūtu uzskatāma par pamatmērķi – apdraudējumi un tos ietverošie drošības sektori ir atšķirīgi un nav par katru cenu jāmeklē drošības jautājumi katrā no iespējamajiem sektoriem. Svarīgi identificēt būtiskākos drošības jautājumus neatkarīgi no to piederības drošības sektoriem, vadoties pēc to ietekmes uz starpvalstu attiecībām. Tāpat jāpamato, vai apskatītie ir vienīgie vērā ņemamie drošības jautājumi, lai tādējādi izvairītos no neargumentētas kādu konkrētu jautājumu neapskatīšanas.

Balstoties uz dažādu reģionālās drošības kompleksu teorētisko aspektu analīzi, promocijas darbā tiek piedāvātas pielāgotas definīcijas terminiem (kas arī tiek izmantotas empīriskajā analīzē): reģionālās drošības komplekss, reģionālās drošības kompleksa apakšreģions, drošībiskošana, starpvalstu drošībiskošana, drošībiskojošais aktors, drošībiskošanas auditorija, valstu drošību ietekmējošie faktori, valstu drošību ietekmējošo faktoru uztvere. Atšķirībā no Buzana un viņa domubiedru veidotajām definīcijām, lielāks uzsvars tiek likts uz valstu un ar to saistīto elementu lomu – gan kā referentajiem objektiem, gan kā drošībiskojošajiem aktoriem un auditorijām. Tāpat tiek skaidrāk definēta dažādu reģionālās drošības kompleksu veidošanos nosakošo faktoru loma – apskatot gan drošībiskošanas un atdrošībiskošanas procesus, gan citus valstu drošību ietekmējošos faktorus. Skaidrāk tiek definēta arī drošībiskošanas procesu loma reģionālās drošības kompleksu ietvaros, uzsvaru liekot uz būtiskākajiem – ar valsti saistītajiem drošībiskošajiem aktoriem, referentajiem objektiem un auditorijām. Lai gan šī darba ietvaros nav iespējams atbildēt uz visiem problemātiskajiem jautājumiem, ar šādu konceptualizāciju tiek mazināti iepriekš iezīmētie problemātiskie aspekti.

Balstoties uz darbā veikto analīzi, tiek piedāvāti arī vispārēji ieteikumi reģionālās drošības kompleksu teorijas attīstībai un tās pielietošanai empīriskās analīzēs (neatkarīgi no pielietotās teorijas versijas):

- skaidri definēt izmantoto teorijas versiju un attiecīgi arī reģionālās drošības kompleksus noteicošos elementus (it īpaši, apskatāmos drošības sektorus), lai samazinātu apzinātas vai neapzinātas “manipulācijas” iespējas reģionālās drošības kompleksu identificēšanā;
- skaidri definēt robežu, pēc kuras drošībiskošanas un atdrošībiskošanas procesi uzskatāmi par vērā ņemamiem, lai tādējādi izvairītos no nevajadzīgi plašas drošībiskošanas un atdrošībiskošanas procesu analīzes, kā arī lai neizlaistu patiešām būtiskus procesus;
- skaidri definēt izmantoto drošībiskošanas teorijas versiju, lai samazinātu apzinātas vai neapzinātas “manipulācijas” iespējas drošībiskošanas un atdrošībiskošanas analīzē un attiecīgi reģionālās drošības kompleksu noteikšanā;
- starp drošībiskošanas un atdrošībiskošanas procesiem prioritizēt drošībiskošanas procesus, jo reģionālās drošības kompleksu noteikšanā būtiskāka ir aktuālā un/vai pastiprinošās drošības dinamika.

Līdzšinējos empīriskās analīzes darbos Baltijas valstis tikušas apskatītas dažādās teorētiskajās konstrukcijās (dažādas reģionālās drošības kompleksu teorijas versijās), tādēļ no tām ir sarežģīti izdarīt vienotus secinājumus par šo valstu piederību reģionālās drošības kompleksiem. Tomēr no darba ietvaros veiktā citu pētnieku dažāda veida darbu apskata var secināt, ka Baltijas valstis pārsvarā tikušas apskatītas kā savstarpēji saistīts kopums, kuru drošības problēmas ir saistītas ar Krieviju. Atšķirības lielākoties vērojamas attiecībā uz to, kāda veida un sastāva reģionālās drošības kompleksā Baltijas valstis ietilpst.

Saskaņā ar promocijas darba ietvaros izveidoto (pielāgoto) reģionālās drošības kompleksa apakšreģiona definīciju (ģeogrāfiski saistīta valstu grupa reģionālās drošības kompleksa ietvaros, kas starpvalstu drošībiskošanas procesu un/vai valstu drošību ietekmējošo faktoru un to uztveres ziņā apskatāma kā vienota grupa) Baltijas valstis ir uzskatāmas par apakšreģionu. Tādējādi par apstiprinātu uzskatāma otrā darbā izvirzītā hipotēze – *Baltijas valstis veido reģionālās drošības kompleksa apakšreģionu*. Trīspusēji šīs problemātikas ietvaros tās nav apskatāmas atdalīti viena no otras. Šīs

valstis ārēji lielākoties tiek ne tikai uztvertas kā vienota grupa, bet par to liecina arī valstu drošību ietekmējošie faktori – Baltijas valstis ir ģeogrāfiski saistīta grupa, tās vieno stratēģiskās un politiskās saiknes (gan trīspusējās, gan reģionālās, gan eiroatlantiskās), tām ir līdzīga nesenā vēsture, tās saista ciešas ekonomiskās saiknes (un ar tām saistītas domstarpības), to pamattautas ir apskatāmas par drīzāk līdzīgām savā starpā. Tāpat visām trim ir līdzīga drošības problēmu uztvere un ar to saistītie būtiskākie starpvalstu drošībiskošanas procesi ar Krieviju, kuru apmēram nav citu līdzīgu. Lai gan atzīmējamas Lietuvas un Polijas salīdzinoši ciešas politiskās un stratēģiskās attiecības, to vēsturiskās un kultūras saiknes, kā arī Igaunijas un Somijas salīdzinoši ciešas politiskās un stratēģiskās attiecības un kultūras saiknes (abos gadījumos arī relatīvi ciešākas ekonomiskās saiknes), tomēr šo valstu divpusējā sadarbība (Lietuva–Polija un Igaunija–Somija) kopumā tik skaidri neizceļas uz kopējā fona – gan salīdzinājumā ar Baltijas valstu trīspusējo sadarbību, gan ņemot vērā citus Polijas un Somijas ciešākās sadarbības formātus un citas reģionālās sadarbības prioritātes.

Tajā pat laikā atzīmējams, ka stratēģiskās un politiskās saiknes kopumā nosaka skaidru daļējuma līniju starp Baltijas valstīm un Poliju kā NATO un ES dalībvalstīm, un drīzāk arī Somiju, Zviedriju kā ES dalībvalstīm, no vienas puses, un Krieviju un Baltkrieviju, kā “Vienotās valsts”, NVS un KDLO dalībniecēm, no otras puses. Politisko un stratēģisko saikņu pretmeti, vēsturiskās saiknes, ekonomiskās saiknes (ar tām saistītā atkarība enerģētikas jomā), Baltijas valstu definētās un izjustās drošības problēmas iezīmē ciešu mijiedarbību starp Baltijas valstīm un Krieviju. Tas savukārt rada pamatu negatīvās drošības dinamikai – abpusējai drošībiskošanai starpvalstu līmenī. Tas arī ir viens no faktoriem, kas liecina, ka Baltijas valstis ir uzskatāmas par lielvaru sadursmes punktu. ES (lai gan ne kā vienots aktors) kopumā apskatāma kā ģeogrāfiski vietējā institucionāla rakstura lielvara, ASV – kā ģeogrāfiski ārēja globālā lielvara, kas “iespiežas” apakšreģionā ar savu politisko un militāro varu, bet Krievija – kā ģeogrāfiski vietējā lielvara ar tās varas projekciju reģionā faktiski visos varas elementos. Lielvaru mijiedarbībai ir būtiska ietekme uz Baltijas valstu apakšreģiona drošības situāciju ne tikai atkarībā no to mijiedarbības šajā apakšreģionā, bet tā izriet arī no mijiedarbības procesiem starp ES un/vai ASV, no vienas puses, un Krieviju, no otras puses (ASV un Krievijas attiecību vispārējā dinamika, ASV pretraķešu aizsardzības sistēmas izveides un tās elementu izvietojanas Eiropā process, NATO un Krievijas attiecības, Baltijas valstīs novērojamā naidīguma raksturīgo pazīmju izpausmes un attiecīgi drošībiskošanas procesi starp Poliju un Krieviju, ES un Krievijas attiecības, it

īpaši daļas ES dalībvalstu būtiskā atkarība no Krievijas nodrošinātajām energoresursu piegādēm, ES un NATO sadarbība ar citām bijušajām PSRS republikām, tajā skaitā šo organizāciju iespējamā tālākās paplašināšanās perspektīva).

Lielvaru un to lomas transformācija parāda, ka tām ir bijusi būtiska ietekme arī uz reģionālās drošības kompleksiem – ne tikai ģeogrāfiski ir paplašinājušās NATO un ES un uz tām centrētā plurālistiskā drošības kopiena, bet tās, it sevišķi ES, ir kļuvusi fragmentētāka un iekšēji dažādāka. Lai gan tieši Baltijas valstu apakšreģionā ES, NATO un ASV ietekme ir pieaugusi (īpaši kopš Baltijas valstu pievienošanās ES un NATO), vienlaikus Eiropā pakāpeniski sāka samazināties ASV relatīvā militārās varas izpausme (šī darba laika ietvara kontekstā), it īpaši līdz ar lielākas uzmanības pievēršanu Āzijas un Klusā okeāna reģionam un ar paralēlo Krievijas varas pieaugumu, īpaši ekonomiskajos un politiskajos jautājumos. Ņemot vērā iezīmētās izmaiņas, lai gan ievērojot ES un NATO ietekmi uz Baltijas valstīm caur integrāciju dažādās jomās un nenoliedzot ES ietekmi uz Baltijas valstu tuvināšanos Rietumeiropai institucionālā, politiskā un ekonomiskā ziņā un NATO un ES lomu ap tām centrētas plurālistiskas drošības kopienas veidošanā, ir problemātiski uzskatīt, ka Baltijas valstis automātiski būtu kļuvušas arī par daļu no Buzana un viņa domubiedru iepriekš definētā “ES Eiropas” reģionālās drošības kompleksa. Īpaši tādēļ, ka Buzans un Vēvers 2003. gada darbā Baltijas valstis apskatīja kā daļu no “postpadomju” drošības kompleksa saistībā ar to, ka to galvenā drošības problēma ir Krievija. Tomēr, kā liecina Baltijas valstu drošības problēmu apskats, tad arī šobrīd Krievija tiek uztverta vai vismaz netiek izslēgta kā iespējams apdraudējums faktiski nevienā no drošības pamatsektoriem – turklāt ne tikai no valsts institūciju puses, bet kopumā arī Baltijas valstu pamattautās. Tāpēc Krievija joprojām ir Baltijas valstu galvenā drošības problēma un attiecībā pret to vērojamas naidīgumam raksturīgās pazīmes. Turklāt mijiedarbība ar Krieviju ir pastāvīga – dažādos ar politiku un sabiedrību saistītos jautājumos tā izriet no Baltijas valstu negatīvās vēsturiskās pieredzes (pamatā saistībā ar okupācijas seku izraisītā etniskā sastāva pārmaiņām), kā arī no ciešajām ekonomiskajām saiknēm un Baltijas valstu enerģētiskās atkarības un citiem ar tiem saistītajiem jautājumiem.

No valstu drošību ietekmējošajiem un attiecīgi reģionālās drošības kompleksus veidošanos veicinošajiem faktoriem un faktiskajām naidīgumam raksturīgajām pazīmēm izriet arī būtiskākie drošībiskošanas procesi starp valstīm. Baltijas valstīs tie ir bijuši saistīti tieši ar Krieviju, kuru intensitātei un apmēram nav līdzīgu Baltijas valstu un citu valstu starpā. Ierobežota apdraudējumu uztvere un drošībiskošanas gadījumi, kas

saistāmi ar ES, NATO un ASV, Baltijas valstīs nav uzskatāmi par būtiskiem (viennozīmīgi ne salīdzinājumā ar Krieviju saistītajiem procesiem), bet daļa šādu gadījumu skatāmi kontekstā ar Krievijas drošībiskošanu (kā daļu no Krievijas drošībiskošanas). Turklāt ES, NATO un ASV Baltijas valstīs faktiski nav tikušas drošībiskotas oficiālā līmenī.

Drošībiskošanas procesi šajā darbā kategorizēti pēc drošības sektoriem. Pirmais no tiem ir militārās drošības sektors, kura ietvaros apskatīti arī draudi virtuālajā vidē kā “netradicionālo” draudu dimensija (lai gan virtuālās vides drošības sektoru var apskatīt kā atsevišķu drošības sektoru (arī attiecībā uz Baltijas valstīm), šajās valstīs starpvalstu draudi virtuālajā vidē ir bijuši tieši saistīti ar draudiem fiziskajā vidē un tās aizvien vairāk draudus virtuālajā vidē vērtējušas nacionālās drošības ietvarā). Krievijas kā militāra drauda drošībiskošana Baltijas valstīs ir bijusi diezgan plaša un tai pamatu rada kā varas asimetrija starp Baltijas valstīm un Krieviju, tā arī vēsturiski notikumi un Baltijas valstu iedzīvotāju vēsturiskā atmiņa par okupāciju un PSRS un Krievijas bruņoto spēku klātbūtni. Tāpat Krieviju kā militāra apdraudējuma avotu iezīmējušas (nav izslēgušas) valstu institūcijas caur oficiāliem dokumentiem, kā arī pēc to faktiskās rīcības – tiecoties un piedaloties NATO kolektīvās aizsardzības sistēmā (cits konvencionāla rakstura apdraudējums kā vien no Krievijas (vēl vienīgi, iespējams, no Baltkrievijas) šajā ģeopolitiskajā situācijā ir gandrīz neiedomājams). Krievijas kā militāra drauda drošībiskošana tikusi veikta, atbildot arī uz pašas Krievijas darbībām – militārās aviācijas darbībām Baltijas valstu tuvumā, bruņoto konfliktu ar Gruziju, liela apmēra militāro mācību organizēšanu netālu no Baltijas valstīm, militāro spēju attīstību, arī saistībā ar pašas Krievijas oficiāli definētajiem apdraudējumiem un to publisko pozicionēšanu. Pēdējā laikā arī draudi virtuālajā vidē ieņēmuši nozīmīgu vietu, turklāt Baltijas valstu gadījumā šajā jomā saskatāmas acīmredzamas saiknes ar Krieviju – tās radītā apdraudējuma drošībiskošana saskatāma Baltijas valstu virtuālās vides drošības politiku attīstībā (ar uzsvāri uz starpvalstu draudiem), kā arī saistībā ar tajās notikušajiem incidentiem, it īpaši 2007. gada uzbrukumiem pret Igauniju, kā arī mazāka apmēra incidentiem turpmākajos gados.

Krievijas drošībiskošanā Baltijas valstīs ir problemātiski atdalīt dažādus drošībiskotos jautājumus – politiskos, sabiedriskos, kā arī ekonomiskos draudus (īpaši enerģētikas jomā). Visi šie draudi ir pamatā saistīti ar valsts suverenitātes apdraudējumu – apdraudot sabiedrisko drošību nosakošos elementus, faktiski automātiski tiek radīti draudi (vai tie par tādiem tiek uztverti) arī valsts politiskajai drošībai; arī enerģētiskās

drošības draudi lielākoties ietekmē valstu politisko drošību un suverenitāti. Tādēļ šie draudi atsevišķās dimensijās tiek analizēti kā daļa no politiskās drošības sektora. Vēl atzīmējams, ka vides drošības jautājumi Baltijas valstīs, lai gan saistāmi un tikuši saistīti ar citām valstīm, nav bijuši uzskatāmi par būtiski drošībiskotiem starpvalstu līmenī, vismaz ne salīdzinājumā ar citiem tālāk aplūkotajiem drošībiskotajiem jautājumiem (lai gan atsevišķi vides drošības elementi ir tikuši aplūkoti ar enerģētikas drošību saistīto jautājumu kontekstā).

Bieži Krievija Baltijas valstīs tikusi uztverta un attēlota kā valsts, kas cenšas ietekmēt to iekšējos procesus ar mērķi panākt kontroli pār svarīgākajiem procesiem Baltijas valstīs un attiecīgi tās iegūt atpakaļ Krievijas kontrolē un/vai ietekmes sfērā. Tā izpausmes ir saskatītas Krievijas “tautiešu politikā”, krievu valodas un kultūras telpas stiprināšanā, ekonomisko un politisko procesu, kā arī sabiedriskās domas ietekmēšanā Baltijas valstīs, negatīva to tēla veidošanā ārvalstīs. Kā redzamākais Krievijas ietekmes īstenošanas mehānisms tikusi drošībiskota Krievijas izlūkdienestu darbība – ir notikuši un plaši tikuši apspriesti spiegošanas skandāli, tajā skaitā Krievijas diplomātu izraidīšanas gadījumi, kā arī valsts nodevības gadījumi. Baltijas valstīs, īpaši Igaunijā un Latvijā, bijusi vērojama arī plaša ar krievvalodīgo, krievu valodas lietošanu saistīto apdraudējumu drošībiskošana. Šī problemātika kopumā tikusi drošībiskota kā tāda, kas apdraud Baltijas valstu pamattautas un to identitātes, īpaši igauņu un latviešu, un to definējošo pamatelementu (valodu) pastāvēšanu. Tas lielā mērā ir ticis definēts un drošībiskots (pašdrošībiskots) kā pastāvīgs apdraudējums, kas pastāv pats par sevi – krievvalodīgie ar savas dzimtās valodas lietojumu rada sava veida konkurenci Baltijas valstu pamattautu valodām un to lietojumam. Gandrīz automātiski šis apdraudējums ticis asociēts arī ar Krieviju, kas aizstāv krievvalodīgo tiesības uz plašāku krievu valodas un kultūras lomu Baltijas valstīs un pastāvīgi kritizē Baltijas valstis par krievvalodīgo tiesību neievērošanu un atšķirīgo vēstures izpratni. Ar krievu valodas lietojumu un kultūras izpausmēm saistīti saasinājumi, īpaši Latvijā un Igaunijā, ir bijuši salīdzinoši bieži un par redzamākajiem jāatzīmē 2004. gadā Latvijā notikušie protesti saistībā ar tā saukto ““krievu skolu” reformu”, nemieri (arī virtuālajā vidē) Igaunijā 2007. gadā saistībā ar tā sauktā “bronzas kareivja” pārvietošanu, tautas nobalsošana par krievu valodu kā otru valsts valodu Latvijā 2012. gadā.

Ekonomisko draudu dimensijas ietvaros Baltijas valstīs Krievijas tēlā pastāvīgi bijuši negatīvi elementi, kas saistīti ar vispārēju pieņēmumu par Krievijas neprognozējamību, nestabilo ekonomisko vidi un tās atkarību no politiskiem lēmumiem.

Kopumā ticis pieņemts, ka ekonomisko attiecību veidošanā ar Krieviju jārēķinās ar pastāvīgiem riskiem, ar iespējamu pēkšņu nestabilitāti un spēcīgu politisko procesu ietekmi. Tomēr šo virzienu ir problemātiski atsevišķi klasificēt kā drošībiskošanu, jo lielākoties Krievijas tirgus, kravu pārvadājumi caur Baltijas valstīm un citi ekonomiskie aspekti tiek uztverti kā iespēja. Šī iespēja lielā mērā bijusi saistīta ar vispārējām politiskajām attiecībām ar Krieviju, tāpēc šajā jomā bijuši vērojami ar Krievijas tirgu un/vai kapitālu saistīto uzņēmēju centieni uzlabot (atdrošbiskot) vispārējās Baltijas valstu attiecības ar Krieviju. Ekonomisko draudu dimensijā būtiskākie jautājumi ir bijuši enerģētikas drošības jomā. Šeit galvenie jautājumi bijuši saistīti ar Krievijas kā būtiskākā energoresursu un vienīgā dabasgāzes piegādātāja drošībiskošanu, tajā skaitā tā izmantošanu kā pamatojumu, lai mazinātu atkarību no Krievijas energoresursiem, integrējoties ES energoapgādes sistēmā. Atkarība no Krievijas ir tikusi drošbiskota ne tikai kā pasīvs stāvoklis, bet arī kā Krievijas apzināta energoresursu izmantošana kontroles panākšanai pār Baltijas valstīm arī citās jomās. Kā viens no plašāk drošbiskotajiem jautājumiem atzīmējams “Nord Stream” cauruļvada izbūve Baltijas jūrā, pret ko kopumā asi iebilda Baltijas valstis, to pozicionējot ne tikai kā iespējamu apdraudējumu videi, bet netiešā un tiešā veidā arī kā to enerģētiskās atkarības veicināšanu.

Acīmredzama ir bijusi saikne starp Krievijas drošbiskošanu Baltijas valstīs un Baltijas valstu drošbiskošanu Krievijā – ja Baltijas valstīs Krievija tikusi drošbiskota kā militāru draudu avots, tad arī Krievijā Baltijas valstis kā daļa no NATO tikušas drošbiskotas kā iespējams militārs apdraudējums. Līdzīgi arī saistībā ar krievvalodīgajiem, krievu valodu un kultūru (īpaši jāatzīmē vēstures interpretācijas loma Krievijas iedzīvotāju identitātē un politikā, kas dažos jautājumos krasi atšķiras no Baltijas valstu pamattautu skatījuma) – ja Baltijas valstīs Krievijas ietekme tikusi drošbiskota kā apdraudējums, tad Krievijā ticis drošbiskots krievu minoritātes, valodas un kultūras apdraudējums Baltijas valstīs. Tomēr Krievijā Baltijas valstu drošbiskošana notiek šaurākā problēmu lokā, nekā Baltijas valstīs. Baltijas valstis kā iespējama militāra apdraudējuma avots pamatā tiek aplūkotas kā daļa no NATO kā kolektīvās aizsardzības organizācijas (tajā pat laikā ar atsevišķām atšķirīgām iezīmēm, kas neattiecas uz visām alianses dalībvalstīm). Būtiskākie drošbiskotie jautājumi ir bijuši saistīti ar NATO globālo lomu un tās pretnostatīšanu Krievijas interesēm, kā arī ar alianses lomu reģionā (it īpaši Krievijas interešu sfērās) – līdz ar paplašināšanos un attiecīgu NATO militārās infrastruktūras (resursu) tuvināšanos Krievijai, ar militārajām

mācībām Baltijas valstīs un to tuvumā. Salīdzinoši plašāk Krievijā ticis drošībiskots krievvalodīgo, krievu valodas un kultūras (kā drošības referento objektu) apdraudējums Baltijas valstīs. Šis jautājums Krievijā ticis aktualizēts pastāvīgi un tā aktualitāte ir nemainīgi salīdzinoši augsta kopš 1990.-to gadu beigām. Šajā ziņā konstatējami divi galvenie saturiskie drošībiskošanas virzieni, kur pirmais ir saistīts ar krievvalodīgo iedzīvotāju stāvokli Baltijas valstīs, īpaši Latvijā un Igaunijā, kas ir faktiski neatraujami saistīts arī ar viņu lietoto – krievu – valodu un tās stāvokli, bet otrs virziens ir bijis saistīts atšķirīgo vēstures izpratni.

Kopumā novērtējot Krievijas drošībiskošanu Baltijas valstīs, var secināt, ka apskatītajos jautājumos būtiskākie drošībiskojošie aktori ir saistīti ar valsti – pamatā tās ir valsts institūcijas (un to pārstāvji, tajā skaitā politiķi), lielākoties aizsardzības ministrijas militārās drošības jautājumos un valsts drošības iestādes iekšpolitisko procesu ietekmēšanas jautājumos. Atšķirībā no visiem citiem drošībiskotajiem jautājumiem, sabiedriskās drošības dimensijā (pamatā Latvijā un Igaunijā) jānorāda uz pašdrošībiskošanu, kur par drošībiskojošo aktoru apskatāmas arī pašas sabiedrības (vienlaikus sabiedrība tiek uztverta kā drošības referentais objekts – tās un tās definējošo pamatelementu (īpaši valodas) tālāka pastāvēšana iepretim lielākai tautai un to definējošajiem elementiem). Tāpat jāatzīmē arī politisko spēku un atsevišķu organizāciju veiktā drošībiskošana, ko vienlaikus var uzskatīt arī par daļas sabiedrības gribas izpausmi, kas atbalsta attiecīgos politiskos spēkus un organizācijas atbilstoši to nostādņēm. Savukārt ekonomisko draudu dimensijā, īpaši enerģētikas drošības jautājumos salīdzinoši būtiskāka loma ir bijusi ar valsts institūcijām nesaistītiem aktoriem. Visos drošībiskotajos jautājumos nozīmīga loma bijusi arī plašsaziņas līdzekļiem, tomēr Baltijas valstīs tie drīzāk ir darbojušies kā informācijas pārraidītāji sabiedrībām, nevis kā drošībiskojošie aktori. Par referentajiem objektiem šajos jautājumos kopumā uzskatāma Baltijas valstu suverenitāte un konstitucionālā iekārta (kas ietver arī pamatnāciju un to definējošo elementu pastāvēšanu). Savukārt par drošībiskošanas auditorijām uzskatāmas Baltijas valstu sabiedrības (to pamattautas), kā arī starptautiskā sabiedrība kopumā (pamatā Rietumvalstis). Baltijas valstu pamattautas drošībiskotos jautājumus ir akceptējušas kā drošības jautājumus, par ko liecina sabiedriskās domas pētījumi par draudzīguma un naidīguma raksturīgo pazīmju izpausmēm attiecībā uz citām valstīm.

Savukārt aplūkojot Baltijas valstu drošībiskošanu Krievijā, var secināt, ka Baltijas valstu drošībiskošana ir notikusi ne tikai tematiski šaurākā areālā, bet arī tiešākā

valsts institūciju un to pārstāvju, tajā skaitā politiķu, ietekmē (kas arī uzskatāmi par būtiskākajiem drošībiskojošajiem aktoriem). Tāpat novērojama tiešāka plašsaziņas līdzekļu un atsevišķu nevalstisko organizāciju loma. Tomēr ņemot vērā ciešās plašsaziņas līdzekļu un dažādu nevalstisko organizāciju attiecības ar valsts institūcijām Krievijā, tā drīzāk uzskatāma par pastarpinātu valsts institūciju darbības izpausmi. Drošībiskošanas auditorijas lielākoties ir bijušas Krievijas sabiedrība un starptautiskā sabiedrība. Savukārt referentie objekti lielākoties ir bijuši Krievijas suverenitāte un Krievijas un tās sabiedrības identitāti nosakošie elementi – valoda un kultūra (pamatā ar vēsturi saistītie elementi), kā arī ar to saistītie krievvalodīgie (“tautieši”) un to stāvoklis Baltijas valstīs. Var uzskatīt, ka kopumā drošībiskošanu pieņēmusi arī Krievijas sabiedrība (kā drošībiskošanas auditorija), kas kopumā negatīvi un kā iespējamu apdraudējumu vērtē kā Baltijas valstis, tā arī NATO un ASV. Krievijas veiktā Baltijas valstu drošībiskošana ir atstājusi ietekmi arī uz Baltijas valstu tēlu ārvalstīs, tajā skaitā Rietumvalstīs.

Kopumā var uzskatīt, ka Baltijas valstis Krievijā tikušas pārdrošbiskotas politiskās drošības sektorā, jo krievvalodīgo, krievu valodas un kultūras apdraudējums pats par sevi Krievijai nevar būt proporcionāls pasākumiem, kas Baltijas valstīs tiek veikti šo valstu suverenitātes un to pamattautu stiprināšanai (tādējādi objektīvi mazinot citu valstu, valodu un kultūru lomu). Savukārt Baltijas valstīs par pārdrošbiskotiem var uzskatīt jautājumus politisko un ekonomisko draudu dimensijās, jo attiecīgi iekšpolitisko procesu ietekmēšanā un enerģētiskās atkarības jautājumos Krievijas negatīvais tēls varētu būt bijis mazāks, ja tas nebūtu tik plaši drošbiskots. Tas varētu būt mazāk redzams, tomēr tas nenozīmē, ka drošības draudi faktiski nepastāvētu un ka drošībiskošana nav bijusi nepieciešama. Vienlaikus jānorāda, ka kopumā šobrīd par faktiski neiespējamu ir uzskatāma savstarpējā nedrošībiskošana, nemaz nerunājot par būtisku atdrošībiskošanu, jo vismaz abu pušu militārā un politiskā drošība balstās uz savstarpēji izslēdzošiem un pretējiem elementiem:

- piederība dažādām politiskām un kolektīvās aizsardzības (drošības) organizācijām – ES, NATO, no vienas puses, un NVS, KDLO, no otras puses;
- Baltijas valstu pamattautu un to valodu nostiprināšana, pārvarot okupācijas radītās sekas objektīvi nonāk konfliktā ar Krievijas “tautiešu” politiku, tās centieniem paplašināt krievu valodas izplatību pasaulē un saglabāt to Baltijas

valstīs, turpināt krievu identitātes un kultūras (īpaši tās vēstures izpratnes) nostiprināšanu Krievijā (īpaši tās iekšējai vienotībai) un ārpus tās;

- Baltijas valstu vēlme stiprināt savu suverenitāti (gan ar to saistīto iekšpolitisko procesu neatkarība, gan pamattautu definējošo pamatelementu attīstība un aizsardzība, gan enerģētiskā drošība) nonāk konfliktā ar Krievijas vēlmi nostiprināt savu ietekmi un lomu reģionā un arī globālā mērogā.

Ja drošībiskošanas procesi, naidīgumam raksturīgās pazīmes un ekonomiskās saiknes varētu Baltijas valstis skaidri ierindot uz Krieviju centrētā reģionālās drošības kompleksā, tad stratēģiskās un politiskās saiknes, kā arī daļēji vēsturiskā pieredze, kultūras saiknes un ekonomiskās attiecības neļauj Baltijas valstis skaidri atdalīt no Polijas un Ziemeļvalstīm un ES un NATO dalībvalstīm kopumā. Attiecīgi rodas jautājums, kurā reģionālās drošības kompleksā atrodas Baltijas valstu apakšreģions, kā arī, kādi reģionālās drošības kompleksi atrodas ap to. No šī darba ietvaros apskatītā var secināt, ka, tāpat kā to secināja Buzans un Vēvers 2003. gada darbā, Baltijas valstis joprojām un, iespējams, pat vēl plašākā mērā veido būtisku problēmu divu atsevišķu kompleksu izskaidrošanā. Tomēr, atšķirībā no Buzana un viņa domubiedru prognozēm par tālāko attīstību, ne tikai nav vērojama atdrošībiskošana un attiecīgi negatīvās drošības dinamikas samazināšanās starp Baltijas valstīm un Krieviju, bet tā pat var tikt uzskatīta par spēcīgāku un intensīvāku nekā iepriekš – drošībiskošanas procesi turpinājušies kā tradicionālajos drošības jautājumos, tā arī tiem klāt nākuši jauni jautājumi (enerģētikas un virtuālās vides drošības jomās).

2003. gadā Buzana un Vēvera darbā Baltijas valstis nebija ne daļa no NATO, ne ES un tās saistīja drošībiskošanas procesi ar Krieviju, līdz ar ko par pamatotu varēja uzskatīt viņu secinājumu, ka tās atrodas uz Krieviju centrētajā “postpadomju” reģionālās drošības kompleksā. Tomēr šobrīd, arī pastāvot drošībiskošanas procesiem starp Krieviju un Baltijas valstīm, Baltijas valstis jau atrodas NATO un ES un attiecīgi ir uzskatāmas par daļu no plurālistiskas drošības kopienas, kas centrēta ap šīm organizācijām, un attiecīgi tās varētu tikt uzskatītas arī par daļu no ap abām organizācijām centrēta reģionālās drošības kompleksa. Minētā situācija un dažādie iepriekš minētie mijiedarbības procesi starp ES, NATO un ASV, no vienas puses, un Krieviju, no otras puses, vedina iepriekš definētos divus kompleksus apskatīt kā vienu kompleksu – “ES/NATO Eiropas – Krievijas” reģionālās drošības kompleksu. Šim kompleksam ir divi centri – ES/NATO, no vienas puses, un Krievija, no otras puses, un tas ietver dažādus apakšreģionus, starp kuriem ir arī Baltijas valstu apakšreģions. Ap

ES/NATO vērojama plurālistiska drošības kopiena, kur ES ir būtiskākais institucionāli, politiski un ekonomiski vienojošais elements, bet NATO – būtiskākais militāri vienojošais elements gan starp to dalībvalstīm, gan arī daļu partnervalstīm Eiropā (attiecīgi var pieņemt, ka tajā joprojām, kā to iepriekš iezīmējuši Buzans un Vēvers, valda Venta definētā “Kanta” anarhijas kultūra). Savukārt ap Krieviju centrētajā kompleksa daļā vērojami Krievijas mēģinājumi, tajā skaitā caur tās dominētām institūcijām, īpaši NVS, KDLO, nostiprināt savu ietekmi reģionā (attiecīgi var pieņemt, ka tajā drīzāk valda Venta definētā “Loka” vai arī “Loka” un “Hobsa” anarhijas kultūru sintēze). Savukārt ES un NATO ietvaros un daļā Krievijas “interesu” sfēras vērojama ASV kā ārējas varas “iespiešanās”. Lai gan ārpus šī darba konteksta, kopumā var novērtēt, ka šajā kompleksā ietilpst visa ģeogrāfiskā Eiropa un Krievija, bet robežlīnija Eirāzijā meklējama Vidusjūras, Melnās jūras un Kaukāza reģionos, kā arī Vidusāzijā.

Tādējādi darbā pārbaudītā trešā hipotēze – *dalība ES un NATO nav mainījusi Baltijas valstu piederību reģionālās drošības kompleksam un tās joprojām atrodas uz Krieviju centrētā reģionālās drošības kompleksā* – uzskatāma tikai par daļēji apstiprinātu. Lai gan Baltijas valstis pēc atsevišķām pazīmēm un īpaši drošībiskošanas procesu intensitātes varētu tikt ierindotas ap Krieviju centrētā reģionālās drošības kompleksā, tomēr pēc citām pazīmēm tās ir ap ES/NATO centrēta reģionālās drošības kompleksa (plurālistiskas drošības kopienas) sastāvdaļa. Tāpēc Baltijas valstis kā viens no lielvaru mijiedarbības punktiem liecina par to, ka ap Krieviju centrēts reģionālās drošības komplekss nav apskatāms atdalīti. Savukārt vienlaikus par apstiprinātām var uzskatīt pirmo un ceturto hipotēzi – *tradicionālo drošības uztveri raksturojošie faktori bez drošībiskošanas un atdrošībiskošanas procesiem nespēj noteikt reģionālās drošības kompleksus un drošībiskošanas procesu intensitāte ir noteicošais faktors, lai identificētu Baltijas valstu piederību reģionālās drošības kompleksam*. Baltijas valstu gadījuma analīze norāda uz būtisko drošībiskošanas procesu lomu apdraudējumu uztverē un reģionālās drošības kompleksu veidošanā. Tieši drošībiskošanas procesi un to intensitāte visskaidrāk nosaka aktuālo negatīvo drošības dinamiku. Lai gan valstu drošību ietekmējošie faktori un to uztvere (varas attiecības, ģeogrāfiskās, stratēģiskās un politiskās, vēsturiskās, ekonomiskās, kultūras saiknes, draudzīguma un naidīguma raksturs) un to pamatā raksturotais tradicionālais drošības skatījums rada pamatu starpvalstu drošībiskošanas procesiem, tomēr tie pilnībā nespēj parādīt aktuālo drošības dinamiku – bez drošībiskošanas tie arī var netikt pietiekamā apmērā uztverti apdraudējuma kategorijās. Var uzskatīt, ka bez drošībiskošanas procesu noteikšanas

attiecīgie faktori un to uztvere var būt arī neobjektīvi rādītāji. Atsevišķi elementi var liecināt par tiešām vai netiešām naidīguma izpausmēm, tomēr tikpat labi tie var arī nebūt aktuāli jautājumi (drošībiskoti jautājumi).

Lai notiktu tālākas izmaiņas reģionālās drošības kompleksu robežās saistībā ar Baltijas valstīm, būtu jānotiek būtiskai drošībiskoto jautājumu atdrošībiskošanai. Tomēr pašreizējā situācijā par faktiski neiespējamu ir uzskatāma savstarpējā nedrošībiskošana starp Baltijas valstīm un Krieviju, jo vismaz abu pušu militārā un politiskā drošība balstās uz savstarpēji izslēdzošiem un pretējiem elementiem. Tomēr nākotnē ir iespējama drošībiskošanas intensitātes samazināšanās un iespējama atdrošībiskošana, īpaši politiskās drošības sektorā, un attiecīgi pakāpeniska pašreizējo reģionālās drošības kompleksu robežu attiecināšana tikai uz militāro. Līdzīgi kā tas jau līdz šim ir noticis ar Baltijas valstu ārējo ekonomisko (pamatā tirdzniecības) vektoru pārorientāciju salīdzinājumā ar neatkarības atgūšanas pirmajiem gadiem, līdz ar praktisku Baltijas valstu enerģētiskās neatkarības stiprināšanu varētu būtiski samazināties pamats Krievijas drošībiskošanai Baltijas valstīs ekonomisko draudu dimensijā. Par teorētiski iespējamu uzskatāma pakāpeniska Baltijas valstu atdrošībiskošana Krievijā politiskās drošības sektorā, jo Baltijas valstis Krievijai šajā sektorā nerada eksistenciālus draudus. Tomēr iespējamā atdrošībiskošana politiskajā sektorā, tāpat kā militārajā sektorā, vistiešākajā mērā ir atkarīga no Krievijas, īpaši ņemot vērā to, ka daļu no drošībiskošanas procesiem šajos sektoros izraisa varas asimetrija starp Baltijas valstīm un Krieviju un bieži vien tieši Krievijas rīcība. Ja Krievija pārstātu drošībiskot Baltijas valstis, tas varētu būt pamats ceļam arī uz mazāku Krievijas drošībiskošanu Baltijas valstīs – tomēr ar nosacījumu, ka Krievija arī nedrošībiskošanas apstākļos neradītu Baltijas valstīm iespējamus eksistenciāla rakstura draudus. Pretējā gadījumā Baltijas valstis, nedrošībiskojot faktiski esošus un par objektīviem uzskatāmus draudus, var apdraudēt savu drošību – valstis un sabiedrības var nebūt sagatavotas un var nebūt gatavas stāties pretī apdraudējumiem piemērotā un atbilstošā veidā. Tādējādi uzskatāms, ka Krievijas nedrošībiskošana un atdrošībiskošana iespējama vienīgi līdz ar izmaiņām ar Krievijas rīcību saistīto draudu kontekstā.

Par papildus apstiprinājumu starp Krieviju un Baltijas valstīm pastāvošās drošībiskošanas intensitātes atkarībai no Krievijas uzskatāma tās rīcība, 2014. gadā okupējot Ukrainai piederošo Krimas pussalu.

IZMANTOTĀ LITERATŪRA³³

1. ANDŽĀNS, Māris, 2010. Kooperatīvā drošība NATO darbībā. *Rīgas Stradiņa universitāte. Zinātniskie raksti: 2009.gada sociālo zinātņu nozares pētnieciskā darba publikācijas: Ekonomika. Komunikācija. Politika. Socioloģija. Sociālā politika un sociālais darbs. Tiesības. 2.sējums*. Rīga: Rīgas Stradiņa universitāte. 29-36. ISBN 978-9984-788-72-2. ISSN 1407-9453 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: http://www.rsu.lv/images/stories/dokumenti/publikācijas/zinatniskie_raksti_2009/socialas_zinatnes/vol_1/057-10_ZRS_29-36.pdf
2. ANDŽĀNS, Māris, 2011. Militāra un ekonomiskā sektora mijiedarbība Latvijā: kravu pārvadājumu uz Afganistānu piemērs. *Rīgas Stradiņa universitāte. Zinātniskie raksti: 2010.gada sociālo zinātņu nozares pētnieciskā darba publikācijas: Ekonomika. Komunikācija. Politika. Socioloģija. Sociālā politika un sociālais darbs. Tiesības*. Rīga: Rīgas Stradiņa universitāte, 303-310 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. ISBN 978-9984-788-96-8. ISSN 1407-9453. Pieejams: http://www.rsu.lv/images/stories/dokumenti/publikācijas/zinatniskie_raksti_2011/socialie/10-249-ZR_soc_LV_2011.pdf
3. ANDŽĀNS, Māris, 2013a. Prospects of Regionalization of Security in the Cyberspace: Case of the Baltic States. *Biznesa augstskolas Turība konferenču rakstu krājums. XIV Starptautiskā zinātniskā konference "Radīt nākotni: komunikācija, izglītība, business" // Proceedings of the Conference of Turība University. XIV International Scientific Conference "Creating the Future: Communication, Education, Business"* [kompaktdisks]. Rīga: Biznesa augstskola Turība. 14-24. ISSN 1691-6069.

---

³³ Izmantotās literatūras sarakstā un atsauču noformēšanā tekstā izmantota vārda un datuma sistēma (Hārvarda sistēma).

Daļas avotu izveidotāju apzīmēšanai ir izmantoti saīsinājumi (skaidrojums pieejams sadaļā "Darbā lietotie saīsinājumi"), lai nodrošinātu to vienotu lietojumu ar darba tekstu, kur saīsinājumu lietošana ir bijusi nepieciešama teksta pārskatāmības nodrošināšanai.

Transliterācija no kirilicas uz latīņu alfabētu (atbilstoši Krievijā pieņemtajai kārtībai attiecībā uz personvārdiem dokumentos) veikta tikai attiecīgo kirilicā rakstīto avotu izveidotāju vārdiem (nosaukumiem), lai tie būtu secīgi un vienoti iekļaujami Izmantotās literatūras sarakstā, kā arī, lai tie vienoti iekļautos darba tekstā (īpaši tādēļ, ka atsevišķi darbā izmantotie avoti vienu un to pašu vārdu (nosaukumu) satur atšķirīgās valodās un alfabētos).

Tiem avotiem (organizāciju pārskatiem, informācijas apkopojumiem u.tml.), kas veikti par konkrētu gadu, bet nav ticis norādīts izdošanas vai sastādīšanas gads, tiek pieņemts, ka tie sastādīti nākamajā gadā pēc gada, par kuru sagatavots attiecīgais avots.

4. ANDŽĀNS, Māris, 2013b. The Northern Distribution Network and Its Implications for Latvia. No: SPRŪDS, Andris, POTJOMKINA, Diāna, redaktori. *Northern Distribution Network: Redefining Partnerships within NATO and beyond*. Latvian Institute of International Affairs. 9.-29. lpp. ISBN 978-9984-583-47-1 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://www.liia.lv/en/publications/northern-distribution-network-redefining-partnersh/>
5. ANDŽĀNS, Māris, 2013c. Drošībiskošanas koncepta ierobežojumi. *Rīgas Stradiņa universitāte. Zinātniskie raksti: 2012. gada sociālo zinātņu nozares pētnieciskā darba publikācijas: Ekonomika. Komunikācija. Politika. Socioloģija. Sociālā politika un sociālais darbs. Tiesības*. Rīga: Rīgas Stradiņa universitāte. 5-11. ISBN 978-9984-793-44-3. ISSN 1407-9453 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: http://www.rsu.lv/images/stories/dokumenti/publikācijas/zinatniskie_raksti_2012/2012_socialo_zinatnu_nozares_raksti.pdf
6. ANDŽĀNS, Māris, 2014. Transition of the Baltic States Sub-region: from the “post-Soviet” to the “EU-Europe” Regional Security Complex? *Daugavpils Universitātes 55.starptautiskās zinātniskās konferences rakstu krājums // Proceedings of the 55th International Scientific Conference of Daugavpils University*. Daugavpils: Daugavpils Universitāte. 454.-464. ISBN 978-9984-14-665-2 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: http://www.dukonference.lv/files/proceedings_of_conf/DU_55_starpt_zinatn_konf_rakstu_kraj.pdf
7. AIM, 2013. *Nacionālo bruņoto spēku Kiberaizsardzības vienības (KAV) koncepcija*. Latvijas Republikas Aizsardzības ministrija [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: http://www.mod.gov.lv/~media/AM/Par_aizsardzibas_nozari/Plani,%20konceptijas/cyberzs_April_2013.ashx
8. ALANTS, O., GAPONENKO, A. [АЛАНТС, О., ГАПОНЕНКО, А.], 2012. *Латгалия: в поисках иного бытия*. Рига: Институт европейских исследований. ISBN 978-9934-8113-3-3.
9. ALBERT, Mathias, BUZAN, Barry, 2011. Securitization, sectors and functional differentiation. *Security Dialogue* [tiešsaistes žurnāls]. 42 (4-5), 413-425 [pēdējo

- reizi skatīts 31.03.2014]. ISSN 1460-3640. Pieejams:
<http://sdi.sagepub.com/content/42/4-5/413>
10. ALEKSEEV, Alexander, 2013a. No: Statement of Permanent Representative of the Russian Federation to the Council of Europe Alexander Alekseev on the situation of the Russian-speaking minority in Estonia (Strasbourg, 29 May 2013) [tiešsaiste]. *Permanent Representation of the Russian Federation to the Council of Europe* [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams:
http://www.coe.mid.ru/doc/29052013_en.htm
  11. ALEKSEEV, Alexander, 2013b. No: Statement of Permanent Representative of the Russian Federation to the Council of Europe Alexander Alekseev on the amendments to the Citizenship Law of Latvia (Strasbourg, 19 June 2013) [tiešsaiste]. *Permanent Representation of the Russian Federation to the Council of Europe* [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams:
http://www.coe.mid.ru/doc/Latvia_en.htm
  12. ANTONOV, Anatolii [АНТОНОВ, Анатолий], 2013. No: *Тезисы выступления заместителя Министра обороны Российской Федерации А.И.Антонова на заседании Совета Россия-НАТО на уровне послов (24 июля 2013 г.)*. Министерство обороны Российской Федерации [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams:
<http://function.mil.ru/files/morf/Tezisi%20vistupleniya.doc>
  13. AUERS, Daunis, 2006. Igaunija, Latvija un Lietuva Eiropas Savienībā. Vai Baltijas valstu sadarbība? No: OZOLIŅA, Žaneta, zinātniskā redaktore. *Latvijas ārpolitika un "robežu paplašināšana"*. Rīga: Apgāds "Zinātne". 83.-99. lpp. ISBN 9984-767-67-1 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams:
http://www.president.lv/images/modules/items/PDF/item_501_latvijas_arpolitika.pdf
  14. ĀM, 2012. Ārlietu ministrs pieņem lēmumu par divu Krievijas pilsoņu pasludināšanu par Latvijai nevēlamām personām [tiešsaiste]. *Latvijas Republikas Ārlietu ministrija*. 02.03.2012 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams:
<http://www.mfa.gov.lv/lv/Jaunumi/zinas/2012/marts/02-5/?print=on>
  15. ĀTLAND, Kristian, 2008. Mikhail Gorbachev, the Murmansk Initiative, and the Desecuritization of Interstate Relations in the Arctic. *Cooperation and Conflict* [tiešsaistes žurnāls]. 43 (3), 289-311 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. ISSN 1460-3691. Pieejams: <http://cac.sagepub.com/content/43/3/289>

16. BALZACQ, Thierry, 2005. The Three Faces of Securitization: Political Agency, Audience and Context. *European Journal of International Relations* [tiešsaistes žurnāls]. 11 (2), 171-201 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. ISSN 1460-3713. Pieejams: <http://ejt.sagepub.com/content/11/2/171>
17. BARNETT, Michael, FINNEMORE, Martha, 2004. *Rules for the World: International Organizations in Global Politics*. Cornell University Press. ISBN 978-0-8014-8823-8.
18. BASRUR, Rajesh M., 2006. Decentralizing Theory: Regional International Politics. *International Studies* [tiešsaistes žurnāls]. 43 (4), 419-424 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. ISSN 0973-0702. Pieejams: <http://isq.sagepub.com/content/43/4/419>
19. BBC NEWS, 2007. Estonia hit by “Moscow cyber war” [tiešsaiste]. *BBC News*. 17.05.2007 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/6665145.stm>
20. BBC NEWS, 2011. Spirituality in Estonia – the world’s “least religious” country [tiešsaiste]. *BBC News*. 26.08.2011 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://www.bbc.co.uk/news/world-europe-14635021>
21. BÖRZEL, Tanja A., RISSE, Thomas, 2000. When Europe Hits Home: Europeanization and Domestic Change. *European Integration online Papers (EIoP)*. 4(15). 29.11.2000 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://eiop.or.at/eiop/pdf/2000-015.pdf>
22. BRAZAUSKAS, Algirdas, 2005. No: SPIEGEL Interview with Lithuanian Prime Minister Algirdas Brazauskas: Leader Says Planned Russian-German Pipeline “Extremely Dangerous” [tiešsaiste]. *Spiegel Online International*. 10.10.2005 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://www.spiegel.de/international/spiegel/spiegel-interview-with-lithuanian-prime-minister-algirdas-brazauskas-leader-says-planned-russian-german-pipeline-extremely-dangerous-a-379543.html>
23. BUSH, George W., 2002. Remarks to the People of Lithuania in Vilnius. November 23, 2002. No: *Public Papers of the Presidents of the United States. George W. Bush. 2002, Book II – July 1 to December 31, 2002*. Washington: United States Government Printing Office. 2005. 2117-2118. lpp. [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://www.gpo.gov/fdsys/pkg/PPP-2002-book2/pdf/PPP-2002-book2.pdf>

24. BUSH, George W., 2003. Remarks Honoring Central European Nations on Their Upcoming Admission to the North Atlantic Treaty Organization. May 8, 2003. No: *Public Papers of the Presidents of the United States. George W. Bush. 2003. Book I – January 1 to June 30, 2003*. Washington: United States Government Printing Office. 2006. 451.-453. lpp. [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://www.gpo.gov/fdsys/pkg/PPP-2003-book1/pdf/PPP-2003-book1.pdf>
25. BUZAN, Barry, 1983. *People, States and Fear: The National Security Problem in International Relations*. Wheatsheaf Books. ISBN 0-7108-0101-7.
26. BUZAN, Barry, 1991. *People, States and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-cold War Era*. New York u.c.: Harvester Wheatsheaf. ISBN 978-1-55587-282-3.
27. BUZAN, Barry, WÆVER, Ole, WILDE, Jaap de, 1998. *Security: A New Framework for Analysis*. Boulder, London: Lynne Rienner Publishers. ISBN 1-55587-603-X.
28. BUZAN, Barry, 2004. *The United States and the Great Powers: World Politics in the Twenty-First Century*. Cambridge, Malden: Polity Press. ISBN 0-7456 3374-9.
29. BUZAN, Barry, WÆVER, Ole, 2003. *Regions and Powers: The Structure of International Security*, Cambridge u.c.: Cambridge University Press. ISBN 978-0-511-07663-3.
30. BUZAN, Barry, HANSEN, Lene, 2009. *The Evolution of International Security Studies*, Cambridge u.c.: Cambridge University Press. ISBN 978-0-521-69422-3.
31. BUZAN, Barry, WÆVER, Ole, 2009. Macrosecuritisation and security constellations: reconsidering scale in securitisation theory. *Review of International Studies* [tiešsaistes žurnāls]. 35 (2), 253-276 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. ISSN 1469-9044. Pieejams: http://journals.cambridge.org/abstract_S0260210509008511
32. BUZANS, Barijs, 2000. *Cilvēki, valstis un bailes*. Rīga: Izdevniecība „AGB”. ISBN 9984-663-24-8.
33. CARR, Edward H., 1946. *The Twenty Years' Crisis 1919-1939. An Introduction to the Study of International Relations*. Second edition. London: Macmillan & Co.
34. CHURKIN, Vitalii [ЧУРКИН, Виталий], 2013. No: United Nations. Security Council. 6961st meeting, Tuesday, 7 May 2013. New York. S/PV.6961. *United*

- Nations* [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/PRO/N13/325/09/PDF/N1332509.pdf?OpenElement>
35. CONSTITUTIONAL COURT OF THE REPUBLIC OF LITHUANIA, 2004. *Conclusion of the compliance of actions of president Rolandas Paksas of the Republic of Lithuania against whom an impeachment case has been instituted with the Constitution of the Republic of Lithuania. 31.03.2004. Case No.14/04* [tiešsaiste] [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://www.lrkt.lt/dokumentai/2004/c040331.htm>
36. CSP, 2011. TSG11-071. PASTĀVĪGO IEDZĪVOTĀJU TAUTĪBU SADALĪJUMS PA STATISTISKAJIEM REĢIONIEM, REPUBLIKAS PILSĒTĀM UN NOVADIEM PĒC MĀJĀS PĀRSVARĀ LIETOTĀS VALODAS 2011.GADA 1.MARTĀ [tiešsaiste]. *Latvijas Republikas Centrālā Statistikas pārvalde* [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: http://data.csb.gov.lv/Menu.aspx?selection=tautassk_11__2011.gada%20tautas%20skait%C4%AB%C5%A1anas%20gal%C4%ABgie%20rezult%C4%81ti&tablelist=true&px_language=lv&px_db=tautassk_11&rxid=f64d9bb1-afd0-4a6a-9786-96124caba2c2
37. CSP, 2013a. ISG09. PASTĀVĪGO IEDZĪVOTĀJU VALSTISKĀ PIEDERĪBA GADA SĀKUMĀ [tiešsaiste]. *Latvijas Republikas Centrālā Statistikas pārvalde* [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: http://data.csb.gov.lv/Menu.aspx?selection=Sociala%5cIkgad%C4%93jie+statistikas+dati%5cIedz%C4%ABvot%C4%81ji%5cIedz%C4%ABvot%C4%81ji+skaiti+un+t%C4%81+izmai%C5%86as&tablelist=true&px_language=lv&px_type=PX&px_db=Sociala&rxid=992a0682-2c7d-4148-b242-7b48ff9fe0c2
38. CSP, 2013b. ISG07. PASTĀVĪGO IEDZĪVOTĀJU ETNISKAIS SASTĀVS GADA SĀKUMĀ [tiešsaiste]. *Latvijas Republikas Centrālā Statistikas pārvalde* [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: http://data.csb.gov.lv/Menu.aspx?selection=Sociala__Ikgad%C4%93jie%20statistikas%20dati__Iedz%C4%ABvot%C4%81ji__Iedz%C4%ABvot%C4%81ji%20skaiti%20un%20t%C4%81%20izmai%C5%86as&tablelist=true&px_language=lv&px_type=PX&px_db=Sociala&rxid=992a0682-2c7d-4148-b242-7b48ff9fe0c2
39. CSP, 2013c. TUG041. ĀRVALSTU VAIRĀKDIENU CEĻOTĀJU SKAITS SADALĪJUMĀ PA VALSTĪM (tūkstošos) [tiešsaiste]. *Latvijas Republikas Centrālā Statistikas pārvalde* [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams:

- http://data.csb.gov.lv/Menu.aspx?selection=transp__Ikgad%C4%93jie%20statistikas%20dati__T%C5%ABrisms&tablelist=true&px_tableid=TU0041.px&px_path=transp__Ikgad%C4%93jie%20statistikas%20dati__T%C5%ABrisms&px_language=lv&px_db=transp&rxid=cdbc978c-22b0-416a-aacc-aa650d3e2ce0
40. CSP, 2013d. ATG02. EKSPORTS UN IMPORTS PA VALSTĪM UN TERITORIJĀM (tūkst. euro) [tiešsaiste]. *Latvijas Republikas Centrālā Statistikas pārvalde* [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: http://data.csb.gov.lv/Menu.aspx?selection=atirdz__Ikgad%C4%93jie%20statistikas%20dati__%C4%80r%C4%93j%C4%81%20tirdzniec%C4%ABba&tablelist=true&px_language=lv&px_db=atirdz&rxid=ce46292c-e2a0-464f-97ea-a64e0bf042e7
  41. CUI, Shunji, LI, Jia, 2011. (De)securitizing frontier security in China: Beyond the positive and negative debate. *Cooperation and Conflict* [tiešsaistes žurnāls]. 46 (2), 144-165 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. ISSN 1460-3691. Pieejams: <http://cac.sagepub.com/content/46/2/144>
  42. CVK, 2003. Tautas nobalsošanas par Latvijas dalību Eiropas Savienībā rezultāti [tiešsaiste]. *Latvijas Republikas Centrālā vēlēšanu komisija* [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/sae8dev.aktiv03er.vis>
  43. CVK, 2012a. 2012. gada 18. februāra tautas nobalsošana par likumprojekta “Grozījumi Latvijas Republikas Satversmē” pieņemšanu. Rezultāti [tiešsaiste]. *Latvijas Republikas Centrālā vēlēšanu komisija* [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://www.tn2012.cvk.lv/>
  44. CVK, 2012b. Par vēlētāju rosināto likumprojektu “Grozījumi Pilsonības likumā” [tiešsaiste]. *Latvijas Republikas Centrālā vēlēšanu komisija*. 01.11.2012 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://web.cvk.lv/pub/public/30421.html>
  45. DAMBRAUSKAITĒ, Živilė, JANELIŪNAS, Tomas, JURKONIS, Vytis, GIRA, Vytautas Sirijos, 2011. Lithuanian-Polish Relations Reconsidered: a Constrained Bilateral Agenda or an Empty Strategic Partnership? *Lithuanian Foreign Policy Review*. 2011/26. 100-144. lpp. ISSN 1392-5504 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://www.lfpr.lt/uploads/File/2011-26/Dambrauskaite%20el%20al.pdf>
  46. DECLARATION OF PRESIDENTS OF PARLIAMENTS OF THE BALTIC STATES, 2008. 10.08.2008 [tiešsaiste]. Office of the Seimas [pēdējo reizi skatīts

- 31.03.2014]. Pieejams:
http://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=6429&p_d=79031&p_k=2
47. DEPARTMENT OF DEFENSE OF THE UNITED STATES OF AMERICA, 2012. *Sustaining U.S. Global Leadership: Priorities for 21st Century Defense. January 2012* [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams:
http://www.defense.gov/news/defense_strategic_guidance.pdf
48. DEUTSCH, Karl W. u.c., 2003. Political Community and the North Atlantic Area. No: NELSEN, Brent F., STUBB, Alexander, eds. *The European Union. Readings on the Theory and Practice of European Integration*. Third edition. Boulder, London: Lynne Rienner Publishers. 121.-143. lpp. ISBN 978-1-58826-231-8.
49. DIUKOV, Aleksandr R. [DYUKOV, Alexander R.], 2010. “*Destroy as much as possible...*” *Latvian collaborationist formations on the territory of Belarus, 1942 – 1944: Document Compendium*. Helsinki: Johan Beckman Institute. First Russian publication in 2009 by “Historical Memory” Foundation. Translated from Russian by ZHILA, Irina. ISBN 978-5-9990-0006-4 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://www.historyfoundation.ru/dl.php?file=716>
50. DIUKOV, Aleksandr R. [ДЮКОВ, Александр Р], 2011. *Операция “Зимнее волшебство”: нацистская истребительная политика и латвийский коллаборационизм*. Москва: Фонд “Историческая память” [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://www.historyfoundation.ru/dl.php?file=735>
51. DIUKOV, Aleksandr R. [ДЮКОВ, Александр Р], 2013. *Протекторат “Литва”. Тайное сотрудничество с нацистами и не-реализованный сценарий утраты литовской независимости, 1939 – 1940 гг.* Москва: Фонд “Историческая память” [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams:
<http://www.historyfoundation.ru/dl.php?file=746>
52. DOGOVOR O KOLLEKTIVNOI BEZOPASNOSTI [ДОГОВОР О КОЛЛЕКТИВНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ], 1992. 15.05.1992 [tiešsaiste]. Организация Договора о коллективной безопасности [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: http://www.odkb-csto.org/documents/detail.php?ELEMENT_ID=126
53. DOGOVOR O SOZDANII SOIUZNOVO GOSUDARSTVA [Договор о создании Союзного государства], 1999. 08.12.1999. *Постоянный Комитет Союзного государства* [tiešsaiste] [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://www.soyuz.by/about/docs/dogovor5/>

54. DOMBROVSKIS, Valdis, 2010. No: Dombrovskis: NATO Baltijas aizsardzības plāns nav noslēpums [tiešsaiste]. *Delfi*. 08.12.2010 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://www.delfi.lv/news/national/politics/dombrovskis-nato-baltijas-aizsardzibas-plans-nav-noslepums.d?id=35611309>
55. DORONENKOVA, Kristīne, 2011. Official Russian Perspectives on the Historical Legacy: A Brief Introduction. No: MUIŽNIEKS, Nils, redaktors. *The Geopolitics of History in Latvian-Russian Relations*. Academic Press of the University of Latvia. 21.-30. lpp. ISBN 978-9984-45-323-1 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://www.szf-old.lu.lv/files/petnieciba/publikacijas/The%20Geopolitics%20of%20History%20in%20Latvian-Russian%20Relations.pdf>
56. DP, 2010. *Drošības policijas 2009.gada darbības pārskats*. Latvijas Republikas Iekšlietu ministrija [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: http://www.iem.gov.lv/files/text/DP_publicais-parskats-2009.pdf
57. DP, 2012. *2011.gada darbības publiskais pārskats*. Latvijas Iekšlietu Republikas ministrija [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: http://www.iem.gov.lv/files/text/DP_2011_p.pdf
58. DP, 2013. *Drošības policijas 2012.gada darbības publiskais pārskats*. Latvijas Republikas Iekšlietu ministrija [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: [http://www.iem.gov.lv/files/text/DP_2012\(2\).pdf](http://www.iem.gov.lv/files/text/DP_2012(2).pdf)
59. EGLĪTE, Pārsla, MEŽS, Ilmārs, 2002. Latvijas kolonizācija un etniskā sastāva izmaiņu cēloņi 1944 -1990.gadā. No: *Okupācijas režīmi Latvijā 1940.-1956.gadā. Latvijas Vēsturnieku komisijas 2001.gada pētījumi. Latvijas Vēsturnieku komisijas raksti, 7.sējums*. Rīga: Latvijas vēstures institūta apgāds. ISBN 9984-601-65-X [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: http://gramatas.lndb.lv/periodika2-viewer/view/index-dev.html#panel:pp|issue:/g_001_0303010132|page:1|issueType:B
60. EK, 2013. EU position in world trade. Last update: 01 July 2013. *European Commission* [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://ec.europa.eu/trade/policy/eu-position-in-world-trade/>
61. ENTERPRISE ESTONIA, 2013. *Tourism in Estonia in 2012 (as of 12 March 2013)*. Enterprise Estonia [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: http://static2.visitestonia.com/docs/771192_tourism-in-estonia2012.pdf

62. EP, 2013. *Direct investment position by countries (EUR million)* [tiešsaiste]. Bank of Estonia [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: http://statistika.eestipank.ee/?lng=en#listMenu/1803/treeMenu/MAKSEBIL_JA_I NVPOS/146
63. ESP, 2006. *Council Regulation (EC) No 765/2006 of 18 May 2006 concerning restrictive measures against President Lukashenko and certain officials of Belarus* [skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:134:0001:0011:EN:PDF>
64. ESP, 2012. *Council Decision 2012/642/CFSP of 15 October 2012 concerning restrictive measures against Belarus* [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:285:0001:0052:EN:PDF>
65. ESTONIAN NATIONAL ELECTORAL COMMITTEE, 2003. Results. *Estonian National Electoral Committee* [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://www.vvk.ee/varasemad/?v=rh03>
66. ESTONIA – PEREKRESTOK ISTORII [ЭСТОНИЯ – ПЕРЕКРЁСТОК ИСТОРИИ], 2006. Творческая группа “WILL”. Общество социально экономических и политологических исследований [video tiešsaistē] [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://rutube.ru/video/7dcdfa7cd0414bb5e310a3695de7b8e4/>
67. EUROSTAT, 2013a. Energy dependence. Code: tsdcc310 [tiešsaiste]. *Eurostat* [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tsdcc310&language=en>
68. EUROSTAT, 2013b. Share of trade with the EU27. Code: tet00037 [tiešsaiste]. *Eurostat* [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tet00037&language=en>
69. FLOYD, Rita, 2011. Can securitization theory be used in normative analysis? Towards a just securitization theory. *Security Dialogue* [tiešsaistes žurnāls]. 42 (4-5), 427-439 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. ISSN 1460-3640. Pieejams: <http://sdi.sagepub.com/content/42/4-5/427>

70. FRAZIER, Derrick, STEWART-INGERSOLL, Robert, 2010. Regional powers and security: A framework for understanding order within regional security complexes. *European Journal of International Relations* [tiešsaistes žurnāls]. 16 (4), 731-753 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. ISSN 1460-3713. Pieejams: <http://ejt.sagepub.com/content/16/4/731>
71. GDRF, 2007. Госдума выразила протест действиям Эстонии, направленным на уничтожение мемориала воинам, погибшим в боях с фашизмом. 27.04.2007 [tiešsaiste]. *Государственная Дума Федерального Собрания Российской Федерации* [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: http://www.duma.gov.ru/news/273/55991/?sphrase_id=1140293
72. GDRF, 2008. Комитет по международным делам провел “круглый стол” на тему: “Неграждане” в Латвии и Эстонии – вызов международному праву и стандартам в области прав человека”. 10.06.2008 [tiešsaiste]. *Государственная Дума Федерального Собрания Российской Федерации* [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: http://www.duma.gov.ru/news/273/57610/?sphrase_id=1140264
73. GDRF, 2009a. Председатель Комитета по делам СНГ и связям с соотечественниками встретился с Верховным комиссаром ОБСЕ по делам национальных меньшинств. 10.03.2009 [tiešsaiste]. *Государственная Дума Федерального Собрания Российской Федерации* [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: http://www.duma.gov.ru/news/273/58723/?sphrase_id=1140264
74. GDRF, 2009b. Комитет по делам СНГ и связям с соотечественниками при поддержке Комиссии при Президенте РФ по противодействию фальсификации истории в ущерб России провел “круглый стол”: “Защита прав и свобод соотечественников в странах Балтии: “дело В.М.Кононова” как... 29.10.2009 [tiešsaiste]. *Государственная Дума Федерального Собрания Российской Федерации* [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: http://www.duma.gov.ru/news/273/58751/?sphrase_id=1140264
75. GDRF, 2012a. 14 ноября Председатель Государственной Думы Сергей Нарышкин встретился с делегацией ПА ОБСЕ. 14.11.2012 [tiešsaiste]. *Государственная Дума Федерального Собрания Российской Федерации* [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: http://www.duma.gov.ru/news/274/224467/?sphrase_id=1140293

76. GDRF, 2012b. Госдума приняла заявление о нарушениях прав человека в Латвийской Республике и недопустимости реабилитации нацизма. 27.03.2012 [tiešsaiste]. *Государственная Дума Федерального Собрания Российской Федерации* [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: http://www.duma.gov.ru/news/273/140918/?sphrase_id=1140264
77. GEERS, Kenneth, 2011. *Strategic cyber security*. Tallinn: NATO Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence. ISBN 978-9949-9040-7-5 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: http://www.ccdcoe.org/publications/books/Strategic_Cyber_Security_K_Geers.PDF
78. GILPIN, Robert, 1986. The Richness of the Tradition of Political Realism. No: KEOHANE, Robert O., redaktors. *Neorealism and Its Critics*. New York: Columbia University Press. 301.-321. lpp. ISBN 0-231-06349-0.
79. GILPIN, Robert, 1995. *War and Change in World Politics*. Cambridge University Press. First published in 1981. ISBN 0-521-27376-5.
80. GOLOSKOKOV, Konstantin, 2009. No: Kremlin-backed group behind Estonia cyber blitz [tiešsaiste]. *The Financial Times*. 11.03.2009 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://www.ft.com/cms/s/0/57536d5a-0ddc-11de-8ea3-0000779fd2ac.html>
81. GRIGAS, Agnia, 2013. Energy policy: the achilles heel of the Baltic states. No: GRIGA, Agnia, KASEKAMP, Andres, MASLAUSKAITE, Kristina, ZORGENFREIJA, Liva. *The Baltic states in the EU: yesterday, today and tomorrow*. Studies & Reports. July 2013. No 98. Notre Europe – Jacques Delors Institute. 65.-86. lpp. [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://www.notre-europe.eu/media/balticstateseu-grigaskasekampmaslauskaitezorgenfreijs-ne-jdi-july13.pdf?pdf=ok>
82. GRYBAUSKAITĒ, Dalia, 2013. No: Krievijas neadekvātajam spiedienam pret Lietuvu varētu būt vairāk iemesli, pieļauj Grībauskaite [tiešsaiste]. *Delfi*. 08.10.2013 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: www.delfi.lv/news/world/other/krievijas-neadekvatajam-spiedienam-pret-lietuvu-varetu-but-vairak-imesli-pielauj-gribauskaite.d?id=43717310
83. HANSEN, Lene, 2011. Theorizing the image for Security Studies: Visual Securitization and the Muhammad Cartoon Crisis. *European Journal of*

- International Relations* [tiešsaistes žurnāls]. 17 (1), 51-74 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. ISSN 1460-3713. Pieejams: <http://ejt.sagepub.com/content/17/1/51>
84. HANSEN, Lene, NISSENBAUM, Helen, 2009. Digital Disaster, Cyber Security, and the Copenhagen School. *International Studies Quarterly* [tiešsaistes žurnāls]. 53, 1155-1175 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. ISSN 1468-2478. Pieejams: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1468-2478.2009.00572.x/abstract>
85. HEGINBOTHAM, Eric, SAMUELS, Richard J., 1995.³⁴ *Mercantile and Realism and Japanese Foreign Policy*. Center for International Studies. Massachusetts Institute for Technology. MIT Japan Program [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://dspace.mit.edu/bitstream/handle/1721.1/16593/JP-WP-96-22-34892778.pdf?sequence=1>
86. HURRELL, Andrew, 2007. *On Global Order: Power, Values, and the Constitution of International Society*. New York: Oxford University Press. ISBN 978-0-19-923310-6
87. ILVES, Toomas H., 1999. No: Estonia as a Nordic Country. Speech by Toomas Hendrik Ilves, Minister of Foreign Affairs, to the Swedish Institute for International Affairs, 14 December 1999 [tiešsaiste]. *Estonian Ministry of Foreign Affairs* [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://www.vm.ee/?q=node/3489>
88. ILVES, Toomas H., 2007. No: President Ilves: Estonia and Finland are like twin brothers [tiešsaiste]. *Office of the President*. 22.11.2007 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://president.ee/en/media/press-releases/1551-president-ilves-estonia-and-finland-are-like-twin-brothers/index.html>
89. ILVES, Toomas H., 2009. No: Estonia urges NATO to hold land-based drills in the Baltic [tiešsaiste]. *RIA Novosti*. 13.10.2009 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://en.ria.ru/world/20091013/156444534.html>
90. ILVES, Toomas H., 2012. Cyber-defence: the next challenge [tiešsaiste]. *Diplomaatia*. Nr.105. 05.2012 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://www.diplomaatia.ee/en/article/cyber-defence-the-next-challenge/>
91. ILVES, Toomas H., 2013. No: Rysk storövning väcker oro i Baltikum [tiešsaiste]. *Svenska Dagbladet*. 16.09.2013 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams:

---

³⁴ Izmantotajā avotā nav norādīts izdošanas gadskaitlis, bet norādīts, ka tas sākotnēji sagatavots konferencei 1995. gada decembrī un ticis plānots izdot kā grāmatas nodaļu.

- http://www.svd.se/nyheter/inrikes/rysk-storovning-vacker-oro-i-baltikum_8523422.svd
92. ITO, Pete, 2013. Baltic Military Cooperative Projects: a Record of Success. No: LAWRENCE, Tony, JERMALAVIČIUS, Tomas, redaktori. *Apprenticeship, Partnership, Membership: Twenty Years of Defence Development in the Baltic States*. Tallinn: International Centre for Defence Studies. ISBN 978-9949-9174-9-5. 240.-275. lpp. [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014].
Pieejams:
http://icds.ee/fileadmin/failid/RKK_Apprenticeship,%20Partnership,%20Membership_WWW.pdf
93. JANELIŪNAS, Tomas, 2009. Lithuanian energy strategy and its implications on regional cooperation. No: SPRŪDS, Andris, ROSTOKS, Toms, redaktori. *Energy – Pulling the Baltic Sea Region Together or Pulling Apart?* Latvian Institute of International Affairs. Zinātne. ISBN 978-9984-808-58-1. 190.-222. lpp. [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams:
<http://liia.lv/site/attachments/17/01/2012/Energy-Baltic-region.pdf>
94. JANELIŪNAS, Tomas, MOLIS, Arūnas, 2006. Energy security of Lithuania: challenges and perspectives. No: *Lithuanian Political Science Yearbook 2005*. Vilnius: Institute of International Relations and Political Science. Vilnius University. ISSN 1392-9321. 200.-223. lpp. [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014].
Pieejams: <http://www.tspmi.vu.lt/doc/205-2005pdf>
95. JERMALAVIČIUS, Tomas, 2009. Baltic military cooperation: past, present and future. No: KASEKAMP, Andres, redaktors. *Estonian Foreign Policy Yearbook 2009*. Tallinn: Estonian Foreign Policy Institute. 123.-148. lpp. ISSN 1736-4175 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams:
<http://www.evi.ee/lib/valispol7610.pdf>
96. JERMALAVIČIUS, Tomas, 2010. Military Cooperation of the Baltic States: Divorce or Marriage? No: JAKNIŪNAITĒ, Dovilė, PAULAUSKAS, Kęstutis, redaktori. *In Search of NATO in Lithuania: Achievements, Failures, and Prospects. English Summaries*. Vilnius: Vilnius University Publishing House. 24.-26. lpp. [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams:
http://amb.urm.lt/nato/m/m_files/wfiles/file38.pdf
97. JOINT DECLARATION OF THE PRAGUE EASTERN PARTNERSHIP SUMMIT, 2009. Prague, 7 May 2009. *Council of the European Union* [pēdējo

- teizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams tiešsaistē:
http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/er/107589.pdf
98. JUKNEVIČIENĒ, Rasa, 2010. French warship deal opens wound in EU and Nato [tiešsaiste]. *EUobserver*. 11.02.2010 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://euobserver.com/foreign/29459>
99. KAAS, Kaarel, 2012. *Russia Does Not Just Keep an Eye on Estonia – It Keeps Three* [tiešsaiste]. International Centre for Defence Studies. 27.09.2012 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: [http://icds.ee/index.php?id=73&L=1&tx_ttnews\[tt_news\]=1172&tx_ttnews\[backPid\]=223&cHash=bd935fc818](http://icds.ee/index.php?id=73&L=1&tx_ttnews[tt_news]=1172&tx_ttnews[backPid]=223&cHash=bd935fc818)
100. KAM, 2005. *Russian military aircraft crashed in the territory of Lithuania* [tiešsaiste]. Ministry of National Defence Republic of Lithuania. 15.09.2005 [pēdējo reizi skatīts: 31.03.2014]. Pieejams: http://www.kam.lt/en/news_1098/news_archives/news_archive_2005/news_archives_2005_-_09/russian_military_aircraft_crashed_in_the_territory_of_lithuania.html?pbck=0
101. KAM, 2012. *The Military Strategy of the Republic of Lithuania. Approved by Order No. V-1305 of the Minister of National Defence of the Republic of Lithuania on 22.11.2012*. Ministry of National Defence of the Republic of Lithuania [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: [http://www.kam.lt/download/32127/the%20military%20strategy%20\(3\).doc](http://www.kam.lt/download/32127/the%20military%20strategy%20(3).doc)
102. KAPO, 2007. *Security Police of the Republic of Estonia Annual Review 2006* [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: http://www.kapo.ee/cms-data/_text/138/124/files/aastaraamat-2006-eng.pdf
103. KAPO, 2008. *Annual Review 2007*. Security Police Board of the Republic of Estonia [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: http://www.kapo.ee/cms-data/_text/138/124/files/aastaraamat-2007-eng.pdf
104. KAPO, 2009. *Annual Review 2008*. Security Police of the Republic of Estonia [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: http://www.kapo.ee/cms-data/_text/138/124/files/kapo-aastaraamat-eng-v-1.pdf
105. KAPO, 2010a. *Security Police of the Republic of Estonia. Annual Review 2009* [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: http://www.kapo.ee/cms-data/_text/138/124/files/aastaraamat-2009-eng-1.pdf

106. KAPO, 2010b. Kaitsepolitseiameeti teave Edgar Savisaare raha küsimise kohta Venemaalt [tiešsaiste]. *Kaitsepolitseiameet*. 21.12.2010 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://www.kapo.ee/est/pressinurk/32/kaitsepolitseiameeti-teave-edgar-savisaare-raha-kusimise-kohta-venemaalt>
107. KAPO, 2011. *Security Police of the Republic of Estonia. Annual Review 2010* [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: http://www.kapo.ee/cms-data/_text/138/124/files/kapo-aastaraamat-2010-eng.pdf
108. KAPO, 2012. *Security Police of the Republic of Estonia. Annual Review 2011* [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. ISSN 2228-1797. Pieejams: http://www.kapo.ee/cms-data/_text/138/124/files/kapo-aastaraamat-2011-eng.pdf
109. KAPO, 2013a. *Estonian Internal Security Service. Annual review 2012* [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. ISSN 2228-1797. Pieejams: http://www.kapo.ee/cms-data/_text/138/124/files/kapo-aastaraamat-2012-en.pdf
110. KAPO, 2013b. Vahistati riigireetmises kahtlustatav Vladimir Veitman [tiešsaiste]. *Kaitsepolitseiameet*. 09.08.2013 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://www.kapo.ee/est/pressinurk/91/vahistati-riigireetmises-kahtlustatav-vladimir-veitman>
111. KARATELI. PRAVDA O LATYSHSKIKH STRELKAKH [КАРАТЕЛИ. ПРАВДА О ЛАТЫШСКИХ СТРЕЛКАХ]. 2007. КИТАЙЦЕВ, Алексей, režisors. ТМ “Студия-А” [video tiešsaistē] [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://rutv.ru/brand/show/episode/145777>
112. KASKI, Antti, 2001. *The Security Complex: A Theoretical Analysis and the Baltic Case*. Turku: Turun Yliopisto. ISBN 951-29-1951-6. ISSN 0082-6987.
113. KAŽOCIŅŠ, Jānis, 2012a. No: Kažociņš: Igaunijas drošībnieks Krievijai nodevis informāciju arī par Latvijas pretizlūkiem [tiešsaiste]. *Latvijas Radio*. 28.03.2012 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://banga.latvijasradio.lv/zinas/anketa2.sqt?aID=47938&aGR=146>
114. KAŽOCIŅŠ, Jānis, 2012b. No: Saeimā iekļuvusi partija, kura saņēmusi finansējumu no ārvalstīm [video tiešsaistē]. *Latvijas Televīzijas raidījums “Panorāma”*. 29.03.2012 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: http://www.youtube.com/watch?feature=player_embedded&v=JAhAPtLxea8
115. KAŽOCIŅŠ, Jānis, 2013. No: Kažociņš nedomā, ka valodas referendumu palīdzēja sarīkot Krievijas specdienesti [tiešsaiste]. *Delfi*. 02.05.2013 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams:

- <http://www.delfi.lv/news/national/politics/kazocins-nedoma-ka-valodas-referendumu-palidzeja-sarikot-krievijas-specdienesti.d?id=43279615>
116. KEOHANE, Robert O., 1986. Theory of World Politics: Structural Realism and Beyond. No: KEOHANE, Robert O., redaktors. *Neorealism and Its Critics*. New York: Columbia University Press. 158.-203. lpp. ISBN 0-231-06349-0.
  117. KEOHANE, Robert O., 1989. *International Institutions and State Power*. Boulder, San Francisco, London: Westview Press. ISBN 0-8133-0837-2.
  118. KEOHANE, Robert O., NYE, Joseph S., 2001. *Power and Interdependence*. Third edition. New York u.c.: Longman. ISBN 0-321-04857-1.
  119. KM, 2011. *National Defence Strategy of Estonia*. Estonian Ministry of Defence. 02.2011 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams:
[http://www.kaitseministeerium.ee/files/kmin/img/files/KM_riigikaitse_strateegia_eng\(2\).pdf](http://www.kaitseministeerium.ee/files/kmin/img/files/KM_riigikaitse_strateegia_eng(2).pdf)
  120. KM, 2012. Estonia and Finland entered into a framework agreement on defence cooperation [tiešsaiste]. *Estonian Ministry of Defence*. 02.02.2012 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://www.kaitseministeerium.ee/en/estonia-and-finland-entered-into-a-framework-agreement-on-defence-cooperation>
  121. KOMPROMAT.LV, 2011. Ушаков передавал сведения российскому разведчику Хапилову (документы, видео) [tiešsaiste]. *Kompromat.lv*. 16.11.2011 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams:
<http://www.kompromat.lv/item.php?docid=readn&id=7114>
  122. KROSS, Eerik-Niiles, 2001. No: EERIK-NIILES KROSS: Estland, Estland über alles [tiešsaiste]. *Eesti Päevaleht*. 12.11.2001 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://epl.delfi.ee/news/arvamus/eerik-niiles-kross-estland-estland-uber-alles.d?id=50811505>
  123. KVÆRNØ, Ole, RASMUSSEN, Marie, 2005. EU enlargement and the Baltic region: A greater security community? No: KASEKAMP, Andres, redaktors. *The Estonian Foreign Policy Yearbook 2005*. Tallinn: The Estonian Foreign Policy Institute. 83.-92. lpp. [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. ISBN 9985-3-1053-5. Pieejams: <http://www.evi.ee/lib/valispol2005.pdf>
  124. LAANEOTS, Ants, 2009. No: Estonia alarmed over Russia's intention to buy French warship [tiešsaiste]. *RIA Novosti*. 22.11.2009 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: http://en.rian.ru/military_news/20091122/156935885.html

125. LACASSAGNE, Aurélie, 2009. The Black sea – Baltic sea isthmus: a crucial region for the peaceful future of Europe. *Сборник научных трудов: Социокультурные аспекты развития регионов*. Челябинск: Челябинский институт экономики и права им. М.В.Ладощина, 125-128 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. ISBN 978-5-904366-08-7. Pieejams: <http://www.chiep.ru/pics/uploads/docs/NIR/CONFERENC/SKARR.pdf>
126. LAKE, David A., 1997. Regional Security Complexes: A Systems Approach. No: LAKE, David A., MORGAN, Patrick M., redaktori. *Regional Orders: Building Security in a New World*. Pennsylvania: The Pennsylvania State University Press. 45.-67. lpp. ISBN 0-271-01703-1.
127. LAKE, David A., MORGAN, Patrick M. (redaktori), 1997a. *Regional Orders: Building Security in a New World*. Pennsylvania: The Pennsylvania State University Press. ISBN 0-271-01703-1.
128. LAKE, David A., MORGAN, Patrick M., 1997b. The New Regionalism in Security Affairs. No: LAKE, David A., MORGAN, Patrick M., redaktori. *Regional Orders: Building Security in a New World*. Pennsylvania: The Pennsylvania State University Press. 3.-19. lpp. ISBN 0-271-01703-1.
129. LATVIJAS FAKTI, 2008. *Sabiedriskās domas aptauja par Latvijas ārpolitiku un drošību: Aptaujas rezultātu analīze*. Latvijas Fakti. 12.2008 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: http://www.mfa.gov.lv/data/file/petijumi/aptauja_arpolitika_drosiba.pdf
130. LATVIJAS GĀZE, akciju sabiedrība, 2013. *Dabaszāzes pārvades sistēmas operatora ikgadējā novērtējuma ziņojums par 2012.gadu*. Rīga [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: http://www.em.gov.lv/images/modules/items/zinojums_2012.pdf
131. LAVROV, Sergey, 2007. No: Transcript of Remarks and Replies to Media Questions by Russian Minister of Foreign Affairs Sergey Lavrov Following Ministerial Meeting of Russia-NATO Council, Oslo, April 26, 2007. Unofficial translation from Russian [tiešsaiste]. *The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation* [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: http://www.mid.ru/Brp_4.nsf/arh/A0E7D8A140E816C2C32572CA005A73E5?OpenDocument
132. LB, 2013. 01 ĀTI datu tabulas [tiešsaiste]. *Latvijas Banka* [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://statdb.bank.lv/lb/Data.aspx?id=109>

133. LEONARD, Mark, POPESCU, Nicu, 2007. *A Power Audit of EU-Russia Relations*. London: European Council on Foreign Relations. ISBN 978-1-906538-00-2 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: http://ecfr.eu/page/-/ECFR-02_A_POWER_AUDIT_OF_EU-RUSSIA_RELATIONS.pdf
134. LEVADA, 2009. *Общественное мнение – 2009*. Москва: Аналитический Центр Юрия Левады [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: http://www.levada.ru/sites/default/files/levada_2009_rus.pdf
135. LEVADA, 2011. *Общественное мнение – 2011. Ежегодник*. Москва: Аналитический Центр Юрия Левады [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: http://www.levada.ru/sites/default/files/levada_2011_0.pdf
136. LEVADA, 2012. *Общественное мнение – 2012. Ежегодник*. Москва: Аналитический Центр Юрия Левады [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: http://www.levada.ru/sites/default/files/om-2012_0.pdf
137. LEVADA, 2013. *Внешнеполитические враги и друзья России* [tiešsaiste]. *Аналитический Центр Юрия Левады*. 18.06.2013 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://www.levada.ru/18-06-2013/vneshnepoliticheskie-vragi-i-druzya-rossii>
138. LIEĢIS, Imants, 2009. No: Lieģis: Krievijas un Baltkrievijas mācībās inscenēja iebrukumu Baltijā [tiešsaiste]. *Delfi*. 14.10.2009 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://www.delfi.lv/news/national/politics/liegis-krievijas-un-baltkrievijas-macibas-insceneja-iebrukumu-baltija.d?id=27391631>
139. LISABONAS LĪGUMS, AR KO GROZA LĪGUMU PAR EIROPAS SAVIENĪBU UN EIROPAS KOPIENAS DIBINĀŠANAS LĪGUMU, 2007. OV C 306, 17.12.2007 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/13-cg14.lv07.doc>
140. LJUNG, Bo, MALMLÖF, Tomas, NERETNIEKS, Karlis, WINNERSTIG, M. (red.), 2012. *The Security and Defensibility of the Baltic States – A Comprehensive Analysis of a Security Complex in the Making*. Totalförsvarets forskningsinstitut [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. ISSN 1650-1942. Pieejams: <http://www.aff.a.se/balticum.pdf>
141. LOBELL, Steven E., 2009. Threat assessment, the state, and foreign policy: a neoclassical realist model. No: LOBELL, Steven E., RIPSAN, Norrin M., TALIAFERRO, Jeffrey W., redaktori. *Neoclassical Realism, the State, and*

- Foreign Policy*. Cambridge u.c.: Cambridge University Press. 42.-74. lpp.
ISBN 987-0-521-73192-8.
142. LOČMELE, Klinta, PROCEVSKA, Olga, ZELČE, Vita. 2011. Celebrations, Commemorative Dates and Related Rituals: Soviet Experience, its Transformation and Contemporary Victory Day Celebrations in Russia and Latvia. No: MUIŽNIEKS, Nils, redaktors. *The Geopolitics of History in Latvian-Russian Relations*. Academic Press of the University of Latvia. 109.-137. lpp. ISBN 978-9984-45-323-1 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://www.szf-old.lu.lv/files/petnieciba/publikacijas/The%20Geopolitics%20of%20History%20in%20Latvian-Russian%20Relations.pdf>
143. MAIGRE, Merle, 2010. *Energy Security Concerns of the Baltic States*. 03.2010. Tallinn: International Centre for Defence Studies [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: http://icds.ee/fileadmin/failid/Merle_Maigre-Energy_Security_Concerns_of_the_Baltic_States.pdf
144. MÄLKSOO, Maria, 2009. The Memory Politics of Becoming European: The East European Subalterns and the Collective Memory of Europe. *European Journal of International Relations* [tiešsaistes žurnāls]. 15(4), 653–680 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. ISSN 1460-3713. Pieejams: <http://ejt.sagepub.com/content/15/4/653.abstract>
145. MATONIS, Aleksandras, 2012. No: Lietuviešu aizsardzības politikas eksperts analizē hipotētiskus Baltijas valstu okupācijas scenārijus [tiešsaiste]. *Delfi*. 25.02.2012 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://www.delfi.lv/news/world/baltics/lietuviesu-aizsardzibas-politikas-eksperts-analize-hipotetiskus-baltijas-valstu-okupacijas-scenarijus.d?id=42160770>
146. MCDONALD, Matt, 2008. Securitization and the Construction of Security. *European Journal of International Relations* [tiešsaistes žurnāls]. 14 (4), 563-587 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. ISSN 1460-3713. Pieejams: <http://ejt.sagepub.com/content/14/4/563>
147. MEARSHEIMER, John J., 2001. *The tragedy of Great Power politics*. New York, London: W.W.Norton & Company. ISBN 0-393-02025-8.
148. MEDVEDEV, Dmitrii [Medvedev, Dmitry], 2013. No: Dmitry Medvedev's interview with the Position programme for Georgia's Rustavi 2 TV network

- [tiešsaiste]. 06.08.2013. *Government of the Russian Federation* [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://government.ru/en/news/3572>
149. MEDVEDEV, Dmitrii [МЕДВЕДЕВ, Дмитрий], 2008. No: Послание Федеральному Собранию Российской Федерации [tiešsaiste]. 05.11.2008. *Администрация Президента РФ* [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://www.kremlin.ru/transcripts/1968>
150. MIDRB, 2011. *Religion and denominations in the Republic of Belarus*. 11.2011. Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Belarus [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: http://www.mfa.gov.by/upload/pdf/religion_eng.pdf
151. MIDRF, 2004a. Заявление официального представительства МИД России А.В.Яковенко в связи с расширением НАТО [tiešsaiste]. 29.03.2004. *Министерство иностранных дел Российской Федерации* [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://www.mid.ru/bdomp/ns-reuro.nsf/348bd0da1d5a7185432569e700419c7a/432569d80022027ec3256e6700299312!OpenDocument>
152. MIDRF, 2004b. Ответ официального представителя МИД России А.В.Яковенко на вопрос российских СМИ в связи с решением Совета НАТО об обеспечении воздушного прикрытия территории трех балтийских государств [tiešsaiste]. 23.03.2004. *Министерство иностранных дел Российской Федерации* [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://www.mid.ru/bdomp/ns-reuro.nsf/348bd0da1d5a7185432569e700419c7a/432569d80022027ec3256e60004a6430!OpenDocument>
153. MIDRF, 2007. Mikhail Kamynin, the Spokesman of Russia's Ministry of Foreign Affairs, Answers a Media Question Regarding the Situation Around the Monument to the Liberator Soldier in Tallinn [tiešsaiste]. 26.04.2007. *The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation* [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: http://www.mid.ru/Brp_4.nsf/arh/5D99717925901453C32572CA00392E32?OpenDocument
154. MIDRF, 2008. Russian MFA Spokesman Andrei Nesterenko Commentary Regarding Republic of Lithuania Law Amendments Concerning Use of Soviet Symbols at Mass Events [tiešsaiste]. 18.06.2008. *The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation* [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams:

- http://www.mid.ru/Brp_4.nsf/arh/76A37EF82906D875C325746D0029B2F8?OpenDocument
155. MIDRF, 2011a. *REPORT ON THE SITUATION WITH HUMAN RIGHTS IN CERTAIN STATES* [tiešsaiste]. 12.2011. Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://www.mid.ru/bdomp/ns-dgpch.nsf/03c344d01162d351442579510044415b/d1f00ba27055995e4425798300518468!OpenDocument>
156. MIDRF, 2011b. *ВНЕШНЕПОЛИТИЧЕСКАЯ И ДИПЛОМАТИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ В 2010 ГОДУ. ОБЗОР МИД РОССИИ. Москва, март 2011 года*. Министерство иностранных дел Российской Федерации [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: [http://www.mid.ru/bdomp/brp_4.nsf/0/5837bbe2727d8c3dc32576e9003ad888/\\$FILE/%D0%9E%D0%B1%D0%B7%D0%BE%D1%80%202010.doc](http://www.mid.ru/bdomp/brp_4.nsf/0/5837bbe2727d8c3dc32576e9003ad888/$FILE/%D0%9E%D0%B1%D0%B7%D0%BE%D1%80%202010.doc)
157. MIDRF, 2012. *REPORT ON THE HUMAN RIGHTS SITUATION IN THE EUROPEAN UNION* [tiešsaiste]. Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: [http://www.mid.ru/bdomp/brp_4.nsf/0/f6501f42c40a25ee44257acc004971fc/\\$FILE/Report%20EU_2012.doc](http://www.mid.ru/bdomp/brp_4.nsf/0/f6501f42c40a25ee44257acc004971fc/$FILE/Report%20EU_2012.doc)
158. MINISTRY OF ENERGY OF THE REPUBLIC OF LITHUANIA, 2012. Lithuania initiates Stockholm arbitration against Gazprom [tiešsaiste]. 03.10.2012. *Ministry of Energy of the Republic of Lithuania* [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://www.enmin.lt/en/news/detail.php?ID=2374>
159. MK, 2008. *Latvijas Republikas Aizsardzības ministrijas, Igaunijas Republikas Aizsardzības ministrijas un Lietuvas Republikas Nacionālās aizsardzības ministrijas līgums par sadarbību aizsardzības un militāro attiecību jomā. Projekts pieņemts un apstiprināts ar Ministru kabineta 2008.gada 27.maija noteikumiem Nr.374* [tiešsaiste]. Likumi.lv [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=175985>
160. MK, 2011. *Valsts civilās aizsardzības plāns. Ministru kabineta 2011.gada 9.augusta rīkojums Nr.369*. Latvijas Republikas Ministru kabinets [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://polsis.mk.gov.lv/LoadAtt/file2347.doc>
161. MK, 2013a. *Ministru kabineta 29.01.2013 noteikumi Nr.71 "Par Ministru kabineta 2008.gada 27.maija noteikumu Nr.374 "Par Latvijas Republikas*

- Aizsardzības ministrijas, Igaunijas Republikas Aizsardzības ministrijas un Lietuvas Republikas Nacionālās aizsardzības ministrijas līgumu par sadarbību aizsardzības un militāro attiecību jomā” atzīšanu par spēku zaudējušiem”* [tiešsaiste]. Likumi.lv [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=254728>
162. MK, 2013b. *Ministru kabineta sēdes protokollēmuma projekta “Par Latvijas Republikas Aizsardzības ministrijas, Igaunijas Republikas Aizsardzības ministrijas un Lietuvas Republikas Nacionālās Aizsardzības ministrijas saprašanās memorandu par sadarbību aizsardzības un militāro attiecību jomā” sākotnējās ietekmes izvērtējums (anotācija)*. Latvijas Republikas Ministru kabinets [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: http://www.mk.gov.lv/doc/2005/AIManot_041212.147.doc
163. MK, 2013c. *Projekts “Pamatnostādnes: Latvijas Informācijas tehnoloģiju drošības stratēģija 2013.–2018.gadam”*. Latvijas Republikas Ministru kabinets [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: http://www.mk.gov.lv/doc/2005/SAMPam_070213_itds.317.doc
164. MÖLDER, Holger, 2006. NATO’s Role in the Post-Modern European Security Environment, Cooperative Security and the Experience of the Baltic Sea Region. *Baltic Security & Defence Review*. 8. 7.-33. lpp. [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://www.bdccl.ee/files/docs/bsdr/1-NATO%2C%20European%20Security%20and%20the%20Baltic%20Sea%20Region-Holger%20Molder.pdf>
165. MÖLDER, Holger, 2013. The Development of Military Cultures. No: LAWRENCE, Tony, JERMALAVIČIUS, Tomas, redaktori. *Apprenticeship, Partnership, Membership: Twenty Years of Defence Development in the Baltic States*. Tallinn: International Centre for Defence Studies. ISBN 978-9949-9174-9-5. 85.-121. lpp. [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: http://icds.ee/fileadmin/failid/RKK_Apprenticeship,%20Partnership,%20Membership_WWW.pdf
166. MOLIS, Arūnas, 2006. The Role and Interests of Small States in Developing European Security and Defence Policy. *Baltic Security & Defence Review* [tiešsaistes žurnāls]. 8, 81-100 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. ISSN 1736-3780. Pieejams: http://www.bdccl.ee/files/files/BSDR/BSDR_08.pdf

167. MOLIS, Arūnas, 2009. Baltic military cooperation: past, present and future. *Lithuanian Foreign Policy Review*. 22. 28.-47. lpp. ISSN 1392-5504 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://www.lfpr.lt/uploads/File/2009-22/Ar%C5%ABnas%20Molis.pdf>
168. MOLIS, Arūnas, 2011. Transforming EU-Russia energy relations: the Baltic States' vision. *Lithuanian Foreign Policy Review*. 25. 77.-98. lpp. ISSN 1392-5504 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://www.lfpr.lt/uploads/File/2011-25/Molis.pdf>
169. MORGAN, Patrick M., 1997. Regional Security Complexes and Regional Orders. No: LAKE, David A., MORGAN, Patrick M., redaktori. *Regional Orders: Building Security in a New World*. Pennsylvania: The Pennsylvania State University Press. 20.-42. lpp. ISBN 0-271-01703-1.
170. MORGENTHAU, Hans J., 1985. *Politics among Nations: The Struggle for Power and Peace. Sixth Edition*. Revised by THOMPSON, Kenneth W. New York u.c.: McGraw-Hill. ISBN 0-07-554469-5.
171. MOSCOW TIMES, 1998. Russia Rages Over Riga's Use of Force [tiešsaiste]. *The Moscow Times*. 06.03.1998 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://www.themoscowtimes.com/news/article/russia-rages-over-rigas-use-of-force/294300.html>
172. MUIŽNIEKS, Nils, 2008. Conclusion. No: MUIŽNIEKS, Nils, redaktors. *Manufacturing Enemy Images? Russian Media Portrayal of Latvia*. Academic Press of the University of Latvia. 161.-163. lpp. ISBN 978-9984-825-88-5 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: http://szf-old.lu.lv/files/petnieciba/publikacijas/latvkriev-medijos-A_indd.pdf
173. MUIŽNIEKS, Nils, 2011a. Latvian-Russian Memory Battles at the European Court of Human Rights. No: MUIŽNIEKS, Nils, redaktors. *The Geopolitics of History in Latvian-Russian Relations*. Academic Press of the University of Latvia. 219.-238. lpp. ISBN 978-9984-45-323-1 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://www.szf-old.lu.lv/files/petnieciba/publikacijas/The%20Geopolitics%20of%20History%20in%20Latvian-Russian%20Relations.pdf>
174. MUIŽNIEKS, Nils, 2011b. *Latvian-Russian Relations: Dynamics Since Latvia's Accession to the EU and NATO*. Rīga: University of Latvia Press [pēdējo reizi

- skatīts 31.03.2014]. ISBN 978-9984-45-326-2. Pieejams: <http://szf-old.lu.lv/files/petnieciba/L-R-Relations-gramata.pdf>
175. NACIONĀLĀ APVIENĪBA “VISU LATVIJAI!”- “TĒVZEMEI UN BRĪVĪBAI/LNNK”, 2011. *Nacionālā apvienība “Visu Latvijai!”- “Tēvzemei un Brīvībai/LNNK”, priekšvēlēšanu programma, 2011.gada 17.septembra 11.Saeimas vēlēšanas* [tiešsaiste]. Latvijas Republikas Centrālā vēlēšanu komisija [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/komisijas2010.CVKAND11.progr?NR=4>
176. NATO, 2008. *Bucharest Summit Declaration. Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Bucharest on 3 April 2008* [tiešsaiste]. NATO. 03.04.2008 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_8443.htm
177. NATO, 2010. *Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organisation adopted by Heads of State and Government in Lisbon – Active Engagement, Modern Defence* [tiešsaiste]. NATO. 19.11.2010 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_68580.htm?selectedLocale=en
178. NACIZM PO-PRIBALTIISKI [НАЦИЗМ ПО-ПРИБАЛТИЙСКИ], 2005. ЧЕРТКОВ, Борис, režisors. Продюсерский центр “Студия Третий Рим” [video tiešsaistē] [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://www.3rim.ru/projects/2005/nacizm-po-pribaltijski>
179. NBS, 2013a. *Sargs.lv: NATO gaisa telpā virs Baltijas valstīm patrulējošie iznīcinātāji pavada Krievijas lidmašīnas: http://goo.gl/UubPI* [tiešsaiste]. @Latvijas_armija. 30.03.2013 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: https://twitter.com/Latvijas_armija/status/318027374404984833
180. NBS, 2013b. *Šodien patruļlidmašīnas veica izlidojumu, virs neitrālajiem ūdeņiem identificējot Krievijas BS 1x Il-76 un 5x Su-27. http://goo.gl/7PwNI* [tiešsaiste]. @Latvijas_armija. 26.07.2013 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: https://twitter.com/Latvijas_armija/status/360714941629595648
181. NBS, 2013c. *2. Patruļlidm. identificēja Krievijas BS transp. lidm. Il-76, to pavad. 2 iznīcin. Su-24, 5 daudzfunkc. uzbrukuma lidm. Su-34* [tiešsaiste]. @Latvijas_armija. 16.09.2013 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: https://twitter.com/Latvijas_armija/status/379602692295127040

182. NBS, 2013d. 3. *Veicot to vizuālu identificēšanu, patruļlidmašīnas "F-16" fiksēja Krievijas Bruņoto spēku radiotelekomunikāciju izlūkošanas lidmašīnu "Il-20"* [tiešsaiste]. @Latvijas_armija. 24.09.2013 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: https://twitter.com/Latvijas_armija/status/382529791116603393
183. NBS, 2013e. 4. *"Il-20" lidoja, neievērojot starpt. pieņemtās lidojumus regulējošās normas, tas ir, bez lidojuma plāna, sakariem un identifikācijas koda* [tiešsaiste]. @Latvijas_armija. 24.09.2013 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: https://twitter.com/Latvijas_armija/status/382530519369396224
184. NBS, 2013f. 5. *Patruļlidmašīnas "F-16" identificēja arī lidmašīnu "Tu-134", kas lidoja bez sakariem, neatbildot gaisa telpas kontroles dienestiem* [tiešsaiste]. @Latvijas_armija. 24.09.2013 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: https://twitter.com/Latvijas_armija/status/382531265074696193
185. NBS, 2013g. *Šopēcpusdien patruļlidmašīnas F-16 identificēja vairākas Krievijas BS lidmašīnas: Il-20, 2x Su-27, 5x Su-34* [tiešsaiste]. @Latvijas_armija. 27.09.2013 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: https://twitter.com/Latvijas_armija/status/383603564389892096
186. NBS, 2013h. *Gaisa telpas patruļlidmašīnas F-16 šodien virs neitr. ūdeņiem identificēja Krievijas BS lidmašīnu formāciju: 1x A-50, 2x Su-27, 2x Tu-22m* [tiešsaiste]. @Latvijas_armija. 28.10.2013 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: https://twitter.com/Latvijas_armija/status/394750772510216192
187. NBS, 2013i. *Sargs.lv: Krievijas lidmašīna pārkāpj Igaunijas gaisa telpas robežu:* <http://goo.gl/AV1tU7> [tiešsaiste]. @Latvijas_armija. 21.11.2013 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: https://twitter.com/Latvijas_armija/status/403474879820742656
188. NBS, 2013j. *Šodien patruļlidmašīnas veica lidojumu, virs Baltijas jūras neitrālajiem ūdeņiem LV ūdeņu tuvumā identificējot Krievijas BS lidm. "Il-20"*. [tiešsaiste]. @Latvijas_armija. 25.11.2013 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: https://twitter.com/Latvijas_armija/status/404958448564981760
189. NEAL, Andrew W., 2009. Securitization and Risk at the EU Border: The Origins of Frontex. *JCMS: Journal of Common Market Studies* [tiešsaistes žurnāls]. 47 (2), 333-356 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. ISSN 1468-5965. Pieejams: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1468-5965.2009.00807.x/abstract>
190. NEKRAŠAS, Evaldas, 1998. Is Lithuania a Northern or Central European country? *Lithuanian Foreign Policy Review* [žurnāls tiešsaistē]. 1998/1. 1.-19.

- ISSN 1392-5504 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams:
<http://www.lfpr.lt/uploads/File/1998-1/Nekrasas.pdf>
191. NERETNIEKS, Kārlis, 2013. No: Neretnieks: Zviedrijas teritorijai būtu izšķiroša nozīme, ja NATO vajadzētu aizsargāt Baltijas valstis [tiešsaiste]. *Sargs.lv*. 16.07.2013 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams:
<http://www.sargs.lv/Viedokli/2013/07/16-01.aspx#lastcomment>
192. NEW YORK TIMES, 2007. Estonia Computers Blitzed, Possibly by the Russians [tiešsaiste]. *The New York Times*. 19.05.2007 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://www.nytimes.com/2007/05/19/world/europe/19russia.html>
193. NEWSRU.COM, 2012. Половина жителей Литвы считают Россию врагом [tiešsaiste]. *Newsru.com*. 11.09.2012 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://newsru.com/world/11sep2012/lietuvos.html>
194. OLEKAS, Juozas, 2013a. No: Lietuva vēlas lielāku atklātību no Krievijas un Baltkrievijas par manevriem “Zapad” [tiešsaiste]. *Delfi*. 25.02.2013 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://www.delfi.lv/news/world/other/lietuva-velas-lielaku-atklatibu-no-krievijas-un-baltkrievijas-par-manevriem-zapad.d?id=43094556>
195. OLEKAS, Juozas, 2013b. No: Defence Minister sees Iskander missiles in Kaliningrad as alarming news [tiešsaiste]. *The Lithuania Tribune*. 16.12.2013 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://www.lithuaniatribune.com/59610/defence-minister-sees-iskander-missiles-in-kaliningrad-as-alarming-news-201359610/>
196. OTTIS, Rain, 2009. Theoretical Model for Creating a Nation-State Level Offensive Cyber Capability. No: *Proceedings of the 8th European Conference on Information Warfare and Security*. Reading: Academic Publishing Limited. 177.-182. lpp. ISBN 978-1-906638-33-7.
197. OZOLIŅA, Žaneta, 2000. *Latvijas drošības politikas reģionālie aspekti*. Rīga: Apgāds “Izglītība”. ISBN 9984-576-13-2.
198. OZOLIŅA, Žaneta, 2009. Postpadomju telpas attīstības tendences. No: ROSTOKS, Toms, redaktors. *Gruzijas – Krievijas karš: secinājumi un mājasdarbi Latvijai un sabiedrotajiem*. Rīga: Sorosa fonds – Latvija. ISBN 978-9984-39-742-9. 37.-46. lpp. [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://liia.lv/site/attachments/17/01/2012/Ru-Gruzija-kars.pdf>

199. PABRIKS, Artis, 2013a. No: Pabriks: Militāro mācību laikā notikušie kiberuzbrukumi bijuši “ārējas izcelsmes” [tiešsaiste]. *Diena*. 06.11.2013 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://www.diena.lv/latvija/zinas/pabriks-militaro-macibu-laika-notikusie-kiberuzbrukumi-bijusi-arejas-izcelsmes-14031928>
200. PABRIKS, Artis, 2013b. No: Pabriks: NATO mācību “Steadfast Jazz 2013” laikā pieaugošais kiberuzbrukumu skaits apliecina šo mācību nozīmīgumu [tiešsaiste]. *Latvijas Republikas Aizsardzības ministrija*. 08.11.2013 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: http://www.mod.gov.lv/Aktualitates/Preses_pazinojumi/2013/11/08-01.aspx
201. PABRIKS, Artis, 2013c. No: Krievijas raķešu izvietošana pierobežā ir satraucošs signāls, norāda Pabriks [tiešsaiste]. *Delfi*. 16.12.2013 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://www.delfi.lv/news/national/politics/krievijas-rakesu-izvietosana-pierobeza-ir-satraucoss-signals-norada-pabriks.d?id=43901848>
202. PALONKORPI, Mikko.³⁵ *Energy Security and the Regional Security Complex Theory* [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://busieco.samnet.sdu.dk/politics/nisa/papers/palonkorpi.pdf>
203. PANOVA, Victoria, 2012. Foreign Economic Policy of the Russian Federation: the Constraints and Opportunities of the Baltic dimension. No: SPRŪDS, Andris, redaktors. *The Economic Presence of Russia and Belarus in the Baltic States: Risks and Opportunities*. Rīga: Latvian Institute of International Affairs. Centre for East European Policy Studies. 35.-63. lpp. ISBN 978-9934-8292-1-5 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: http://liia.lv/site/docs/The_Economic_Presence_for_WEB_atverums_2.1.pdf
204. PARTNERĪBAS HARTA STARP LATVIJAS REPUBLIKU, IGAUNIJAS REPUBLIKU, LIETUVAS REPUBLIKU UN AMERIKAS SAVIENOTAJĀM VALSTĪM, 1998. Vašingtona. 16.01.1998 [tiešsaiste] [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=31233>
205. PAULAUSKAS, Kęstutis, 2013. The Baltic Quest to the West: From Total Defence to “Smart Defence” (and Back?). No: LAWRENCE, Tony, JERMALAVIČIUS, Tomas, redaktori. *Apprenticeship, Partnership, Membership:*

³⁵ Saskaņā ar attiecīgā avota autora 2012. gada 16. jūlijā sniegto informāciju šis raksts nav ticis publicēts. Nepublicētais avots tiek citēts ar tā autora atļauju.

- Twenty Years of Defence Development in the Baltic States*. Tallinn: International Centre for Defence Studies. ISBN 978-9949-9174-9-5. 45.-84. lpp. [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams:
http://icds.ee/fileadmin/failid/RKK_Apprenticeship,%20Partnership,%20Membership_WWW.pdf
206. PAZDERE, Ruta, 2013. No: Okupācijas pētniece: politiķiem maza interese par padomju laiku [tiešsaiste]. *Ir*. 23.08.2013 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://www.ir.lv/2013/8/23/okupacijas-petniece-politikiem-maza-interese-par-padomju-laiku>
207. PERNIK, Piret, TUOHY, Emmet, 2013. *Cyber Space in Estonia: Greater Security, Greater Challenges*. Tallinn: International Centre for Defence Studies. 08.2013. ISSN 2228-0529 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams:
<http://icds.ee/fileadmin/failid/Piret%20Pernik%20-%20Cyber%20Space%20in%20Estonia.pdf>
208. PIIP, Antonius, 1933. The Baltic States as a Regional Unity. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*. Vol. 168, American Policy in the Pacific (Jul., 1933). 171-177 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams:
<http://www.jstor.org/stable/1019050>
209. PORT OF TALLINN, 2009. *Port of Tallinn 2008 Performance results analysis* [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://www.portoftallinn.com/?dl=147>
210. PORT OF TALLINN, 2011. *Port of Tallinn 2010 Performance results analysis* [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://www.portoftallinn.com/?dl=382>
211. PORT OF TALLINN, 2013. *Port of Tallinn 2012 Performance results analysis* [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://www.portoftallinn.com/?dl=549>
212. PRB, 2002. *Об утверждении Военной доктрины Республики Беларусь. Закон Республики Беларусь. 3 января 2002 г. № 74-3* [tiešsaiste]. Национальный центр правовой информации Республики Беларусь [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams:
<http://pravo.by/main.aspx?guid=3871&p0=h10200074&p2={NRPA}>
213. PRB, 2010. *Об утверждении Концепции национальной безопасности Республики Беларусь. Указ Президента Республики Беларусь. 9 ноября 2010 г. № 575* [tiešsaiste]. Национальный центр правовой информации Республики Беларусь [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams:
<http://www.pravo.by/main.aspx?guid=3871&p0=P31000575&p2={NRPA}>

214. PRESIDENT OF THE UNITED STATES OF AMERICA, 2010. *National Security Strategy*. 05.2010 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/rss_viewer/national_security_strategy.pdf
215. PRF, 1999. *Федеральный закон “О государственной политике Российской Федерации в отношении соотечественников за рубежом”*. 24 мая 1999 года № 99-ФЗ [tiešsaiste]. Федеральное агентство по делам Содружества Независимых Государств, соотечественников, проживающих за рубежом, и по международному гуманитарному сотрудничеству (Россотрудничество) [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://rs.gov.ru/node/658>
216. PRF, 2009a. *Стратегия национальной безопасности Российской Федерации до 2020 года*. 13 мая 2009 года [tiešsaiste]. Администрация Президента РФ [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://archive.kremlin.ru/text/docs/2009/05/216229.shtml>
217. PRF, 2009b. *УКАЗ Президента РФ от 15.05.2009 N 549 “О КОМИССИИ ПРИ ПРЕЗИДЕНТЕ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ ПРОТИВОДЕЙСТВИЮ ПОПЫТКАМ ФАЛЬСИФИКАЦИИ ИСТОРИИ В УЩЕРБ ИНТЕРЕСАМ РОССИИ”* [tiešsaiste]. Администрация Президента РФ [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://document.kremlin.ru/page.aspx?1128040>
218. PRF, 2009c. *Оперативно-стратегические учения “Запад-2009”* [tiešsaiste]. Администрация Президента РФ. 28.09.2009 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://kremlin.ru/news/5598>
219. PRF, 2010. *Военная доктрина Российской Федерации*. 5 февраля 2010 года. Утверждена Указом Президента Российской Федерации [tiešsaiste]. Администрация Президента РФ [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: http://www.kremlin.ru/ref_notes/461
220. PRF, 2013. *Concept of the Foreign Policy of the Russian Federation*. Approved by President of the Russian Federation V. Putin on 12 February 2013. Unofficial translation [tiešsaiste]. Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: www.mid.ru/bdomp/brp_4.nsf/e78a48070f128a7b43256999005bcbb3/76389fec168189ed44257b2e0039b16d!OpenDocument

221. PRIBALTIKA. ISTORIJA ODNOI “OKKUPATSII” [ПРИБАЛТИКА. ИСТОРИЯ ОДНОЙ “ОККУПАЦИИ”], 2009. Чертков, Борис, režisors. Продюсерский центр “Студия Третий Рим” [video tiešsaistē] [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams:
http://www.3rim.ru/news/pribaltika_istoriya_odnoj_okkupacii
222. PROCEVSKA, Olga, 2010. *Devītā maija reprezentācija Latvijas krievvalodīgajā presē (1990–2009)*. Latvijas Universitātes Sociālo zinātņu fakultāte. 09.05.2010 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: http://szf-old.lu.lv/files/petnieciba/pelni/pirmie_10/Olga_Procevska_3.pdf
223. PUSHKOV, Aleksei [ПУШКОВ, Алексей], 2012. No: В Госдуме допускают возможность введения экономических санкций в отношении Латвии [tiešsaiste]. *Комитет Государственной Думы по международным делам. Государственная Дума Федерального Собрания Российской Федерации*. 26.03.2012 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams:
<http://www.komitet9.km.duma.gov.ru/site.xp/053050124051057050.html>
224. PUTIN, Vladimir [ПУТИН, Владимир], 2013. No: Вступительное слово на совещании о предварительных итогах совместных российско-белорусских учений “Запад-2013” [tiešsaiste]. *Администрация Президента РФ*. 26.09.2013 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://kremlin.ru/transcripts/19292>
225. PUTIN, Vladimir, 2006. No: Russian navy to ensure Nord Stream ecology - Putin (part 2) [tiešsaiste]. *HighBeam Business*. Article from: Russia & CIS Business and Financial Newswire. 25.10.2006 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams:
<http://business.highbeam.com/407705/article-1G1-153313944/russian-navy-ensure-nord-stream-ecology-putin>
226. RASMUSSEN, Anders F., 2012. No: Press conference by NATO Secretary General Anders Fogh Rasmussen with Moscow-based journalists [tiešsaiste]. *NATO*. 26.03.2012 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014] Pieejams:
http://www.nato.int/cps/en/natolive/opinions_85625.htm
227. REGERINGEN, 2009. *Ett användbart försvar. Regeringens proposition 2008/09:140. Stockholm den 19 mars 2009* [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://www.government.se/content/1/c6/12/29/57/853ca644.pdf>
228. RIIGIKOGU, 2000. *Security Authorities Act. Passed 20 December 2000* [tiešsaiste]. *Legaltext.ee* [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams:

- <http://www.legaltext.ee/en/andmebaas/tekst.asp?loc=text&dok=X50038K4&keel=en&pg=1&ptyyp=RT&tyyp=X&query=Security+Authorities+Act>
229. RIIGIKOGU, 2008. *Statement of the Riigikogu on military aggression of the Russian Federation against Georgia* [tiešsaiste]. Riigikogu. 12.08.2008 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams:
<http://www.riigikogu.ee/index.php?id=50828&highlight=georgia,2008,12,august>
230. RIIGIKOGU, 2009. *Riigikogu avaldus Läänemerre kavandatava gaasijuhtmega seotud keskkonnariskidest*. Riigikogu. 27.10.2009 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams:
http://www.riigikogu.ee/?page=pub_file&op=emsplain&content_type=application/msword&u=20101110155138&file_id=803537&file_name=607-a-XI.doc&file_size=22528&mnsent=607+AE&fd=22.04.2010
231. RIIGIKOGU, 2010. *National Security Concept of Estonia. Adopted by the Riigikogu on May 12, 2010. Unofficial translation*. Estonian Ministry of Defence [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams:
http://www.kmin.ee/files/kmin/img/files/National_Security_Concept_of_Estonia.pdf
232. ROEDER, Philip G., 1997. *From Hierarchy to Hegemony: The Post-Soviet Security Complex*. No: LAKE, David A., MORGAN, Patrick M., redaktori. *Regional Orders: Building Security in a New World*. Pennsylvania: The Pennsylvania State University Press. 219.-244. lpp. ISBN 0-271-01703-1.
233. ROME DECLARATION. NATO-RUSSIA RELATIONS: A NEW QUALITY. DECLARATION BY HEADS OF STATE AND GOVERNMENT OF NATO MEMBER STATES AND THE RUSSIAN FEDERATION, 2002. 28.05.2002 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: http://www.nato-russia-council.info/media/69549/2002.05.28_nrc_rome_declaration.pdf
234. ROSTOKS, Toms, 2008. *Russia's Media on Latvian Accession to the EU and NATO*. No: MUIŽNIEKS, Nils, redaktors. *Manufacturing Enemy Images? Russian Media Portrayal of Latvia*. Academic Press of the University of Latvia. 127.-144. lpp. ISBN 978-9984-825-88-5 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: http://szf-old.lu.lv/files/petnieciba/publikacijas/latvkriev-medijos-A_indd.pdf

235. ROSTOKS, Toms, 2010. *Securitization and Insecure Societies*. No: OZOLIŅA, Žaneta, redaktore. *Rethinking Security*. Rīga: "Zinātne" Publishers. 62.-88. lpp. ISBN 978-9984-808-72-7.
236. RUBLOVSKIS, Raimonds, 2011. Krievijas militārajā doktrīnā paredzētais iekšējais militārais apdraudējums un tiešie militārie draudi. Krievijas un NATO mijiedarbības ietekme uz Latviju un Baltijas valstīm nākotnē. *Militārā zinātne* [tiešsaistes žurnāls]. Nacionālā aizsardzības akadēmija. 2011/4, 43.-50. ISSN 1691-9300 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://www.naa.mil.lv/Publikacijas/~media/EE92980597D24FDFAEBF70E8D4309F37.ashx>
237. RUBLOVSKIS, Raimonds, 2013. *The Challenges of a Small State in the 21st Century Global Security and Defence Environment: Latvia's case*. No: RUBLOVSKIS, Raimonds, ŠEŠELGYTE, Margarita, KALJURAND, Riina. *Defence and Security for the Small: Perspectives from the Baltic States*. Centre for Small State Studies. Institute of International Affairs. University of Iceland. 13.-30. lpp. ISBN 978-9935-23-003-4 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: http://ams.hi.is/sites/ams.hi.is/files/defence_and_security_-_layout3.pdf
238. RV, 2011. *Resolution No 796 of 29 June 2011. On the Approval of the Programme for the Development of Electronic Information Security (Cybersecurity) for 2011-2019*. Government of the Republic of Lithuania [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: [http://www.ird.lt/doc/teises_aktai_en/EIS\(KS\)PP_796_2011-06-29_EN_PATAIS.pdf](http://www.ird.lt/doc/teises_aktai_en/EIS(KS)PP_796_2011-06-29_EN_PATAIS.pdf)
239. SA, 1995. *Population of Estonia by Population Censuses*. Tallinn: Statistical Office of Estonia. ISBN 9985-826-17-5 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://www.stat.ee/dokumendid/26381>
240. SA, 2012a. PC0438: POPULATION, 31. DECEMBER 2011 by Age group, Place of residence and Command of foreign languages [tiešsaiste]. *Statistics Estonia* [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/varval.asp?ma=PC0438&ti=POPULATION+BY+COMMAND+OF+FOREIGN+LANGUAGES%2C+AGE+GROUP+AND+PLACE+OF+RESIDENCE%2C+31+DECEMBER+2011&path=../I_Databas/Population_census/PHC2011/01Demographic_and_ethno_cultural_characteristics/04Ethnic_nationality_Languages_Dialects/&lang=1

241. SA, 2012b. PC0421: POPULATION BY CITIZENSHIP, SEX AND PLACE OF RESIDENCE, 31 DECEMBER 2011 [tiešsaiste]. *Statistics Estonia* [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/varval.asp?ma=PC0421&ti=POPULATION+BY+CITIZENSHIP%2C+SEX+AND+PLACE+OF+RESIDENCE%2C+31+DECEMBER+2011&path=../I_Databas/Population_census/PHC2011/01Demographic_and_ethno_cultural_characteristics/02Citizenship/&lang=1
242. SA, 2012c. PC0451: AT LEAST 15-YEAR-OLD PERSONS BY RELIGION, SEX AND PLACE OF RESIDENCE, 31 DECEMBER 2011 [tiešsaiste]. *Statistics Estonia* [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/varval.asp?ma=PC0451&ti=AT+LEAST+15-YEAR-OLD+PERSONS+BY+RELIGION%2C+SEX+AND+PLACE+OF+RESIDENCE%2C+31+DECEMBER+2011&path=../I_Databas/Population_census/PHC2011/01Demographic_and_ethno_cultural_characteristics/08Religious_affiliation/&lang=1
243. SA, 2013a. PO0222: POPULATION, 1 JANUARY by Sex, County, Year and Ethnic nationality [tiešsaiste]. *Statistics Estonia* [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/varval.asp?ma=PO0222&ti=POPULATION+BY+SEX%2C+ETHNIC+NATIONALITY+AND+COUNTY%2C+1+JANUARY&path=../I_Databas/Population/01Population_indicators_and_composition/04Population_figure_and_composition/&lang=1
244. SA, 2013b. FT09: EXPORTS AND IMPORTS BY COUNTRY (MONTHS) [tiešsaiste]. *Statistics Estonia* [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/varval.asp?ma=FT09&ti=EXPORTS+AND+IMPORTS+BY+COUNTRY+%28MONTHS%29&path=../I_Databas/Economy/11Foreign_trade/03Foreign_trade_since_2004/&lang=1
245. SAB, 2011. *SAB 2010.gada darbības pārskats* [tiešsaiste]. Latvijas Republikas Satversmes aizsardzības birojs. 23.03.2011 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://www.sab.gov.lv/index.php?lang=lv&nid=244>
246. SAB, 2012. *SAB 2011.gada darbības pārskats* [tiešsaiste]. Latvijas Republikas Satversmes aizsardzības birojs. 27.03.2012 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://www.sab.gov.lv/index.php?lang=lv&nid=284>

247. SAB, 2013. *SAB 2012.gada darbības pārskats* [tiešsaiste]. Latvijas Republikas Satversmes aizsardzības birojs. 06.03.2013 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://www.sab.gov.lv/index.php?lang=lv&nid=303>
248. SAEIMA, 1994a. *Valsts drošības iestāžu likums. Pieņemts 05.05.1994* [tiešsaiste]. Likumi.lv [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?mode=DOC&id=57256>
249. SAEIMA, 1994b. *Satversmes aizsardzības biroja likums. Pieņemts 05.05.1994* [tiešsaiste]. Likumi.lv [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=57257>
250. SAEIMA, 2000. *Nacionālās drošības likums. Pieņemts 14.12.2000* [tiešsaiste]. Likumi.lv [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=14011>
251. SAEIMA, 2008. *Paziņojums. Par Krievijas militāro uzbrukumu Gruzijai. Rīgā 2008.gada 14.augustā*. Latvijas Republikas Saeima [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: [http://titania.saeima.lv/LIVS/SaeimaLIVS_LmP.nsf/0/aabf66602227218ec22574a5006291cd/\\$FILE/atbalsts_Gruz.doc](http://titania.saeima.lv/LIVS/SaeimaLIVS_LmP.nsf/0/aabf66602227218ec22574a5006291cd/$FILE/atbalsts_Gruz.doc)
252. SAEIMA, 2011. *Par Nacionālās drošības koncepcijas apstiprināšanu. Rīgā 2011.gada 10.martā* [tiešsaiste]. Likumi.lv [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=227460>
253. SAEIMA, 2012. *Valsts aizsardzības koncepcija. Rīgā 2012.gada 10.maijā* [tiešsaiste]. Likumi.lv [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=248069>
254. SCHULZ, Michael, 1995. Turkey, Syria and Iraq: A Hydropolitical Security Complex. No: OHLSSON, Leif, redaktors. *Hydropolitics: Conflicts over Water as a Development Constraint*. London u.c.: Zed Books. 91-122. lpp. ISBN 1 85649 331 8.
255. SD, 2012a. M3010215: Population at the beginning of the year by ethnicity [tiešsaiste]. *Statistics Lithuania* [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/selectvarval/saveselections.asp?MainTable=M3010215&PLanguage=1&TableStyle=&Buttons=&PXSIId=3236&IQY=&TC=&ST=ST&rvar0=&rvar1=&rvar2=&rvar3=&rvar4=&rvar5=&rvar6=&rvar7=&rvar8=&rvar9=&rvar10=&rvar11=&rvar12=&rvar13=&rvar14=>

256. SD, 2012b. *Lithuanian 2011 Population Census in Brief*. Vilnius: Statistics Lithuania. ISBN 978-9955-797-17-3 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: http://osp.stat.gov.lt/documents/10180/217110/Lietuvos_gyventojai_2011.pdf/8321a3c1-c8b9-4468-825c-52a7b753f281
257. SD, 2013a. M3010216: Population at the beginning of the year by citizenship [tiešsaiste]. *Statistics Lithuania* [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectVarVal/Define.asp?Maintable=M3010216&P Language=1>
258. SD, 2013b. M4091302: The number of trips of inbound visitors by type of visitors, country of usual residence [tiešsaiste]. *Statistics Lithuania* [skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectVarVal/Define.asp?Maintable=M4091302&P Language=1>
259. SD, 2013c. M6050306: Exports and imports by the Combined Nomenclature (CN, 2-digits level), country, year [tiešsaiste]. *Statistics Lithuania* [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectVarVal/Define.asp?Maintable=M6050306&P Language=1>
260. SD, 2013d. M2030202: Foreign direct investment at the end of the year by investing country [tiešsaiste]. *Statistics Lithuania* [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://db1.stat.gov.lt/statbank/SelectVarVal/Define.asp?Maintable=M2030202&P Language=1>
261. SEIMAS, 1996. *Law on the Basics of National Security. 19 December 1996 No VIII-49* [tiešsaiste]. Lietuvos Respublikos Seimo Kanceliarija [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=373613
262. SEIMAS, 2012a. *Resolution Amending the Seimas of the Republic of Lithuania Resolution on the Approval of the National Security Strategy. 26 June 2012 – No XI-2131* [tiešsaiste]. Lietuvos Respublikos Seimo Kanceliarija [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=433830
263. SEIMAS, 2012b. *Law Amending the Law on Intelligence. 17 October 2012 No XI-2289* [tiešsaiste]. Lietuvos Respublikos Seimo Kanceliarija [pēdējo reizi skatīts

- 31.03.2014]. Pieejams:
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=450750&p_tr2=2
264. ШТАБ ЗАЩИТЫ РУССКИХ ШКОЛ [ШТАБ ЗАЩИТЫ РУССКИХ ШКОЛ], 2004. О Штабе [tiešsaiste]. *Штаб защиты русских школ* [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://www.shtab.lv/main.php?w2=about>
265. SKDS, 2008. *Kopš 2007.gada augusta ievērojami pieaudzis to Latvijas iedzīvotāju īpatsvars, kuri uzskata, ka Krievija ir drauds Latvijas neatkarībai*. Sabiedriskās domas pētījumu centrs SKDS [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams:
[http://www.skds.lv/doc/Krievija%20kaa%20drauds%20\(08%202008\).doc](http://www.skds.lv/doc/Krievija%20kaa%20drauds%20(08%202008).doc)
266. SMITH, Steve, 1996. Positivism and beyond. No: SMITH, Steve, BOOTH, Ken, ZALEWSKI, Marysia, redaktori. *International theory: positivism and beyond*. Cambridge University Press. 11.-44. lpp. ISBN 0-521-47948-7.
267. SPRICE, Kristīne, 2007. Goliāti un Dāvidi starptautiskajā politikā: Krievija, Latvija un sabiedriskā doma. No: OZOLIŅA, Žaneta, zinātniskā redaktore. *Latvija – Krievija – X. Zinātniski pētnieciskie raksti. 1(12)2007*. Latvijas Valsts prezidenta kanceleja. Zinātne. 247.-271. lpp. ISBN 978-9984-808-02-4 [pēdējo reizi skatīts 31.10.2014]. Pieejams:
http://www.president.lv/images/modules/items/PDF/item_1697_Latvija-Krievija.pdf
268. SPRICE, Kristīne, 2010. Cyber Security: From Thinking Security to Doing Security. No: OZOLIŅA, Žaneta, redaktore. *Rethinking Security*. Rīga: “Zinātne” Publishers. 258.-277. lpp. ISBN 978-9984-808-72-7.
269. SPRŪDS, Andris 2009a. Latvia’s energy strategy: between structural entrapments and policy choices. No: SPRŪDS, Andris, ROSTOKS, Toms, redaktori. *Energy – Pulling the Baltic Sea Region Together or Pulling Apart?* Latvian Institute of International Affairs. Zinātne. ISBN 978-9984-808-58-1. 223.-249. lpp. [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams:
<http://liia.lv/site/attachments/17/01/2012/Energy-Baltic-region.pdf>
270. SPRŪDS, Andris, 2009b. Latvijas – Krievijas attiecības un Latvijas enerģētikas politika Krievijas – Gruzijas konflikta kontekstā. No: ROSTOKS, Toms, redaktors. *Gruzijas – Krievijas karš: secinājumi un mājasdarbi Latvijai un sabiedrotajiem*. Rīga: Sorosa fonds – Latvija. ISBN 978-9984-39-742-9. 26.-

36. lpp. [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams:
<http://liia.lv/site/attachments/17/01/2012/Ru-Gruzija-kars.pdf>
271. SPRŪDS, Andris, 2010. Sustainable energy sector policy in the context of Latvian political and economic development: prospects and limitations. No: SPRŪDS, Andris, redaktors. *Latvian energy policy: towards a sustainable and transparent energy sector*. Soros Foundation – Latvia. 11.-22. lpp. [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams:
<http://lai.lv/site/attachments/17/01/2012/LatvianEnergyPolicy.pdf>
272. STRITZEL, Holger, 2007. Towards a Theory of Securitization: Copenhagen and Beyond. *European Journal of International Relations* [tiešsaistes žurnāls]. 13 (3), 357-383 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. ISSN 1460-3713. Pieejams:
<http://ejt.sagepub.com/content/13/3/357>
273. STRODS, Heinrihs, 2005. Sovietization of Latvia 1944–1991. No: *The Hidden and Forbidden History of Latvia under Soviet and Nazi Occupations 1940–1991. Symposium of the Commission of the Historians of Latvia. Volume 14*. Rīga: Institute of the History of Latvia, University of Latvia. 209.-227. lpp. ISBN 9984-601-92-7 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams:
http://www.president.lv/images/modules/items/PDF/item_1624_Vesturnieku_komisijas_raksti_14_sejums.pdf
274. ŠEŠELGYTĒ, Margarita, 2010. Security Culture of Lithuania. *Lithuanian Foreign Policy Review* [žurnāls tiešsaistē]. 2010/24. 23.-40. lpp. ISSN 1392-5504 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://www.lfpr.lt/uploads/File/2010-24/Seselgyte.pdf>
275. ŠEŠELGYTE, Margarita, 2013. A Midget Warrior: security choices of Lithuania. No: RUBLOVSKIS, Raimonds, ŠEŠELGYTE, Margarita, KALJURAND, Riina. *Defence and Security for the Small: Perspectives from the Baltic States*. Centre for Small State Studies. Institute of International Affairs. University of Iceland. 31.-54. lpp. ISBN 978-9935-23-003-4 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams:
http://ams.hi.is/sites/ams.hi.is/files/defence_and_security_-_layout3.pdf
276. TALIAFERRO, Jeffrey W., 2009. Neoclassical realism and resource extraction: State building for future war. No: LOBELL, Steven E., RIPSAN, Norrin M., TALIAFERRO, Jeffrey W., redaktori. *Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy*. Cambridge u.c.: Cambridge University Press. 194.-226. lpp. ISBN 987-0-521-73192-8.

277. TARAND, Kaarel, 2001. No: KAAREL TARAND: Lippude vahetusel. *Eesti Päevaleht*. 03.12.2001 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams:
<http://epi.delfi.ee/news/arvamus/kaarel-tarand-lippude-vahetusel.d?id=50812451>
278. TIIRMAA-KLAAR, Heli, 2008. The emerging cyber security agenda: threats, challenges and responses. No: KASEKAMP, Andres, redaktors. *The Estonian Foreign Policy Yearbook 2008*. Tallinn: Estonian Foreign Policy Institute. 153.-174. lpp. ISSN 1736-4175 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams:
<http://www.evi.ee/old/lib/valispol0509.pdf>
279. TIKK, Eneken, KASKA, Kadri, VIHUL, Liis, 2010. *International Cyber Incidents: Legal Considerations*. Tallinn: Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence (CCD COE). ISBN 978-9949-9040-0-6.
280. TM, 2009. *Latvijas Republikas Tieslietu ministrija. 2008. gada publiskais pārskats*. Latvijas Republikas Tieslietu ministrija [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams:
http://www.tm.gov.lv/files/archieve/lv_documents_parskati_2008_tm_gada_parskats_2008.pdf
281. TM, 2010. *Latvijas Republikas Tieslietu ministrijas 2009. gada publiskais pārskats*. Latvijas Republikas Tieslietu ministrija [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams:
http://www.tm.gov.lv/files/archieve/lv_documents_parskati_2009_gada_parskats_2010_tm2.doc
282. TM, 2013. *Ziņojums par Tieslietu ministrijā iesniegtajiem reliģisko organizāciju pārskatiem par darbību 2012. gadā*. Latvijas Republikas Tieslietu ministrija [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams:
http://www.tm.gov.lv/files/11_UHVibGlza2lIGdhZHUgcMSBcnNrYXRpLzlwMTluZ2Fkcy9yZWxpZ2lza29fb3JnYW5pemFjaWphdV9wYXJzay5kb2M/Publiskie%20gadu%20p%C4%81rskati/2012.gads/religisko_organizacijau_parsk.doc
283. TŪŪR, Karmo, VARE, Raivo, 2012. Estonia – Russia – Belarus: the Political Implications of Economic Relations. No: SPRŪDS, Andris, redaktors. *The Economic Presence of Russia and Belarus in the Baltic States: Risks and Opportunities*. Rīga: Latvian Institute of International Affairs. Centre for East European Policy Studies. 249.-284. lpp. ISBN 978-9934-8292-1-5 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams:
http://liia.lv/site/docs/The_Economic_Presence_for_WEB_atverums_2.1.pdf

284. TV-NOVOSTI, 2010. Lithuanian court defines swastika as “historical legacy,” not Nazi symbol [tiešsaiste]. *Autonomous Nonprofit Organization “TV-Novosti”*. 08.10.2010 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://rt.com/news/lithuania-coart-ruling-swastika/>
285. TV-NOVOSTI, 2011a. Estonia: Nazi safe haven [tiešsaiste]. *Autonomous Nonprofit Organization “TV-Novosti”*. 21.11.2011 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://rt.com/news/estonia-nazi-gorshkov-haven-803/>
286. TV-NOVOSTI, 2011b. Estonia openly supporting Nazis [tiešsaiste]. *Autonomous Nonprofit Organization “TV-Novosti”*. 01.08.2011 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://rt.com/news/estonia-nazis-veteran-extremism/>
287. TV-NOVOSTI, 2011c. Lithuania drags heels in Nazi hunt [tiešsaiste]. *Autonomous Nonprofit Organization “TV-Novosti”*. 20.10.2011 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://rt.com/news/lithuania-holocaust-survivors-victims-253/>
288. TV-NOVOSTI, 2012. Riga hosts SS veteran march amid anti-fascist outcry (PHOTOS, VIDEO) [tiešsaiste]. *Autonomous Nonprofit Organization “TV-Novosti”*. 16.03.2012 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://rt.com/news/nazi-ss-veteran-riga-725/>
289. TV-NOVOSTI, 2013. Hundreds commemorate Waffen SS divisions in Latvia, anti-fascists outraged (PHOTOS) [tiešsaiste]. *Autonomous Nonprofit Organization “TV-Novosti”*. 16.03.2013 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://rt.com/news/latvia-demonstration-363/>
290. VIENOTĪBA, 2011. *VIENOTĪBA, priekšvēlēšanu programma, 2011.gada 17.septembra 11.Saeimas vēlēšanas* [tiešsaiste]. Latvijas Republikas Centrālā vēlēšanu komisija [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://www.cvk.lv/cgi-bin/wdbcgiw/base/komisijas2010.CVKAND11.progr?NR=2>
291. VSD, 2012. *Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamento veiklos apžvalga*. Lietuvos Respublikos Valstybės saugumo departamentas [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: http://www.vsd.lt/VSD_ataskaita_20120604.pdf
292. VSD, 2013. *Lietuvos Respublikos valstybės saugumo departamento 2012 m. veiklos ataskaita visuomenei*. Lietuvos Respublikos Valstybės saugumo departamentas [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: http://www.vsd.lt/vsd_ataskaita_20130607.pdf

293. VUORI, Juha A., 2008. Illocutionary Logic and Strands of Securitization: Applying the Theory of Securitization to the Study of Non-Democratic Political Orders. *European Journal of International Relations* [tiešsaistes žurnāls]. 14 (1), 65-99 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. ISSN 1460-3713. Pieejams: <http://ejt.sagepub.com/content/14/1/65>
294. VV, 2008. *Cyber Security Strategy*. Ministry of Defence of Estonia [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: http://www.kaitseministeerium.ee/files/kmin/img/files/Kuberjulgeoleku_strateegia_2008-2013_ENG.pdf
295. WÆVER, Ole, 2011. Politics, security, theory. *Security Dialogue* [tiešsaistes žurnāls]. 42 (4-5), 465-480 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. ISSN 1460-3640. Pieejams: <http://sdi.sagepub.com/content/42/4-5/465>
296. WALT, Stephen M., 1991. The Renaissance of Security Studies. *International Studies Quarterly*. 35 (2), 211-239 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://www.jstor.org/stable/2600471>
297. WALT, Stephen M., 1994. *The Origins of Alliances*. Third edition, first published in 1987. Ithaca, London: Cornell University Press, ISBN 0-8014-9418-4.
298. WALTZ, Kenneth N., 1979. *Theory of International Politics*. Reading u.c.: Addison-Wesley Publishing Company. ISBN 0-201-08349-3.
299. WALTZ, Kenneth N., 2000. Structural Realism after the Cold War. No: *International Security*. 25 (1), 5-41.
300. WENDT, Alexander, 2003. *Social Theory of International Relations*. Cambridge University Press (Virtual Publishing), first published in printed format 1999. ISBN 0 511 02166 6 virtual.
301. WIKILEAKS, 2010. *Viewing cable 10USNATO35, NATO AGREES TO DO CONTINGENCY PLANNING FOR THE* [tiešsaiste]. 22.01.2010 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://wikileaks.org/cable/2010/01/10USNATO35.html>
302. WILKINSON, Claire, 2007. The Copenhagen School on Tour in Kyrgyzstan: Is Securitization Theory Usable Outside Europe? *Security Dialogue* [tiešsaistes žurnāls]. 38 (1), 5-25 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. ISSN 1460-3640. Pieejams: <http://sdi.sagepub.com/cgi/content/abstract/38/1/5>
303. WOLFERS Arnold, 1962. *Discord and Collaboration: Essays on International Politics*. Baltimore: The Johns Hopkins Press.

304. YERGIN, Daniel, 1991. *The prize: the epic quest for oil, money, and power*. New York u.c.: Simon & Schuster. ISBN 0-671-50248-4.
305. YERGIN, Daniel, 2011. *The quest: energy, security, and the remaking of the modern world*. New York: The Penguin Press. ISBN 978-1-101-56358-8.
306. ZATLERS, Valdis, 2013. No: "Zapad 2013" militārie manevri vairāk līdzinās uzbrukuma treniņam, uzskata Zatlers [tiešsaiste]. *Delfi*. 25.09.2013 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://www.delfi.lv/news/national/politics/zapad-2013-militarie-manevri-vairak-lidzinas-uzbrukuma-treninam-uzskata-zatlers.d?id=43683923>
307. ZDANAVIČIUS, Liudas, VOLOVOJ, Vadim, 2012. Lithuanian economic relations with Russia and Belarus. No: SPRŪDS, Andris, redaktors. *The Economic Presence of Russia and Belarus in the Baltic States: Risks and Opportunities*. Rīga: Latvian Institute of International Affairs. Centre for East European Policy Studies. 205.-248. lpp. ISBN 978-9934-8292-1-5 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: http://liia.lv/site/docs/The_Economic_Presence_for_WEB_atverums_2.1.pdf
308. ZELČE, Vita, 2011. Latvia and the Baltic in Russian Historiography. No: MUIŽNIEKS, Nils, redaktors. *The Geopolitics of History in Latvian-Russian Relations*. Academic Press of the University of Latvia. 31.-58. lpp. ISBN 978-9984-45-323-1 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://www.szf-old.lu.lv/files/petnieciba/publikacijas/The%20Geopolitics%20of%20History%20in%20Latvian-Russian%20Relations.pdf>
309. ZELTIŅŠ, Arvils, 2012. Business Interests in the Latvia-Russia Economic Relationship. No: SPRŪDS, Andris, redaktors. *The Economic Presence of Russia and Belarus in the Baltic States: Risks and Opportunities*. Rīga: Latvian Institute of International Affairs. Centre for East European Policy Studies. 115.-143. lpp. ISBN 978-9934-8292-1-5 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: http://liia.lv/site/docs/The_Economic_Presence_for_WEB_atverums_2.1.pdf
310. ZHIRINOVSKII, Vladimir [ЖИРИНОВСКИЙ, Владимир], 2013. No: Владимир Жириновский: "Сирию хотят сломить, чтобы по ее территории протянуть трубопроводы и подорвать российскую экономику!" [video tiešsaistē un tā transkripcija]. Комсомольская правда. 30.08.2013 [pēdējo reizi skatīts 31.03.2014]. Pieejams: <http://www.kp.ru/radio/stenography/81245/>